GUILIELMI ESTII ... ORATIONES THEOLOGICAE

Willem Hessels : van Est

GVILIELMI ESTII

S. TH. DOCT. ET PROF. PRIMARII,

NECNON

CANCELLARII DVACENSIS

ORATIONES THEOLOGICÆ.

DVACI,
Typis Viduæ LAVRENTII KELLAMI,
ſub ſigno Agni Paſchalis. 1614.

Summa Priuilegij.

ALBERTI ET ISABELLÆ Archiducum, Principum Belgij, priuilegio prohibetur nequis intra duodecim annos ORATIONES THEOLOGICAS D. GVILIELMI ESTII in Belgio imprimat absque voluntate Viduæ & hæredum LAVRENTII KELLAM, vel alibi impressas diuendat: sub pœnis eodem priuilegio expressis; dato Bruxellæ die 16. Maij, 1614. & signato,

Le Comte.

ADMODVM

EVERENDO IN CHRISTO

PATRI, AC D. DOMINO

HILIPPO DE CAVEREL,

CELEBERRIMI MONASTERII

S. VEDASTI ATREBAT.

RÆLATO MERITISSIMO

ET VIGILANTISSIMO.

GVILIELMVM ESTIVM, admodum reuerende Antistes, superioribus mensibus apud nos defunctum, S. Th. Professorem primarium, Vniuersitatis Cancellarium, Regij Seminarij Præsidem, quanti facere soit tua non solum charitas, sed & prudentia; illa a res satis arguit, quòd multos per annos, quos ligiosorum tibi subditorum, ad tempus Duacum ncedere sacrorum studiorum gratia permittebas, huius viri conuictum ac disciplinam dare coneuisti: vsque dum (præter alias alibi ædificatas

religiosas domos, egregio sanè exemplo, quod ecclesiasticæ personæ opibus abundantes, meritò imitentur) ipse in hac Duacensi ciuitate tuis religiosis ad studia dimissis aut posthac dimittendis, proprium collegium ac monasterium prouidentissimè exstruxisti; iis addito ex familia vestra Atrebatensi, peculiari præside, qui inspiciat, dirigat, gubernet, omninóque curet & prouehat studia ac mores filiorum tuorum. Vice autem versa, quanta obseruantia idem D. Estius coleret R. P. V. ob ea potissimum diuinæ gratiæ dona, quibus ipsam cumulatissimè ornatam videmus & gaudemus; sæpe variis modis variisque occasionibus fecit testatum. Eæ res effecerunt, vt nos, quibus ille suorum scriptorum quæ vtiliter edenda viderentur, curam imposuit, Orationum panegyricarum quas in scholis Theologicis Duaci, diuersis temporibus, diuersis argumentis habuit, editionem meditantes; illas ipsas tanti viri erga tantum præsulem obseruantiæ monumentum publicum esse cuperemus. Tametsi & aliæ causæ nos facile impellebant vt huius Duacensis Academiæ, ac insuper Seminarii in ea regii, itemque regii Collegii benefactori primario, gratitudinem quoquo modo demonstrandi opportunitatem, omnes & singuli, siquam possemus nancisci, auidè arriperemus.

Accipe

Accipe igitur, Religiosissime Antistes, amici tui re- igiosissimi & doctrina præclari, Theologicas in onsessibus publicis habitas Orationes, quæcunque n supellectile defuncti repertæ fuerunt: ac eo ultu suscipe quo soles authorem ipsum. De earum ræstantia quid ego quicquam hoc loco? Iudex erit, ui eas dedicamus, doctrina & pietate (Deo gratia) ræstans; qui quanta sit in iis pietas, quantum elu- eat scientiæ, quantus ex iis promicet zelus animas Christo lucrifaciendi, facile est perspecturus. Quod estat, Deum precamur, vt R. P. tuam in tanta egotiorum mole & varietate, non tuorum tan- ummodo causa, sed etiam Reip. ipsiusque adeo Ec- lesiæ, versantem, Sancti Spiritus lumine ac robore mper irradiet & confirmet. Duaco, 23. Iul. 1614.

dmodum R. P. ac D. V.

officiosiss. add.

BARTHOLOMÆVS PETRVS
S. Theol. Doct. & Prof.

INDEX ORATIONVM.

FINIS.

APPROBATIO.

HAs orationes Theologicas nouendecim, in scholis Duaci diuersis temporibus à laudatiss. em. M. N. GVILIELMO ESTIO, Vniu. uacensis Cancellario habitas, Infra scriptus mma attentione omnes perlegi; atque à viro do- issimo, prudentissimo & modestissimo ita con- riptas deprahendi, vt nihil in ijs sit quod quen- iam, etsi à catholica religione fortassis alienum, ieat offendere : quin contrà potius, multorum, n solum catholicorum, sed errantium quoque t miserè seductorum saluti, per Dei gratiam, vti- imæ sint futurę. Quod testor & censeo hac 4. die rilis, 1614.

BARTHOLOMÆVS PETRVS
S. Theolog. Doct. & in Vniu.
Duac. Prof.

ESTIVS in viuis sic ora verenda ferebat:
Scripta quis ingenio fuerit, perlecta loquentur.

Obijt 1613. 20 Sept.

Mart. bas. f.

Quis ille? Marcus eloquens? Vates Maro?
Nonnsue Aquinas Doctor? Est omnes simul.
Proferre verbo si voles: Dic, ESTIVS.

ORATIO PRIMA.

Unde contemptus ordinis Ecclesiastici?

NON temerè est, ornatissimi viri, quod apostolus Paulus Titum & Timotheum charissimos discipulos atque in Christo filios suos, tam seriò tamque grauiter admonet; alterum cum
t, *Nemo te contemnat*; alterum verò cum ait; Tit. 2.
[N]emo adolescentiam tuam contemnat. quod pro- 1.Tim. 4.
ctò non præciperet sapientissimus magister
aulus, imo in Paulo Spiritus Sanctus, si non
iquo modo in ipsorum, quibus hoc præcipit,
tum esset potestate vt ne ab alijs contemnan-
r, & ita situm, vt ipsi de suo contemptu cul-

A pabi-

pabiles exiſtant. Sed hoc rurſum ſi perpetuum eſſet, vt nemo niſi ſua culpa contemneretur; non legeremus eundem apoſtolum apud Corinthios gloriantem in infirmitatibus, & contumelijs ſuis; nec legeremus in libro Actorum, apoſtolos alios cum gaudio digreſſos à conſpectu concilij, quòd digni habiti eſſent pro nomine IESV contumeliam pati; memores nimirum verbi Domini ſui, quo dixerat: *Beati eſtis cum maledixerint vobis homines, & perſecuti vos fuerint, & dixerint omne malum aduerſum vos, mentientes, propter me. Gaudete & exultate, quoniam merces veſtra copioſa eſt in cælis.* Non denique legeremus ipſum apoſtolorum Dominum, regem gloriæ; ſpretum & contemptum vſque ad ignominioſiſſimam mortem, mortem crucis. Cum igitur partim in nobis ſitum ſit, ne contemnamur, partim in alijs; breuiter dicere conſtitui, de contemptu ſacerdotum Dei, atque omnino totius ordinis eccleſiaſtici, primùm explicaturus, quæ cauſæ ſint, quare, quos vt Dei miniſtros, pro officij ſui dignitate ſingulariter honorari oportuit, hodie tantoperè contemni videamus; deinde monſtraturus quibus modis tantum malum vnuſquiſque miniſtrorum Dei, aliquò vſque à ſe auertere, & apoſtolico præcepto, quo dictum eſt, *Nemo te contemnat*, ſatisfacere poſſit.

Act. 5.

Matth. 5.

Igitur, vt quod primum eſt, primo loco proſequar,

:quar, facile ex orationis nostræ exordio in-
:lligere licet, duas potissimum causas esse,
uibus contingit eos vulgò contemptos ha-
eri, qui dignitate officij ac ministerij sui, Deo
int coniunctiores: & vna quidem causa ex-
erna est, altera interna; illa aliena, hæc do-
nestica, non ita tamen diuulsæ ab inuicem,
uin sæpè coniunctæ reperiantur. Est autem
rior illa atque externa non alia quàm cęcitas,
nalitia, superbia cõtemnentium. Facti sumus,
nquit Psalmista, opprobrium abundantibus,
: despectio superbis. Et quæ obsecro, alia
ausa fuit, vt iam olim homines sancti, & iusti,
'rophetæ, Apostoli, Martyres, Confessores,
lijque serui Dei, despicabiles habiti fuerint
ominibus huius seculi; nisi quia hi carnales,
li spirituales; hi de mundo, illi non erant de
nundo? *Si de mundo fuissetis*, inquit Dominus
d discipulos suos, *mundus quod suum erat dili-* Ioa. 15.
ret; quia verò de mundo non estis, sed ego elegi
os de mundo, propterea odit vos mundus. Quæ
ausa vt ipse filius Dei, speciosus forma præ fi-
js hominum, ille sanctus sanctorum, in quo
int omnes thesauri sapientiæ & scientiæ re-
onditi, cuius natura bonitas, cuius opus mise-
cordia, in propria veniens, agnitus & recep-
ıs non fuerit; insuper probris & contumelijs
ffectus, ac demum morte mulctatus, atque ab
ngratis agricolis extra vineam proiectus; de

quo dixerat pater eius, vineæ Dominus, *forsitan reuerebuntur filium meum?* Causam scriptura nobis reddit, cæcitatem, malitiam, odium luminis, amorem tenebrarum: *Excæcatum est cor populi huius*, inquit propheta: Et in Euan-
Ioa.3. gelio Dominus, *Dilexerunt homines magis tenebras quàm lucem*. Nonne apud Sapientem hæc legitur vox persequentium Dominum; *Cir-*
Sap 2. *cumueniamus iustum, quoniam inutilis est nobis; & contrarius est operibus nostris; & improperat nobis peccata legis.* Et rursum; *Grauis est nobis etiam ad videndum; quoniam dissimilis est alijs vita illius.*
Act. 13 Hos nimirum apostolus contemptores appellauit in Actis, de quibus & Euangelista te-
Lucæ 7. statur: quod spreuerint consilium Dei in semetipsis. Nec alia causa fuit cur apostolus Paulus apud quosdam Corinthios reprobus, vt ipse loquitur, id est, abiectus & vilis habitus fuerit, & sermo eius contemptibilis; quàm superbia sensus humani, contemnentis altitudinem consilij Dei, qui stulta, infirma, & contemptibilia huius mundi elegerat, vt fides nostra non esset in sapientia hominum sed in virtute Dei. Sed nunc alteram causam videamus.
Cap. 3. Legimus in 2. libro Machabæorum in hunc modum. *Cum sancta ciuitas habitaretur in omni pace, leges etiam adhuc optimè custodirentur, propter Oniæ Pontificis pietatem, & animos odio habentes mala, fiebat vt & ipsi reges & principes, locum summo ho-*

mo ho-

honore dignum ducerent, & templum maximis uneribus illustrarent, ita vt Seleucus Asiæ rex de dditibus suis præstaret omnes sumptus, ad minirium sacrificiorū pertinentes. Credo hoc proptea pluribus verbis commemoràsse scriptum, vt significaret quantum momenti adferat honorem & venerationem ordinis sacri, ta integra atque inculpata eorum qui in orne illo versantur. Si ergo integritas vitę, gratas morum, præstantia doctrinæ, seueritas sciplinæ, legum & canonum obseruantia, horabiles facit ministros Dei; certè cōsequens t vt horum contraria, improbitas vitæ, mom leuitas, scientiæ defectus, legum & discinæ neglectus, eosdem in contemptū adducit; non apud vulgus tantum, sed etiam apud incipes & reges terræ. Quid enim iustius àm vt honorentur ab hominibus, qui debim exhibent honorem Deo, & contrà, apud omines contempti ac viles habeantur qui aua sua inter homines conuersatione polunt nomen sanctum Dei? *Quicunque glori-uerit me,* inquit Dominus, *glorificabo eum; i autem contemnunt me, erunt ignobiles.* Qua ntentia percussa posteritas Heli sacerdotis, opter flagitia filiorum eius Ophni & Phies, ad ignobilem vitæ conditionem, inter æales sacerdotes condemnata est. Audiamus æso contra tales altaris ministros increpa- 1. Reg. 2.

tionem Domini per Ezechielem Prophetam;
Ez. 22. *Sacerdotes* (inquit) *contempſerunt legem meam, & polluerunt ſanctuaria mea; & inter ſanctum & profanum non habuerunt diſtantiam; & inter pollutum & mundum non intellexerunt, & à ſabbathis meis auerterūt oculos ſuos: & coinquinabar in medio eorum.* Audiamus & Malachiam non minus a-
Cap. 1. criter in eos inuehentem; *Ad vos, ait Dominus exercituum, ô ſacerdotes, qui deſpicitis nomen meum; & dixiſtis, In quo deſpeximus nomen tuum? Offertis ſuper altare meum, panem pollutum,* & quæ ſequuntur. & capite proximo, *Labia ſacerdotis cuſtodient ſcientiam, & legem requirent ex ore eius; quia angelus Domini exercituum eſt: Vos autem receſſiſtis de via, & ſcandalizaſtis plurimos in lege; irritum feciſtis pactum Leui, dicit Dominus exercituum. propter quod, & ego dedi vos contemptibiles & humiles omnibus populis, ſicut non ſeruaſtis vias meas.* Vtinam, Auditores, iſtæ propheticæ increpationes non etiam noſtra tempora deſignarent, & noſtra peccata flagellarent! Sed verè cum poëta dicere poſſumus; Ah, nimis in noſtros vox cadit illa dies. vt non tam ſui ſeculi mores notaſſe ſacerdotum, quàm ſtatum eccleſiæ huius temporis depinxiſſe prophetæ iſti videri poſſint. Etenim ſi vnquam aliàs poſt Chriſtum natum; nunc vel maximè, compluribus locis, in clero diſciplina languet, probitas exulat, ſcientia contemnitur, charitas friget,

et, canones dormiunt. Meritò igitur iuxta
ropheticam comminationem, secutus est in
im multis orbis Christiani partibus, tantus,
uantum videmus & experimur, contemptus
rdinis ecclesiastici. Neque enim supra plebem
onorandus putatur, quem non supra plebem
xtollit virtus eminentior, pietas maior, do-
trina sublimior. Imo quantum supra cæteros
xtollit sacerdotem sanctitas vitæ; tantum de-
rimit eum infra alios abiecta & statu suo in-
igna conuersatio; vt iam non sit sicut popu-
is, sic sacerdos, vt est apud prophetam; sed
ongè sit infra populum sacerdos. Iam verò
iius vita despicitur; quid restat nisi vt prædi-
atio contemnatur? sicut à Gregorio grauissi-
iè scriptum est.

Rectissimè igitur admonet charissimos suos
itum & Timotheum & in his vnumquem-
ue ecclesiæ ministrum, apostolus; dicens;
Nemo te contemnat. Cui præcepto qua ratione
tisfacere oporteat, iam satis, vt arbitror, præ-
edens oratio nostra declarauit. si enim con-
mptibilem facit Dei sacerdotem vita impro-
a, contemptum hunc ab eo auertet vita san-
ta & inculpata, vt dicere possit cum Psalmista
d Dominum; *Aufer à me opprobrium & con-* Ps. 118.
mptum; quia testimonia tua exquisiui. Quid igi-
ur est; *Nemo te contemnat?* nisi, quemadmo-
um Hieronymus interpretatur; Nolo te ta-

lem exhibeas vt poſſis ab aliquo meritò contemni. Vbi & poſt pauca ſubijcit hanc dignam memoriâ ſententiam; Vehementer Eccleſiam Chriſti deſtruit, meliores laicos eſſe quàm clericos. Certè ipſe apoſtolus ad Timotheum ſcribens ſatis oſtendit qua ratione miniſter Dei efficere poſſit & debeat ne contemnatur. Cum enim dixiſſet, *Nemo adoleſcentiam tuam contemnat*; continuò adiecit, *Sed exemplum eſto fidelium in verbo, in conuerſatione, in charitate, in fide, in caſtitate.* Præſtabunt ergo quod Apoſtolus præcipit, miniſtri Dei, ſi omni virtutum genere exornati, bonæ famæ odorem longè lateque de ſe ſpargant atque diffundant; ſi lux eorum ſic luceat coram hominibus, vt videant opera eorum bona & glorificent patrem cæleſtem. Finem dicendi faciam, ſi verbum vnum adiecero, maiores noſtros huius apoſtolici præcepti conſideratione, prudentiſſimè iam olim inſtituiſſe, vt qui ad culmen aliquod eruditionis ſtudio & labore pertigiſſent, non ſine publico teſtimonio, quem gradum ſtudiorum appellamus, ad præfecturam populi Dei dimitterentur. Hac enim via efficere ſe exiſtimabant, vt qui alioqui hoc præſidio deſtituti, facilè à ſuis contemni potuiſſent, tanquam vulgaris dumtaxat ſcientiæ homines; cum digna exiſtimatione ſuſciperentur: & neceſſariam authoritatem conſequerentur, ſi venirent huiuſmodi teſtimonio ſubnixi atque communiti.

Anno 15.83. die 8. Nouembris.

ORATIO SECVNDA.

De fugienda lectione librorum hæreticorum.

PRVDENTER admodum decretum eſſe à reuerendiſſimis ſacri Tridentini concilij Patribus, vt eorum librorum qui vel hæreticam vel ſuſpectam in fide doctrinam continent, index ſiue catalogus
ntexerètur, quo ſic eos, velut cenſoriâ virga
otatos, cõſtaret, vulgo legi non licere: nemo
i rectè & catholicè ſapit, dubitat. Nam &
te hæc tempora ab ijs quorum erat regere
cleſiam Dei, ſimilis cura in hoc negotio ad-
bita fuit: & ſi antehac factum id non fuiſſet,
certè

certe tot malorum experientiâ, quæ ex iſtiuſmodi librorum familiari lectione naſcuntur, tandem ita faciendum eſſe moneret. Cogunt enim vt corporum, ita animarum medicos, ad noua ſubinde quærenda remedia, nouorum experimenta morborum. Grauiter dictum eſt ab Auguſtino, de vera religione diſputante, ante omnia conſiderare nos debere, quibus vel hominibus, vel libris credendum ſit ad colendum rectè deum, quæ vna ſalus eſt. Cum enim duo ſint modi ac veluti viæ quibus à docente doctrina tranſeat in animum diſcentis, ſermo videlicet & ſcriptura; maxima profectò danda eſt opera, vt vtrâque viâ id ſolum transfundatur, quod ſanum, integrum, verum & omni ex parte incorruptum eſt: ne ſi vitioſum aliquid tranſmiſſum fuerit, mox ipſum vas cui infuderis, id eſt, animus diſcentis vitium inde capiat, ac labem contrahat. Quod ſi in omni diſciplina obſeruandum eſt; multo maximè & peculiari quodam iure ſuo ſolicitudinem hanc poſtulat ea ſcientia, quæ de religione eſt; in qua, quantum promouet veritas ad ſalutem, tantum impellit error ad perniciem: ſalutem autem dico & perniciem, non corporis ſed animi, imo verò totius hominis; Eamque non temporariam, ſed æternam atque immutabilem. Et quidem de ſermonibus hæreticorum fugiendis, etſi exhortatione interdum ſit opus

Ca. 25.

prop-

opter eos qui pericula ſua, vel non vident,
l non conſiderant; doctrina tamen non ad-
odum opus eſt. Quotus enim eſt quiſque
ii ignoret præcepta apoſtolica? *Nolite ſe-* 1. Cor.
ci. Corrumpunt mores bonos colloquia mala. 15.
em, *Profana & vaniloquia deuita; multum enim* 2. Tim.
oficiunt ad impietatem, & ſermo eorum vt cancer 2.
pit. & alibi, *Qui per dulces ſermones & benedi-*
ones ſeducunt corda innocentium, id eſt, ſim- Rom. 16.
cium & imprudentium hominũ. quos pro-
de admonet, dicens; *Rogo vos fratres vt obſer-*
is eos; & declinate ab illis. quis porro neſcit
ud Ioannis apoſtoli; *Si quis venit ad vos, &* Epiſt. 2.
nc doctrinam non adfert: nolite recipere eum in
num, nec Aue ei dixeritis. Qui enim dicit illi
ue; communicat operibus eius malignis. Hæc
m ſint fidelium cordibus impreſſa, vt oblite-
i non facilè poſſint: neſcio an quiſquam vel
reticus, doceat non eſſe fugienda hæretico-
n & omnino improborum colloquia. vna
re à nobis diſſident, quod illi ſe hæreticos
i non patiantur, eius nominis contumeliam
Catholicos retorquere conantes. Quicun-
e tamen illi ſint quibus hoc nomen iure de-
tur, vitandum eſſe eorum congreſſum &
loquium, non dubitant; qua in re planè no-
cum ſentiunt. Quid ergo? dicet aliquis, An
n de ſcriptis hæreticorũ idem eſt iudicium,
od de ſermonibus? idem prorſus; ſi rectam
ratio-

rationem consulamus, si ius diuinum atque humanum, si denique experientiam ipsam. Estque hoc omnium Catholicorum consentiens & commune iudicium; est & eorum ferè omnium qui sectas fouent. Quo magis admiror vnum quendam ex eorum numero, à cæteris voluisse dissentire; qui cum editionem Alcorani, libri omnium Christianorum confessione impijssimi, adornaret; eam vt toti orbi commendatam, plausibilemque redderet, præfatione muniuit, quam inscripsit Apologiam pro editione Alcorani. In qua facti sui defensione, studio causæ, is vir eò vsque progreditur, vt etiam hæreticorum libros publicandos putet, propter magnam quæ ex ijs capi posset, vtilitatem, si, vt ait, cum iudicio legantur. Id autem passim omnibus permitti vult; & ad eam rem tum ex patribus tum ex Concilijs exempla & argumenta aliquot colligit. Sed quia obstare sibi videt constitutiones imperiales antiquissimas, quæ leguntur apud Iustinianum, quarum vna est Theodosij & Valentiniani Imperatorum, qua Nestorij hæresiarchæ scripta damnantur ac legi prohibentur; non veretur ille hanc legem (quasi hæc sola sit) vt inanem ac temerè latam perstringere, eique pondus & authoritatem suam detrahere. Cum enim nonnullos authores, pro sua, vt ei visum est, causa, testes produxisset; ita subiunxit:

Pro-

oinde authoritas doctissimorum ac sanctis-
norum Patrũ, de quibus antea memini, iure
ęponderat legi Theodosij iunioris & Valen-
iani, quæ prohibet Nestorij libros quem sy-
dus Ephesina damnauit, scriptos habere vel
gere, aut describere; iubetque diligenti stu-
o perquiri, & publicè comburi. Præsertim si
is inspiciat mores principum magnorum,
i plerumque de literis & doctrinis iudicare
n possunt, vel per imperitiam vel per occu-
tiones bellicas: & permittunt eam admini-
ationem sæpè hominibus, neque pijs, neque
ctis, neque prudentibus. Audistis arrogan-
n hæretici hominis censuram in legem duo-
n Christianorum, & catholicorum princi-
m; imò, si bene aduertimus, in totum cor-
s legum ciuilium. Quis enim non videat,
acunque lege prolata, similiter responderi
sse, vt iste respondet, nempe, magnos prin-
es de rebus iudicare non posse, vel per im-
itiam, vel per occupationes bellicas; & eius
administrationem sæpe permittere homi-
us, neque pijs, neque doctis, neque pru-
ntibus? Quod elusionis genus si semel no-
indulserimus: videtis quò res progressura
semel conciderit prorsus omnis illa legum
eranda maiestas atque authoritas. Posse-
s huic homini opponere illud apostoli; *Si* Iac. 4
itas legem; non es factor legis sed iudex. Posse-
mus

mus contemnere ſtolidum & arrogans iudicium; & quidem potiori iure quàm ille legem antiquam, probatam, in iura relatam duorum orthodoxorum principum ſibi contemnendam duxit. Verùm quia ab eo nonnulla ex Patribus & Concilijs, aduocantur teſtimonia, quibus ſuam confirmet ſententiam; admixtis etiam ratiunculis aliquot, videlicet ne ſine ratione tam ſtultè inſanire videatur: operæ pretium me facturum exiſtimaui, ſi iuſta oratione pro veritate cauſam dicam, oſtendamque quantopere fugienda, imo deteſtanda ſit hæreticorum librorum lectio omnibus ijs qui veram Catholicam religionem ſincerè atque ex animo colunt, ſuæque ſaluti ſeriò conſultum cupiunt. Qua in re hunc ſequemur ordinem, vt primò monſtremus, quid ſuper hac re iam olim canonibus legibuſque decretum, & quid vſu ſit obſeruatum hactenus; deinde doceamus quod factum eſt, iure atque ratione factum eſſe, nec omnino aliter fieri debuiſſe; poſtremò expendamus vtrum & hoc noſtro ſeculo eandem legum canonumque ſeueritatem expediat retineri. Reſponſionem verò ad ea quibus aduerſarius ſuam ſentẽtiam tueri conatur; quoniam & pauca ſunt & friuola, in aliud opportunum tempus reijciemus.

Vt igitur ad id quod primo loco agendum eſt, veniamus; mirari ſatis non poſſum Bibli-

andri

dri (hoc enim illi defenſori cognomen eſt)
1peritiam dicam, an improbitatem, qui ex
nto veterum conſtitutionum numero, vnam
ntummodo legem elegerit, quam ſibi obijce-
t, obiectamq́ue eo quo dictum eſt modo re-
lleret. Aut enim plura non vidit; & imperi-
ım ſuam prodidit: aut cognita diſſimulauit;
improbum ſe oſtendit. Ad quæ recenſenda
iuſquam veniam, vnum ſcripturæ locum
æmittere volo, cuius meminiſſe noluit Bi-
iander quod nimirum intelligeret eum cauſę
æ vehementer eſſe contrarium. Paulo apo-
)lo Epheſi morante, vt eſt in Actis Apoſto-
rum, *multi ex eis qui fuerant curioſa ſectati, con-*
ſerunt libros & combuſſerunt coram omnibus. Cap. 19.
erba illa etſi legem non contineant, ſed tan-
m quid factum ſit oſtendant; exemplum ta-
en proponunt omnibus ſeculis imitandū.
uare enim combuſſerunt libros curioſarum
tium magiſtros? ne quis letiferæ corrupti-
is, quæ ab illis procedebat, particeps fieret,
annotat græcus ſcholiaſtes. Quantum verò Oecumenius.
dium fuerit primis illis ac nouellis Chriſti-
is perdendi libros noxios; ſequentia verba
clarant: *Et computatis pretijs illorum, inuene-*
it pecuniam denariorum quinque millium.
1am ſummam, iuxta monetam noſtri tem-
ris æſtimatam, putat Budeus eſſe decem
llium coronatorum. Diceret Iſcariotes ali-

quis,

quis, Vt quid perditio tanta? poterant enim codices illi venundari, & precium dari pauperibus: Sed prudentia Christiana satius esse duxit, libros & precium perdere, quàm cum certo animarum periculo de alendis pauperibus proditoris consilio auscultare. Factum hoc præclarum imitatus est Cyprianus, ex mago martyr Christi. Eum enim mox vt fidei lumen aspexisset, libros magicos publicè incendisse, author est Gregorius Nazianzenus. Imitati sunt & Augustini tempore fideles. Tractans enim doctor ille verba Christi apud Ioannẽ; *Nondum venit hora mea*; sic suos alloquitur; Si hoc secundum mathematicos dixit dominus; sacrilegium fecimus incendendo codices eorum: si autem rectè fecimus, sicut apostolorum temporibus factum est; non secundum eos dixit dominus, *Nondum venit hora mea.* Et quid multa? Imitatur hoc exemplum tota ecclesia, vsque in hodiernum diem, dum & legibus latis, de libris noxijs quid faciendum sit præcipit per vtramque potestatem, ecclesiasticam dico & ciuilem; & leges ipsas facti executione commendat, vsuque confirmat. Ad hoc igitur probandum, quia id dissimulat aduersarius, nunc accedamus.

Oratione in Cyp. & Lira in moral. Act. 19.

Scriptores ecclesiasticæ historiæ Socrates, Sozomenus, Theodoritus, & post eos Nicephorus commemorantes ea quæ in magno illo

lo Niceno concilio contra Arium congre-
ato, acta sunt, abunde nobis testatum relique-
unt, quid illius concilij Patres, quid magnus
Constantinus, cuius auspicijs concilium illud
ogebatur, de libris hæreticorum iudicauerint.
Hunc enim primum habuit ecclesia impera-
orem palam Christianum, vt ne antiquiorem
uis à nobis requirat. Narrat Socrates libro
rimo suæ historiæ, Constantinum statim post Cap. 6.
osolutam synodum misisse epistolam ad ec-
clesias de rebus in synodo gestis; in qua hæc
erba leguntur: Quemadmodum Porphyrius
apitalis pietatis hostis, qui nefarios libros
ontra religionem Christianam nuper edebat,
ercedem dignam laboribus recepit, & eius-
odi quidem, vt apud posteriora secula non
se solùm maximis probris vexatus fuerit, &
rpissima infamiæ labe aspersus, verùm etiam
npia eius scripta deleta penitus & exstincta:
c iam visum est Arium & eius sectatores Por-
hyrianos nuncupare, vt quorum secuti sint
ores eorum quoque nomen habeant. Quin
iam si quod opus ab Ario conscriptum repe-
atur; illud cremandum esse, vti non modò
xecrabilis eius doctrina funditus tollatur, sed
iam nullum monumentum relinquatur
usdem, ad posteritatem. Illud etiam manda-
us vt si quis librum ab Ario compositum
ccultasse deprehensus sit, & non statim in
B medium

medium adductum igne combusserit: morte mulctetur, nam mox vt comprehensus fuerit, plectatur capite. Huc vsque verba Constantini, talia profecto, quæ prorsus obmutescere cogant Bibliandrum. Eadem apud Nicephorum inuenies libro octauo: Indicat autem Constantinus etiam Porphyrij libros contra religionem Christianam editos, iam antè à se publico edicto aboleri iussos.

Cap. 25.

Porro legis huius Constantinianæ quam ex Socrate recitauimus, meminit etiam Sozomenus libro primo, his verbis. At verò imperator non solum Arium mulctauit exilio, verum etiam episcopis omnibus & populis edictum misit scriptum, vt tum illum tum opinionis eius fautores impiorum numero ducerent, & si quis liber reperiretur ab illis scriptus, in ignem conijcerent: quo neque ipsius, neque opinionis cuius author fuerat, vllum exstaret monumentum. quod si quis aliquem librum eius occultare deprehenderetur, ac non ilico in publicum productum incenderet; vt capitis mulctaretur supplicio. Hæc ille de Constantino & quidem post synodum.

Capite 20. & Nicephorus libro 8. cap. 18.

Sed in ipsa illa synodo quid à patribus Imperatore præsente, actum sit, videamus. Theodoritus narrat libro 1 fidei formulam ab Arianis compositã, & sacrosenatui oblatam, omni-

Cap. 7.

omnibus impietatem eius deteſtantibus, ilico iuſſu ſynodi,diſcerptam fuiſſe. Sed & ſanctum Euſtathium Antiochenum citat ſimilia commemorantem de literis Euſebij Nicomedienſis, Poſſinij Ariani, exhibitis in concilio, & confeſtim in omnium conſpectu laceratis. Quid verò de libris editis? De ijs ſcribit Sozomenus libro primo,in hunc modum; Quin etiam & verba, quibus eius, (Arij videlicet) explicabatur opinio, & librum quem de eadem ediderat inſcripſeratque Thaliam, Synodus legi vetuit. Addit Nicephorus libro octauo ſynodum pręterea mandaſſe ſi quod aliud eius aut ſectatorum eius inueniretur ſcriptum, vt id igni traderetur. Videtis quam optimè cum ſententia ſacræ ſynodi, lex imperatoris congruat? Poſſemus hîc in medium proferre verba eiuſdem ſynodi, ex epiſtola eius, ſcripta ad eccleſiam Alexandrinam, quæ eſt apud Socratem libro primo, in qua negat ſe pati poſſe vt vel ad aures ſuas perueniant Arij dogmata plena blaſphemiæ. Itemque verba ſanctiſſimi Alexandri Patriarchæ Alexandrini (qui primus Arium damnauit) ex epiſtola eius ante Nicenam ſynodum, ſcripta, ad eccleſiam Conſtantinopolitanam, quibus eam admonet vt Arij & ſectatorum eius neque ſcripta audire ſuſtineant: ſed in breui oratione vitanda eſt

C. 20.

Cap. 18.

Cap. 6.

Theo. lib. 1. cap. 4. & Nicephorus lib. 8. ca. 7.

prolixitas. Vnum addam de Constantino, ne quis suspicetur contra solos Arianorum libros, quos vehementer oderat, cum leges dictasse. De eo refert Eusebius Cæsariensis libro 3 vitę eius, quod publico edicto, cuius exemplum apud eundem legitur, omnes hæretico quocunque tandem nomine censerentur, pœnis aliquot propositis reducere conatus sit ad gremium ecclesiæ Catholicæ: inter quas vna erat, ibros eorum perscrutandos esse; ne omnino qui tales libros haberent & legerent latere possent; sed vt manifestò deprehensi, resipiscerent & ad ecclesiam redirent. Supponebat igitur lex illa, hæreticorũ libros apud solos hæreticos inueniri. Poterant hæc quæ diximus sufficere ad decretum synodi Tridentinæ tuendum, & leges Catholicorum principum nostri temporis, de fugienda lectione damnatorum dogmatum: quandoquidem & illa, Nicenam synodum, cuius sacratissima est apud omnes authoritas, facti sui ducem & magistram habet; & isti Constantini religiosissimi, prudentissimique principis exemplo facilè se defendere possunt. Sed ne singularia putentur hæc facta, velut à zelo quodam insolenti atque immoderato profecta, ideoque nec imitanda: Deo iuuante ostendere conabor, ab eo tempore & deinceps ad hanc vsque nostram ætatem, nec præsules ecclesię à vestigijs synodi Nicenæ

Capite vltimo & duobus præcedentibus.

Nicenæ deflexisse, nec principes seculi, Catho-
icos dumtaxat, ab indole magni illius Con-
tātini degenerasse. Theodosius senior quem- Ca. 12.
dmodum videre est apud Sozomenum libro & Soc.
, libellos eorum qui consubstantialitatis fi- lib 6.
dem oppugnabant, sibi oblatos atque accep- ca 10.
os, vt profanos disrupit; ac deinde lege lata
anxit, vt sectarijs neque conuentus agere, ne-
que fidei suę doctrinam profiteri liceret. Huius
ilio Arcadio regnante, opera Eutropij eius
præpositi, scripta Eunomij omnia, quòd eius
æresis per id tempus plurimum vigeret, pu-
licè cremata sunt, & cadauer eius sepulchro
xtractum, & publica ignominia affectum est.
Author Nicephorus libro 13. Eodem tempore Cap. 1.
ir doctissimus & sanctissimus præsul Epipha-
ius, episcopis in Cypro congregatis Origenis
brorum lectionem edicto inhibuit: Alijs
uoque episcopis non sibi subiectis idem sua-
ere conatus; quibusdam morem gerentibus,
lijs recusantibus, non ob id quòd non puta-
ent fugiendam esse librorum suspecti dog-
atis lectionem, sed quia de Origenis dogma- Nice-
um damnatione nondum inter episcopos phor.
onuenerat. Putat quidem Nicephorus, So- li. 13.c.
ratem & Sozomenum authores secutus, hæc 12. Soc.
Epiphanio facta tantùm vt Theophilo A- li. 6. c.
exandrino obsequeretur: sed fallitur. Quàm 6. &
nim ex animo quamque recto ac proprio iu- Sozo.
li. 8. ca
14.

dicio ita censuerit Epiphanius, manifestum est ex opere eius Panario de hæresibus; in quo prolixè, nec minus eruditè, contra Origenis disputat errores. Vixit eodem fere tempore Augustinus, qui quid de mathematicorum, id est, genethliacorum libris facere sit solitus, suprà ostendimus. Quid autem de his quæ contra religionem scriberentur facere soleant eius familiares & subditi, intelligi potest ex epistola apud eum 43. quæ est Maximi cuiusdam hominis ethnici, qua ille deorum cultum contra Christianam religionem defendẽs, tandem post multa sic ait: Post hæc non dubito, vir eximie, qui à meâ sectâ deuiasti, hanc epistolam aliquorum furto detractam, flammis vel quolibet pacto perituram. Nempe hoc Christianorum studium erat, pium sane & laudabile, omnia quæ religioni & pietati quoquo modo aduersabantur, disperdere & abolere penitus, ne vel auditu vel lectione percepta noxam parerent incautis. Sed ad principum leges redeo.

Theodosius iunior, Arcadij filius, & in imperio successor, scripta Nestorij hæresiarchæ & Theodoreti Cyrensis qui tum de Nestoriana hæresi suspectus erat, legi vetuit. Postea verò vnà cum Valentiniano eam legem sanxit, quæ
Lege 6. est in codice, libro 1, titulo de hæreticis & Manichæis; in qua sunt hæc verba. Nec verò impios

ios libros nefandi & sacrilegi Nestorij aduer-
us venerabilem orthodoxorum sectam, de-
retaque sanctissimi cætus antistitum Ephesi
abiti scriptos, habere, aut legere aut descri-
ere quisquam audeat : quos diligenti studio
equiri ac publicè comburi decernimus. Pœ-
am adijciunt bonorum publicationem : me-
inerunt & legis Constantini, qua Arianos,
b similitudinem impietatis, Porphyrianos
ici voluit ; eius nimirum legis, cuius verba
uperius ex Socrate historico recitauimus. Hęc
orro lex illa est, quam Boucmannus, qui se
Bibliandrum Græco nomine vocauit, velut
nperitè, imprudenter, inconsideratè, & per-
unctoriè latam sugillare non veretur. At
ertè oportebat illum censorem & de altera
ge, quæ est eodem titulo, numero octaua, si
amen eam vidit, suam censurã & iudicium in
edium adferre. Lata est enim ab eodem Va-
ntiniano & Theodosij successore Marciano,
ost celebratam synodũ OEcumenicam Chal-
edonensem ; sicut prior illa post Ephesinam ;
pœnam apposuit etiam grauiorem. Sic au-
m habet ; Nulli etiam contra venerabilem
halcedonensem synodum, liceat aliquid vel
ctare vel scribere, vel edere atque emittere,
ut aliorum dicta vel scripta super eadem re
roferre. nemo huiusmodi habere libros, &
crilega scriptorum audeat monumenta ser-

 uare.

uare. Quod si qui in his criminibus fuerint deprehensi: perpetua deportatione damnentur. Et paulo pòst; Omnes verò huiuscemodi chartæ ac libri, qui funestum, Eutychetis scilicet & Apollinaris, complexi fuerint dogma, incendio concrementur, vt facinorosæ peruersitatis vestigia flammis combusta, depereant. Hę sunt duę trium orthodoxorum principum leges, de perdendis hereticorum libris, pro ecclesia Catholica latę, & à Iustiniano probatæ atque in codicem iuris relatæ; de quarum authoritate, dignitate, vtilitate, nemo doctus, nemo Catholicus dubitauit; imo fortasse nec de numero sectariorum quisquam dubitasset, nisi Bibliander hic nobis prodijsset, qui altera dissimulata, propter nomen Marciani, vt opinor, cuius pietas & prudentia scriptorum monumentis admodum est celebrata, alteri dentem infigeret dum eius authoribus leuitatis imprudentiæque notam inurit, immemor præcepti diuini: *Dijs non detrahes & principi populi tui non maledices.* Et eius quod à Sapiente dictum est: *Non iudices contra iudicem, quoniam secundum quod iustum est, iudicat.* Sed ad rem propositam redeamus. Præerat rebus ecclesiæ per id tempus Leo primus cognomento magnus, cuius studio & authoritate coacta fuerat synodus Chalcedonensis; adeoque verisimile est eius hortatu, vt alia quędam, ita

Ex. 22.

Eccl. 8.

a & istud de libris hæreticorum abolendis, à
ictis imperatoribus pro ecclesia sancitum
uisse. Exstant enim huius Pontificis complures
pistolæ ad Theodosium, ad Marcianum, ad
eonem imperatorem eius nominis primum,
d Pulcheriã Augustam prudentissimam san-
tamque mulierem, de rebus ecclesiæ Catho-
licæ componendis, deque extirpandis hæresi-
us. Quid autem idem hic laudatissimus Pon-
ifex etiam per se decreuerit feceritque videa-
nus. Grassabantur eius tempore, præter præ-
ictas, duæ pestilentissimæ hæreses Manichæ-
rum & Priscillianistarum. contra Manichæ-
rum pestem disserit multis sermonibus; Pris-
illiani dogmata sigillatim recenset, ac refellit
pistola 93, in qua de libris, talium dogmatum
eminarijs, quos illi hæretici speciosis orna-
ant titulis, communi hæreti[illegible]rum more,
sic enim & hodierni faciunt) tandem ita
oncludit: *Curandum ergo est, & sacerdotali dili-* Cap. 15.
entia maximè prouidendum, vt falsati codices, &
sincera veritate discordes in nullo vsu lectionis ha-
eantur. Apocrypha autem scripturæ quæ sub no-
inibus apostolorum multarum habent seminarium
alsitatum, non solum interdicendæ sed etiam peni-
us auferendæ sunt. Quamuis enim sint in illis quæ-
am quæ videantur speciem habere pietatis; nun-
uam tamen vacua sunt venenis, & per fabularum
lecebras hoc latenter operantur vt mirabilium
narra-

narratione seductos, laqueis cuiuscunq; erroris inuoluant. Vnde si quis episcoporum vel apocrypha haberi per domos non prohibuerit, vel sub canonicorum nomine eos codices in ecclesia permiserit legi, qui Priscilliani adulterina sunt emendatione corrupti; hæreticum se nouerit iudicandum; quoniam qui alium ab errore non reuocat, seipsũ errare demonstrat. Hactenus Leo, subijciens paulo pòst, neminem inter Catholicos cẽseri qui scriptis vtitur ab ecclesia Catholica damnatis. Quã censurã Leonis de libris Priscillianistarũ conciliũ Bracarense primũ, annis pene 200 posterius, canone 17 secutũ est, anathema dicens taliũ librorum lectoribus. Libros verò Manichęorũ eiusdem pontificis iussu cõbustos publicè fuisse anno 446, author est in chronicis suis ęqualis & familiaris eius Prosper Aquitanicus. Nec multo pòst idem factum est à Gelasi à pontifice, Hic enim Manichæos, libris eorum combustis, Româ expulit. Quem secutus Symmachus vno tantùm intermedio, rursum inuentos in vrbe Manichæos in exilium egit, & codices eorum cremauit. Huic quoque proximus Hormisdas Manichęos, palam combustis eorum libris oppressit, atque ita tandem nefaria secta apud Romanos extincta est. Et quia in mentionẽ Gelasij pontificis incidimus: sciendum est hunc primum, scripto publico, libros Catholicos & orthodoxos ab hęreticis, apocryphis, & suspectæ doctrinę

doctrinæ ſcriptis, ſecreuiſſe ; & illos quidem toti eccleſię legendos propoſuiſſe, hos autem catholicis vitandos, & ab omni Romana eccleſia eliminandos, cenſuiſſe. Hoc eius decretum extat apud Gratianum diſtinctione 15 ca. Sancta Romana eccleſia. Ab hoc igitur pontifice, qui vtriuſque ordinis libros tanta diligentia collegit, quanta in illo decreto apparet; originem ſuam accepiſſe videtur Indicis librorum vetitorum conficiendi ratio, & vſus, quem in hodiernum vſque diem ſeruat eccleſia ; res ſanè vtiliſſima ac plane neceſſaria ſemper viſa, ad continendum intra limites puræ ac ſynceræ religionis gregem Chriſti. Sub ea tempora, Romani imperij principatum tenuit Iuſtinus ſenior Iuſtiniani auunculus, & proximus anteceſſor, & orthodoxæ fidei ſtrenuus defenſor; in cuius laudibus memoratur, quod Arianorum, Neſtorianorum, Eutychianorum reliquias extra fines imperij pepulerit ; quòd Chalcedonenſe concilium publico edicto ſacroſanctum haberi iuſſerit ; quod primus omnium Imperatorum a Romano pontifice, diadema acceperit. De eo ſcribit Nicephorus libro 17. cum in ſynodo quadam Conſtantinopolitana Seueri cuiuſdam hęretici dogmata damnata eſſent ; ab imperatore latam legem, Seueri ſcripta conſeruari non debere, ſed ſicubi reperirentur, igni cõburenda eſſe ; ſin minus,

Epitome de vitis Imperatorum.

Cap. 9.

nus, vt capitis ſupplicio in eum animaduerteretur, qui ſcripta talia ſibi ſeruanda eſſe ſtatuiſſet. Eidem hæretico linguam ſacrilegam radicitus exciſam, iubente Iuſtino, idem Nicepho-
Cap. 1. rus author eſt. Quod autem de libris Seueri perdendis Conſtantinopoli decretum erat, idem illud Hormiſdas quoque Romanus Pontifex cuius ſuprà meminimus, celebrata Romæ ſynodo decreuit, ratumq́ue habuit. Iam verò de Iuſtiniano principe, qui proximè ſecutus eſt, quid attinet dicere? cuius prouida ſolicitudine factum vt duas illas celeberrimas leges trium principum de quibus antè diximus, ſaluas habeamus; quas ille in ſuum Codicem nunquam retuliſſet, ſi non eas ſuo calculo probaſſet, & ſuas quoque leges eſſe voluiſſet. Qua de re minus dubitabit, quiſquis alias eiuſdem Imperatoris ſanctiſſimas pro religione leges attentè perlegerit. Et, vt ſemel dicam, nunquam placuit vel eccleſiaſticis vel ſecularibus principibus eorum libros ſeruari, quorũ damnarentur errores: ſed damnatis errorum authoribus atque magiſtris, libri eorum, tanquam alteri, perpetuiq́ue errorum magiſtri, ſemper pro damnatis ſimul eademq́ue lege, habiti ſunt. Id quod perſpicuum eſt euoluenti acta omnium Conciliorum. Et quidem de Niceno aliiſq́ue nonnullis iam diximus; nunc alia quædam, ſed è multis pauca, ſummatim per-

perſtringam. In 5 ſynodo Oecumenica Conſtantinopoli habita temporibus Iuſtiniani, damnantur omnes ſuperiorũ temporum hæretici cum impijs eorum ſcriptis, canone 11 & ſequentibus. In 6 ſynodo act. 13, condemnantur item aliorum aliquot hæreticorum ſcripta, & tanquam profana & animæ perniciosa, continuò iubentur, ob perfectum exterminium, igne concremari. quod & factum eſt. In 7 ſynodo quæ eſt altera Nicena, pro venerandis imaginibus habita, editus eſt canon huiuſmodi: Puerilia omnia ludibria, furioſaque dicta, aut ſcripta quæ aduerſus ſanctas imagines edita ſunt, oportet dare Epiſcopo Conſtantinopolitano, vt cum reliquis hæreticorum libris reponantur. ſi quis autem hæc celare inuentus fuerit: ſi ſit epiſcopus vel preſbyter vel diaconus, deponatur; ſi autem laicus aut monachus, ſegregetur. Nihil hoc canone manifeſtius. In 8 ſynodo actione 8, vniuerſa acta duorum Conciliabulorum quæ Photius hæreticus coëgerat contra Nicolaum Papam & Ignatium patriarcham, mandato Imperatoris Baſilij & ſynodi, combuſta ſunt. In magno Concilio Lateranenſi ſub Innocentio 3, damnatur ac reprobatur libellus ſeu tractatus Abbatis Ioachim, contra Catholicam Petri Lombardi doctrinam editus, de eſſentia Trinitatis. In concilio Complutenſi ſub Sixto 4, iuſſus eſt com-

comburi liber cuiusdam Petri Oxoniensis, damnatos aliquot articulos continens. Et hoc quidem prouinciale fuit concilium; at superiora omnia, vniuersalia. Postremo, quoniam sub nouissima hæc tempora ars typographica originem accepit, cuius beneficio cito ac facile liber aliquis in plurima exemplaria diffunditur; qua occasione plurimi errores in multitudinem paruo negotio spargi ac disseminari possent: prudentissimè visum est patribus Concilij Lateranensis sub Leone decimo congregati, tanto periculo maturè obuiam procedere. Quocirca statuerũt sess. 10. ne quis de cætero librum aliquem vel quodcunque scriptum imprimat, aut imprimi faciat, nisi ab Episcopo loci, vel aliquo per eum deputando, diligenter examinatum, & proprij nominis subsignatione approbatum fuerit; addita pœna excommunicationis, vltra librorum amissionem, & publicam eorum combustionem. Eandem porro curam & solicitudinem de supprimendis libris noxiæ & perniciosæ lectionis, patres concilij Tridentini tribus locis declarauerunt. Primum sess. 4. in qua Lateranense decretum renouatur, deinde, sess. 18 vbi queritur synodus suspectorum & perniciosorum librorum, quibus impura doctrina continetur & longè lateque diffunditur, numerum nimis excreuisse; ideoque censet vt eiusmodi librorum

rum

rum Indici conficiendo appositis etiam censuris, delecti aliqui ex patribus præficiantur. Et tertiò sessione vltima; in qua quid ab illis delectis patribus præstitum sit exponit, præcipitque vt illud ipsum sedi Apostolicæ exhibitum, eiusdem iudicio atque authoritate terminetur, & euulgetur. Quod certè superioribus annis, magno catholicæ religionis profectu, errorum exterminatione, & piorum omnium qui pacatam habere volunt conscientiam, gratulatione, factum, vbicunque Index ille in vsum receptus est, vidimus; &, si Catholici simus, factum gaudemus.

Clarè satis ostensum est, opinor Auditores, & fortassis prolixius quàm res postulabat, tam decreta Conciliorum & pontificum, quam leges Orthodoxorum principum in hanc conuenire sententiam, lectionem librorum hæreticorum, velut pestem ac certissimam perniciem, Christianis omnibus, quos nullà eius rei necessitas constringit, fugiendam esse; idemque iam olim solicite a fidelibus factum; Ipsos verò pestiferæ doctrinæ libros, perpetua Catholicorum consuetudine, perdi, discerpi, cremari solitos; ne quod impietatis vestigium quo posterior ætas corrumpi posset, relinqueretur: simulque perspicuum est, quam vafrè & subdolè ille doctrinę Mahometanæ publicator ac Lutheranæ sectator atque discipulus,

Bibli-

Bibliander, ſuam apologiam conſtruxerit, qui ex tota antiquitate præter vnam Theodoſij & Valentiniani legem, quam iniurioſè perſtringit, nihil putauerit attingendum; malens diſſimulare cętera tam multa, quàm temeritatē peruerſi iudicij ſui poſt tot & tanta præiudicia veritatis, cordatis omnibus prodere, ac deridendam exhibere.

Nunc ordine procedendum eſſet ad reliquas orationis noſtræ partes: ſed quia temporis anguſtijs excludimur, in aliud tempus quæ ſuperſunt, dicenda reſeruabimus.

Anno 1585. die 15 Octobris.

ORATIO TERTIA.

De fugienda lectione librorum hæreticorum.

NIHIL esse tam contrarium veritati, tamque à ratione & sensu communi alienum, viri ornatissimi, quod non probabile fieri cogant, & specie veritatis aliqua fucatum infectumque reddant ab ingenijs male feriatis natæ disputationes; tam vetera ac peregrina, quàm noua eaque domestica exempla fidem abunde faciunt. Nota sunt illa philosophorum quorundam veterum dogmatum paradoxa, Nihil posse sciri in rebus; Nihil moueri; Omnia esse in omnibus; Nullam disputantium esse con-

traditionem; aliaq; huiusmodi plurima, quæ ab illis asserta & captiosarũ rationum quibusdam velut coloribus vestita, fidẽ apud auditores inuenerũt. Quorũ tamen absurditas minus cuipiam miranda videbitur, si cum nostræ, id est Christianæ religionis cacophilosophis cõferatur; Hęreticos dico, quorũ priores illi philosophi patriarchæ & prodromi à nonnullis scriptoribus, satis apposite nec minus vere, sũt appellati. Quid enim Simon, Menander, Basilides & tota Gnosticorum schola? Quid Marcion? quid Manichæus, quid Priscillianus? vt alios taceam; an non omnem philosophię gentilis absurditatem, fœda atque infanda suorum dogmatum absurditate superarunt? An non rationi naturali & sensui humano bellum indixisse visi sunt? Quod si ad hodiernos descendimus: certè inueniemus & Adamitas & Catabaptistas illis nihilo saniores. sed tamen hoc genus, vt minus frequens, dissimuletur à nobis. Quid Lutherani & Caluiniani; quorum in castris hostiũ ecclesiæ maxima est multitudo, & prima authoritas? An non supra modum paradoxa sunt pleraque eorum placita, quibus iam mundum impleuerunt? Deum esse peccati authoré. Nec posse facere nisi quod facit. Non esse in homine liberum arbitriũ. Omnia hominum etiam iustorũ opera esse peccata. Iustificati hominẽ sola reputatione. Talem esse vnũquemque

quemque qualem se credit. Votis deo factis adstringi neminē. Homini impossibilia à Deo præcepta esse. & huius generis alia pene innumera, partim à veteribus hæresiarchis accepta, partim noua ab incude formata. Omnia verò eiusmodi, vt quàm nudè proposita auditaque absurditatem ostenderent, atque hoc pacto auditorem ab assensu deterrere possent, eam speciosa oratione ac dicendi aliqua probabilitate, velut honesto pallio, circumtecta, insidiosè occultent; præsentem haud dubiè perniciē allatura audientibus, nisi columbinę simplicitati serpentinam prudentiam adiungentes verum à verisimili, & syncerum ab adulterino fucatoque discernere norint. Equidem in hoc genere reponendum arbitror illud cuiusdam Lutherani, contra quod nupera oratione hoc in loco disputare cœperam; Libros hæreticorum non esse tollendos è medio, neque eorum lectionem Christianis interdicendam; sed liberum vnicuique, de ijs vna cum lectione iudicium esse debere. Hoc enim Theod. Bibliander Lutheri discipulus rationibus quibusdam contra omnem rationem astruere atque euincere est conatus. Qua profecto in re, occultam diaboli machinationem licet animaduertere. Videt enim hanc vnam viam, tali parodoxo velut claue semel patefactam, satis esse ad miscendum erroribus or-
 bem

bem Christianum, & profligandum quàm longissimè ex animis hominum veritatem, suumque dominatum, euerso Christi regno, apprimè stabiliendum. Quocirca operæ precium duxi susceptam diuina ope cum hoc monstro disputationem, eadem assistente ad calcem perducere. Ostendimus priore disputationis nostræ parte contra fallacem dissimulationem Bibliandri, non modò Pontificum decreta & Canones Conciliorum, sed & leges orthodoxorum principum: sancto quodam studio ac zelo pariter in hoc conspirare, vt grauissimis censuris ac pœnis appositis, Christianum populum auocent deterreantque ab eorum lectione librorum, qui damnatam aut suspectam de religione doctrinam continent. Ostendimus & vsu Christiani populi id iam olim solicite perpetuóque obseruatum. Nunc proximum vt quia rationes quasdam obtendit aduersarius, atque insuper etiam experientiam in patrociniũ aduocat; doceamus quã sit & ab omni ratione alienũ & experientiæ contrariũ quod ab eo, tanta causæ confidentiâ asseritur. Primum illud moneo, quod initio totius nostræ disputationis admonebam, me hîc nolle ingredi locum communissimum de vitandis hæreticorum colloquijs & congressibus. Tritum enim est hoc argumentum, & huic loco ad pertractandum minimè necessarium. Neque

enim arbitror Bibliandrum, vel si quis alius cum eo sentit, de apostolicis præceptis in ea parte adeo claris quicquam addubitare. Nobis sufficiat illius argumenti cum isto necessariam esse connexionem. quamcumque enim de illo rationem protuleris, eandem huic communem esse probabo. *Sermo eorum*, inquit apostolus, *vt cancer serpit.* 2. Timot.2. Item, *Per dulces sermones & benedictiones seducunt corda innocentium.* Ro.16. hæc & huiusmodi siue de sermone sonante intelligas, siue de sermone tacito & in scriptum redacto; quid interest? hoc fortasse, inquies, quod viua vox magis afficit, plusque energiæ habet. At vox scripta manet, quodque semel lecta non persuadet, iterum atque iterum & vel decies relecta persuadebit. semper enim præsto esse potest liber, commodissimus atque obsequentissimus magister, ad omnem discipuli nutum paratus, vt vel taceat, vel loquatur; vel subsistat vel pergat; vel quæ dicta semel, repetat quoties & quando libebit. Huiusmodi nihil in voce viua. Sonum enim fugientem, etsi non intellectum tenere quis poterit, vt eius intellectum capiat? Adde, quod libri, vt pote permansuri & per typographiam in plurimorum manus venturi, solent ad persuadendum accuratius scribi, quàm dici pronunciariue soleat sermo mox periturus, & vacuas mittendus in auras. Est igitur vel par vel etiam maior ra-

tio fugiendæ lectionis noxiæ atque sermonis. Qua de re quidam huius seculi vir doctus, hoc fere modo ratiocinatus est: Lectio legentis est cibus; sicut sermo, audientis. Quantâ igitur cura cibum veneno infectũ auersamur & fugimus, ne corpori mortem adferat: tanta librum hæretico felle tinctum auersari & fugere debemus, ne mortem inferat animæ. Et cùm prohibeat Ioannes ne is qui alienam doctrinam adfert, intra domũ recipiatur quanto magis prohibendum ne eiusmodi doctrina libro inscripta, in animum lectoris admittatur? Præsertim cum omnes natura mali simus, & ad tenebras, in quibus nati sumus, quàm ad lucem, in quam per Christum reformamur, multo propensiores. Vnde etiam sacrarum literarum indagatorem monet Augustinus libro 2 de doctrina Christiana vt literas apocryphas vitet, ne præoccupent imbecillem animum, & periculosis mendacijs atque phantasmatis eludentes præiudicent aliquid contra sanam intelligentiam. Certè natura ipsa nos admonet a periculis quàm longissimè ab-

Pro. 6. sistere. Idem admonet & scriptura sacra. *Nunquid potest homo,* inquit Salomon, *abscondere ignem in sinu suo, vt vestimenta illius non ardeant? aut ambulare super prunas, vt non comburantur plantæ eius?* Quem locum exponens Venerabis Beda, sic ait: Soli ei conceditur hæretico-

rum

rum libros legere, qui adeo ſolidatus eſt in fide Catholica, vt verborum dulcedine vel aſtutia nequeat ab ea ſegregari. Alioqui, ſatius eſt pericula cauere quàm ea non ſine periculo vincere, Cum iuxta Cypriani ad Pomponiũ ſcribentis, certiſſimam ſententiam, Nemo diu tutus eſſe queat, ſemper periculo proximus. Et quidem vſque adeo ab hoc periculo abeſſe populum Christianum vult Auguſt. ſermone 31 de verbis apoſtoli, vt iudicet, hæreſeon atque errorum ignorantiam eam qua nec nomina eorũ nouerint, eſſe pleriſque tutiorem. Nam, vt in ſimili argumento ait Tertullianus de præſcrip. Ignorare melius eſt, ne quod non debeas, noris. Eſt locus apud Leonem ſermone 5 de ieiunio 10 menſis, de colloquijs hæreticorum vitandis; quem, quoniam etiam ad ſcripta colloquia pertinere non eſt dubitandum, hîc memorandum putaui. Diabolus, inquit, fideles quos apertis & cruentis perſecutionibus impugnare non ſinitur, ſub falſa Chriſtiani nominis profeſſione corrumpit; habens hæreticos huic operi ſeruientes, quos a catholica fide deuios, ſibique ſubiectos, militare in caſtris ſuis ſub diuerſis erroribus, fecit. Et ſicut decipiendis primis hominibus miniſterium ſibi ſerpentis aſſumpſit; ita horum linguas ad ſeducendos rectorum animos, veneno ſuæ falſitatis armauit. Sed ijs inſidijs

dilectiſſimi, ait ſanctus Pontifex, paſtorali ſolicitudine, in quantum dominus auxiliatur, occurrimus; & ne quid de ſancto grege pereat præcauentes, paternis vos denunciationibus admonemus, vt labia iniqua, & linguam doloſam, a quibus animam ſuam propheta liberari poſtulat, declinetis: *quoniam ſermo eorum*, ſicut ait beatus apoſtolus, *ſerpit vt cancer*. Audi ſequentia, Humiliter irrepunt, blandè capiunt; molliter ligant, latenter occidunt. Veniunt enim, ſicut ſeruator prædixit *ſub veſtitu ouium, intus autem ſunt lupi rapaces*; quia non poſſent veras & ſimplices oues fallere, niſi Chriſti nomine tegerent rabiem beſtialem. hucuſque S. Leo. Quæ verba etſi ad ſolum ſermonem pertinere quis contendat; negare tamen non poterit, nihil hîc dici quod non ad hęreticorum ſcripta, vel æquè vel magis etiam, referri poſſit. Nam pejus eſſe & periculoſius ſcripta eorum legere, quam ſermonem cum ijs miſcere; præter ea quę modò dicebamus, etiam hac ratione conuincam. Etenim qui ſcripta hæreticorum legit & voluit, audit quidem eos; ſed ſi quid dicere velit, non viciſſim auditur. Itaque peruerti ab illis poteſt; conuertere autem eos viciſſim non poterit. At ſi ſermonem cum eis habeas; & audis tu eos, & ipſi te audiunt. Quare, ſicuti metuendum ne ſermone ſuo te peruertant; ita ſperari viciſſim queat,

queat, tuo illos ſermone ab errore ſuo reuocandos. Igitur in colloquio quod ſubeſt periculum, aliqua ſpe fructus excuſetur fortaſſis; at in lectione, vbi audis, & non audiris, quæ tandem ſuſcepti periculi excuſatio fuerit? ſi toxicum domi haberes; vehementer caueres ne quo caſu, tuis miſceretur edulijs. At iſtud verum toxicum animæ, ſciens & prudens miſces cibo animæ tuæ dum inter libros tuos reponis; & non miſces tantum, ſed & deguſtas, vel dulcedine eius delectatus, vel curioſitate ſeductus, neſciens quoniam mox vt hauſtum fuerit letali vulnere percutit animam tuam. Ab apoſtolis petamus exemplum de quibus refert Irenæus lib. 3. noluiſſe eos vel verbo Cap. 3. cum hæreticis communicare. Verbum enim vt rem minimam poſuit. Si noluerunt apoſtoli, gregis arietes; quid nos puſilli & imbecilles, & vix ouium nomine digni? ſi non verbo communicare: quid epiſtolas & libros legere? ſi non, Aue dicere; quid librum intra penetralia recipere, in conclaui ponere, aperire, voluere ac verſare; hoc eſt viperã in ſinu fouere, cuius occulto morſu mox pereas? Neque enim apoſtolis ſi quid tale feciſſent, quantum opinor, ab errore periculum erat; ſed nos illorum exemplo inſtruendi fuimus, ne periculum amantes in illo pereamus. *Quæcunque enim ſcripta ſunt ad noſtram doctrinam ſcripta ſunt.*

Iacob

Genes. 35. Iacob Patriarcha iubet idola in terram defodi;
2. Re. 7. Samuel pręcipit vniuerso populo Israel vt auferat Deos alienos de medio sui; Movses, imo per Moysen Deus euerti, succidi, confringi,
Deu. 7. comminui, & comburi mandat altaria, delubra, lucos, statuas aliaque omnia falsi cultus monumenta, atque instrumenta. Nihil horum in alium vsum vtilitatis prætextu conuerti fas erat; sed tollenda perdendaque omnia, ne qua peccandi materia apud populum relinqueretur. Hæc porro in figura contingebant illis; scripta sunt autem ad instructionem nostram. Horum significationem nobis aperiunt Tertullianus aduersus Gnosticos, & Hieronymus in explicatione prophetarum. Idola, hæreses sunt; altaria, luci, delubra, omnium eorum quibus velut adminiculis & instrumentis pestes illæ fouentur, figuram prætulerunt. In hoc genere, primi sunt hæreticorum libri, quibus sua in vulgus dogmata spargunt; quos qui specie vtilitatis contra ecclesiæ legem seruandos putauerit, nihilo magis maledictum legis euadet, quàm qui olim sculptile aut conflatile aut aliud quodcunque anathema surripuisse atque occultasse deprehensus fuisset. Nota est historia Achan qui vsurpauerat de anathemate, de quo pronunciatum erat voce
Iosue 7. Iosue & iussu Dei, maledictũ eum fore & male periturum quicunque de anathemate aliquid

con-

çontingeret. Et qui vrbem Iericho anathemate deuotam reædificaret, In primogenito Iosue.
ſuo, inquiebat Ioſue, fundamenta illius iaciat; 6.
& in nouiſſimo liberorum ponat portas eius. Atqui paſſim in concilijs Patres anathema dicunt ſcriptis hæreticorum : ſcripta igitur illa noſtri temporis anathemata ſunt, eo nocentiora quo ſuam habent ad perſuadendum linguam ſemper inſtructam ſemperque paratam, in perniciem legentis, cuiuſmodi nihil vetera illa habebant. Quare verendum ſummopere eſt ne cum Achan illo pereat, & cum reædificatore Iericho omnium bonorum operum ſuorum à primo vſque ad nouiſſimum tanquam filiorum ſuorum fructum, perdat, ſi quis hæc animarum anathemata à patribus damnata atque deuota, non à ſe quàm longiſſimè remoueat abijciatque; imo non confeſtim ignibus tradat, vt ipſe ſempiterni ignis periculum euadat. Dicet mihi fortaſſis aliquis, Quod tandem hîc periculum eſt, ſi hæretici cuiuſpiam librum in manus ſumam, leuiterque percurram, quicquid boni reperero velut ſpolium Ægypti mihi in vſum vendicem; erroribus minimè acquieſcam; nimirum mihi ſatis conſcius firmitatis fidei meę? Primùm, contra illam firmitatis fiduciam, tibi quiſquis es, reſpondeo, non meis ſed ſcripturæ verbis; *Noli altum ſapere ſed time. Qui ſe exiſtimat ſtare,* *videat*

videat ne cadat. Qui amat periculum, peribit in eo, beatus homo qui semper est pauidus. audi & illud psalmistæ quisquis in tua virtute præsumis; Ego dixi in abundantia mea, Non mouebor in æternum Et quid sequitur? *Auertisti faciem tuam à me, & factus sum conturbatus.* Deinde vt propius periculum agnoscas & caueas, quisquis tibi prudens cautusque videris; inprimis scire te oportet, hæreticos, vt pote malarum causarum patronos, quo eas dicendo ex malis bonas faciunt, summo studio in hoc incumbere, vt nihil prætermittant quod quocunque modo causæ seruiat. Quare vndique ad inescandum lectorem, illecebras conquirunt. Hinc illæ in scriptis eorum verborum phaleræ, sententiarum apparatus, orationis suauitas, nihil non ornatum, nitidum, tersum. Ciceronem aliquem vel Quintilianum loqui putes; tanta scriptis eorum inest elegantia & vis persuadendi. Quo in genere catholicos scriptores ab ijs plerumque superari, non inuiti fatemur, & res ipsa docet. Veritas enim fucum non quærit, per se pulchra & amabilis. De Christi sponsa scriptum est, *Omnis pulchritudo eius ab intus.* At meretrix illa Babylonica, intus deformis & abominabilis, foris cultum quærit ascititium. Porro non capi, aut certè non moueri hoc tanto verborum atque orationis lenocinio, non cuiusuis est, sed paucorum.

rum. Accedit & aliud ad periculi grauitatem; Multa ſunt in religione noſtra ardua atque difficilia quæ proinde fidem potius exigunt quam ſcientiam. *Eſt enim fides argumentum non apparentium*; Argumenta autem quibus hæc impugnatur, vt poте corruptæ rationi conſentanea, ſæpe magnam habent probabilitatem. Quæ verò eiuſmodi ſunt, diligentiſſimè ſolent ab hæreticis ad labefactandam veritatem, tum verbo tum præcipuè ſcripto inculcari. Iam verò conſtat eſſe pauciſſimos qui omnia ea ita diſſoluere queant, vt animo ſuo planè ſatisfaciãt. Quid igitur reſtat, niſi vt qui in talium lectionẽ incidens, ea, vt plerique, diſſoluere nequit, vel in aſſenſum trahatur erroris, vel in dubitationem incidat (quo quidem vtroque modo fidei naufragium patitur): vel certè ſcrupulũ aliquem, velut aculeum animo lectoris infixum lecta iſtuiſmodi argumenta poſt ſe relinquãt? quem deinde magnitudo & firmitas rectæ fidei euellere atque eximere vix tandem poſſit. Celebre eſt illud Tertulliani, in libro de præſcriptionibus aduerſus hæreticos, In ipſo, inquit, congreſſu firmos fatigant, infirmos capiunt, medios cum ſcrupulo dimittunt. Hoc ille de diſputatione quidem, ſed aptiſſimè ad inſtitutum noſtrum. Quiſquis enim librum hæreticum legit, diſputationem ſuſcipit, à qua vel fatigatus vel victus vel ſaucius Ca. 15.

abſcedat.

Ex his porro perſpicitur, quanto ad nocendum plus valeat lectio authoris hæretici quàm poëtæ laſciui: quem tamen vrbe pellendum in ſua republica cenſuit Plato. Nam ſcripta laſciua non ratione, non argumentis perſuadent turpitudinem, ſed ſola orationis dulcedine teneros & in libidinem pronos illiciunt atque inficiunt animos adoleſcentum; quos tamen ratio paulo pòſt ad ſe reuerſa ſanare facilè poteſt. At ſcripta hæretica præter illectamenta verborum, ſpeciem adferunt argumentorum, quibus verum eſſe quod dicitur, etiam rationi perſuadetur. Quo fit vt malum ex iſtiuſmodi lectione inflictum, non niſi clara argumentorum ſolutione, & certiſſimis in contrarium argumentis, curari ac ſanari poſſit, ac ne hac quidem via frequenter ſanetur. Fugiendum igitur eſt totum hoc genus, ſiue laſciua poëmata ſiue hæreticorum ſcripta, tanquam noxia moribus, noxia religioni; Et quantum religio caſtitatem præcellit; tanto maiorem ſui curam tantoque diligentiorem impiorum dogmatum fugam, requirit. Nec alio certiore remedio tantum malum ſuperatur. In vna fuga pene omne præſidium eſt. Cum enim non vnius generis ſint mala; & alia pugnando, alia fugiendo facilius certiuſque ſuperentur: in hoc poſteriori genere cumprimis locum tenet

hære-

hæretica lues. *Fugite fornicationem*, ait apostolus, & alio loco; *Fugite ab idolorum cultura*. & propheta, *Fugite de medio Babylonis*. Certe notum est omnibus qui rectè sapiunt, fornicationis & immundiciæ spiritum illum Asmodęum, à castis animis non tam pugnando abigi, quàm fugiendo expugnari. At fornicationis nomine cultum idololatricum in scripturis significari, norunt qui prophetas legerunt. Porro idololatria quid typicè significet, suprà diximus; nimirum omnium hæreticorum dogmatum varietatem, Hieronymo teste. Si igitur, iuxta apostolicum præceptum fugienda est fornicatio, fugienda idolorum cultura; si iuxta propheticam admonitionē fugiendum de medio Babylonis: quomodo non omni conatu fugienda hæresis, quæ mysticè fornicatio est, & idololatria, & primum in Babylone quæ *mater fornicationum* à Ioanne dicitur, dominatum obtinet? Aut quomodo quis dicet eam se fugere; si in eorum versatur librorum lectione, qui eam docent, propugnant, confirmant? Nihilo magis profecto quàm si dixerit quispiam adolescens castitatem se amare, lasciuiam fugere, & tamē libenter voluat poëtas lasciuiæ magistros, hostes castitatis. Atque hæc de periculo. Quæ prima & potissima causa fuit, tam ecclesiæ præfectis quàm seculi principibus, legibus latis interdicendi librorum hæretico-

1. C. 6. Et 10. Ier. 51.

Apocal. 17.

rum

rum lectionem. Sed fingamus vel nihil vel parum esse periculi: an ob id cessabit prohibitionis ratio? Minimè verò. Libelli famosi quibus vel principis, vel magistratus vel etiam plebeij cuiuspiam fama proscinditur, læditur honor, nomen infuscatur, etiamsi manifestè mendaces sint; legibus prohibentur, & apud quemcumque reperti fuerint grauiter punitur: & libros quibus nomen Dei blasphematur, maiestas læditur, sacrosancta religio oppugnatur, ecclesia Christi sponsa infamatur; etiamsi periculum abesset subuersionis legentium, impunè habere, legere, versare licebit? Quod si quæras, Qua lege Dei, libros huiusmodi habere aut legere prohibeatur populus Christianus: Primùm, sufficere debét pijs subditis leges ecclesiæ, & religiosorũ principum, quibus nos obedire præcipit lex Dei. Deinde quæram ego vicissim, qua Dei lege prohibitus fuerit Israëliticus populus seruare monumenta profanorum cultuum, iussus eadem destruere atque abolere: Quod si mihi respondeas, & quidem rectè, omnem eiusmodi prohibitionem atque iussionem ad primum decalogi præceptum pertinere, inque eo contineri; idem à me quoque respõsum puta. Qua enim lege, verus Dei cultus præcipitur; eadem omnis falsus cultus prohibetur: cum quo simul omnia falsi cultus monumenta, instrumenta

menta & adminicula prohibita censentur; siue ea idola sint, siue altaria, siue delubra, siue libri superstitionum, hæreseon, ac malarum artium magistri; ita vt horum nihil seruare, sed cuncta disperdere oporteat. Quod vsque adeo animis semper hominum insitum fuit, vt eadem cura gentiles quoque pro suis, tametsi falsis, religionibus tenuerit. Narrant rerum Romanarum scriptores olim, Cornelio & Bebio Conss. ex decreto senatus Romani crematos publicè in frequenti foro libros repertos in monumento Numæ, propterea quod cum religione publicè recepta parum consentire viderentur. Et Vlpianus lege 4. familiæ Herciscundæ, de iudicis officio sic loquitur; Tantundem debebit facere & in libris improbatæ lectionis, magicis, & his similibus. Hæc enim omnia protinus corrumpenda sunt. Ecce studium sanctarum legum, etiam inter homines non sanctos, & veræ pietatis exortes. Profecto surgent isti in iudicio, contra generationem istam; & condemnabunt eam. Sed quid ego ab ethnicis caussæ patrocinium peto? Vel ipsos aduersarios & ecclesię inimicos faciamus iudices, & ab ijs exempla petamus. quo enim zelo pro sua perfidia armati sunt; eodem nos pro sancta religione armemur. M. Lutherus vt primum contra ecclesiam furere cœpit, in odium Rom. Pontificum, decretum Gratiani

Sabel. 5. Dec. lib. 7.

D cum

cum Decretalibus, hoc eſt, vniuerſum corpus Canonicum flammis conſumpſit. Et probè eum imitantur ſectatores eius, imo & aliarum ſectarum hæretici. Etenim vbique ſtudiosè ſupprimunt libros quibus Catholica fides defenditur; ne ab ijs ſecta detrimentum accipiat. Scio non raro accidiſſe, vt qui ſuę ſectę impenſius ſtudēt, mox vbi prodierit liber Catholicus qui ſectæ videatur egregiè nociturus; vniuerſa ſimul exemplaria à typographo iuſto precio coemerent, diſperderentque, priuſquam in vulgus ſparſa, religioni, vt ipſi loquuntur, noxam adferrent. Iam vero qui inter eos Rabbini ſunt, principio nihil ęquè cauent, quam ne ſui auditores aliunde nanciſcantur librum Catholici cuiuſpiam cõtra ſe conſcriptum; ſed quicquid tale eſt, ſi forte ad illos peruenerit, confeſtim eorum manibus excutiunt. Inter eos Ioannes Placotomus Lutheranus, in ſua ſchola, ſiue Latinæ ſcholæ conſtitutione, legem iſtiuſmodi ſtatuit. Cauendum fidelibus etiam, atque etiam præceptoribus, ne ſcholaſtici in Muſæo ſuo malos, inutiles, pietati & moribus noxios authores habeant, aut priuatim legant. Sed ne legem puerilem contemnas: accipe è vicino legem ſanguinariam. Etenim in Angliam libros Catholicorum inuexiſſe, aut quoquo modo penes ſe habere, capitale eſt, & quidem lege recentiſſima. At minimè

nimè recenti exemplo. ſimile enim ſtudium vetuſtis hæreticis eorumq́ue principibus fuiſſe probat hiſtoria eccleſiaſtica. Extant apud Euagrium libro 2 capite 4 literæ Baſiliſci Imperatoris hæretici, quibus omnia acta Chalcedonenſis concilij vbicunque reperta, ignibus tradi mandat; allegans tamen & ipſe principum Catholicorum exemplum Quandoquidem, inquit, Imperatores piæ ac beatæ memoriæ Conſtantinus & Theodoſius iunior, qui ante noſtram vixerunt ætatem, eodem modo de omnibus hæreticorum dogmatis decreuerunt. Ita ille exemplo Catholicorum principum factum ſuum tuetur; ſtudio ſimili, ſed cauſſa diuerſa planéque contraria. Non diſſimile eſt quod apud Sozomenum legitur lib. 2 cap 13. vbi refert epiſcopos aliquot Arianos Conſtantinopoli congregatos contra nouum quoddam, vt ipſi calumniabantur, dogma Marcelli epiſcopi Ancyrani: damnato dogmate ſcripſiſſe ad vicinas eccleſias, vt Marcelli librum quo doctrina illa continebatur conquirerent eumq́ue cremandum curarent. Hęc & eiuſmodi exempla ab aduerſarijs ſumpta merito cautiores, prudentioreſq́ue reddere nos Catholicos deberent; vt zelum quem illi contra religionem, nos pro religione pręſtemus; ſi non maiorem, certè parem. Quamuis enim Domino atteſtante, *filij huius ſeculi pru-* Luc. 16.

dentiores in generatione sua sint filijs lucis : nos tamen, qui Dei gratia filij lucis sumus, eodem Domino exhortante, illorum prudentiam saltem imitari debemus. Quam ob causam etiam serpentinam astutiam discipulis suis
Matth. 10. imitandam proposuit, dicens; *Estote prudentes sicut serpentes & simplices sicut columbæ.* Qua verò in re serpentinam nobis prudentiam imitandam putemus? Dauid psal 57. de quibusdam perditis hominibus loquens, *furorem illis* adscribit *secundum similitudinem serpentis, sicut aspidis surdæ & obturantis aures suas, Quæ non exaudiet vocem incantantium, & venefici incantantis sapienter.* Hoc serpentis exemplum, quod peruersè peruersi illi in quos propheta inuehitur, imitantur; nos iuxta domini admonitionem rectè & prudenter imitemur. Quid aliud hęretici sunt quàm venefici; & quid aliud sapiens veneficorum incantatio, quàm blanda & doctè composita hæreticorum oratio? *sapienter* enim, idem est quod doctè, at-
Psal. 46. que ex arte. Vnde illud, *psallite sapienter*. Et quid aliud aspis surda & obturans aures suas, ne vocem exaudiat incantantium; quàm prudens Catholicus, prudentiæ serpentinæ sedulus imitator, obturans aures, ne voces audiat; & oculos claudens, ne vel literas videat, ab illis profectas *quorum sermo velut cancer serpit; qui per dulces sermones & benedictiones seducunt*
corda.

corda innocentium, hoc est, eorum qui columbę quidem simplicitatem habent, sed quia prudentiam ei non adiungunt serpentis, expositi sunt ad seductionem periculis errorum. Neque enim per voces & verba tantùm, sed etiam per literas & characteres, incantationes & veneficia exerceri, notissimum est. Quare vtrumque genus, tanquam duos exitiales scopulos, omni studio, summo conatu, quisquis Catholicam fidem, imo salutem suam, amat, & ab exitio volet esse quàm longissimè remotus; fugiendum sibi nouerit.

Satis nunc, vt arbitror, ostensum est argumentis tam ab exemplo, quàm à ratione petitis, quàm cum ratione & sensu communi pugnet portentosum illud Bibliandri paradoxum, publicandos esse hæreticorum libros neque ab eorum lectione Christianos legibus principum vel decretis Pontificum, deterrendos. Cætera quæ supersunt huius argumenti, quia nunc receptui nobis canendum est; in aliud opportunum tempus seruemus.

Habita est hæc oratio anno Domini 1586. die 21 Ianuarij.

ORATIO QVARTA.

De fugienda lectione librorum hæreticorum.

DE mortifero ſirenarum cantu, & veneno ſi ſerpentis afflatu vitando, id eſt, de fugienda lectione librorum doctrinam hęreticam ſpirantiũ, ſemel & iterum dixi hoc in loco & tali in conſeſſu, qualis hic veſter eſt conſeſſus, viri ornatiſſimi; Prima quidem oratione id conatus, vt contra cuiuſdam hæretici hominis ſeu craſſam inſcitiam, ſeu improbam diſſimulationem, monſtrarem, omnibus ſeculis, Chriſtianos & Catholicos principes leges & edicta ſanxiſſe aduerſus eos

qui

qui libros hæreticorum legerent, aut omnino apud se retinerent: Altera verò, vt ostenderem quam iustis & necessarijs id rationibus factum fuerit, atque hodie fieri etiam multo magis oporteat. De quo vtroque argumento multa sunt à me prætermissa, quæ vel ipse, si non angustiæ temporis orationem nostram adstrinxissent, vtiliter adijcere poterã, vel alius quispiam ingenio, doctrina, & sermone instructior adferre in medium potuisset; sicut & eadem illa, quæ à me dicta sunt longè tractare felicius. sed tamen ea ipsa quæ pro tempore diximus, eiusmodi sunt vt & aduersarij vanitatem manifestè coarguant, & ad persuadendam veritatem cordatis omnibus abunde sufficiãt. Itaque dudum perfunctus illo disputationis officio videri possem, nisi perspicerem illud adhuc à me iure desiderari, vt quemadmodum certissimis argumentis monstraui, quàm sit hæreticorum librorũ lectio Christianis perniciosa; ita vicissim tum memorati scriptoris, tum aliorum si qui cùm eo sentiunt, argumentis, quibus illi rem tam perniciosam persuadere nituntur, respondeamus. Nam sicut peritus medicus, vt sanitatem ægroto restituat, non tantùm boni succi nutrimentum præbet verùm etiam è corpore noxios educit humores; & sicut boni militis officium non in eo tantùm versatur, vt hostem feriat, verùm

etiam vt ferientis tela repellat; Ita qui disputationem aduersus aliquem erroris magistrum susceperit, non satis habebit veritatem ipsam luculentis argumentis ostendisse; nisi & ea, quibus error defenditur, argumenta, velut hostium tela quædam ex aduerso immissa, repulerit, eluserit atque destruxerit. Hoc igitur est, auditores, quod præsens oratio vobis promittit.

In ea namque respondebimus ad illa quæ vel aduersarius obijcit, vel ab alijs imperitis & curiosis, ac propriæ salutis incurijs hominibus, & prætextum aliquem noxiæ curiositatis suæ quærentibus, adferri solent; quamquam ea sint ad efficiendum quod volunt infirma atque inepta, Deo donante commonstrabimus. Vt autem ab eo quod præcipuum est, exordiar, Apostolū Paulum ante omnia sibi patronum assumunt, cuius hanc aiunt, apertissimam esse sententiam in priori ad Thessal. epistola, dicentis; *Omnia probate, Quod bonum est, tenete.* Igitur, inquiunt, & hæreticorum libri legendi sunt, vt quicquid ab illis scribitur, à legente probetur, discutiatur, examinetur ad normam verbi Dei & rectæ rationis; solumque illud quod bonum, id est, verbo Dei rectæque rationi consentaneum, inuentum fuerit, teneatur, cæteris omnibus reiectis atque repudiatis. Huic porro tantæ, id est, apostolicæ authori-

tati,

tati, ſubnectunt interpretationem & exempla ſanctorum Patrum, qui vel apoſtoli ſententiam, in hunc ſenſum quem diximus, acceperint, vel ſuis ipſi factis, velut practica quadam interpretatione, eum ſenſum confirmarint, alioſúe ad tale quid faciendum hortati fuerint. Ioannes Chryſoſtomus optimus Paulinę mentis interpres, Omnia, inquit, probate, ſeu vera ſeu falſa, vt cum examinatione diſcernatis, & ab illis quidem abſtineatis, his verò adhæreatis. Ita enim & illorum vehemens erit odium, & horum amor; quando non leuiter, & citra conſiderationem atque examen, ſed exactè, & accuratè omnia feceritis. Chryſoſtomi veſtigijs inhærens Theophylactus, neque latum ab eo vnguem diſcedens, ita breuiter; Omnia probate, hoc eſt, & vana & vera cum probatione iudicate; tumque quod viſum eſt bonum, retinete. Auguſtinus certè in libro de natura & gratia cap. 39 videri poteſt quàm maximè iſtis patrocinari, dum locum apoſtoli paululum mutando ſic expreſſit, Omnia legite: quæ bona ſunt t nete. Videamus autem & exempla quæ proferunt. Dionyſius Alexandrinus, Euſebio Cæſarienſi referente lib. 7 hiſt. eccl. cap. 6. in epiſtola quadam de baptiſmate ad Philæmonem Romanum presbyterum ſcripta, teſtatur ſe libros hæreticorum & traditiones perlegiſſe; atque hoc ex ea re commodi per-

cepisse, vt eorum peruersa dogmata multo quàm antè vehementius detestaretur. *Et cùm quidam* (inquit) *ex numero presbyterorum me vetaret, deterrere tq; à legendo, ne turpi prauitatis & peruersæ eorum doctrinæ cœno contaminarer (meam enim mentem errorum labe pollui asseruit) cumq; vera, meo quidem iudicio, diceret; visio quædam cælitus ad me demissa me confirmauit, & vox ad aures allapsa manifestò præcepit ad hunc modum; Omnes libros quos sumis in manus, euolue sedulo.* Tum deinde subiungit; *Visionem vt potè ritè consentaneam voci apostolicæ lubens equidem approbaui.* Hæc apud Nicephorum lib. 6 cap. 8 totidem penè verbis repetuntur. Hoc vnum est exemplum. Alterum in Cyrillo Hierosolymorum episcopo, qui in catechesi sexta Illuminatorum, cum de Manichæorum impijssimis atque absurdissimis dogmatibus prolixè disseruisset, illiusque sectæ plurima prodidisset arcana; tandem, in Manichæorum libris ea omnia scripta se legisse, palam confitetur. Tertium exemplum in Hieronymo, qui in epistola ad Minerium & Alexandrum scripta super intellectu verborum apostoli, *Omnes quidem dormiemus*, sub finem ita de se loquitur; *Si quis autem contrariæ factionis immurmurat, quare eorum explanationes legam, quorum dogmatibus non acquiesco; sciat me illud apostoli libenter audire, Omnia probate, quod bonum est, tenete; & saluatoris verba,*

verba, dicentis, Estote probati nummularij; vt si quis nummus adulter est, & figurā Cæsaris non habet, nec signatus est moneta publica, reprobetur; qui autem Christi faciem claro præfert lumine, in cordis nostri marsupium recondatur. & infra, *In terra aurum quæritur, & de fluuiorum alueis splendens profertur glarea, Pactolusq́; ditior est cœno quàm fluento. Meum propositū est antiquos legere, probare singula, retinere quæ bona sunt, & à fide ecclesiæ catholicæ non recedere.* sic ille Cuius etiam in lib 2 Apologiæ aduersus Ruffinum de scriptis hæreticorū, hæc sunt verba; *Quæ nunc cópellor legere, quæstione hæreseos suscitata; vt sciā quæ vitare debeam, quæ probare.* Quartum exemplum in Ambrosio constituunt, qui initio commentarij sui supra Lucam, de discernendis euangelijs veris à falsis loquens; *Legimus aliqua* (inquit) *ne negligamus; legimus ne ignoremus; legimus non vt teneamus sed vt repudiemus, & vt sciamus qualia sint, in quibus magnificè isti cor exaltant suum.* Quam Ambrosij sententiam in decretū suum retulit Gratianus, distinctione 37. Quintum & postremū ac velut pręcipuum exemplum in Augustino constituitur, vt qui non tantum ipse libros hæreticorum diligenter euoluit Manichęorum dico, Arianorum, Donatistarum, Pelagianorum, cum quibus ei quotidiana erat pugna; verùm etiam lectorem suum admonet & hortatur vt idem faciat. Nam in Ticonij cuiusdam Donatistæ

Lib. 3. de doctr. Christ. c. 30.

tiſtæ librum, in quo fatetur eum hæreſi ſuæ conſentanea ſcripſiſſe, commendat tamen tanquam elaboratum & vtile opus; atque hæc verba ſubijcit: *Quod ideo dicendum putaui, vt liber ipſe legatur à ſtudioſis; quia plurimum adiuuat ad ſcripturas intelligendas.* Et ad Reſtitutũ Diaconum ſcribens epiſtola 69 rurſus eum hortatur vt Ticonium legat, non tamen eius omnia approbet. Eidem Auguſtino authori vel certè ſuffragatori tribui meritò poterit illud 4 Carthaginenſis concilij (cui Auguſtinus interfuit & ſubſcripſit) decretum, à Gratiano quoque recitatum, *Vt Epiſcopus gentilium libros non legat; hæreticorum autem perlegat pro neceſſitate & tempore.* Nam hunc locum aduerſarius nominatim ex Gratiani decreto nobis obijciendum putauit. His ferè præceptis, teſtimonijs, atque exemplis, niti ſe profitentur, qui librorum hæreticorum lectionem vel vtilem aſſerunt, vel à noxa defendunt. Quare quantum hæc ipſa momenti habeant ad perſuadendum quod illi volunt, nempe liberum vnicuique eſſe oportere vt libros hæreticam, vel dubiam vel ſuſpectam in religione doctrinam continentes, ſicubi eos nanciſci poteſt, legat, relegat, ac reuoluat; neque id vllis humanis legibus ſiue ab eccleſia ſiue à principe profectis, inhibendũ eſſe: nimirum illud eſt, quod nunc expendendũ ſumpſimus.

Equi-

Equidem ſpero atque cōfido me liquidò monſtraturum ea quæ velut aduerſa proferuntur, adeo nobis non aduerſari, vt noſtram hanc ac totius eccleſiæ ſententiam conſtabiliant atque illuſtrent magis. Nam vt de eo quod primum opponebatur, primum reſpondeam: dixit quidem apoſtolus, *Omnia probate*; ſed neque omnibus hoc dixit, neque de omnibus. Quomodo enim omnibus hoc dixit, qui alibi teſtatur *non omnia corporis membra eundem actum habere*? aut quomodo omnibus hoc dixit, qui non omnibus ſed quibuſdam tantum tribuit diſcretionem ſpirituū? videlicet eam enumerans inter particularia, & non omnibus paſſim communia ſpiritus ſancti dona. Quonam autem modo rectè probare quis poterit ea quæ legit, niſi diſcretione ſpirituum inſtructus? An non eiuſdem apoſtoli ſententia eſt. *Animalis homo non percipit quæ ſunt ſpiritus Dei; ſpiritualis autem iudicat omnia. Perfectorum eſt ſolidus cibus, eorum qui pro conſuetudine exercitatos habent ſenſus ad diſcretionem boni & mali.* Nam & ibi Corinthios, & hîc Hebræos increpat apoſtolus velut adhuc animales, & carnales & paruulos in Chriſto quibus lacte opus ſit, non ſolido cibo. Non omnes igitur ſed perfecti ſoli, ſenſus habent exercitatos atque idoneos ad probandum, id eſt ad diſcernendum à malo bonum. At dices mihi apoſtolum generatim ſcri-

Rom. 12.

1. Corint. 12.

1. Corinth. 2. & alio loco.

1. Corinth. 3. Heb. 5.

ſcribere ad Theſſalonicenſes, ideoq́ue omnibus hoc dictum eſſe, *Omnia proba e*. Reſpondeo rem eſſe notiſſimam apoſtolum Paulum ſcribere ad eccleſias; Cæterùm præcepta quæ in epiſtolis tradit non omnia ad omnes & ſingulos qui in eccleſia ſunt, pertinere, ſed quædam tradi omnibus, quædam præfectis ac maioribus tantùm, quædam tantùm minoribus, quædam alij certo hominum generi. Verbi gratia, omnibus dictum eſt; *Odite malum,*
Rom. 12. *Adhærete bono, Charitate fraternitatis inuicem diligite*, & alia quam plurima. Præfectis ſolùm
1. Cor. 5. præceptum eſt: *Tollatur de medio veſtrûm qui hoc opus fecit*. Et iterum; *Auferte malum ex vobis ipſis*. Et illud ad Coloſſen 4 *Dicite Archippo, Vide miniſterium, quod accepiſti in domino, vt illud impleas*. Perfectioribus & firmioribus tantùm
Rom. 14 dicitur: *Infirmum in fide ſuſcipite*. Et alibi, *Si præ-*
Gal. 6. *occupatus fuerit homo in aliquo delicto, vos qui ſpirituales eſtis huiuſmodi inſtruite in ſpiritu lenitatis.*
Heb. 13. Minoribus autē illud; *Obedite præpoſitis veſtris.* Rurſum alia ſunt apoſtolica præcepta ad parentes, alia ad filios, alia ad dominos, alia ad ſeruos, alia ad viros, alia ad vxores, denique ad ſenes, ad iuuenes, ad anus, ad adoleſcentulas alia. Ex quibus planè perſpicuum eſt non omnia quæ ſunt in Paulinis epiſtolis præcepta, ad omnes pertinere; quod vel ex eo ipſo loco vnde deprompta eſt ſententia, quam nunc tra-
ctamus,

ctainus, poteſt doceri. Nam illa præcepta, *Corripite inquietos, conſolamini puſillanimes, ſuſcipite infirmos*; vel ſolum vel potiſſimum ijs tradita ſunt, quibus aliorum eſt cura commiſſa, Quare & illud quod ſtatim ſequitur *Omnia probate*, tametſi eccleſiæ Theſſalonicenſium dictum eſt, non omnibus tamen ſed ijs tantum qui præſunt quique ſpiritus probare ac diſcernere poterant, dictum eſſe conuenientiſſimè intelligitur. ait enim *ſpiritum nolite extinguere, prophetias nolite ſpernere*. deinde ſequitur. *Omnia probate, quod bonum eſt tenete*. Quo loco notandũ eſt, ſicut apud Corinthios in publico fidelium conuentu erant qui ſpiritu incitati, vel futura prædicerent vel ſcripturę ſacræ myſteria explicarent, qui quidem prophetæ dicebantur; quos tamen ne quid fortè ſanæ doctrinæ diſſentaneum effunderent, ab alijs prophetis dijudicari oportebat, dicente apoſtolo, *prophetæ autem duo vel tres dicant; & cæteri dijudicent*. Ita & in eccleſia Theſſalonicenſium fuiſſe qui prophetarent. Sed cum interdum veris prophetis falſi ſe miſcerent, eamque ob cauſam Theſſalonicenſes omnem prophetam omnemque prophetiam auerſarentur, verum à falſo, & rectum à prauo nequaquam facilè ſecernentes: admonet eos apoſtolus, ne prohibeant quin quiſque vel ſuam prædictionem, vel ſcripturæ expoſitionem in medium adfe-

1. Theſſ. 5.

1. Cor. 14.

adferat, dummodo ordinatè id fiat, iuxta illud:
1. Cor. 14. *Omnia honestè & secundum ordinem fiant in vobis* (hoc enim prohibere, esset spiritum extinguere, & prophetias spernere). Cęterum dandam esse operam vt ab ijs qui diuinorum mysteriorum peritiores sunt (quales maximè oportet esse eos qui præsunt) probentur, atque ad normam verbi Dei & rectæ rationis examinentur quæ dicta sunt; idque solum quod verum, rectum & bonum iuuentum fuerit, teneatur. Non ergo ad omnes, neque ad multos, sed ad paucissimos iudicium illud probationis seu discretionis, ex apostoli sententia pertinebat. Iam verò sicut non ad omnes fideles, ita nec de quibuscunque dogmatibus esse dictum, *Omnia probate*, tam clarum esse arbitror, vt de eo nemo sanę mentis dubitet, etsi fidei Catholicæ sit aduersarius. Nunquid enim probandum, examinandum, discutiendum erit, si quis hodie dicat aut scribat, quæ hæretici docuerunt & scripserunt; verbi gratia duos esse deos, bonum & malum, alterum noui testamenti, alterum veteris authorem; Christum non in vera carne sed phantastica mortalibus apparuisse, passum & mortuum esse; nec pręmia bonorũ nec supplicia malorum æterna fore, sed finem aliquem habitura; atque alia eiusmodi? ac non potius, si quid tale nostris auribus insonuerit, nullo adhibito
exa-

examine ſtatim velut manifeſtè impium, & fidei noſtræ contrarium, exſibilabitur? Igitur de ijs haud dubiè ſententia Paulina accipienda venit, quæ nondum publico eccleſiæ decreto iudicata, & vel approbata fuerint vel improbata. Horum enim adhuc reſtat probatio, non quidem à priuato quocunque homine, vt iam oſtendimus, ſed à doctis & ſpirituum diſcretione donatis & ſpiritualibus in eccleſia viris, inſtituenda. Quæ verò ſemel iudicata ſunt, ea quaſi dubia rurſus ad examen reuocare velle, intoleranda præſumptio eſt. Atqui dogmata hæreticorum tam noua quàm vetera, iam iudicata, iam damnata ſunt; & libri eorum proſcripti non vnius Corinthienſis, aut Theſſalonicenſis; ſed Romanæ, Catholicæ, apoſtolicæ eccleſiæ decreto, atque iudicio. Quæ igitur inſania eſt, poſt tam graue, certum atque irrefragabile iudiciũ, cantare & recantare illud apoſtolicum, ſed peſſimè intellectum, *Omnia probate*? Quin potius ſibi ipſis occinunt illud quod ſequitur, *Quod bonum eſt tenete*? Nam quomodo ille quod bonum eſt tenet, qui poſt factam legitimam probationem, bonum iudicatum non agnoſcit; ſed ſuam ſibi adhuc priuatam probationem reſeruat, quaſi ſtudio diſcendi, cùm viam inueniendæ veritatis tenere contemnat? De talibus enim alibi dicit apoſtolus, *Quòd ſint ſemper diſcentes, & nunquam ad* 2.Tim. 3.

E *ſcien-*

ſcientiam veritatis peruenientes. Aut quomodo quod bonum eſt, tenet, qui quod malum eſt non reijcit? paris enim rationis ſunt bona tenere, mala reijcere. Non reijcit autem malum, qui adhuc dubitat, qui probat, qui ſententiam ſuſpendit. Non reijcit malum, qui libros damnata dogmata continentes ſumit in manus, & legit, & ſuos facit magiſtros. Iam nunc igitur patet, quàm pulchrè locus apoſtolicus qui videbatur aduerſus, Catholicam adiuuet ſententiam. Si enim omnia probanda ſunt, probationis autem finis eſt rectum iudicium; & recto iudicio acquieſcendum eſt: igitur probatione ſemel legitimè facta, iam vlterior ceſſet probatio; & tantum locum habeat veritatis approbatio & falſitatis reprobatio. Tantũ (inquam) bonum retineatur, & malum reijciatur. Legantur libri Catholici, probati; abijciantur libri hæretici, improbati. Siquidem ea demùm ratione præſtabitur illud, *Quod bonum eſt, tenete.* Sed hæc ſatis ad apoſtolicæ ſententiæ verum & genuinum, & Catholicæ doctrinæ fauentem, intellectum. Ex quibus etiam Chryſoſtomi, Theophylacti, & Auguſtini mentem aſſequi & perſpicere facillimum eſt. Proinde nunc ad exempla & praxim ſanctorum Patrum, proprijs ipſorum teſtimonijs conſignatam, veniamus. Ita enim hæc à nonnullis allegari ſolent, quaſi doctrinæ & legibus Catholicorũ vehementer obſi-

obsistant; cum re penitus introspecta, vix aliud sit quod causam hanc quam agimus, vel magis adiuuet, vel plenius illustret. Neque enim negamus esse quosdam in ecclesia viros, iuxta apostolum, spirituales & sensum Christi habentes, ac dono discernendorum spirituum præditos, quique pro cõsuetudine sensus habeant exercitatos ad discretionem boni ac mali, ad quos spectet officium omnia probandi, omnia iudicandi, & iuxta Augustinum omnia legendi; quandoquidem probare & iudicare quæ scripta sunt, non possunt, nisi legerint: Non hos, inquam, negamus, sed planè agnoscimus, atque in ecclesia Dei necessarios esse confitemur. Non enim dogmata damnari possunt nisi audita; neque scripta reprobari nisi lecta; neque caueri nisi cognita. Sint igitur oportet qui audiant, qui legant, qui cognoscant, qui probent, qui iudicent. sed ad hæc quis idoneus? Paucissimi profecto. Quare & paucis in ecclesia tale iudicium permittitur, & talis facultas conceditur. Vnde est illa Venerabilis Bedę sententia, quam & aliàs recitauimus, sed meritò hîc repetimus, ex commentario eius in Prouerbia Salomonis: Soli ei conceditur hæreticorum libros legere qui adeo solidatus est in fide Catholica, vt verborum dulcedine vel astutia ab ea segregari nequeat. Tales nimirum fuerunt Dionysius, Cyrillus, Hieronymus,

Ambrosius, Augustinus, quorum nobis exempla obijciuntur. Tales & alij Patres, quotquot cum laude manus cum hæreticis conseruerunt. Huiusmodi igitur exempla si ad omnes trahuntur fideles: nihil prorsus agitur, nihilo magis quàm si talibus exemplis ad hoc vtaris, vt omnes Christi fideles facias doctores, & scripturarum interpretes, contra illud
1.Cor. 12. apostoli, *Nunquid omnes doctores? Nunquid omnes interpretantur?* Sed tamen ipsorum Patrum quorum exempla proferuntur, verba paululum expendamus. *Equidem* (ait apud Eusebium Dionysius) *tametsi hæreticorum libros & traditiones perlegebam, & meum ipsius animum ad tempus scelestissimis eorum opinionibus quodammodo inquinare videbar: hoc tamen ab illis capiebam commodi, vt non modò eos interiori animi mei cogitatione condemnarem ac refellerem, sed multo vehementius in posterum detestarer.* In quibus verbis habes & commodum quod sperare queat ex ea lectione perfectus; & periculum, quod metuat imperfectus. Nam si Dionysius, vir doctissimus, sensit animum suum ad tēpus inquinari quodammodo scelestis hæreticorū opinionibus: quid sentiet homo indoctus idemq; animalis & carnalis, infirmus & ad lapsum pronus? Quòd autem visio fuerit Dionysio cælitus ostensa; non regulam facit, sed priuilegium arguit. sic enim ei dicitur:

Omnes

Omnes libros quos sumis in manus, euolue seduiò. Nam satis habes virium & firmitatis ad quæque tum conuincenda tum exploranda. Hoc certè paucorum est. Quare & ratio postulat, paucis, imo paucissimis, à sanctissimo Christi vicario, quasi voce cælitus delapsa, potestatem hanc communicari. Sequitur, apud Dionysium; *Visionem, vtpote rite consentientem voci apostolicæ, sic ad potentiores dicenti, Estote spectati atque probati trapezitæ; lubens equidem approbaui.* Hîc rursum disertè significat, hoc explorandi & iudicandi officium ad solos pertinere potentiores. Clarum igitur est Dionysium vehementer pro nobis facere; sed multo id clarius de Cyrillo, cuius exemplum secundo loco fuerat obiectum. Cum enim multa ex Manichæorum placitis ad plebem recitasset absurda atque impia: tandem ait; *Polluimur ista dicentes. Ne autem aliquis eorum qui adsunt ex ignorantia in sordes eiusmodi hæreticorum incidat; etiamsi & os meum, & auditorum aures polluam, tamen ita expedit. Multò enim melius est accusandis & reprehendendis alijs audire absurda; quàm ex inscitia in eadem incidere. Longè melius est vt sordes cognoscas & oderis, quàm ignorans in easdem incidas,* Hæc ille. Quod si, authore Cyrillo, polluitur & loquens & audiens, tametsi cum reprehensione id faciat vterque;

 quid

quid de eo dicendum erit, qui loquentem audit cum persuasione? vt fit in hæreticorum libris, vbi malum non vituperatur vt caueatur, quod Cyrillus hæc loquens faciebat, sed speciosissimis & verbis & sententijs ornatur, vt persuadeatur? Sed audi adhuc ipsius Cyrilli de seipso confessionem; *Hæc scripta sunt*, inquit, *in Manichæorum libris, hæc nos legimus, non credentes dicentibus. propter vestram enim securitatem* (neophytos alloquitur) *etiam perditionem curiosè scrutabamur: sed Dominus liberabat nos ab eiusmodi errore.* Ecce, Cyrillus necessitate legens Manichæorum libros, periculum tamen aliquod suum agnoscit, & curiositatem accusat. Quia, nimirum vix fieri potest, vt quamuis ex necessitate suscipiatur, à curiositate prorsus libera sit hęretici libri perlectio. Porro quæ Hieronymus de se scribit, nullam habent difficultatem, non enim docet quid passim omnibus facere liceat, sed tantum quid ipse fecerit, tanquam scriba doctus in regno cælorum; Nam & necessitatis meminit, cum de scriptis hæreticorum ait: *Quæ nunc compellor legere, vt sciam quæ vitare debeam, quæ probare.* Si dicis, hanc rationem omnibus esse communem; prorsus negamus; aliter enim doctor ecclesiæ vitanda & probanda cognoscit, nempe libros ipsos legendo; aliter quilibet ex plebe, si videlicet audiat suum pastorem.

Verùm

Verùm eſt adhuc aliquid in verbis Hieronymi animaduerſione dignum; Nam pręter apoſtolicam ſcripturam dudum à nobis tractatam & explicatam; hęc citat Chriſti ſaluatoris verba: *Eſtote probati nummularij*. Eadem apud Euſebium Græcum refert Dionyſius, tametſi interpres paulo aliter verterit. Quæ quidem nuſquam extant in tota ſcriptura Canonica, licet ea vt Chriſti verba, Hieronymus; & vti apoſtoli verba, citet Dionyſius. Attamen apud alios quoque authores veteres interdum reperiuntur velut apud Clementem Rom. libro primo conſtitutionum apoſtolicarum eo loco vbi de Epiſcopis agit, quibus dictum eſſe affirmat, *Iudicium iuſtum iudicate; eſtote trapezitæ ſeu nummularij probati.* Meminerunt item eius ſententię Ambroſius in Lucam, Cyrillus Alexandrinus in Iſaiam, & Ioannes Damaſcenus in 4 de fide Orthod. libro. Quanquam vnde illa accepta ſint, vtrumne ex Euangelio Nazaræorum, an verò aliunde, nondum conſtat. ſunt tamen eiuſmodi ex quibus non ineptum poſſit argumentum peti veritatis, quam in præſenti defendimus. Primum, quia quamuis vnius regni omnes homines moneta vti debeant publica & probata; non tamen omnium, ſed paucorum eſt nummos ipſos explorare ſintne probati, an adulterini. Deinde, quia ſententiã illam Clemens ſolis epiſ- Vide Marianum in locũ Hier.

copis dictam commemorat. Ac tertiò, quia Dionysius eam ad potentiores dictam esse testatur. Quare etiam de sententia apostoli, quæ prorsus cum ista congruit, & ab Hieronymo ei coniungitur, prorsus erit similiter iudicandum. Quartum exemplum ab Ambrosio petebatur; sed nec eius difficilis est explicatio, maximè si ad fontem recurramus. Nam pro eo quod apud Gratianum legitur, *Legimus aliqua, ne negligamus*; tametsi bonum sensum id quoque habeat, legitur apud Ambrosium multo rectius multóque ad nostrum propositum accommodatius; *Legimus aliqua, ne legantur*. Hoc autem quid aliud est, quàm probatos in ecclesia nummularios, quos ibidem nominat Ambrosius, id est episcopos & doctores legis diuinæ peritos, legere quædam, & legendo improbare atque damnare tanquam noxia; ne deinceps ab alijs legantur, & lecta noxam adferant? Hoc enim significant subsequentia eius verba; *Legimus ne ignoremus; legimus non vt teneamus, sed vt repudiemus*. Quintum & postremum exemplum in Augustino statuebatur: Verùm & id non rectè. Quis enim scriba tam doctus in regno cælorum, vt Augustinus? Quis nummularius tam probatus? Quis tam idoneus ad probanda & iudicanda omnia;

vt

vt eius audito iudicio, quod bonum est teneatur, quod malum, reijciatur? Hoc igitur exemplum tam singulare, si quis ad se trahendum putat; is vel extremam inscitiam, vel insignem suam prodit arrogantiam. Verùm, inquiunt, Augustinus etiam alios ad Ticonij hæretici Donatistæ lectionem adhortatur. Fatemur, sed neque hortatur omnes, neque ad omnia hæreticorum legenda; sed vnius Ticonij; neque omnia quidem illius, sed vnum dumtaxat librum in quo multa vtilia, pauca noxia continebantur; quæ & ipsa monet idem Augustinus diligenter cauenda esse; Hæc enim sunt eius verba: *Quod ideo dicendum putaui, vt liber ipse legatur à studiosis, quia plurimum adiuuat ad scripturas intelligendas; & non de illo speretur tantum, quantum non habet. Cautè sanè legendus, non solum propter quædam in quibus vt homo errauit, sed maxime propter illa quæ sicut Donatista hæreticus, loquitur.* Hæc Augustinus. Igitur ille regularum liber Ticonij in eorum librorum numero reponendus est, qui propter multa quæ continent vtilia, permittuntur lectoribus, dummodo vel annotentur, & præmonstrentur cauenda: vt fit in libris Origenis & Tertulliani, ac nonnullis Cypriani; vel certiori consilio, quæ in talibus libris hæretica vel suspecta loca

repe-

reperiuntur, penitus expungantur, vti faciendum esse in quibusdam huius nostri seculi authoribus sapienter admodum decreuerunt Patres ad librorum prohibitorum indicem conficiendum à Tridentina synodo delecti. Quid igitur est quod quidam suæ curiositati vtilitatem tantopere prætexunt, dicentes in hæreticorum libris plurima contineri vtilia, & ad rectam scripturæ intelligentiam & germanum eius sensum percipiendum, vehementer conducentia; cùm Augustinus vnum Tychonij librum ad scripturas intelligendas plurimum conducibilem, vtpote regulas seu claues quasdam interpretandæ scripturæ necessarias ex professo tradentem, moneat non nisi summa cum cautela legendum esse? Quod si vel maximè tibi vtilitatem aliquam liber hæreticus sit allaturus: ante omnia tamen cauendum erat scandalum, id est periculum tuum. *Si manus tua, vel pes tuus scandalizat te*, ait Dominus, *abscinde eum, & proijce abs te. Bonum est tibi ad vitam ingredi debilem vel claudum; quàm duas manus, vel duos pedes habentem, mitti in ignem æternum. Quin etiam si oculus tuus scandalizat te: erue eum & proijce abs te. bonum est tibi vnum oculum habentem in vitam intrare, quàm duos oculos habentem mitti in gehennam ignis.* Esto igitur, quod dicis; liber aliquis hęreticus instar oculi videre te faciat & intelligere multa in scripturis diuinis;

uinis; at tibi ſatius eſt ea omnia ignorare, quàm cum tuo periculo diſcere. Quanquam, vt plenius tibi reſpondeamus, profectò nimis bene ſentit de aduerſarijs, & nimis malè de domeſticis, qui exiſtimat ad ſcripturæ verbique diuini theſaurum perueſtigandum, plus adminiculi ex hæreticorum ſcriptis, quàm catholicorum, conſequi ſe poſſe; vtcunque illi linguarum, & ſecularis ſcientiæ præſidijs inſtructi, ſeu potius inflati, ad ſcripturam interpretandam acceſſerint. Non enim hæreticorum ſynagoga, ſed Catholicorum eccleſia, pignus Ioan.
à Deo accepit ſpiritum veritatis, qui cum ea 14.
maneat in æternum. Ad quem veritatis ſpiritũ pertinet inprimis recta interpretatio ſcripturarum. Quoniam igitur, Auditores, vt finem dicendi faciam, ſatis oſtenſum arbitror; primum quidem apoſtolicam ſententiam non fauere, ſed aduerſari potius ijs qui libros hæreticorum legendos putant; cùm neque iudicio eccleſiæ probantis acquieſcant, neque quod bonum eſt conſtanter teneant; Cumque facta maiorum à minoribus in exemplũ trahi, contra liquidam & expreſſam doctrinam illorum, non debeant; Cum denique nihil aut ferè nihil in ſcriptis hæreticorum reperiatur, quod non purius reperias, & ſecurius legas apud ſcriptores Catholicos: ſanè quiſquis ſibi ſuæque ſaluti proſpectum volet, ſiue doctus ille ſit

ſiue

Rom. 12. ſiue indoctus, ne ſit prudens apud ſemetipſum, neque plus ſapere velit quàm oportet, non velum vtilitatis noxiæ curioſitati prætendat, atque ita ſemetipſum fallat; ſed quæ dudum approbata ſunt, teneat, quæ reprobata, fugiat; quæ ſemel decreta ſunt & iudicata, in dubium reuocare non præſumat; ſed obedientem ſe filium eccleſiæ Catholicæ per omnia præbeat; illudq́ue ſemper metuat, quòd, Pio 4 ſummo Pontifice teſte, librorum ab hæreticis editorum lectio non modò ſimpliciores homines corrumpere ſoleat, verùm etiam ſæpe doctos eruditoſq́ue in varios errores & à veritate fidei Catholicæ alienas opiniones, inducere.

Habita anno 1589. 27 Septemb.

ORATIO

ORATIO QVINTA.

Contra auaritiam ſcientiæ.

MERITÒ apud omnes malè audiunt, & vulgo execrabiles habentur diuites qui auaritiæ morbo laborant hoc præſertim tempore, quo clamor pauperum longa fame afflictorum, & tantum non pereuntium, non noſtras tantùm aures impleuit qui iam propemodũ ad eorum eiulationes quotidianas obſurduimus; ſed iam in cælum aſcendit, iam nubes penetrauit, iam in aures Domini Sabbaoth introiuit; vltionem haud dubiè reportaturus de nobis, niſi charitatis & miſericordiæ ſinũ erga fratres famelicos & pereuntes largius expandamus. Terribile eſt

1. Ioan. 3. est quod ait apostolus Ioannes; *Qui habuerit substantiam huius mundi & viderit fratrem suum necesse habere & clauserit viscera sua ab eo; quomodo charitas Dei manet in eo?* & illud cuiusdam: dist. 86. cap. Pasce. *Pasce fame morientem; si non paueris occidisti.* Maximè verò terribile fulmen illud Dominicum; *Discedite à me maledicti in ignem aeternum; Esuriui* Mat. 25. *enim, & non dedistis mihi mãducare: Sitiui, & non dedistis mihi potũ; hospes erã, & non collegistis me: Nudus, & non operuistis me: Infirmus, & in carcere eram; & non visitastis me.* Copiosum est hoc argumentum, auditores, atque omnino temporis huius: sed fortasse non huius loci. De quo proinde nunc non dicam plura: Cæterùm deprehensum est inter homines & quidem inter doctos, aliud quoddam auaritiæ genus, priore illo longè detestabilius, longéque nocentius: De quo nunc, quia cum doctis mihi sermo est, pro temporis angustia breuiter dicere institui; spero & vtiliter me dicturum, Deo adiuuante. Est hęc auaritia spiritualis, quam auaritiam scientiæ scriptor quidam nominat. Sicut enim auarum vulgo dicimus, qui cum pecuniam, aliaque terrena, atque huic temporali vitę subseruientia bona possideat ijsque abundat, non tamen ea erogat in vsus necessarios, sed inutilem thesaurum sibi colligit, sibique soli reseruat; ita scientiæ auarum rectissimè dixeris eum, qui cum scientiæ donum à Deo acceperit,

non tamen erogat illud in vtilitatem proximorum, sed tanquam thesaurum diligenti studio collectum, nemini mortalium vsui futurum auarè sibi retinet. Quod cum in omni scientiæ genere, quæ vtilis esse possit reipublicæ, iustam reprehensionem mereatur; in ea profectò, quæ omnium vtilissima est & maximè necessaria, id est rerum diuinarum scientia, non potest non vehementer culpabile, imo & valde detestandum, haberi. Hoc igitur est, auditores, quod hac oratione mihi tractandum & probandum sumpsi, cumprimis esse detestabile hoc auaritiæ genus, atque adeo detestabilius illa quam vulgus auaritiam vocat & præ cunctis vitijs exosam habere solet. Quo monstrato, diluam & ea quæ à nonnullis in huius criminis excusationem adferuntur. Primum omnium quoniam nihil ad probationem efficacius Dei verbo adferri potest; parabolam euangelicam à Saluatore propositam, audiamus: In qua homo peregrè proficiscens, ita bonorum suorum dispensationem seruis suis partitus est, vt vni quinque talenta, alij duo, alij vnum crederet vnicuique secundum propriam virtutem. Horum duo priores, operando, summam acceptam duplicarunt: Tertius, vnum quod acceperat talentū, abiens fodit in terram, & abscondit pecuniam Domini sui. Venit tempus rationis reddendæ. Illi audiunt à Do-

à Domino; *Euge serue bone & fidelis: quia super pauca fuisti fidelis, super multa te constituam; Intra in gaudium Domini tui.* Hic vero quamuis citra excusationis verba non deessent *Scio quia homo durus es; metis vbi non seminasti; & congregas vbi non sparsisti; & timens abij & abscondi talentum tuum in terra. Ecce habes quod tuum est:* Audire tamen meruit à iusto iudice; *De ore tuo te iudico serue nequam, serue male & piger. Quare non dedisti pecuniam meam ad mensam: & ego veniens cum vsuris vtique exegissem illam?* Et rursum: *Tollite ab eo talentum, & date ei qui habet decem talenta; Omni enim habenti dabitur, & abundabit; Ei autem qui non habet, & quod videtur habere, auferetur ab eo.* Quæ verò sententia in seruum

Mat. 25. inutilem? *& inutilem seruum eijcite in tenebras exteriores; Illic erit fletus & stridor dentium.* Graue profectò iudicium, sed iustissimum, in auaros scientiæ possessores. Quid enim talenti nomine, nisi donum scientiæ à Deo acceptum, & in proximorum vtilitatem erogandum, intelligimus? Talentum illud operando & negotiando duplicat, qui acceptum scientiæ donum bene & fideliter erogat atque dispensat; dispensando, fructum pietatis inter fideles multiplicat, vt eum offerre possit Domino suo, & dicere: Domine quinque talenta vel duo talenta, tradidisti mihi; ecce alia totidem superlucratus sum. Ille verò talentum accep-

acceptum fodit in terram, ſecundum Matthæum; vel reponit in ſudario ſecundum Lucam; qui laborem fugiens, & inania pericula metuens, vel potius huiuſmodi metum ſimulans, eumque deſidiæ ſuæ prætexens; acceptum ſcientiæ donum, ſine vſu, ſine fructu, apud ſe retinet; ipſe interim aut terrenis deſiderijs atque occupationibus implicatus. quod ſignificatur defoſſione talenti in terram; aut certè amore quietis (vt loquuntur) id eſt, commoditatis vitæ, detentus. quod ſignificat talentum ſudario inuolutum. Pulchrè hoc ipſum notauit Eccleſiaſtes, vbi inter alias humanæ vitæ vanitates, & iſtam breui ſententia damnauit. *Stultus*, inquit, *complicat manus ſuas, & comedit carnes ſuas, dicens: Melior eſt pugillus cum requie, quàm plena vtraque manus cum labore & afflictione animi*: Nempe prætextu quietis, & vitandæ moleſtiæ, & laboris, & afflictionis animi (quod ea fere coniuncta ſoleant eſſe cum diſpenſatione talenti cæleſtis in proximos) complicat manus ſuas, id eſt ab opere diſpenſandæ pietatis abſtinet, velut ſibi viuens, ſibique conſulens. Quem profectò *ſtultum* non vocaret ſapientiſſimus ſcriptor, niſi eum à vera ſapientia longè remotum, atque alienum iudicaret. Cap. 4.

Quæret aliquis, an igitur ex præcepto quiſque teneatur ſcientiam quam habet, alijs communi-

municare? Breuiter respondeo, scientiam vtilem & salutarem tenetur quisque proximis eâ carentibus atque indigentibus (si desint alij per quos id rectè fiat) pro opportunitate locorum & temporum & personarum, benignè communicare; ita vt sine graui peccato id prorsus omitti, sine culpa verò negligenter ac parcè fieri, non possit. Si enim non est hoc in pręcepto sed in cōsilio; aut si eius pręcepti transgressio siue omissio, non in grauioribus sed leuioribus peccatis habenda est; quid sibi vult illa terribilis Domini increpatio, *Serue male & piger*? Quid illa inutilis serui proiectio in tenebras exteriores, vbi erit fletus & stridor dentium? Quin in ipsis Domini verbis vim præcepti agnosce: *Negotiamini*, inquit, *dum venio*. Et rursum: *Oportuit ergo te committere pecuniam meam nummularijs*. Verbum, *oportuit*, non libertatem consilij, sed necessitatem præcepti, declarat, & quidem sub ea pœna quam ex Euangelio modò commemorauimus, hoc est, ęternæ damnationis. Omitto generalia pręcepta: *Diliges proximum tuum sicut te ipsum. Vnicuique Deus mandauit de proximo suo.* Speciale
1. Pet. 4. est illud Petri: *Vnusquisque sicut accepit gratiam, in alterutrum illam administrate, sicut boni dispensatores multiformis gratiæ Dei*. Et illud Pauli ad Corinthios: *Vnicuique datur manifestatio spiri-*
1. Cor. 12. *tus ad vtilitatem. Alij quidem per spiritum datur*
sermo

sermo sapientiæ, alij autem sermo scientiæ secundum eundem spiritum &c. Ad vtilitatem, inquit, non ad otium. Ad vtilitatem verò, non suam tantùm, sed totius corporis; quemadmodum ex analogia corporis naturalis, & membrorum eius, quam eodem loco subijcit apostolus; euadit perspicuum. Si enim absurdum est in corpore naturali oculum sibi soli videre, non pedibus, non manibus, non reliquo corpori; quanto erit absurdius in corpore Christi quod est ecclesia, cuius omnia membra charitate compaginata esse oportet, si membrum eius aliquod scientiâ illuminatum, qua cæteris rectam viam commonstrare possit, non eam in publicum vsum proferat, sed otiosam atque inertem apud se torpescere sinat? *Lucerna corporis tui est oculus tuus. Atqui nemo accendit lucernam & ponit eam sub modio, sed super candelabrum, vt luceat omnibus qui in domo sunt*. Audi Salomonem de communicandâ scientiâ in mysterio differentem: *Deriuentur fontes tui foras; & in plateis aquas tuas diuide*. Et alibi: *Manè semina semen tuum, & vespere non cesset manus tua. Manè*, id est, in iuuentute; *Vespere*, in senectute. Nec putes inutile futurum, *Quia nescis*, inquit, *quid magis oriatur, hoc aut illud: Et si vtrumque simul, melius erit*. Audi & Ecclesiasticum: *Quod habes in manu, ciba cæteros. Sapientia enim abscondita, & thesaurus inuisus; quæ vtilitas* Eccl, 21.

in vtrisque? Melior est qui abscondit stultitiam suam, quàm qui abscondit sapientiam suam. Quare etiam suo exemplo idem Sapiens ad communicandam sapientiam nos omnes admonet:
Ecc. 24. *Videte*, inquit, *quoniam non soli mihi laboraui, sed omnibus exquirentibus veritatem.* Et alter beneficio Dei de accepta sapientia non ingratus,
Sap. 7. ait; *Quam sine fictione didici, & sine inuidia communico & honestatem illius non abscondo.* Præclarum certè in vtroque exemplum; quod vtinam imitentur omnes sapientiæ studiosi. Quod si à natura petendum est exemplum; an non Sol, Luna, stellæ, aliáque lucida corpora, lumen suum pro suo quódque modo, vel in remota vel in proxima quæque diffundunt? Quod si à consuetudine; quis ferat hominem lucernæ suæ lumen, lucernis aliorum communicare nolentem? Omnino enim simile quid habet scientia cum lumine lucernæ. Nam sicut illud communicari potest absque vllo eius detrimento: sic & scientia. Qua in re perspicuum est quanto detestabilior sit auarus scientiæ, quàm auarus pecuniæ. Non enim adeo mirandum, si qui pecunias habet, non eas elargitur in alios; quoniam eas largiri non potest, nisi ipse dominus earum esse disinat. *O angustas inopesque diuitias*, ait in Consolatione philosophica Boëtius, *quas nec habere totas pluribus licet, & ad quemlibet sine cæ-*

tero-

terorum paupertate non veniun. At thesaurus ille sapientiæ & scientiæ, quæ sunt diuitiæ nostræ spirituales, nulla largitione minuitur, nulla profusione exhauritur. Est enim bonum quoddam cæleste ac diuinum. Sicut enim Deus bona sua atque adeo seipsum absque vllo sui detrimento communicat; ita potest & hoc bonum à nobis, absque vlla eius diminutione communicari. Et proinde inexcusabilis est quisquis scientiæ suæ participes alios facere recusat. Dicam aliquid amplius. An non omni execratione dignus videretur, qui frumentum, aut panem, aut pecuniam erogare nollet in pauperes famelicos, quando eius & copiam haberet, & tali largitione non solum minui non posset thesaurus eius, verùm etiam augeretur continuò: contrà verò, asseruatione minueretur; morte possessoris penitus amitteretur? An non eum tanquam humani generis, atque ipsius naturæ hostem, diris omnibus omnes deuouerent? Atqui prorsus eiusmodi est, qui scientiæ thesaurum, cùm habeat penes se, sintque tam multi passim per ciuitates, per vicos, per domos qui densis ignorantiæ tenebris immersi, doctrina atque institutione indigēt, multo certè plures quàm videmus hodie panē mendicantes passim in plateis; nolit tamen ex eo thesauro quicquam depromere quo alij instituantur ad salutem. Nam scien-

tia, vt quidam ait, distributa recipit incrementum, & auarum dedignatur possessorem. nisi publicetur, elabitur; publicata augetur. Et notũ est illud ex philosophia, Habitus per operationes augeri, radicari, & meliorari; per cessationem animi, labefactari, ac deteriores effici. Post mortem verò thesaurus pecuniæ viuentibus relinqui potest; thesaurus scientiæ non potest. Etenim, quod dici solet, Auarus quod in vita non facit, post mortem facit, ditans amicos aut hæredes; At qui scientiæ tenax, nihil eius dum viueret in commune expendit, relinquere eam post se non potest; moriens totum amittit & sibi & alijs. Vbi rursum meminisse nos conuenit parabolæ euangelicæ, in qua à seruo pigro & inutili ablatum est suum talentum; atque ei datum, qui multiplicata iam talenta receperat, *Tollite* inquit Dominus, *ab eo talentum, & date ei qui habet decem talenta; Omni enim habenti dabitur, & abundabit; Ei autem qui non habet, & quod videtur habere, auferetur ab eo.* Habet enim qui vtitur; non habet autem & videtur habere, qui cum habeat non vtitur. Vnde illud vulgo tritum ex Mimo Publicano, *Auaro tam deest quod habet, quàm quod non habet.* Si enim rectissimè dictum est à Poëta,

Quò mihi diuitiæ, si non conceditur vti?

Cur non etiam verissimè dicatur; Quò mihi

doctri-

doctrina, si non conceditur vti? Sed hac de re beatum Augustinum, si placet, loquentem audiamus: Ita enim ait l. 1 de doct. Christ. c. 1 *Omnis res quæ dando non deficit, dum habetur & non datur, nondum habetur, quomodo habenda est. Ille autem ait: Qui habet, dabitur ei. Dabit ergo habentibus; id est, cum benignitate vtentibus eo quod acceperunt, adimplebit atque cumulabit quæ dedit. Illi quinque & illi septem erant panes, antequam inciperent dari esurientibus. Quod vbi fieri cepit; cophinos & sportas, satiatis tot hominum millibus, impleuerunt. Sicut ergo ille panis, dum frangeretur, accreuit; sic ea quæ ad hoc opus aggrediendum iam Dominus præbuit, cùm dispensari cœperint; eo ipso suggerente, multiplicabuntur, vt in ipso hoc nostro ministerio, non solùm nullam patiamur inopiam, sed de mirabili etiam abundantia, gaudeamus.* Hæc ille. Iam si conuertamus oculos ad rem subiectam; quis non videt, quanto sit preciosius, quantóque magis homini necessarium, quod subtrahit is, qui scientiam abscondit, quàm qui pecuniam? vtpote non ad corporis sustentationem sed animæ salutem pertinens. In illo enim diuinæ scientiæ thesauro, latet cibus regius, frumentum electorum, & vinum germinans virgines. Quæ singula explicarem; nisi me instituta breuitas prohiberet. Hæc verò si non proferuntur; non pascitur anima, sed fame verbi Dei deficiens, atque

extabeſcens, emoritur. Si ergo corporis interfectorem meritò dicimus eum, qui proximum inedia morienté, cùm poſſit, non paſcit; iuxta illud, *Si non pauiſti, occidiſti*: quod excuſationis velũ obtendet, quo minus interfector animæ iudicetur apud Deum, qui animã proximi ſui fame verbi Dei defectã ac pereuntem, pane cęleſti non refecit, non erigit, non confortat, nę in ęternam mortẽ abſtrahatur? Si maledicitur in populis, qui abſcondit frumentum tempore
Pro. 11. famis, vt eſt in Prouerbijs Salomonis: qua maledictione ferietur, qui inter tot millia animarum eſurientiũ, celat verbum ſalutis in tẽpore neceſſitatis? Nonne anima plus eſt quàm eſca?
Matth. 6. Non eſt magnum paſcere ventres morituros; ſed magnum eſt paſcere animas in ęternum victuras, ait Auguſtinus. Gregorius verò audet & dicit: *Maius miraculum eſt verbo conſolationis peccatorem conuertere, quàm carnem mortuã ſuſcitare.* Quod autem, etiam extra neceſſitatem extremam, non abſque iniuria proximorum, poſſit abſcondi ſcientiæ talentũ; his verbis teſtatur Bernardus. *Rem profectò proximi retines, ſi donis ſcientiæ & eloquentiæ adornatus, verbum bonum, quod poſſet prodeſſe multis, inutili, imo damnabili ſilentio ligas.* Certè maledictus qui frumenta abſcondit in populis. Ac metuendum ſanè, ne is qui eiuſmodi eſt, cogatur aliquando propheticum illud exclamare: *Væ mihi quia tacui.* Nam &
apo-

apostolus testatur & dicit: *Væ mihi si non euangelizauero; necessitas enim mihi incumbit.* non propter temporalis subsidij defectum, vt putant quidam; sed propter periculum damnationis æternæ. *Væ vobis*, ait Dominus ad legisperitos, *quia tulistis clauem scientiæ; ipsi non introistis, & eos qui introibant, prohibuistis.* Luc. 11. Cùm enim portatur clauis scientiæ, & ianua secretorum cælestiũ non aperitur; nec ipse qui clauem portat, intrat, & alios intrare volentes prohibet. Satis pro breuitate temporis ostendimus, auditores, teneri vnumquemque scientiam vtilem & salutarem, cuiusmodi maximè est scientia rerum diuinarum, tanquam donum ad vtilitatem aliorum, & vt alibi loquitur apostolus, *ad ædificationem corporis Christi* sibi à Deo Eph. 4. datum, cõmunicare ác dispensare loco & tempore, præsertim si desint alij, per quos rectè id fiat; eóque teneri magis, quo magis ad æternam salutem est necessarium ignorantes ea instrui, & quo maius accipitur detrimentũ, si non fiat. Satis id quoque patuit, quàm damnabile ac detestabile sit hoc spiritualis auaritiæ genus, ideoque doctis omnibus, qui suæ saluti consultum velint, modis omnibus fugiendũ. Hæc autem cùm generaliter dicta sint, de talento scientiæ in proximorum salutem expendendo, quod multis modis etiam extra curam pastoralem fieri potest: quæret aliquis, vtrùm eadem

eadem ratio cogat eum, qui doctrina & gratia sermonis sufficienter instructus est, vt verbo Dei pascere possit oues Christi; vel semetipsum ad id muneris offerre, vel à superiore oblatum suscipere? Ad hanc questionem, malo sanctorum verbis, quam meis respondere; faciam autem id breuissimè; prolatis trium patrum, Augustini, Prosperi & Gregorij sententijs, vt in ore trium testium stet omne verbum. Augustinus libro 19 de ciuit. ita scribit: *Ocium sanctum quærit charitas veritatis; negotium iustum suscipit necessitas charitatis. Quam sarcinam si nullus imponit; percipiendæ atque intuendæ vacandum est veritati: Si autem imponitur, suscipienda est propter charitatis necessitatem.* Et epistola 81. *Siquam operam vestram mater Ecclesia desiderauerit; nec elatione auida suscipiatis, nec blandiente desidia respuatis, nec vestrum ocium necessitatibus Ecclesiæ præponatis; cui parturienti si nulli boni ministrare vellent, quomodo nasceremini, non inueniretis.* Prosper lib. 3 de vita contemplatiua, de ijs, qui contemplationis auidi, publicis muneribus se subducunt, differens; *Videndum est,* inquit, *vtrum iustè faciant illi, qui se remouentes ab occupationibus cunctis, ac studijs spiritualibus offerentes, nihil humanæ societati proficiunt; Et desideria sua commodis omnium præferentes, vtilitatem communem desideratæ vacationis electione contemnunt: Cùm profectò, laborantibus opem ferre*

golle,

nolle, cùm possis; & communi bono posthabito, otiosa quiete frui velle, nihil habeat æquitatis. Cui æquitati qui seruiunt: omnes omnium bono viuunt, ac velut sibi inuicem nati, salutem mutuam tuentur ac diligunt. Ac per hoc, contra iustitiam faciunt hi, qui merito suæ conuersationis vel eruditionis electi, otiosum studium fructuosæ vtilitati regendæ multitudinis anteponunt; & cùm possint laboranti Ecclesiæ subuenire, operosæ administrationis laborem, fruendæ quietis contemplatione refugiunt. Sed quoniam sunt multi, qui se impares tantæ sarcinæ norunt; tales iustè se, etiam quæsiti, non offerunt, ne videantur non ecclesiasticos labores velle suscipere, sed honores ambire; cùm dignitas ecclesiastica nec ambienda sit nec vitanda. Qui verò præesse & prodesse populis possunt; si quæsiti non fuerint, iustè seipsos percipiendæ sapientiæ studijs tradunt. Hactenus Prosper. Tertius nunc accedat Gregorius ille magnus, qui in libro curæ pastoralis ita scriptum reliquit: *Sunt nonnulli, qui eximia dona virtutum percipiunt & pro exercitatione cæterorum magnis muneribus exaltantur. Qui nimirum culmen regiminum, si vocati suscipere renuunt; ipsa sibi plerumque dona adimunt, quæ non pro se tantummodo, sed etiam pro alijs acceperunt. Cumq; sua & non aliorum lucra cogitant; ipsis se, quæ priuata habere appetunt, bonis priuant. Hinc itaque ad discipulos veritas dicit, Non potest ciuitas abscondi super montem posita. Et, Nemo accendit lucernam*

cernam & ponit eam sub modio; sed super candelabrum vt luceat omnibus qui in domo sunt. Hinc Petro ait: Simon Ioannis amas me? Qui cum amare se protinus respondisset; audiuit; Si diligis me, pasce oues meas. Si ergo dilectionis est testimonium cura pastionis, quisquis virtutibus pollens gregem Dei pascere renuit, pastorē summū conuincitur non amare. Et infrà. *Sunt itaque nonnulli, qui magnis, vt diximus, muneribus ditati dum solius contemplationis studijs inardescunt; parere vtilitati proximorum, prædicatione refugiunt, secretum quietis diligunt, secessum speculationis petunt. De quo si districtè iudicētur, ex tantis procul dubio rei sunt, quantis venientes ad publicum, prodesse potuerunt. Qua enim mente, is qui proximis profuturus enitesceret, vtilitati cæterorum secretum præponit suum: quando ipse summi Patris vnigenitus, vt multis prodesset, de sinu patris egressus est ad publicum nostrum?* Hæc Gregorius: Ex his igitur atque huiusmodi sanctorum Patrum sententijs, primum hoc discimus, Si quis ineptus sit regendæ multitudini quòd vel scientiâ careat, vel alia ratione imparē atque indignū eo munere sē norit; offerre se non debet imo nec oblatam curam suscipere. Si verò ad id muneris idoneus iudicetur ab ijs, quorum iudicio meritò debet acquiescere; nisi ipse contrarium certo nouerit, offerre se quidem ad munus pastorale non tenetur

netur, nisi magna proximorũ necessitas id postulet; oblatum verò atque à superiore iniunctum, recusare pertinaciter non licet. Quare non facile admittenda est eorum excusatio, qui quasi ex humilitate, vt onus pastorale subterfugiant, impares se tanto oneri profitentur. De quibus ita scribit Gregorius: *Sunt nonnulli qui ex sola humilitate refugiunt, ne eis quibus impares se existimant præferantur. Quorum profectò humilitas, si cæteris quoq; virtutibus cingitur, tunc ante Dei oculos vera est, cum ad respuendum hoc quod vtiliter subire præcipitur, pertinax non est. Neque enim verè humilis est qui superni nutus arbitrio, vt debeat præesse, intelligit; & tamen præesse contemnit.* Sic ille. Multa alia, auditores, in hanc quęstionẽ conferri poterant, vt quæ iustã, & bene limatam tractationem requirat, & bene tractata vtilitatem non paruam cõtineat; sed ne molesti simus, tandẽ claudenda est oratio. Vtinam verò doctis omnibus eum charitatis affectum inspiret omnium bonorũ author Deus, vt intelligant & rebus ipsis declarent se thesaurum scientiæ suæ portare atque circumferre non ad fastum & ambitionem, non ad quæstum & auaritiam, non ad curiositatem & vanitatem, non ad contentionem & æmulationem, sed ad honorem & gloriam Dei inprimis, deinde ad suam & proximorum salutem, ac totius ecclesiæ ædificationem. Ita namque futurum, vt qui

Past. p. 1. c. 6.

in vtrisque? Melior est qui abscondit stultitiam suam, quàm qui abscondit sapientiam suam. Quare etiam suo exemplo idem Sapiens ad communicandam sapientiam nos omnes admonet:
Ecc. 24. *Videte*, inquit, *quoniam non soli mihi laboraui, sed omnibus exquirentibus veritatem.* Et alter beneficio Dei de accepta sapientia non ingratus,
Sap. 7. ait; *Quam sine fictione didici, & sine inuidia communico & honestatem illius non abscondo.* Præclarum certè in vtroque exemplum; quod vtinam imitentur omnes sapientiæ studiosi. Quod si à natura petendum est exemplum; an non Sol, Luna, stellæ, aliáque lucida corpora, lumen suum pro suo quódque modo, vel in remota vel in proxima quæque diffundunt? Quod si à consuetudine; quis ferat hominem lucernæ suæ lumen, lucernis aliorum communicare nolentem? Omnino enim simile quid habet scientia cum lumine lucernæ. Nam sicut illud communicari potest absque vllo eius detrimento: sic & scientia. Qua in re perspicuum est quanto detestabilior sit auarus scientiæ, quàm auarus pecuniæ. Non enim adeo mirandum, si qui pecunias habet, non eas elargitur in alios; quoniam eas largiri non potest, nisi ipse dominus earum esse desinat. *O angustas inopesque diuitias*, ait in Consolatione philosophica Boëtius, *quas nec habere totas pluribus licet, & ad quemlibet sine cætero-*

terorum paupertate non veniunt. At thesaurus ille sapientiæ & scientiæ, quæ sunt diuitiæ nostræ spirituales, nulla largitione minuitur, nulla profusione exhauritur. Est enim bonum quoddam cæleste ac diuinum. Sicut enim Deus bona sua atque adeo seipsum absque vllo sui detrimento communicat; ita potest & hoc bonum à nobis absque vlla eius diminutione communicari. Et proinde inexcusabilis est quisquis scientiæ suæ participes alios facere recusat. Dicam aliquid amplius. An non omni execratione dignus videretur, qui frumentum, aut panem, aut pecuniam erogare nollet in pauperes famelicos, quando eius & copiam haberet, & tali largitione non solum minui non posset thesaurus eius, verùm etiam augeretur continuò: contrà verò, asseruatione minueretur; morte possessoris penitus amitteretur? An non eum tanquam humani generis, atque ipsius naturæ hostem, diris omnibus omnes deuouerent? Atqui prorsus eiusmodi est, qui scientiæ thesaurum, cùm habeat penes se, sintque tam multi passim per ciuitates, per vicos, per domos qui densis ignorãtiæ tenebris immersi, doctrina atque institutione indigẽt, multo certè plures quàm videmus hodie panẽ mendicantes passim in plateis; nolit tamen ex eo thesauro quicquam depromere quo alij instituantur ad salutem. Nam scien-

tia, vt quidam ait, distributa recipit incrementum, & auarum dedignatur possessorem, nisi publicetur, elabitur; publicata augetur. Et notũ est illud ex philosophia, Habitus per operationes augeri, radicari, & meliorari; per cessationem animi, labefactari, ac deteriores effici. Post mortem verò thesaurus pecuniæ viuentibus relinqui potest; thesaurus scientiæ non potest. Etenim, quod dici solet, Auarus quod in vita non facit, post mortem facit, ditans amicos aut hæredes; At qui scientiæ tenax, nihil eius dum viueret in commune expendit, relinquere eam post se non potest; moriens totum amittit & sibi & alijs. Vbi rursum meminisse nos conuenit parabolæ euangelicæ, in qua à seruo pigro & inutili ablatum est suum talentum; atque ei datum, qui multiplicata iam talenta receperat. *Tollite* inquit Dominus, *ab eo talentum, & date ei qui habet decem talenta; Omni enim habenti dabitur, & abundabit; Ei autem qui non habet, & quod videtur habere, auferetur ab eo.* Habet enim qui vtitur; non habet autem & videtur habere, qui cum habeat non vtitur. Vnde illud vulgo tritum ex Mimo Publicano, *Auaro tam deest quod habet, quàm quod non habet.* Si enim rectissimè dictum est à Poëta,

Quò mihi diuitiæ, si non conceditur vti?

Cur non etiam verissimè dicatur; Quò mihi

doctrina, si non conceditur vti? Sed hac de re beatum Augustinum, si placet, loquentem audiamus: Ita enim ait l. 1 de doct. Christ. c. 1 *Omnis res qua dando non deficit, dum habetur & non datur, nondum habetur, quomodo habenda est. Ille autem ait: Qui habet, dabitur ei. Dabit ergo habentibus; id est, cum benignitate vtentibus eo quod acceperunt, adimplebit atque cumulabit quæ dedit. Illi quinque & illi septem erant panes, antequam inciperent dari esurientibus. Quod vbi fieri cepit; cophinos & sportas, satiatis tot hominum millibus, impleuerunt. Sicut ergo ille panis, dum frangeretur, accreuit; sic ea quæ ad hoc opus aggrediendum iam Dominus præbuit, cùm dispensari cœperint; eo ipso suggerente, multiplicabuntur, vt in ipso hoc nostro ministerio, non solùm nullam patiamur inopiam, sed de mirabili etiam abundantia, gaudeamus.* Hæc ille. Iam si conuertamus oculos ad rem subiectam; quis non videt, quanto sit preciosius, quantóque magis homini necessarium, quod subtrahit is, qui scientiam abscondit, quàm qui pecuniam? vtpote non ad corporis sustentationem sed animæ salutem pertinens. In illo enim diuinæ scientiæ thesauro, latet cibus regius, frumentum electorum, & vinum germinans virgines. Quæ singula explicarem; nisi me instituta breuitas prohiberet. Hæc verò si non proferuntur; non pascitur anima, sed fame verbi Dei deficiens, atque

extabeſcens, emoritur. Si ergo corporis interfectorem meritò dicimus eum, qui proximum inedia morienté, cùm poſſit, non paſcit; iuxta illud, *Si non pauiſti, occidiſti*: quod excuſationis velū obtendet, quo minus interfector animæ iudicetur apud Deum, qui animā proximi ſui fame verbi Dei defectā ac pereuntem, pane cęleſti non refecit, non erigit, non confortat, nę in ęternam mortē abſtrahatur? Si maledicitur in populis, qui abſcondit frumentum tempore
Pro. 11. famis, vt eſt in Prouerbijs Salomonis: qua maledictione ferietur, qui inter tot millia animarum eſurientiū, celat verbum ſalutis in tēpore neceſſitatis? Nonne anima plus eſt quàm eſca?
Matth. 6. Non eſt magnum paſcere ventres morituros; ſed magnum eſt paſcere animas in ęternum victuras, ait Auguſtinus. Gregorius verò audet & dicit: *Maius miraculum eſt verbo conſolationis peccatorem conuertere, quàm carnem mortuā ſuſcitare.* Quod autem, etiam extra neceſſitatem extremam, non abſque iniuria proximorum, poſſit abſcondi ſcientiæ talentū; his verbis teſtatur Bernardus. *Rem profectò proximi retines, ſi donis ſcientiæ & eloquentiæ adornatus, verbum bonum, quod poſſet prodeſſe multis, inutili, imo damnabili ſilentio ligas.* Certè maledictus qui frumenta abſcondit in populis. Ac metuendum ſané, ne is qui eiuſmodi eſt, cogatur aliquando propheticum illud exclamare: *Væ mihi quia tacui.* Nam &
apo-

apostolus testatur & dicit: *Væ mihi si non euangelizauero; necessitas enim mihi incumbit*. non propter temporalis subsidij defectum, vt putant quidam; sed propter periculum damnationis æternæ. *Væ vobis*, ait Dominus ad legisperitos, *quia tulistis clauem scientiæ; ipsi non introistis, & eos qui introibant, prohibuistis*. Cùm enim portatur clauis scientiæ, & ianua secretorum cælestiũ non aperitur; nec ipse qui clauem portat, intrat, & alios intrare volentes prohibet. Satis pro breuitate temporis ostendimus, auditores, teneri vnumquemque scientiam vtilem & salutarem, cuiusmodi maximè est scientia rerum diuinarum, tanquam donum ad vtilitatem aliorum, & vt alibi loquitur apostolus, *ad ædificationem corporis Christi* sibi à Deo datum, cõmunicare ac dispensare loco & tempore, præsertim si desint alij, per quos rectè id fiat; eòque teneri magis, quo magis ad æternam salutem est necessarium ignorantes ea instrui, & quo maius accipitur detrimentũ, si non fiat. Satis id quoque patuit, quàm damnabile ac detestabile sit hoc spiritualis auaritiæ genus, ideoque doctis omnibus, qui suæ saluti consultum velint, modis omnibus fugiendũ. Hæc autem cùm generaliter dicta sint, de talento scientiæ in proximorum salutem expendendo; quod multis modis etiam extra curam pastoralem fieri potest: quæret aliquis, vtrùm

Luc. 11.

Eph. 4.

eadem

eadem ratio cogat eum, qui doctrina & gratia sermonis sufficienter instructus est, vt verbo Dei pascere possit oues Christi; vel semetipsum ad id muneris offerre, vel à superiore oblatum suscipere? Ad hanc quęstionem, malo sanctorum verbis, quam meis respondere; faciam autem id breuissimè; prolatis trium patrum, Augustini, Prosperi & Gręgorij sententijs, vt in ore trium testium stet omne verbum. Augustinus libro 19 de ciuit. ita scribit: *Ocium sanctum quærit charitas veritatis; negotium iustum suscipit necessitas charitatis. Quam sarcinam si nullus imponit; percipiendæ atque intuendæ vacandum est veritati: Si autem imponitur, suscipienda est propter charitatis necessitatem.* Et epistola 81. *Siquam operam vestram mater Ecclesia desiderauerit; nec elatione auida suscipiatis, nec blandiente desidia respuatis, nec vestrum ocium necessitatibus Ecclesiæ præponatis; cui parturienti si nulli boni ministrare vellent, quomodo nasceremini, non inueniretis.* Prosper lib. 3 de vita contemplatiua, de ijs, qui contemplationis auidi, publicis muneribus se subducunt, disserens; *Videndum est,* inquit, *vtrum iustè faciant illi, qui se remouentes ab occupationibus cunctis, ac studijs spiritualibus offerentes, nihil humanæ societati proficiunt; Et desideria sua commodis omnium præferentes, vtilitatem communem desideratæ vacationis electione contemnunt: Cùm profectò, laborantibus opem ferre*

nolle, cùm possis; & communi bono postbabito, otiosa quiete frui velle, nihil habeat æquitatis. Cui æquitati qui seruiunt: omnes omnium bono viuunt, ac velut sibi inuicem nati, salutem mutuam tuentur ac diligunt. Ac per hoc, contra iustitiam faciunt hi, qui merito suæ conuersationis vel eruditionis electi, otiosum studium fructuosæ vtilitati regendæ multitudinis anteponunt; & cùm possint laboranti Ecclesiæ subuenire, operosæ administrationis laborem, fruendæ quietis contemplatione refugiunt. Sed quoniam sunt multi, qui se impares tantæ sarcinæ norunt; tales iustè se, etiam quæsiti, non offerunt, ne videantur non ecclesiasticos labores velle suscipere, sed honores ambire; cùm dignitas ecclesiastica nec ambienda sit nec vitanda. Qui verò præesse & prodesse populis possunt; si quæsiti non fuerint, iustè seipsos percipiendæ sapientiæ studijs tradunt. Hactenus Prosper. Tertius nunc accedat Gregorius ille magnus, qui in libro curæ pastoralis ita scriptum reliquit: *Sunt nonnulli, qui eximia dona virtutum percipiunt & pro exercitatione cæterorum magnis muneribus exaltantur. Qui nimirum culmen regiminum, si vocati suscipere renuunt; ipsa sibi plerumque dona adimunt, quæ non pro se tantummodo, sed etiam pro alijs acceperunt. Cumq; sua & non aliorum lucra cogitant; ipsis se, quæ priuata habere appetunt, bonis priuant. Hinc itaque ad discipulos veritas dicit, Non potest ciuitas abscondi super montem posita. Et, Nemo accendit lu-*

cernam

netur, nisi magna proximorũ necessitas id postulet; oblatum verò atque à superiore iniunctum, recusare pertinaciter non licet. Quare non facile admittenda est eorum excusatio, qui quasi ex humilitate, vt onus pastorale subterfugiant, impares se tanto oneri profitentur. De quibus ita scribit Gregorius: *Sunt nonnulli qui ex sola humilitate refugiunt, ne eis quibus impares se existimant praeferantur. Quorum profecto humilitas, si caeteris quoq; virtutibus cingitur, tunc ante Dei oculos vera est, cum ad respuendum hoc quod vtiliter subire praecipitur, pertinax non est. Neque enim verè humilis est qui superni nutus arbitrio, vt debeat praeesse, intelligit; & tamen praeesse contemnit.* Sic ille. Multa alia, auditores, in hanc quęstionẽ conferri poterant, vt quae iustã, & bene limatam tractationem requirat, & bene tractata vtilitatem non paruam cõtineat; sed ne molesti simus, tandẽ claudenda est oratio. Vtinam verò doctis omnibus eum charitatis affectum inspiret omnium bonorũ author Deus, vt intelligant & rebus ipsis declarent se thesaurum scientiae suae portare atque circumferre non ad fastum & ambitionem, non ad quaestum & auaritiam, non ad curiositatem & vanitatem, non ad contentionem & aemulationem, sed ad honorem & gloriam Dei inprimis, deinde ad suam & proximorum salutem, ac totius ecclesiae aedificationem. Ita namque futurum, vt

Past. p. 1. c. 6.

qui

etiam hom. 17 in euangelia, vbi etiam multa huius argumenti habentur. Locus est insignis apud Augustinum lib. 32 contra Faustum ca. 10. vbi pulchrè huc adducit, quod est Deuter. 25 de eo qui non ædificat domum fratris sui.

ORATIO SEXTA.

Præter vnam Catholicam fidem non eſſe ſalutem.

PERSVASVM iam olim quibuſdam fuit, auditores, non referre qua opinione quiſque de Deo, rebuſque diuinis imbutus ſit: Poſſe nimirũ vnumquemq́; mortalium Deum ſibi promereri in quacunque religione, & in quacunque ſecta ſeu hæreſi, dummodo piè ſecundum conſcientiam, diuinum numen coleret ac veneraretur. Ad hunc modum ſenſit & ſcripſit ſancti Ambroſij tempore Symmachus quidam vrbis Romæ præfectus in oratione quam populi Romani

nomine ad Imperatores Christianos Valentinianum & Gratianum pro sacris Deorum restituendis habuit. In ea enim oratione cùm laudasset Constantium Imperatorem, quòd Romanis ceremonijs nil detraxisset; quódque illas, ipse licet aliam religionem secutus, imperio conseruasset, hæc subiunxit verba: *Suus enim cuique mos, suus cuique ritus est. Varios custodes vrbibus, & varios cultus mens diuina distribuit. Vt animæ nascentibus, ita populis natales genij diuiduntur.* Et nonnullis interpositis: *Æquum est, quicquid omnes colunt, vnum putari: Eadem spectamus astra, commune cælum est, idem nos mundus inuoluit; Quid interest qua quisque prudentia verum requirat? Vno itinere non potest perueniri ad tam grande secretum.* Sic ille. Similis fere fuit oratio Themistij philosophi, qui vt Valentis Ariani Imperatoris grauiter Catholicos diuexantis animum leniret atque ab incepto reuocaret, referente Socrate lib. 4 c. 27. & Sozo. lib. 6 cap. 36. admonuit eum, ne qua ipsum caperet admiratio de Christianorum in religionis negotio dissensione. Eam enim perexiguam esse si cum multitudine ac turba opinionum, quę sunt apud gentiles philosophos, comparetur: Deumque velle tam diuersa ac dispari opinionum ratione suam gloriam illustrare, quo singuli eius maiestatem propterea magis reuereantur, quòd non sit cuiquam in promp-

tu eum accuratè cognoscere. Sed fuerit hæc fortasse gentilium, seu philosophorum, seu quorumlibet stulta persuasio. Non enim diuersarum nationum populi, cùm singuli suos colerent Deos, suumque colendi ritum tenerent, alias nationes damnasse leguntur, quòd vel Deorum diuersitate vel cultus disparitate à se discreparent; quoniam semel admissa religionis diuersitas ac Deorum multitudo, neque forma neque numero terminum recipiebat aut modum: magisque vnaquæque natio sibi videbatur religiosa, si plures ex alijs quoque gentibus sibi Deos aggregaret. Hinc apud A-
Act. 17. thenienses ara ignoto Deo extructa, cuius, si
Cap. 1. Beato Hieronymo in epistolã ad Titum commentanti credimus, talis inscriptio erat: *Dijs Asiæ & Europæ & Africæ, dijs ignotis & peregrinis.* Hinc apud Romanos subinde noui Dij in Capitolium ex decreto Senatus cooptati ac prioribus appositi. Quæ illorũ superstitio tandem fuit eòusque progressa, vt toto mundo nihil esse Deorum putaretur, quod Roma non coleret. *Hæc ciuitas*, inquit Leo serm. 1 in natalem apostolorum Petri & Pauli, *ignorans suæ prouectionis authorem, cùm penè omnibus dominaretur gentibus, omnium gentium seruiebat erroribus: & magnam sibi videbatur assumsisse religionem, quia nullam respuebat falsitatem. In ea namque diligentissima superstitione habebatur collectum, quicquid*

quid vsquam fuerat vanis erroribus institutum. Fuerit igitur hæc gentilium persuasio; quos euangelicæ lucis expertes, nihil est mirum ad omnem erroris vanitatem, credulitatis sinum expandisse. Mirandum verò magis est inter eos qui Christi nomen profitentur, & ad lucem accesserunt euangelicam, hoc seculo non defuisse, qui quod illi de omni religione, hoc ipsi de ea quæ Christum agnoscit, quocunque nomine censeatur, docere & scribere non fuerunt veriti; nimirum omnem hominem cuiuslibet opinionis & sectæ saluatum iri, si a Christo capite peruersa aliqua opinione non recedat; vel certè, si fidei summam teneat, quæ est in apostolico symbolo expressa; neque hostiliter eos insectetur, qui eandem fidei summam tenentes, alijs quibuscunque Christianæ doctrinæ controuersijs ab ipso fortè dissentiunt; neque ab ijs schismate aliquo sese separet, sed cum ijs omnibus, tanquam eiusdem fidei, spei, & charitatis consortibus communionem & societatem retineat. Quam doctrinam primùm ab vno & altero authore profectam & disseminatam, quòd prima facie blanda, grata, iucunda esset, multi auidè hauserunt. Quid enim amore blandius, quid pace gratius, quid salute iucundius? Vnde & amoris seu charitatis nomen hæc secta inuenit; & hoc tam specioso titulo facilè quàm plurimos ad se pellexit.

Quæ si vera esset; cùm ad salutem omnibus ijs qui Christianum nomen profitentur, tam breue faciat compendium; quid caussæ est obsecro, quod tam serò dogma tam necessarium Christianis innotuit? Cur nunc tandem reuelatum est, quod tot retroactis seculis Ecclesiam Christi latuit? Fuit quidem olim Apelles quidã, qui vt ex Rhodone quodã commemorat Eusebius lib. 5 cap. 13, diceret de fide non esse curiosius inquirendum sed vnumquemque in ea fide perstare debere, quam professus fuisset. Eos enim qui in Christum crucifixum spem coniecissent, saluos fore, dummodo in bonis operibus sedulò versati reperirentur. Verùm Apelles ille hæreticus fuit Marcionis sectator; & hanc eius sententiã ne refutatione quidem dignam Patres censuerunt; prȩsertim cùm is solus ac præter eum nemo alius tale quid dixisse legatur. Nisi forte idem cum eo senserunt Rhetoriani, quorum & Philastrius in catalogo hæreseon & post eum Augustinus hæresi 72 meminit, orti à Rhetorio quodam; qui omnes hæreticos rectè ambulare & vera dicere affirmabat. *Quod ita est absurdum*, inquit Augustinus, *vt mihi incredibile videatur eum id affirmasse.* Sed hoc forsitan illa hæresis voluit, quod dixerat Apelles, quodque nostro seculo Cassander docuit; nempe nullam hæresim sic errare vt à salute abducat, quamdiu in Christum

ſtum creditur, vel apoſtolicum ſymbolum tenetur. Præter hos igitur alium huius opinionis aſſertorem hactenus in ſcriptis veterum reperire non licuit. Habet autem religio Mahometana quiddam prorſus ſimile. Namque author & inſtitutor eius Mahometes confirmat omnes rectè viuentes atque vnius Dei cultores, ſeu Iudęi ſeu Chriſtiani fuerint, ſeu relicta ſua lege in aliam abiuerint, indubitanter diuinum amorem aſſecuturos. Alco. ca.1. In Iudæos verò & Chriſtianos grauiter inuehitur, quòd omnibus diuerſam à ſe religionem tenentibus, aditum paradiſi præcludant. Nunc mihi conſidera, auditor Chriſtiane, (vt ad confutationem dictæ opinionis deſcendam) quos authores vel illa ipſa, vel quæ illi planè reſpondeat opinio, habuerit iam olim; nempe, primum paganos, deinde hæreticos, denique Mahometanos. Ab horum authoritate ſi fas eſt argumentum ducere; habebunt Caſſandriani, quo ſuam doctrinam probabiliter defendant. Sin verò talium authoritas ſuſpectam potius reddit ſententiam; reijcienda profectò atque explodenda nobis eſt hæc doctrina, vnà cum ſuis authoribus. Cæterùm clarius hoc ipſum euadet, ſi proprijs argumentis rem examinemus. Primùm igitur, nemo dubitauerit fidem Chriſtianam eſſe totius Chriſtianæ religionis, & proinde ſalutis noſtræ fundamentum; quo ſub-

lato ipſam quoque religionem corruere & ſalutem excidere ſit neceſſe. Porrò fides non eſt, niſi ſit integra; ſicut & alia quæcunque virtus non ab vno vel altero abiecto contrario virtutis rationem accipit, ſed ita demum, ſi quicquid eſt contrarium abijciatur. Neque enim iuſtum dixeris eum, qui vni & alteri quod ipſorum eſt, tribuit, alios interim debita pecunia defraudans; neque caſtum qui aliena quidem vxore abſtinet, ſed ſcortationibus ſeipſum commaculat: Ita fidem, quæ Theologica virtus eſt, habere non dicitur qui partem eorum quæ credenda ſunt, recipit, partem reijcit. Credenda ſunt autem non ea ſola quæ in ſymbolo apoſtolico ſunt expreſsè poſita, ſed omnia quæcunque verbi Dei ambitu continentur. Eſt autem geminum Dei verbum, alterum ſcriptum, alterum ſine ſcripto traditum. Et, ne de verbo non ſcripto quæſtionem moueamus; quàm multa continentur ſcripturis veteris & noui teſtamenti, quæ non ſunt apoſtolico ſymbolo comprehenſa? Quæ tamen omnia ad verbum Dei quod fide recipiendum eſt, pertinere, nec aduerſarius negauerit. Quid ſi ergo quiſpiam apoſtolico ſymbolo contentus, ſcripturas diuinitus inſpiratas neget? Quid ſi ſaltê de vno aliquo ex quinque Moyſi libris, vel vno ex quatuor euangelijs ita ſentiat, vt non diuino ſed humano ſpiritu putet

eſſe

esse conscriptum? Quid si neget Deum locutum fuisse in patriarchis & prophetis; legem dedisse populo Israelitico; Christum multò antè promisisse venturum Saluatorem ex semine Abrahæ, ex tribu Iuda, ex stirpe Dauid? Nunquid quia nihil horum symbolo continetur idcirco eum qui hæc omnia vel aliquid horum negauerit, retenta interim symboli confessione; aut fidem Christianam habere dicemus, aut cum illa sua qualicunque fide saluum fieri posse putabimus? Absit à mente Christiana rem adeo absurdam cogitare. Sed plenius adhuc, si placet, absurditatem illius sententiæ consideremus. Quæro, vtrùm innumerabiles hæreticorum sectæ quæ iam inde ab initio extiterunt, iure ac meritò damnatæ fuerint vnà cum suis dogmatibus, ab ecclesia Christi? Quod si de recentioribus tergiuersatur fortassis aduersarius, ne causam suam manifestè deserere videatur; at certè de antiquioribus, quin ita se res habeat, negare non audebit, ne veteris quoque ecclesiæ iudicium omne contemnere videri velit. Atqui inter tam multas hæreses, vix paucas inuenies, quæ symbolo apostolico disertè & expressè contradicant. Nam Simone, Marcione, Manichæo & alijs nonnullis exceptis, reliqui omnes eiusmodi sunt, vt suas hæreses nihil cum symbolo apostolico pugnare existiment; quod proinde & ipsi non

grauatè recipiunt, & ſuis etiam ſectatoribus t.nendum præſ ribunt; tantum abeſt vt illi diſerrè & expreſsè vel in parte contradicant. Exemplis rem declaremus. Nouatus eos qui in perſecutione lapſi eſſent ad communionem per ſacram ntum pœnitentiæ recipi nolebat; ſed tamen ſpem remiſſionis peccatorum coram Deo, pœnitentibus non auferebat. Relinqui enim eos volebat miſericordiæ Dei. Non ergo expreſsè pugnabat contra illud ſymboli, *R miſſio em pecca um.* Idem damnabat ſecundas nuptias: ſed eas nuſquam aſſerit ſymbolum. Origenes ſempiternas fore negat pœnas impiorũ: In ſymbolo *vitam æ ernam* lego mortem ęternam non lego. Sabellius non agnoſcit tres diſtinctas in deitate perſonas: patrẽ tamen & filium, & ſpiritum ſanctũ cum ſymbolo profitetur. Photinus Chriſtũ dixit non ſemper fuiſſe, ſed ex virgine initium cepiſſe: Non tamen Chriſtum filium Dei negat, quod affirmat ſymbolum. Arius negat filium patri conſubſtantialem: Neque hoc aſſerit ſymbolum apoſtolicũ. Macedonius Spiritum ſanctum creaturis annumerat: Neque huic quidem ſymbolum expreſsè repugnat. Apollinaris Chriſtum dixit carnem ſine anima ſuſcepiſſe: Non legis in ſymbolo Chriſtũ ſuſcepiſſe carnem animatam. Neſtorius diuidebat in Chriſto perſonas, Eutyches naturas confundebat: Symbolum nec per-

perſonam nominat, nec naturam. Aërius non ex eccleſiæ præſcripto, ſed pro voluntate ieiunandum eſſe dicebat: Quid eſt in ſymbolo quod huic doctrinæ liquidò repugnet? Idem orationes & oblationes pro mortuis contemnebat: Sed nec eas expreſsè commendatas in ſymbolo reperies. Iouinianus omnia peccata dixit paria, & coniugiū virginitati adæquauit: Horum imparitatē non aſtruit ſymbolū. Heluidius perpetuę virginitati matris Dei contradicit: Symbolum virginē pronunciat, de perpetuitate tacet. Pelagius peccatū originale negat, docetq́; poſſe hominē ſolo libero arbitrio, ſine auxilio gratiæ Dei implere eius mandata: Huic nihil contrarium audis in ſymbolo. Aliorum hęreticorum infinitam turbam prętereo. De his quæro quos iam enumeraui, num eos talia ſentiētes & talia dogmatizantes rectè dānauerit eccleſia Chriſti, iā ante mille annos. Certè negare non potes, ſi priſcæ ſaltem illi eccleſiæ ſuam dignitatem & authoritatē tueri voles. Quare manifeſtè conſequens eſt illorum dogmata, quamuis ſymbolo apoſtolico expreſsè non repugnent, fidei tamen Chriſtianæ repugnare, & nequaquam cum eius integritate conſiſtere; & proinde omnes eos qui talia vel docent vel ſentiunt, tanquam fundamento ſublato ſalutem conſequi non poſſe. Et quidem ipſæ eccleſiæ ſententiæ, quibus errores huiuſ-

huiusmodi cum suis authoribus & assertoribus percellit, id satis declarant. Omnibus enim anathematis pœnam annectit, eandem videlicet quam denunciat apostolus ijs qui Christum non amant: *Si quis*, inquit, *non amat Dominum nostrum Iesum Christum; sit anathema.*
1. Cor. 15. Sic in suis decretis ecclesia; *Si quis hoc aut illud dixerit, aut hoc illudue negauerit: anathema sit.* Neque id solum, sed insuper eos hæreticos pronunciat, & ab eorum cõmunione prorsus abstinendum præcipit, & suam illis communionem negat; vt qui nec fidei nec charitatis vinculo cum veris ecclesiæ filijs colligari possint. Neque verò vnquam aliter de ijs quorum dogmata damnauit, sensit eccclesia, quàm eos, dum in errore persistunt, etiamsi symbolum apostolicum recipiant, & diuersa sentientes non insectentur hostiliter, ad æternam salutem pertingere non posse; sed partem habituros cum diabolo & angelis eius. Quàm multa sunt in Athanasij symbolo (quod tota ecclesia vsu & authoritate sua confirmauit) quæ non sunt expressa in symbolo apostolico? At illius hoc principium est: *Quicunque vult saluus esse, ante omnia opus vt teneat Catholicam fidem; quam, nisi quisque integram, inuiolatámque seruauerit, absque dubio in æternum peribit.* Quæ sit autem illa Catholica fides, verba sequentia docent, in quibus, vt dixi, multa sunt, quæ symbolum

bolum apoſtolicum non habet. Ac rurſus in medio: *Qui vult ergo ſaluus eſſe ita de trinitate ſentiat.* Denique concluditur his verbis: *Hæc eſt fides* Catholica, *quam niſi quiſque fideliter firmitérque crediderit, ſaluus eſſe non poterit.* Quod in eo ſymbolo tam diſertis verbis expreſſum eſt, id in omnibus eccleſiæ decretis quibus aliquid fidei eſſe declarat, ſimiliter eſt intelligendum; nempe ſaluos eſſe non poſſe, ſed abſque dubio in æternum perituros, qui definitam ſemel ab eccleſia fidem ſuſcipere recuſant; dum tamen eccleſiæ ſententia ſufficienter ijs fuerit manifeſtata. Quod quidem hodie de præcipuis qui controuertuntur articulis, latere non poteſt. Quę cùm ita ſint: fugienda prorſus eſt iſta perſuaſio, tanquam ſalutis ęternę naufragium, & certa ad interitũ via; videlicet vnumquemq; hominem Chriſto aſſcriptum, quamcunque teneat ſectam, in ſua fide ſaluari poſſe, dummodo ſumma religionis capita quæ ſunt in apoſtolico ſymbolo expreſſa, recipiat; & neminem eiuſdem ſymboli participem à ſocietate ſua ſeu communione hoſtiliter repellat. Quondã inter Catholicos & Donatiſtas, beati Auguſtini tempore, longè minor erat diſcrepantia doctrinæ, quàm ſit hodie inter Catholicos & diuerſarum opinionum ſectarios. Nam præter quæſtionem generalem de eccleſia, quam de toto terrarum orbe perijſſe atque apud

apud se solos in Africa remansisse, iactabant Donatistæ; & alteram de baptismo extra ecclesiam accepto, quem ratum esse ijdem Donatistæ negabant (nihil profectò, hac quidem parte, aduersus expressa symboli verba docentes; quandoquidem nec baptismi, nec cuiusquam alterius sacramenti symbolum omnino meminit): nulla, aut certè permodica fuit inter eos dogmatum diuersitas. Vnde ex vulgo Donatistarum quidam, imo permulti, putabant nihil ad salutem interesse, vtrùm inter suos an apud eos qui Catholici vocabantur, Christi fidem tenerent. De quibus Augustinus in epistola 48 ad Vincentium Donatistam; *Quàm multi*, inquit, *nihil interesse credentes, in qua quisque parte Christianus sit, ideo permanebant in parte Donati, quia ibi nati erant; & eos inde discedere, atque ad Catholicam transire nemo cogebat?* Et postea, de ijsdem conuersis & ad Catholicam reuersis, *Dicant*, inquit, *Putabamus quidem nihil interesse, vbi fidem Christi teneremus; Sed gratias Domino, qui nos à diuisione collegit, & hoc vni Deo cõgruere vt in vnitate colatur, ostendit.*

Sed dicet mihi aliquis, Donatistas manifestè impegisse in eum symboli articulum, quo credere nos profitemur sanctam ecclesiam Catholicam, vt qui in vnum Africæ angulum eam, quam Catholicam, id est, vniuersalem ac toto orbe diffusam confiteri oportebat, prauo suo

ſuo dogmate redegiſſent atque coarctaſſent. Ita ſanè res habet; ſed id iam omnibus ſectis eſt commune. Quæ enim hęreſis non ſibi vendicat nomen eccleſię, atque idem illud nomen, quantum in ipſa eſt, de toto terrarum orbe abradit? Lutherani, Caluiniani, Mennoniſtæ, & alij quocunque nomine cenſeantur, nónne ad ſe ſinguli veram Chriſti eccleſiam pertrahere conantur? cùm tamen non in toto terrarum orbe, ſed in parte ſint; ſicut olim Donatiſtæ. Verùm ſicut, verbi gratia, Caluiniſta quiſpiam apoſtolicum ſymbolum confidenter ac pleno ore recitat, nihil offenſus nomine *Catholicæ*; quia eam vocem in diuerſum, ac ſuæ ſectæ commodum, ſenſum interpretatur: ita quondam Donatiſta. Neque enim & ille eccleſiam negabat Catholicam, aut vocem illam de ſymbolo detruncabat, ſed in promptu habebat quid per illam intelligeret, quod ſuæ ſectę non putaret contrarium. Nec mirum, quando, vt ait Auguſtinus lib. de vtilitate cred. ca. 7. *Omnes hæretici Catholici volunt videri.*

Quod ſi mihi reſpondeas, falſas ac peruerſas eſſe huiuſmodi interpretationes; ideóque etſi verba ſymboli teneant ſectæ, rem tamen ipſam non tenere: planè conſentio. Cùm enim variè circa diuerſas ſymboli partes ab omnibus ferè ſectis erretur, ſi particulatim illarum ſenſus excutiatur; ideóque perſæpe quod in

vni-

vniuerſali nouerunt, in particulari neſciant: nuſquam tamen ab illis erratur grauius, quàm vbi ad hunc venitur articulum. *Sanctam eccleſiam Catholicam.* Nam generalibus quidem verbis eam vtcunque confitentur & credunt; ſed in particulari eandem ignorant, & proinde nec credunt. Quomodo Iudæus Meſſiam credit in genere; quem in particulari negat. Neque enim minus eſt ad integritaté fidei neceſſarium, credere, hanc cui Romanus Pontifex Petri ſucceſſor Sixtus quintus hodie præſidet, eſſe veram Chriſti eccleſiam, in quam competant omnes diuinæ promiſſiones & propheticæ prædictiones de eccleſia factæ; quàm ſit neceſſarium credere, hunc Ieſum Nazarenum Mariæ filium, à Iudæis crucifixum, eſſe verum Chriſtum Saluatorem, in quem competant omnes diuinæ promiſſiones & propheticæ prædictiones de Chriſto factæ. Quocirca ſancti Patres affirmare non dubitant, hæreticos neque cognoſcere neque credere eccleſiam Chriſti. Sic enim ſcribit Cyprianus in epiſtola ad Maximum: *Non eſt vna nobis & ſchiſmaticis ſymboli lex, neque eadem in Baptiſmo interrogatio. Nam cùm dicunt, Credis remiſſionem peccatorum & vitam æternã per ſanctam eccleſiam? mentiuntur in interrogatione, cùm non habeant eccleſiã.* Sic & Hieronymus in dialogo quem contra Lucif. edidit; *Cùm ſolemne ſit,* inquit, *in lauacro poſt trinita-*

nitatis confessionem interrogare, Credis in sanctã ecclesiam? In quam credidit Arianus? In Arianorũ? sed non habent. In nostram? sed extra hanc baptizatus, non potuit in eam credere quam nesciuit. Augustinus tum in libro de vnitate ecclesiæ cap. 4. tum in libro 2 contra Cresconium, cap. 8, intrepidè pronunciat, eos qui de capite Christo scripturis sanctis consentiunt, & vnitati ecclesiæ non communicant; de Christi corpore quod est ecclesia, ab ipsius Christi testificatione dissentire, eamque proinde nec nouisse nec credere. Verba eius breuitatis causa omittam. Vt igitur tandem ad caput nostra redeat oratio, planè perspicuum ex ijs quæ diximus euadit, sectas ab ecclesia Christi Catholica diuisas ac dissentientes, etsi traditum ab apostolis fidei symbolum aliquo pacto teneant, fidei tamen integritatem (quæ nisi sit integra, fides nõ est) haudquaquam tenere. Primùm, quia vera & integra fides verbum Dei recipit absq; omni exceptione: constat autem & omnes consentiunt, verbum Dei non vnius apostolici symboli angustijs concludi. Deinde quia nec ipsum quidem symbolum, quomodo oportet, recipiunt, dum à vero & genuino eius intellectu quàm longissimè recedunt; quandoquidem, vt alias symboli partes prætercam, sic ignorant veram Christi ecclesiam; aliam non veram eius loco, falsa sua imagina-

tione,

tione, substituentes; quemadmodum Iudæi verum Christum nesciunt, eiusque loco alium, qui nec est, nec erit vnquam, vana persuasione sibi fingunt & promittunt. Vnicum verbum addo: Quòd si etiam omnes sectæ fidem summam tenerent, quæ ad salutem sufficeret; nihilo magis tamen cum ea saluari posse, quàm malos Christianos, quos integram fidem tenere non dubitamus. Sicut enim istis deest recta vitæ conuersatio, sine qua non est salus; ita illis deest ecclesiæ communio, extra quam non est salus; cùm, attestante beatissimo Cypriano, *Nemo possit habere Deum patrem, qui non habuerit ecclesiam matrem.* Sed ea res aliam postulat orationem.

Anno 1587. 22 Septembris.

Additio Authoris.

CONSTANTINVS quidem Imperator in epistola quam scripsit ad Alexandrum episcopum Alexandrinum & Arium presbyterum, vt eos ridigeret ad concordiam, dicit non referre ad fidem & salutem, vtrum teneatur de quæstione inter illos suscitata. Sed hoc scripsit per imperitiam; vt pote vix adhuc bene Christianus; & forte illa epistola composita fuit ab aliquo aulico, fauente plus satis partibus Arij, quales tum non pauci in aula regia versabantur.

ORATIO

ORATIO SEPTIMA.

De gratijs Deo agendis.

QVi vitam ſuam ciuiliter & ad humanam conuerſationē accommodatè inſtituere volunt, auditores; inter ea vicia quibus hominum animos offendi ac ſocietatem lædi nouerunt; vnum hoc vel maximè cauendum ſibi proponunt, ne notam incurrant ingratitudinis apud eos quibus probitatem ſuam commendari cupiunt; ſatiuſque ducunt nihil beneficiorum ab alijs accipere, quàm pro ijs acceptis ingratos videri. Nec ſanè immeritò. Sciunt enim inter homines, homine ingrato nihil haberi deteſtabilius; In quem illud iam olim vulgò iactari ſoli-

tum; *Ingratum dixeris, omnia dixeris*. Neque id sine ratione. Nam beneficentia bonorum omnium fons est, & origo: Nihil autē beneficentię tam cōtrarium est, quàm beneficiū, si acceperis, nolle agnoscere, nolle laudare, nolle gratiam referre; quæ sunt tres ingratitudinis partes ac veluti gradus, ijs è directo oppositi, quos perfecta gratitudo requirit. Quātum est igitur ingratitudinis crimē quod fontē obstruit omnium bonorū? Certè apostolus ad Timotheum scribens, ingratū scelestis, vel quod vox Græca magis sonat, impijs, anumerat. Et si Senecæ credimus: *Nihil æquè concordiam humani generis dissociat ac distrahit, quàm hoc vicium*. Quòd si tam diuina quàm humana authoritas ingratitudinem qua homo peccat in hominem, tam graui exaggeratione cōdemnat: quid de ea dicemus quæ in deum committitur? Vtique dicere non dubitabimus eam tanto grauiorē esse quanto maior est Deus homine; quantoque maiora à Deo beneficia quā ab hominibus nos accepisse, certò credere debemus. Vitandū igitur hoc malum omnibus nobis, tanto diligentius, quanto malum ipsum deterius, magisque Deo exosum. Nihil enim ita displicet Deo, quemadmodum ingratitudo in Deum, Bernardo teste super Cantica. Cæterùm vitare atque effugere hoc malum omnino non possumus, nisi beneficiorum Dei iugem & perennem

2 Tim. 3.

Libro de benef.

nem

nem in animis nostris memoriam retineamus, dicamusque cum Psalmista: *Benedic anima mea Domino & noli obliuisci omnes retributiones eius.* Ps. 102.
Verùm nec hoc ita vt oportet, præstare possumus, nisi ea ipsa beneficia, quænam sint, cognita habeamus, & vt apostolus ait, *Sciamus quæ à Deo donata sunt nobis.* Erit igitur hic sermo noster de gratiarũ actione, non quacunque, sed ea quam omnes deo debemus: In quo docere statui, ipso donante & adiuuante deo, quæ sint ea bona, de quibus, & pro quibus vnumquemque Christianum Deo gratias agere oporteat. Ac ne longius excurrat oratio; tantùm ea proferemus ex scriptura & traditione, quę vel apertã vel tacitam gratitudinis aut gratiarum actionis mentionem contineant. Bona quidem ac beneficia quibus nos diuina bonitas afficit, in multiplici sunt genere. Sunt enim alia extra hominem posita, alia in corpore, alia in animo: & horum alia naturæ contemperata sunt, alia naturæ terminos excedunt. Rursum, in ipso homine sunt ista, esse, posse, viuere, agere, moueri, sentire, intelligere, velle, operari. At quamuis hæc omnia, quia dei beneficia sunt, gratum postulant animum (*Ipse enim fecit nos & non ipsi nos*; *In quo viuimus mouemur & sumus*; *Ex ipso & per ipsum & in ipso sunt omnia, Ipsi gloria in secula*): propriè tamen de ijs bonis nunc dicendum, quibus ipsi boni sumus, & 1. Cor. 2. Psa. 99. Act. 17. Rom. 11.

per quæ authori nostro Deo propinquamus. Nã quod ad externa & corporis attinet bona, etiam homines à vera religione alieni non ignorarunt hæc à Deo petenda, & pro his gratias D o agendas; sed ijdem, magno errore, bona animi sibi à seipsis; non à Deo esse, & crediderunt & scripserunt. Isocrates orator & philosophus, in Parænesi ad Demonicum, *Existima*, inquit, *rem optimam quæ à Deo datur, esse bonam fortunam; quæ verò à nobis, bonum consilium*. Tullius, etiam ipse orator & philosophus, libro 3 de natura Deorum ita scriptum reliquit: *Virtutem nemo vnquam acceptam Deo retulit*; Nimirum rectè. *Propter virtutem enim iure laudamur, & in virtute rectè gloriamur; quod non contingeret, si donum à Deo, non à nobis haberemus*. & paulo pòst; *Num quis quòd bonus vir esset, gratias Dijs egit vnquam? At quòd diues, quòd honoratus, quòd incolumis: Iouemq́ Opt. Max. ob eam rem apellant; non quòd nos iustos, temperantes, sapientes efficiat; sed quòd saluos, incolumes, opulentos, copiosos*. Et iterum; *Iudicium hoc est omnium mortalium, fortunam à Deo petendam, à seipso sumendam esse sapientiam*. Hæc ille. Nec melior Horatij, quamuis moralis poëtæ, sententia. Sic enim canit:

Sed satis est orare Iouem, qui donat & aufert;
Det vitam, det opes: æquũ mî animum ipse parabo.

Rectius profectò his omnibus Iuuenalis,

Socra-

Socratico, imò diuino ea in parte lumine illustratus:

Orandum est vt sit mens sana in corpore sano.

Si orādum; igitur & pro accepto munere grates agendæ. Quod qui ignorant; illorum numero procul dubio sunt adiungendi, qui sicut ait apostolus ad Romanos, *cùm cognouissent Deum, non sicut Deum glorificauerunt, aut gratias egerunt; sed euanuerunt in cogitationibus suis, & obscuratum est insipiens cor eorum: Dicentes enim se esse sapientes*, idest, sibi non Deo quod sapiebant, tribuentes, *stulti facti sunt.* Accidit hoc idem Pelagianis; quorū illa vox ab Augustino commemoratur serm. 36 de verbis Domini, *Deus me fecit hominem: ego me facio iustum.* Sic igitur illi, partim ethnici partim hæretici, pariter aduersus Deum ingrati. At verò longè aliter sapit schola Christiana, multò aliter filios suos instituit ecclesia. Scimus enim, & credimus qui in ecclesia bene instituti sumus, non tantùm externa, & corporis bona, quæ magni philosophi ne in bonis quidem numeranda esse duxerunt, sed etiam, & quàm maximè bona animi, quæcunque & qualiacunque demum sint, potentias, inclinationes, virtutes, scientias, cogitationes, desideria, consilia, consensus, electiones, acceptationes, actiones & opera, cuncta hæc diuinæ largitatis esse beneficia; nec cuiquam horum quicquam con- Rom. 1

tingere posse nisi Deus dederit:ac proinde pro his omnibus,omnium authori & largitori Deo gratias humiliter & veraciter esse agendas; vt per humilem & veram gratiarum actionem omnia hæc ad fontem suum recurrant, vnde emanarũnt. Hoc quidem omnis scriptura nos docet, vbicunque vel omnium bonorũ Deum authorem prædicat, vel omne bonum in nobis Deum operari testatur, vel speciatim singula bona, vsque ad ipsam boni cogitationem, ipsumq́ue credendi initium,gratiæ diuinæ deputat : Sed, pro nostro instituto, quod est de gratiarum actione dicere ; duntaxat ea depromemus exempla & testimonia, quæ cum laude, benedictione, confessione, gratiarum actione, Deo referunt atque transcribunt ea peculariter bona, quibus homines sunt boni. Paulus apostolus vas electionis & gratiæ Dei prædicator eximius,per omnes penè epistolas, nunc pro fide, nunc pro dilectione, nunc pro fidei ac dilectionis incremento atque profectu, nunc pro constantia & perseuerantia, nunc pro malorum tolerantia, nunc pro alijs atque alijs virtutibus ac virtutum actionibus, eorum ad quos scribit; gratias agit Deo. Rom. 1. *Gratias,inquit,ago Deo meo per Iesum Christum pro omnibus vobis, quia fides vestra annunciatur in vniuerso mundo,* Id est, gratias ago pro fide vestra, quæ tanta est, vt fama eius vniuersum mun-

mundum peruagetur. & cap. 6. *Gratias Deo, quòd obediſtis ex corde in eam formam doctrinæ, in qua traditi eſtis.* Primæ Corinth. 1. *Gratias ago deo meo ſemper pro vobis, quòd in omnibus diuites facti eſtis in illo, in omni verbo, & in omni ſcientia; ita vt nihil vobis deſit in vlla gratia.* Et cap. 15, *Deo gratias, qui dedit nobis victoriam per Dominum noſtrum Ieſum Chriſtum.* 2 Corinth. 2, *Deo gratias, qui ſemper triumphat nos in Chriſto Ieſu.* Et cap. 9 agens de pauperum ſubuentione, eamque Corinthijs diligenter commendans; vt intelligerent authorem huius boni operis, fructum eius præcipuum ponit in gratiarum actione & glorificatione Dei; *Quoniam*, inquit, *miniſterium huius officij, non ſolùm ſupplet ea quæ deſunt ſanctis; ſed etiam abundat per multas gratiarum actiones in Domino; per probationem miniſterij huius; glorificantes Deum in obedientia confeſſionis veſtræ in euangelium Chriſti, & ſimplicitate communicationis in illos &c.* ac demum hoc epiphonemate cõcludit: *Gratias Deo ſuper inenarrabili dono eius.* Epheſ. 1, *Audiens fidem veſtram & dilectionem in omnes ſanctos, non ceſſo gratias agere pro vobis.* Phil. 1, *Gratias ago Deo meo in omni memoria veſtri, ſemper, in cunctis orationibus meis pro omnibus vobis; ſuper communicatione veſtra in euangelio Chriſti à prima die vſque nunc.* Denique, ne multa commemorando tædium faciam, ſimili exordio gratiarum actionis, cæ-

Rom. 6.

2. Corint. 9.

teræ currunt epistolæ; vt in omnibus, stylum, & (vt ita dicam) genium agnoscas apostolicum, imò calamum Spiritus sancti per apostolum scribentis. Duas interim sententias ex eodem apostólo, quia generales sunt & rem vniuersam, de qua agimus, complectuntur, non possum quin adijciam. Scribēs enim ad Eph. 5, *Gratias*, inquit, *agite semper pro omnibus in nomine domini nostri Iesu Christi, Deo & Patri*. Nā quod ait, *pro omnibus*, non tā personas vult intelligi (*Non enim omniū est fides*, vt pro omnibus agendæ sint gratiæ) quàm res ipsas, id est, bona quæcunque & cuiuscunque generis atque ordinis, quæ se habere intelligerent. Quod manifestius altera sententia declarat 1. Thess. 5, *In omnibus gratias agite*. Qui enim dicit, *In omnibus*, de rebus se loqui significat, vtique bonis; & de his nihil excipi permittit. A Paulo apostolo ad Dauidē transeo, vt quàm vtriusque testamenti paginæ de plena & perfecta omnium bonorum laude in Deum conferenda, sibi consentiant; horum concordi authoritate doceamur. Dauid oblatis à populo in ædificium templi donarijs, cùm vidisset, quòd corde toto offerebant ea Domino, vt habet historia 1. Paral. 29; *Lætatus est gaudio magno*. Et, sicut diximus Paulum intellecta bona ac propensa voluntate Corinthiorum ad subueniendum egenis fratribus, gratias egisse Deo super inenarrabili dono
eius;

eius; sic & ipse pro tam bona voluntate populi sui alacriter & promptè conferentis in opus templi, Domino benedixit, his verbis: *Benedictus es Domine Deus Israël patris nostri, ab æterno in æternũ. Tua est, Domine, magnificentia & potẽtia, & gloria atque victoria; & tibi laus: Cuncta enim quæ in cælo sunt, & in terra, tua sunt.* Et infrà; *Nunc igitur Deus noster cõfitemur tibi & laudamus nomẽ tuum inclytũ. Quis ego & quis populus meus, vt possimus hæc tibi vniuersa promittere? Tua sunt omnia; & quæ de manu tua accepimus, dedimus tibi. &c.* Dices mihi fortè, Dauidem hæc dicere de donarijs in ædificationem templi oblatis; hæc quippe neminem offerre Deo potuisse, qui non de manu eius illa prius acceperit. Fateor id quidem; sed non solum. Nam benedixit & gratias egit Deo, non tam de rebus oblatis quàm de ipsa oblatione, id est prompta ac deuota offerendi voluntate; Benedixit, inquam, & gratias egit Deo pro bono, pro quo lætatus erat gaudio magno: hoc autem bonum erat, quod viderat, quòd corde toto offerebat populus Domino: hoc nimirum erat quod virum sanctum lætificabat, hoc eum ad gratiarum actionem incitabat. Hoc igitur & in illis verbis rectè intelligitur; *Tua sunt omnia; & quæ de manu tua accepimus, dedimus tibi.* Quasi dicat, Nihil dare, nihil offerre tibi possumus, quod nõ de manu tua prius acceperimus. Damus

1. Par. 29.

mus

mus & offerimus tibi munera hæc corporalia, aurum, argentum, æs, ferrum, lapides; sed hęc de manu tua prius accepimus, quia tua sunt omnia. Damus & offerimus bonā voluntatem ac promptam animi deuotionem: sed & hæc quomodo dare & offerre possemus, si non ea tu priús dedisses? Tua enim sunt omnia, nec minus hæc quàm illa. Tibi enim competit omnium rerum, sicut perfectum dominium, sic perfecta causalitas. Et vt intelligamus pro bona voluntate populi, Dauidem benedixisse Deum; attendamus ad verba sequentia, quibus idem vir Dei, Deum orat vt donum illud, pro quo iam gratias egerat, cōseruet ac perpetuum

1. Par. 29. esse iubeat: *Domine Deus*, inquit, *custodi in æternum hanc voluntatem cordis eorum; & semper in venerationem tui mens ista permaneat.* Pro hac igitur voluntate cordis, ac deuotione mentis, quam hîc petit custodiri; verbis superioribus gratias egerat. Nec profecto sibi dissimilis esse potuit vir sanctus, cuius totum ferè psalterium in Dei laude, & gratiarum actione consumitur. Ibi legis, *Benedicam Dominum in omni tempore, semper laus eius in ore meo. Benedic anima mea Domino, & omnia quæ intra mè sunt, nomini sancto eius. Non nobis, Domine, non nobis; sed nomini tuo da gloriam. Dixi, Nunc cœpi; hæc mutatio dexteræ excelsi.* Et alia huiusmodi multa. Sed quid ego his immoror, quando etiam de cælo perfectæ

grati-

gratitudinis & gratiarum actionis exempla, quæ imitari delectet, adducere possumus? Sunt illic spiritus iustorum, sunt angeli sancti, & ipse Christus Dominus absolutum omnis virtutis exemplar. De spiritibus iustorum sic Ioannes in Apo. c. 4. *Cùm darent*, inquit, *illa animalia gloriam & honorem & benedictionem sedenti super thronum, viuenti in secula seculorum; procidebant vigintiquatuor seniores ante sedentem in throno, & adorabant viuentem in secula seculorum; & mittebant coronas suas ante thronum, dicentes, Dignus es, Domine Deus noster, accipere gloriam, & honorem, & virtutem.* Vbi per *vigintiquatuor seniores*, vniuersa multitudo sanctorum intelligitur; qui coronas suas ante thronum Dei mittere dicuntur, ait Gregorius lib. 22 mor. ca. 5, *quia certaminum suorum victorias non sibi tribuunt sed authori, vt ad illum referant gloriam laudis, à quo se sciunt vires accepisse certaminis.* Vnde Prosper in expos. postremi psalmi, *Mirabilis*, inquit, *Deus in sanctis suis; vt quicquid in illis virtutum atque meritorum est, totum ad Dei gloriam referatur.* De angelis verò nihil diuersi sentire debemus. Nam etsi non per Christum, *qui propter nos homines, & propter nostrā salutem descendit de cælis*; à Deo tamen totum se accepisse sciunt, quod habent; naturam, gratiam, victoriam contra draconem & angelos eius; vt omnis gloria sit solius Dei, & nec homo nec

nec angelus glorietur nisi in Domino. Hinc primum canticum angelorum in scripturis, *Gloria in excelsis Deo.* Hinc omnium angelorum & vigintiquatuor seniorum, id est, omnium spirituum iustorum, procidentium in conspectu throni in facies suas, adorantium Deum vna & communis est laudatio, & confessio, dicentium, *Benedictio & gloria & sapientia, & gratiarum actio, honor & virtus & fortitudo Deo nostro in secula seculorum. Amen.* Apoc. 7. Verùm in Christo Domino, qui laus est hominum & angelorum perfectam in Deum gratitudinem longè iucundiùs speculamur. Quantum ille in omnibus suis operibus, etiam vt ab humana ipsius voluntate profectis, glorificauerit Patrem, nec vllâ prorsus in re propriam quæsiuerit gloriam; nimirum sciens & confitens cum perfecta gratiarum actione, omnia sua opera sibi data esse à Patre, nec quicquam se habere à seipso: ipsius in euangelio verbis docemur, Ioannis 5, *Non possum ego à meipso facere quicquam.* Et paulo pòst, *Opera quæ dedit Pater vt perficiam ea, testimonium perhibent de me, quia Pater misit me.* Et cap. 7, *Mea doctrina non est mea, sed eius qui misit me.* Et cap. 8, *A meipso facio nihil; sed sicut docuit me Pater, hæc loquor.* Et infrà; *Si ego glorifico meipsum; gloria mea nihil est.* Et cap. 14. *Verba quæ ego loquor, à meipso non loquor, sed Pater in me manens ipse facit opera.*

Idem

Idem in psalmo 3 sic patrem suum alloquitur, *Tu es susceptor meus, & gloria mea. Gloriam suam,* ait Augustinus illum locum exponens, *Deum dicit etiam ille, quem sic suscepit Dei verbum, vt simul cum eo Deus fieret. Discant superbi, qui non libenter audiunt cùm eis dicitur, Quid habes quod non accepisti? Si autem accepisti; quid gloriaris quasi non acceperis?* Sic Augustinus. Quid autem discant superbi? nisi in Deo, & non in seipsis, gloriari; Deo in omnibus gratias agere, & nihil sibi asscribere. Si enim ille homo qui solus sine peccato apparuit, nihil habuit suum, sed ipsam etiam bonam voluntatem qua pro genere humano pati ac mori vellet, datam accepit à Deo (quemadmodum docet sanctus Thomas) ideoque Deum gloriam suam vocat, & de omnibus gratias agit: quid est quod sibi reseruet ac vendicet homo peccator, in quo tanquam suo glorietur, & de quo, quasi non accepto, non existimet Deo gratiam se debere? Præclarè Cyprianus lib. 3 ad Quirinum: *In nullo gloriandum, quando nostrum nihil sit.* Quod dictum sancti martyris adeo placuit Augustino, vt illud, tanquam inuictum testimonium, in scriptis suis non vno loco Pelagianis opponendum putauerit. Vt autem ad id redeam quod initio dixi, quemadmodum ecclesia Christi filios suos de gratiarum actione in omnibus Deo reddenda, semper instituerit;

3.q 47. ar 3. & in 3. d. 20.q.5.

tuerit; illud profectò constat in moribus ecclesiæ iam olim atque ab initio positum esse, vt ad omnem bonum rumorem, quo vel propagatio fidei vel conuersio peccatorum, vel credentium profectus, vel quodcunq; bonum opus nunciaretur; fideles, nihil dubitantes quin hoc totum à Deo authore profectum esset, gratias ei agerent, dicentes, Benedictus Deus; aut, Deo gratias, aut aliquid simile. Qui mos haud dubiè ab apostolis manauit. Exemplum habemus in conuersione Pauli apostoli; de qua ipse ad Galatas 1. loquens de ecclesijs Iudææ; *Tantùm*, inquit, *auditum habebant*, id est, famâ cognouerant, *quoniam qui persequebatur nos aliquando, nunc euangelizat fidem quam aliquando expugnabat; & in me clarificabāt Deum.* Cùm idem Paulus Act. 21 apud Iacobum apostolum & seniores narrasset fidem & conuersionem gentium per ministerium ipsius; *illi cùm audissent*, ait scriptura, *magnificabant Deum.* Huc pertinet quod idem apostolus, in exordijs singularum epistolarum, gratias Deo agit pro ijs bonis quæ de illis ad quos scribit, auditu acceperat. Factitarunt hoc idem apostolici viri, Gregorius Thaumaturgus Neocæsareæ episcopus, migraturus è vita, cùm quæsiuisset quot in ciuitate Neocęsariēsi reliqui essent infideles; responsumque esset, tantùm esse septemdecim *Deo gratias*, inquit, *Totidem enim tantùm fideles*

erant,

erant, quando cœpi episcopatum. Gregorius Magnus ad Anastasium scribens Antiochenum episcopum, de cuius optima vita & administratione fama referente multa cognouerat; epistolam incipit hoc exordio, *Gloria in excelsis Deo*, & eodem fine epistolam claudit. Idem pontifex audita cõuersione gentis Anglorum, scribens ad Augustinum eius gentis episcopum, rursus eiusdem hymni angelici verbis incipit epistolam, & claudit. Quod cùm ab eo tam studiosè ac penè curiosè in duabus epistolis factum videamus; quid aliud eum significare voluisse putemus, quàm pro eo bono quod audiuerat, & quo lætificatus fuerat; solidam perfectamque Deo gratiam & gloriam deberi? Sed quid hæc commemoro tanquam rara exempla; quando per vniuersam ecclesiam apostolo iubente non tantum fiunt orationes, obsecrationes, postulationes, verùm etiam gratiarum actiones; illæ, pro bonis impetrandis; istæ, pro bonis acceptis? Sed pro quibus bonis? Nemo hoc melius quàm Cælestinus pontifex dixerit, qui in epistola ad episcopos Galliæ, cùm dixisset, ecclesiam precari Deum vt infidelibus donetur fides; lapsis pœnitentia; & cętera quæ ibi recenset, de his ipsis bonis ita cõcludit, *Quod adeo totum diuini operis esse sentitur, vt hæc efficienti Deo, gratiarum semper actio laudisq; confessio, pro illuminatione talium* Lib. ex. 37.

vel

vel correctione, referatur. Finem facio si vnum adhuc adiecero, quod ad rem præsentem maximè puto pertinere. In ore fidelium, publicè ac priuatim, frequentissimum est illud, *Deo gratias.* De quo sic Augustinus in epistola ad Marcellinum; *Quid melius & animo geramus, & ore promamus, & calamo explanemus, quàm Deo gratias? Hoc nihil dici breuius, nec audiri lætius, nec intelligi gratius, nec agi fructuosius potest.* Sic ille. Sed quis author huius verbi abbreuiati? Primum & solum hoc lego apud apostolum Paulum in epistola ad Rom. semel, in prima ad Corinth. semel, & in 2 ad Cor. ter, scilicet prouidẽte Spiritu sancto vt per apostolum Paulum ecclesiæ traderetur, ab Augustino tam magnificè commendaretur: quos ambos gratiæ Dei præcipuos assertores nouimus. Voluerunt aliquando Donatistæ, instigante diabolo, ab ore fidelium tollere, *Deo gratias*; & substituere, *Deo*
In psa. 132. *laudes*: cuius rei etiam Augustinus meminit. At nihil effecerunt. Ac certè multo melius est, *Deo gratias*, quàm *Deo laudes.* Nam istud *Deo gratias* includit hoc *Deo laudes*, non contrà. Multos enim laudamus sine gratiarum actione, vt qui nihil in nos beneficij contulerunt: quicunque verò gratias agit, beneficium laudat simul & benefactorem. Quid igitur voluit hæreticus Donatistarum spiritus, quando per *Deo laudes*, *Deo gratias* obliterare conati sunt; nisi

nisi id agere vt gratiæ verbo sublato ex ore, ipsa etiam gratitudo quam Deo debemus, de corde recederet? Vis itaque nosse pro quibus bonis Deo sint agendæ gratiæ? (hoc enim argumentum seruaui postremum) obserua & vide pro quibus bonis fideles authoritate & traditione apostolica in hanc consuetudinem inducti, dicere cõsueuerint *Deo gratias*. Et cum diligenter obseruaueris; nihil inuenies exceptũ omnium eorum, quæcunq́; vel accidunt homini, vel ab homine fiunt, bonorum. Quod si intima cordis alieni perspicere posses; quidquid ibi vel bonæ cogitationis vel rectæ voluntatis, vel sancti desiderij conspiceres: identidem *Deo gratias* ad omnia & singula fidelis animus dicere non dubitaret. Verũ pro breuitate temporis hęc sufficiant. Ex quibus arbitror planum & perspicuum esse, si apostolicis & propheticis verbis auscultamus; si beatos spiritus iustorum, si angelos sanctos, si ipsum Christum Dominum & saluatorem nostrum nobis imitandos credimus; si filij ecclesiæ simus, eiusque doctrinam & traditionem libenter amplectimur, si verbum breuiatum *Deo gratias* quoties ore proferimus, corde tenemus: nihil profecto bonorum esse, siue eorum quę externa dicuntur, siue quæ corporis, siue quæ animi sunt bona, pro quo non veram, plenam, perfectam authori & largitori Deo debeat homo Chri-

ſtianus gratiarum actionem. Hæc ad omnes quidem, ſed ad vos potiſſimum dicta ſint, Baccalaurei canditati. Præuenit vos Deus in benedictionibus ſuis, auxit vos donis ſuis. Quidquid ſtudij, quidquid induſtriæ, quidquid laboris atque conatus in profectum veſtrum impendiſtis; Dei donum eſt. Ipſe profectus ſcientiæ, gratiæ, pietatis, à Deo eſt. Non quidem vnus omnia, ſed alius alia multiformis gratiæ dona conſecutus eſt; idque ſecundum beneplacitum voluntatis eius, qui diſtribuit ſingulis prout vult: Omnia tamen ad ędificationem corporis Chriſti quod eſt ecclesia. Igitur beneficia Dei agnoſcite. Apoſtolicum pręceptum eſt, *Grati eſtote.* Bona veſtra in originem ſuam refundite. *Ceſſat enim gratiarum decurſus*, ait Bernardus, *vbi recurſus non fuerit.* Nec modo nihil augetur ingrato; ſed etiam quod accepit in perniciem vertitur. Quod ne cuiquam veſtrum contingat, fontem beneficientiæ diuinæ, ex quo bona quæ habetis fluxerunt omnia, ad vberius & copioſius influendum in animas veſtras, quotidianis gratiarum actionibus prouocate. Ita certiſſimè futurum, vt qui dedit, dona ſua multiplicet, & tandem multiplicata coronet. Quod vobis ipſe concedat qui eſt ſuper omnia benedictus. Amen.

Cant. ſer. 35.

ORATIO

ORATIO OCTAVA.

Extra Chriſti eccleſiam non eſſe ſalutem.

DOMINVS & ſaluator noſter, auditores, cum de miſterio carnis ſuæ & ſanguinis in cibum & potum exhibendę ad Iudæos loqueretur; & hoc eius ſermone non ſolum plerique de turba offenſi diſceptarent inter ſe dicentes; *Quomodo poteſt hic nobis carnem ſuam dare ad manducandum*; verum etiam multi ex diſcipulis eius, dicerent: *Durus eſt hic ſermo; & quis poteſt eum audire.* atque ob hanc cauſam magiſtrum ſuum deſererent, & vt ſcribit Euangeliſta, abirent retro, neque amplius Ioa. 6.

cum eo ambularent; ipſe vero cum ad duodecim apoſtolos conuerſus diceret; *Nunquid & vos vultis abire?* reſpondit ei Simon Petrus & dixit: *Domine, ad quem ibimus? Verba vitæ æternæ habes. Et nos credimus & cognouimus quia tu es Christus filius Dei.* Quæ euangelica narratio peroportuna nobis viſa eſt, quæ & faceret ingreſſum & materiam ſuppeditaret ad id de quo præſens iſta futura eſt ad vos oratio. Id autem eſt Eccleſiã Chriſti non eſſe deſerendã; quod extra eam ſalus eſſe non poſſit. Breuis propoſitio: De qua nos, non tam docendo quam exhortando, atque excitando inuicem fidem veſtram atque meam, vt apud veros atque ingenuos eccleſiæ filios decet; breuiter item, adiuuante deo, verba facturi ſumus. Chriſtum & Eccleſiam, vnam quodammodo perſonam eſſe, ſecundum ſcripturam ſacram docent Sancti Patres, nominatim Auguſtinus & Gregorius. Huius perſonæ caput Chriſtus eſt, corpus eccleſia. Sicut enim Chriſtus caput eſt eccleſiæ, ita viciſſim eccleſia corpus Chriſti. Vtrumque vnâ ſententiâ complexus eſt apoſtolus ad Epheſ. 1 ſic dicens: *Et ipſum,* ſcilicet Chriſtum, *dedit caput ſupra omnem Eccleſiam, quæ eſt corpus ipſius.* Et cap. 5. *Chriſtus caput eſt Eccleſiæ, Ipſe ſaluator corporis ſui.* Et ad Coloſ. 1 *Ipſe eſt caput corporis Eccleſiæ.* Iam vero, ſicut iuxta regulam Tychonij ab Auguſtino laudatam

tam & explicatam, multa in ſcripturis ſacris de Chriſto quaſi de capite dicuntur, quæ in corpus eius dicta intelligi oporteat; ita multa quæ Chriſtus Dominus dixiſſe aut feciſſe aut paſſus fuiſſe legitur, occulto quodam ſignificationis ſacramento, ad corpus eius quod eſt eccleſia, cuius ipſe caput eſt, ſunt referenda. Non enim dedignatus eſt in actionibus & paſſionibus ſuis quas pro Eccleſia ſubiuit, eiuſdem eccleſiæ typum gerere, & per eas quid illa actura vel paſſura eſſet, ſignificando prænunciare. Rem exemplis declaremus. Cum mulier hæmorrhoiſſa veſtē Chriſti tetigiſſet; dixit ille: *Quis me tetigit?* Cui reſponſum eſt à diſcipulis: Lucæ. *Turbæ te comprimunt & affligunt? & dicis Quis me* 9. *tetigit;* Quâre, quid aliud ſignificatum eſt, quàm futuros in Eccleſia quamplurimos qui eam comprimerent, & comprimendo affligerent, malis & ſcandaloſis moribus viſcera eius lacerantes; paucos vero qui eam vera & viua fide tangerent; Alibi dixit Chriſtus ad quoſdam: *Quæritis me, non quia manducaſtis ex panibus,* Io. 6. *& ſaturati eſtis,* An non ſimiliter Eccleſia multis dicere poteſt; Quæritis me, & mihi ad hærere vultis, non quia ſigna veræ eccleſiæ in me, agnoſcitis; ſed vt manducetis & ſaturemini de bonis terræ quibus me ſponſus meus locupletauit; Rurſus alibi de Chriſto dicitur: *Ingreſſus domum, neminem voluit ſcire: &* Marci. 7.

non potuit latere. Sic nimirum corpus eius, quod est Ecclesia, quantò magis quasi latere vult per humilitatem, eò minus latere potest, propter fulgorem virtutum procul lucentem, & odorem bonæ famæ qui ab ea dispergitur in omnem locum. Alibi de seipso Christus ait: *Non-*
Lucæ 24. *ne oportuit pati Christum, & ita intrare in gloriam suam?* Sic & Ecclesia de seipsa, per os Pauli:
Act. 14. *Quoniam per multas tribulationes oportet nos intrare in regnum dei &c.* Addendum aliquid, proposito nostro vicinius: Instruit Christus ac præmunit fideles suos contra falsos doctores qui venturi erant in nouissimis temporibus; dicens, *Tunc si quis vobis dixerit, Ecce hic est Christus, ecce illic; nolite exire, nolite credere.* Quod si ad Christi redemptoris personam referas, quotusquisque falsorum magistrorum est, aut fuit, qui se Christum esse diceret; aut Christum se esse dicens, fidem apud populum inuenerit? Sed si in Christo corpus Christi id est, Ecclesiam intelligas; optimè perspicies, quid sit de quo tam solicitè cauendo dominus præmonitos nos voluit. Qui enim sunt qui hodiè dicunt: Ecce hic est Christus, Ecce illic; Ecce in penetralibus: nisi qui Ecclesiam Christi Catholicam & vniuersalem atque apostolorum prædicatione per omnes gentes diffusam, ad suos angulos reuocare contendunt, quorum alij dicunt; Ecce apud nos est ecclesia, qui Lu-

the-

therum ſequimur magiſtrum: Alij Ecce apud nos, qui Caluino doctore gloriamur; ſcilicet exemplo Donatiſtarum, qui olim dicebant: *Ecce apud nos, in Africa, in parte Donati, & nuſquam alibi eſt.* Verum de hoc aliàs. Satis enim nunc nobis eſt, per hæc exempla monſtraſſe, quod propter vnitatem Chriſti & Eccleſiæ, tanquam capitis & corporis, multa Chriſti dicta & facta in Eccleſiam quadrent; adeo vt interdum etiam in Chriſto Eccleſia intelligatur. Quod ſi tale quid etiam in illa narratione euangelica, quam initio adduximus, interpretemur: non arbitror eam contemplationem à mente eius qui calamum euangeliſtæ ad ſcribenda Chriſti & diſcipulorum opera, direxit, alienam eſſe. Videamus enim an non quotidię de doctrina Eccleſiæ à multis dicatur, quod tunc de doctrina Chriſti à multis dicebatur; *Durus eſt hic ſermo: & quis poteſt eum audire?* Ioa. 6.
Docet Eccleſia, vtique à ſponſo ſuo Chriſto edocta, in euchariſtiæ ſacramento, vere realiter & ſubſtantialiter contineri corpus & ſanguinem Chriſti; Sed multis durus eſt hic ſermo, & auditu intolerabilis; nihilo minùs quam illis ſermo Chriſti, quibus dicebat, *Niſi manducaueritis carnẽ filij hominis & biberitis eius ſanguinem: non habebitis vitã in vobis.* Docet eccleſia, peccata confitẽda eſſe ſacerdoti. Quam multi reſpondent: *Durus eſt hic ſermo; & quis*

poteſt eum audire? Exigit Eccleſia pro peccatis fructus dignos pœnitentiæ; Iubet deo reddi vota perpetuę continentię, paupertatis & obedientię; Matrimonia negat ſolui poſſe, nę quidem per adulteriū; Præſcribit certa ieiunia, & certis diebus abſtinentiā à carnibus: Ad hęc & huiuſmodi, an non à quam plurimis reſpondetur; Duri ſunt hi ſermones; & quis poteſt eos audire? Denique, non ſolum propter dogmata fidei, verum etiam propter præcepta morum quæ filijs ſuis tradit Eccleſia; multi dicunt: *Durus eſt hic ſermo*. Non quia durum eſt aliquid in omnibus iſtis; quomodo nec erat in doctrina & verbis Chriſti; Sicut enim Chriſti, ſic & eccleſiæ ſuaue iugum eſt, & onus leue; ſed quia carnalis homo ea quæ ratione non aſſequitur, aut quæ cupiditatibus ſuis ſentit contraria, dura & factu impoſſibilia iudicat: Quid ergo ſequitur? *Ex hoc multi diſcipulorum eius abierunt retro, & iam non cum illo ambulabant*. Quare hoc? niſi quia ſermo Chriſti durus eis videbatur, & ferre eum non poterant. Quis, non videat hoc quoq; apertiſſimè in Eccleſia Chriſti compleri; & quidem hac noſtra tempeſtate, ſi vnquam aliàs? Quam multi non ferentes ſermonem Eccleſiæ, ſed durum eum interpretantes, abierunt retro; & non modo cum eâ non ambulant, ſed hæretici & ſchiſmatici facti ſunt; id eſt hoſtes Eccleſiæ palam ſe declarauerunt!

runt! Dixit ergo Iesus ad duodecim, *Nunquid & vos vultis abire?* Tam multis ab Ecclesia recedentibus vt in eorum comparatione pauci remansisse videantur; ad hos ipsos paucos apud remanentes, quasi sermonem Ecclesia conuertit. Sunt autem significati per duodecim; quia nimirum illi remanent, qui Ecclesiam ab apostolis fundatam & doctrinam eius ab apostolis traditam esse, firmiter credunt. Neque enim facile Dimouentur vt recedant, qui se cogitant ædificatos esse super fundamentum apostolorum. Dicit ergo eis Ecclesia. *Nunquid & vos vultis abire?* Sicut enim Christus apostolos suos ita continebat in suo discipulatu, vt tamen per liberum arbitrium si vellent, abire possent, & magistrum deserere: sic Ecclesia, non solum infirmos sed etiam firmiores quosque intra gremium suum ita continet, vt tamen non ignoret adhuc mutabilem in eis esse voluntatem, qua & recedere ab ipsa possint, & magisterium eius derelinquere. Sed quod sequitur audiamus, *Respondit ei Simon Petrus; Domine, ad quem ibimus? Verba vitæ æternæ habes. Et nos credimus & cognouimus quia tu es Christus filius Dei.* Plena mysterij, doctrinæ & consolationis verba sunt ista. *Respondit Petrus*, vtique suo & ceterorum nomine, loquitur enim plurali numero; *Ad quem ibimus? Et nos credimus & cognouimus.* Sed

ideo

ideo ſolus loquitur, vt in vno loquente vnitas Eccleſiæ monſtretur. Et merito ſolus nunc loquitur pro omnibus ad fidei perſeuerantiam, qui apud alium euangeliſtam ſolus pro omnibus fecit fidei profeſſionem. Vnde & meruit
Matth. 16. audire; *Tu es Petrus; & ſuper hanc petram ædificabo Eccleſiam meam.* Igitur & nos reſpondeamus eccleſię, & ad imitationem Petri dicamus; Domina, ad quem ibimus? Verba vitæ æternæ habes. Et nos credimus & cognouimus, quia tu es corpus & ſponſa Chriſti filij Dei. Ideo Domina; quia Domini noſtri ſponſa. Ad quem ibimus, ſi à te receſſerimus? Sicut præter Chriſtum non eſt ſalus; ita nec pręter te,
Eph. 5. quæ corpus Chriſti es. *Ipſe enim ſaluator corporis ſui.* Quare ſi ſalui eſſe volumus; in te, quæ corpus es Chriſti, neceſſe eſt maneamus. Neque enim caput influit vitam, niſi in membra corporis ſui. *Si vis viuere*, ait Auguſtinus, *de ſpiritu*
Tract. 26. in Ioan. *Chriſti; eſto in corpore Chriſti.* Atque hoc eſt quod Petrus dicere nos docuit: *Verba vitæ æternæ habes.* Chriſtus quidem verba vitæ ęternæ habet, quia doctrinam quâ ad vitam perueniatur æternam, tradidit, & gratiam quâ ſecundum eam doctrinam viuatur, impertit: Eccleſia verò verba vitæ æternæ habet, quia doctrinam, vitalem atque ſalutarem Chriſto tradente, cum abundantia gratiæ accepit, & eandem integram, puram ac illibatam perpetuâ ſucceſſione,

cessione, vsque in finem, custodit. *Neque enim portæ inferi*, id est spiritus erroris & nequitiæ, vnquam *præualebunt aduersus eam. Ipsa est columna & firmamentum veritatis.* Ipsa est cui Christus promisit spiritum veritatis mansurũ cum ea in æternum. Ipsa est cui iam olim per prophetã dictum est à Domino: *Spiritus meus qui est in te, & verba mea quæ posui in ore tuo, non recedent de ore tuo, & de ore seminis tui, & de ore seminis seminis tui, amodò & vsque in sempiternum.* Quæ cum ita sint: cur non ei absque omni hæsitatione dicimus: *Verba vitæ æternæ habes?* Magna profectò ratio manendi, & non recedendi ab ea. Quid enim optabilius vita æterna? quæ sicut symboli nostri conclusio est, ita & spei nostræ consummatio. Hanc igitur si cupimus, si quærimus, si speramus; ab ecclesia cui soli verba vitæ æternæ concredita sunt, non recedamus. Hæreamus in corpore, vt viuificemur à capite. Adhæreamus sponsæ, ne nos vt adulterinos abijciat sponsus. Credimus enim & cognouimus quod ecclesia corpus est & sponsa Christi. Sed est adhuc quod in persona Petri consideremus. Nec enim solum hîc docemur non esse deserendam ecclesiam Christi, quòd extra eam non sit salus; verum etiam admonemur quænam ea sit ecclesia, ne forte quis, in manifesta luce cæcutiens, ciuitatem hanc supra montem positam, quæ abscondi non potest,

Matth. 16.
1. Tim. 3.
Ioa. 14.
Isa. 59.

test,non videat. Cum ergo multi abirent retrò, soli illi remanserunt cum Christo quorum nomine locutus est Petrus, dicens: *Domine ad quem ibimus? &c.* Ita sane cum multi ab ecclesia discedant; illi soli in ea remanent qui Petrum sequuntur pro omnibus loquentem: Petrus non deserit Christum: Tu caue ne deseras Petrum: Petrus enim Petra supra quã Christus suam ædificauit ecclesiã. Sed Petrum non sine successore suo intellige: ne aliquando vacillet promissio. *Et portæ inferi non prævalebunt aduersus eam.* Hæc igitur est illa ecclesia, quæ tibi deserenda non est, si perire non vis; Ecclesia super Petram, quæ Petrus est, fundata, apostolica; Romana. Hæc est quæ verba vitæ æternæ habet, quia in ore eius posuit Dominus verba sua, quæ non recedent ab ore eius, nec ab ore seminis eius vsque in æternum. De hac beatissimus Cyprianus in libro de vnitate ecclesiæ. *Quisquis,* inquit, *ab ecclesia segregatus, adulteræ iungitur; à promissis ecclesiæ seperatur. Nec perueniet ad Christi præmia, qui relinquet ecclesiam Christi. Alienus est, profanus est, hostis est. Habere iam non potest Deum patrem qui non habet ecclesiam matrem. Si potuit euadere quisquam qui extra arcam Noë fuit; & qui extra ecclesiam foris fuerit, euadit.* Et infrà: *Esse martyr non potest, qui in ecclesia non est. Ad regnum peruenire non poterit, qui eam quæ regnatura est dereliquit.* Et iterum:

Cum

Cum Deo manere non possunt, qui esse in ecclesia Dei vnanimes noluerunt. Ardeant licet flammis, & ignibus traditi, vel obiecti bestijs, animas suas ponant; non erit illa fidei corona, sed pœna perfidiæ; nec religiosæ virtutis exitus gloriosus, sed desperationis interitus. Occidi talis potest, coronari non potest. De hac item ecclesia S Hieronymus ad Damasum Petri successoré, ita scribit: *Ego nullum primum nisi Christum sequēs, beatitudini tuæ, id est cathedræ Petri communione consocior. Super illam petram ædificatam ecclesiam scio. Quicunque extra hanc domum agnum comederit; profanus est. Si quis in arca Noë non fuerit; peribit regnante diluuio.* Et idem alibi: *Qui ab ecclesia recesserit; statim peste morietur.* Longum esset aliorum Patrum de hac re attexere testimonia: sunt enim innumera. Neque profectò necessarium nobis, qui, Dei beneficio, filij Ecclesiæ Catholicæ sumus, qui congregamur intra vnum ouile, qui sequimur vnum pastorem; quibus proinde persuasissimum est iuxta S. scripturarum fidem, apostolorum doctrinam, Patrum authoritatem, magni denique concilij Lateranensis apertissimam definitionem; *Vnam esse fidelium vniuersalem Ecclesiam; extra quam nullus omnino saluetur.* Cui inter tot exempla filiorum desertorum, hæreticorum, dico, & schismaticorum, vicinos quosque ad defectionem & desertionem Ecclesiæ sollicitantium; tanquam ipsa nobis diceret,

In c. 6. Ezech.

ceret, *Numquid & vos vultis abire?* respondeamus quotquot veri fideles sumus, ædificati super fundamentum apostorum, atque in petra solidati, respondeamus inquam, & vnius Petri ore velut pro omnibus loquentis, dicamus: Domina, ad quem ibimus? Verba vitæ æternæ habes. Credimus enim & cognouimus quia tu es corpus & sponsa Christi. Quam fidem in nobis cõfirmet idem Christus dominus ecclesiæ suæ saluator & rector, qui est in secula benedictus.

Anno 1594. Iunij 21.

ORATIO NONA.

Hæreſes noſtri temporis iam olim condemnatas eſſe.

QVOD in iudicijs forenſibus obtinet, ornatiſſimi & honoratiſſimi viri, vt, ſiqua cauſa ſemel in ſupremo tribunali iudicata ac definita fuerit, eam poſtmodum retractari non liceat; maximè ſi & diuturnitas temporis ſententiæ robur addiderit, & ad eam longa continuaque poſſeſſio partis victricis acceſſerit: id ſi dicam in cauſis religionis ac fidei, iure meritoque obtinere debere; nemo veſtrum erit, arbitror, qui non mecum ſentiat, & non illud, æquiſſimum iudicet. Nam

illic

illic quidem humanæ leges finem litibus ſta-
tuunt, ne ſemper incertæ maneant rerum poſ-
ſeſſiones, neue iuſticia quæ vnicuique quod
ſuum eſt, reddit, perpetuis altercationibus ex-
cluſam, confuſam ſemper ac perturbatam re-
linquat rempublicam : hîc vero, lex diuina
certum inſtituit iudicium; quo controuerſiæ
ſemel terminatæ rurſus ad examen reuocari
non poſſent, ne ſicut apoſtolus ait ad Eph. 4.
ſemper ſimus velut paruuli fluctuantes, & cir-
cumferamur omni vento doctrinæ; ne ſimus,
vt idem apoſtolus ad Timoth. ſcribit, nihil
ſcientes, ſed ſemper languentes circa quæſtio-
nes & pugnas verborum; neue, quod ad eun-
dem, ſemper diſcentes, & nunquam ad ſcien-
tiam veritatis peruenientes. Hoc enim veriſ-
ſimè in eos competere, qui nec inquirendi, nec
dubitandi, nec diſputandi finem faciunt, nec
in vllo iudicio acquieſcunt, niſi quod ipſi pri-
uatâ ſumunt authoritate, quis non videat?
Porro iudicium illud certum quod controuer-
ſijs fidei dirimendis inſtituit lex diuina, non
aliud eſt quam iudicium Eccleſiæ Catholicæ
ſiue per ſupremum Eccleſiæ paſtorem & iudi-
cem, Romanum dico Pontificem, prolatum,
ſiue in concilijs approbatis expreſſum; ſiue ex
vnanimi & conſentiente ſanctorum Patrum
doctrinâ, velut diuerſorum iudicum ſenten-
tijs, in vnum idemque decretum conſpiranti-
bus,

bus, acceptum. Quos vtique tres modos certæ definitæque ſententiæ, in omni quæſtione fidei ac morum, omnis antiquitas agnouit. Quare, ſi etiam in humanis rebus ac negotijs ſæcularibus, obſeruandum eſt quod generaliter præcipit Sapiens, dum ait; *Non iudices contra iudicem; quoniam ſecundum quod iuſtum eſt, iudicat*: Quantò minùs, contra Eccleſiam, rerum ſpiritualium iudicem à Chriſto conſtitutam, iudicare fas erit? quoniam multò magis illa ſecundum quod iuſtum eſt, iudicat. Hæc enim, apoſtolo teſtificante, columna eſt & firmamentum veritatis: Hæc, à Domino ſupra petram ædificata tantâque ſoliditate fundata eſt, vt portæ inferi nunquam aduerſus eam ſint præualituræ. De hâc præceptum habemus à Domino, vt qui eam non audierit, ſit nobis ſicut ethnicus & publicanus, quamobrem, ne ſemel ab eccleſiâ iudicata ac definita fidei dogmata, deinceps vllâ diſputandi temeritate conuellerentur, non ſolum Patres docuerunt, Pontifices decreuerunt, concilia ſtatuerunt; verùm etiam pijſſimi Imperatores ſanxerunt. Neque id modò quòd perſpicerent eiuſmodi temeritatem eccleſiæ paci, quam procurare & conſeruare tenenrur, eſſe vehementer inimicam; ſed quòd etiam intelligerent contrariam eſſe legi diuinæ, Chriſtique promiſſis; quibus ita confirmata eſt eccleſiæ iudicatoria poteſtas, vt à ve-

ritate fidei aberrare non poſſit; & proinde impium ſit eius iudicium vel contemnere vel ab eo prouocare. Hanc igitur regulam ſi ſecuti fuerimus; vti profectò debemus omnes quotquot Chriſtiani & Catholici dici volumus: iam certè facillimum cuique erit, animo complecti ac reputare ſecum, quid de tam multis, toto hoc noſtro ſeculo ſubortis, nouorum dogmatiſtarum opinionibus, apud ſe ſtatuere debeat. Taceo enim de iudicio eccleſiæ præſentis; non allego decreta ſynodi Tridentinæ noſtris temporibus habitæ; non ingero condemnationem articulorum Martini Lutheri, per Leonem decimum: Ad iudicia antiquioris eccleſiæ te reuoco, quiſquis es quem fidei imbecillitas vna ac ſimplici eccleſiæ voce non omnino ſinit eſſe contentum. Volo quæras & conſulas, quid ante annos 200, 300, 400, quid ante mille annos, & vltra, vſque ad apoſtolorum tempora ſenſerit, docuerit, iudicauerit eccleſia de omnibus, aut penè omnibus, quæ noſtra hâc tempeſtate à nouellis magiſtris, ſed nequaquam eccleſiæ diſcipulis, in controuerſiam vocata ſunt. Hæc enim, ni fallor, ad veritatem perſuadendam etiam ſimpliciori-bus quibuſque, & ijs qui vel dialecticas argumentorum ſubtilitates non capiunt, vel ad operoſas atque prolixas Doctorum de controuerſijs lucubrationes euoluendas vacare

non

non possunt, expeditissima via & ratio est; ex præiudicatis æstimare de præsentibus. Quocirca, age breuiter ac strictim præcipua quædam capita doctrinæ hoc nostro seculo controuersæ, percurramus; & num olim aliquando ad tribunal ecclesiæ adducta, iudicata ac determinata fuerint, videamus. Liberum arbitrium hominis negant omnes ferè, huius ętatis sectarij. At eam hæresim ante annos 1300. in Manichęo, & iterum ante annos 800. in Albanensibus, totius ecclesiæ consensus damnauit; ac demum in Ioanne Wicleff, Concilium Constantiense inter articulos eius 27 loco anathematizauit. Deum authorem esse peccati, docent sectariorum permulti; præcipuè Caluinistæ & Bezani. At eadem vęsana quondam Manichæorum & Florianorũ blasphemia fuit, eademque etiam Mahometistarum, vti notauit Cedrenus in vita Heraclij Imperatoris. Quam quidem impietaté vno ore patres omnes condemnarunt. Solemnis doctrina sectariorum est, solam fidem ad salutẽ sufficere: Verum hoc, ipsis etiam apostolorũ temporibus, pseudoapostoli quidã docuerunt, quos Petrus, Iacobus Ioannes, & Iudas, imo & Paulus, suis scriptis damnarũt; quemadmodũ Augustinus testatur in libro de fide & op. ca. 14, & de vnico baptismo contra Petil. ca. 10: id ipsum in Eunomio hæretico damnatũ, qui eodem Augustino referente,

ferente, in hæresi 54, asseuerabat, nihil cuiquam obesse quorumlibet perpetrationem ac perseuerantiam peccatorum, dummodo eius quæ ab illo docebatur, fidei particeps esset. Quibus sane verbis non dissimilia dixit &
4. scripsit Lutherus. Docent Lutherani & Caluinistæ peccatum veri ac proprij nominis in baptizatis remanere, tametsi vt aiunt, non imputetur. At qui iam olim Procliani, teste Epiphanio in hæresi 46. habiti sunt à patribus hæretici, quòd dicerent peccatum in renatis viuere; nec radicitùs tolli per baptismum, sed sopiri per fidem. Messaliani quoque in eandem censuram incurrerunt, quòd dicerent baptismum non exscindere peccati radicem, vt author est Theodoretus lib. 4. hæreticarum fa-
5. bularum. Negant Zwingliani & Caluinistæ ac plerique etiam Lutherani, præsbyteros Ecclesiæ potestatem habere remittendi peccata post baptismum admissa: Negarunt hoc ipsum olim Nouatiani, eo nomine per totam Ecclesiam iudicati hæretici; quemadmodum testantur Cyprianus lib. 4. ep. 2. Ambrosius duobus libris de pœnitentia, Epiphanius & Augusti-
6. nus in hęresi Catharorum. Sanctos cum Christo regnantes neque colendos, neque inuocandos esse; nec dies festos eis statuendos; nec frequentandas eorum memorias, nec honorandas eorum reliquias, nec peregrinationes

ad pia loca suscipiendas; communis est ac decantata omnium sectariorum doctrina: Sed ea primum Manichæi hæresis fuit, deinde Eustachianorum, vt ex concilio Gangrensi constat; postmodum Vigilantij, quemadmodum liquet ex Hieronymo eius antagonista, fideique Catholicæ aduersus eum propugnatore; Denique posterioribus seculis, eorum qui dicti sunt Pauperes à Lugduno; Hæresis, inquam, quoties renouata, toties ab Ecclesia damnata. Do- 7.
cent vno ore sectarij, nec orãdum pro defunctis, nec sacrificium pro ijs offerendum. At ea ipsa fuit hæresis Aërij, quem in catalogo hæreticorum scripserũt Epiphanius & Augustinus; fuit item Henricianorum, Albigensium, & Pauperum à Lugduno, quos omnes Ecclesia suo iudicio profligauit. Purgatorium anima- 8.
rum tollunt ijdem penè omnes sectarij: At quicunque illud superioribus seculis sustulerunt, hæretici iudicati sunt, Albanenses, & Albigenses, Henriciani, & Petrobrussiani, necnon Apostolici, falsò à seipsis nominati, quos doctissimè S. Bernardus Clareuallẽsis serm. 66. in Cantica, & Venerabilis Petrus abbas Cluniacensis, peculiari libro refutarunt. Sunt in- 9.
ter Caluinistas qui doceant, nullum crimen esse, si fides animo retenta, apud persecutorem ore negetur; atque illud vsurpent, Iura, periura, secretum prodere noli: Quæ quidem olim

doctrina Elcesaitarum fuit, ab Eusebio Cæsariensi commemorata lib.6 cap.31, & inter hæreses asscripta ab Augustino. Fuit & Priscillianistarum, eodem Augustino teste, quorum dogmata tam Pontifices Romani quam episcoporum concilia anathemate damnarunt. Fuit & Apostolicorum, de quibus modo dice-
10. bamus. Indicta Ecclesiæ ieiunia, & certorum abstinentiam ciborum fortiter contemnunt sectarij omnes. Contemserunt & olim, Augustino teste, Aërius & Iouinianus; & longe post eos, Pauperes Lugdunenses. Sed æquè omnes, hæretici propter hoc ab ecclesia iudi-
11. cati. Inter nuptias & virginitatem nullum esse discrimen apud Deum, pleriq; omnes sectarij docent. Idem docuerunt, & à Patribus dam-
12. nati sunt, Iouinianus atque Heluidius. Omnium parem esse in cælo beatitudinem docent Protestantes: Docuit hoc ipsum Iouinianus,
13. & Patrum iudicio condemnatus est. Cælibatum episcoporum, sacerdotum ac cæterorum ecclesiæ ministrorum oppugnāt omnes huius sæculi nouatores. Oppugnauit item, stylo beati Hieronymi confossus & ab ecclesia damnatus
14. olim, Vigilantius. Christi & Sanctorum imagines deturbant è templis & demoliuntur omnes sectarij; Sed nec crucis salutiferæ signum pingunt aut honore aliquo dignantur. Verum vtrâque in re Iulianum apostatam au-
thorem

thorem agnoſcant, qui & ſtatuam Chriſti ab hæmorrhoiſſa muliere poſitam impiè deiecit, & ſignum crucis pari impietate deſpexit. Teſtes ſunt Sozomenus lib. 5. cap. 20 & Socrates lib. 3. cap. 3. Agnoſcant & Leonem Iſauricum & Conſtantinum Copronymum, & vniuerſum genus Iconomachorum, cum Waldenſibus & Albigenſibus, ſui furoris atque doctrinæ conſortes: Quos nimirum omnes, & particularibus iudicijs epiſcopi per regiones, & vniuerſali ſententiâ Patres ſeptimæ ſynodi œcumenicæ, condemnarunt. Inſtituta mona- 15.
ſtica, & vouendi religionem vno ore carpunt, & ſuperſtitionis accuſant, ſectarij: Sed id iam olim fecerunt Lamperiani teſte Damaſceno, & Longobardi, & Pauperes Lugdunenſes & Wicleffiſtæ: Quippe Ioannis Wicleff quatuor ſuper hac re articulos confixit anathemate Sy- 16.
nodus Conſtantienſis. Voluntariam paupertatem & quorundam ordinum religioſorum mendicationem damnant ſectarij: Sed hoc ipſum, in duobus articulis eiuſdem Ioannis Wicleff, a Concilio Conſtantienſi damnatum legimus. Aduerſus indulgentias eccleſię, pri- 17.
mus hoc ſeculo diſputationem inſtituit Martinus Lutherus; Ei aſſenſerunt omnes ſectarij. Verum multo antè, eas contempſerunt Pauperes à Lugduno, & Ioannes Wicleff. cuius item articulus eâ de re condemnatus

18. extat in eodem Conſtantienſi concilio. Primatum Romani Pontificis de medio tollunt, & omnes Eccleſiæ Romanæ conſtitutiones repudiant, in vniuerſum ſectarij omnes: Sed dudum ante eos illud ipſum fecerunt ij quos dixi, Pauperes à Lugduno, tum Ioannes Wiclef & Ioannes Hus; quorum de eâdem re condemnatos articulos aliquot in memorato concilio Conſtantienſi videre eſt. Vt ad Eccle-
19. ſiæ ſacramenta veniamus, nullá per ea gratiam conferri, doctrina eſt omnium fere ſectariorum. Hoc de baptiſmo, de Euchariſtiâ, de clericorum ordinatione tradiderunt olim Meſſaliani eoque nomine iudicati hæretici; vt author eſt Theodoretus lib. 4. fabularum hære-
20. ticarum. Baptiſmi ceremonias, atque in vniuerſum omnes Eccleſiaſticas benedictiones, ſpernunt & irrident ſectarij: Sed huius impietatis ſuæ magiſtros habent Waldenſes, Flagellantes, Lollardos & ſimilia portenta, iam
21. olim ab Eccleſiâ pulſa & proſtrata. Paruulos ex Chriſtianis parentibus natos, ſine baptiſmo ſaluari, docuit Ioannes Caluinus: At hoc in Pelagianis olim damnatum fuiſſe, nemo doctus & in B. Auguſtini ſcriptis verſatus, igno-
22. rat. Conſignationem epiſcopalem in Eccleſiæ Sacramentis ſectarij non agnoſcunt: Spreuit & olim Nouatianus, Euſebio teſte lib. 6. c.35. Spreuerunt item Waldenſes, & reliqui damnati,

nati, quos modo dicebam. In Eucharistiæ Sacramento non contineri realiter & substantialiter corpus & sanguinem Domini nostri Iesu Christi, sententia est omnium hodie Sacramentariorum: At fuerunt & olim beati Ignatij tempore (teste Theodoreto dialogo tertio) qui non confiterentur Eucharistiam esse carnem Saluatoris quæ passa est pro nobis. Manifestiùs verò, maiorique successu posteà docuit idipsum Berengarius, mox Henriciani & Albigenses & Wicleffistæ. Sed hos omnes, impij erroris, Romani Pontifices ac cæteri episcopi non vno concilio, condemnarunt. Remanere in sacra Eucharistia substantiam panis & vini post consecrationem, docent non modo Sacramentarij, sed etiam Lutherani. Verum id non solum in Berengario Sacramentariorum principe damnatum est olim, sed & in Ioanne Wicleff, disertis verbis iterandam eiusdem erroris condemnationem censuerunt Patres Constantiensis concilij, quemadmodum, liquet ex articulo 1. & 2. Sacrificium externum & visibile in Ecclesia nullum esse; duce & antesignano Luthero contendunt omnes sectarij, non sine grauissimis in Missam siue liturgiam ecclesiasticam maledictis & contumelijs. Sed hac in parte, doctrinæ ac blasphemiæ suæ parentes habent, velint nolint, Bogomites hęreticos, qui in Græcia tempore Alexandri 3.

23.

24.

25.

Ponti-

Pontificis exorti, Missam dæmonum sacrificium sacrilego ore nominarunt; vti testatur Euthymius 2. parte suæ Panopliæ titulo 23. Nec dissimilis fuit insania Henricianorū, & Ioannis Wicleff, cuius articulum quintum numero, quo dicebat non esse fundatum in Euangelio, quod Christus Missam ordinauerit, cum cæteris eius articulis damnarunt Patres synodi
16. Constantiensis. Confessionem peccatorum quæ sacerdoti fit tanquam Christi vicario, non admittunt sectarij: Sed & eâ in re necesse est Ioannem Wicleff in concilio Constantiensi condemnatum, eoque antiquiores Waldenses hæreticos, authores & patronos agnoscant.
17. Inter episcopum & presbyterum nihil prorsus interesse, docent sectarij. Idem planè docuit olim Aërius Arianus; Sed tanquam manifestam hæresim refutauit Epiphanius. Nec alio loco habiti sunt, qui eandem doctrinam posteà refricarunt Marsilius Patauinus & Pauperes a
18. Lugduno. Extremam vnctionem sectarij non modo è Sacramentorum Ecclesię numero eximunt, verum etiam derisui habent: Itidem fecerunt Lugdunenses Pauperes, & similium sectarum homines; episcoporum iudicijs & Romanorum Pontificum decretis, condemnati.
19. ti. Ecclesiam Christi inuisibilem esse, & ex solis prædestinatis constare, doctrina est sectariorum penè omnium: Sed eam in Ioanne Hus
ana-

anathemate damnauit Synodus Constantien-
sis, idque per plures articulos. Catholicam Ec- 30
clesiam de orbe terrarum perijsse ; & quod ad
externam attinet professionem & Sacramen-
torum celebrationem, apud se solos reliquam
esse ; cæterum prioribus aliquot sæculis extin-
ctam fuisse, docent Lutherani & Caluinistæ.
An non hoc prorsus simile est cum eo quod
olim dixerunt Donatistæ, Christi Ecclesiam,
propter crimina Cæciliani, perijsse de toto
orbe terrarum ; & in solâ Africâ, solâque Do-
nati parte remansisse ? Nisi quod Donatistæ
nunquam penitus eam deletam ac deperditam
fuisse quoad externam faciem, docuerũt; quod
isti docent. Quare si illos ob eiusmodi doctri-
nam in hæreticorum numero semper habuit
Ecclesia; quantò magis istos ? Sed video me
modum excedere in enumerandis sectariorum
nostri seculi placitis & opinionibus, quas cum
hæreticis, ecclesiæ iudicio iam olim damnatis
communes habent ; tametsi fateor nondum
omnes me percensuisse ; nec profectò in tantâ
errorum multitudine & confusione, facile
mihi esse vt omnes percenseam. Quare super-
est vt receptui canam, & quod initio volui,
concludam. Si enim nihil penè est in doctri-
nis & placitis eorum, qui de fide & religione
controuersias Ecclesiæ Catholicæ nostro hoc
sæculo suscitarunt, quod non olim ipsius Ec-
clesiæ,

clesiæ, quæ tunc sine omni controuersia nomen Ecclesiæ cum omnibus eius priuilegijs possidebat, iudicio & authoritate fuerit condemnatum: nulla profectò causa est cuiquam Ecclesiæ filio, vt non, pro ea reuerentia atque obedientia quam Ecclesiæ, Christi sponsæ, atque omnium fidelium matri, debet; nec non pro ea solicitudine quam sibiipsi debet pro æterna sua salute, in eiusdem Ecclesiæ doctrina, iudicio, definitione, cum omni securitate conquiescat.

Anno 1597. 14. Octob.

Additio Authoris.

POTERANT quædam adiungi superioribus: velut, S. Mariam non mansisse virginem in partu. qui olim idem dixerint videbis apud S. Augustinum hæresi 82. Largitiones male conferri in Monasteria, Templa Ecclesias: Quod dixerunt etiam Albigenses & wiclefus, & alij, apud Prateolum.

Paruulis nihil prodesse baptismum: Id hodie Anabaptistæ docent: olim Henriciani & Petrobrussiani.

Contemnunt cantum ecclesiæ multi: olim Pauperes Lugdunenses.

Miracula quæ in ecclesia fiunt impiè calumniantur sectarij plerique, inter eos præcipuè Centuriatores Magdeburgenses: Idem fecerunt Pauperes Lugdunenses, Omitto alios & alia.

ORATIO

ORATIO DECIMA.

In Ecclesia Christi malos esse permixtos bonis.

SAPIENTIS nostri sententia est in Prouerbijs, auditores, *Occasiones quærit, qui vult recedere ab amico; omni tempore erit exprobrabilis.* Generale quidem est hoc prouerbiũ & multis humanæ vitæ exemplis comprobatum: sed cuius veritas in nullo hominum genere clarius & euidentius agnoscitur, quàm in desertoribus Ecclesiæ Catholicæ, Hæreticos dico & schismaticos. Hi namque dum ab Ecclesia, quam sponsus eius in Canticis, amicam vocat, recedere & separari volunt,

volunt, siue quod sensum suum sensui matris Ecclesiæ subiicere detrectant, siue quod suaue iugum Ecclesiasticæ disciplinæ ferre non sustinent; occasiones quærunt, & prætextus, quos impiæ desertionis ac separationis suæ sceleri obtendant: nimirum vt iustâ ac necessariâ ratione compulsi, ab Ecclesia recessisse videantur. Multa igitur ac varia quæ sibi in Ecclesia Catholica meritò displiceant, proferre & commemorare solent; Verbum Dei neglectum ac deprauatum, tyrannidem Pontificum, superstitiones monachorum, fiduciam meritorum, ceremoniarum onus importabile, sacramentorum vsum inuersum & contaminatum, horrendam in sacrificio Missæ idololatriam, denique mores corruptissimos eorum qui sibi Ecclesiæ Catholicæ nomen vendicant. Ecce occasiones ecce prætextus, quos ad palliandam turpitudinem suam quærunt ac sibi fingunt filij desertores, vtique malitiâ suâ & calumniandi studio excœcati. Porrò quia de singulis quæ illi calumniantur, disputationem aduersus eos instituere, longioris est negotij, quàm quod breui possit oratione absolui: De eo solo quod vltimum à me positum est, id est, de occasione quam petunt ex morum corruptelâ eorum qui sunt in Ecclesiâ Catholicâ, (quoniam hâc in re apud imperitos exaggerandâ, valde diserti & copiosi esse solent; nec paucos,

quod

quod dolendum eſt, venenatis huiuſmodi ſermonibus à viâ ſalutis ſecum in perditionem abducunt) aliquid dicere prò inſtructione & cautelâ ſimpliciorum, nunc conſtitui. Quod vt Deo donante faciam vtiliter; primo loco oſtendam Eccleſiam in ſacris literis talem nobis deſcribi, quæ durante hoc ſeculo ſemper tàm malos quàm bonos intrà ſe contineat, malos inquam non à bonis ſeparatos, ſed bonis vbique permixtos. Deinde docebo propter quamtamcunque malorum hominum in Eccleſia multitudinem non eſſe cuiquam ab eâ recedendum. Tertiò quam graue ſit & horrendum ſchiſmatis, ſeu ſeparationis crimen, demonſtrabo. Ac poſtremò, refellenda nobis erunt ea quæ pro ſui ſchiſmatis excuſatione proferunt deſertores. Et quidem de eo quod primum dixi, fortè putabit aliquis ſuperuacaneam fore noſtram orationem: Satis enim ac plus ſatis docet experientia malos nuſquam terrarum deeſſe, nullamq́ue tam ſanctam eſſe congregationem, in qua mali bonis ſeſe non miſceant; vt planè conſtet eccleſiam Catholicam in hoc ſæculo ſine malorum permixtione exiſtere non poſſe. Sed quia tam veteres hęretici quam noui, ſuper hâc etiam re litem eccleſiæ magiſtris ſuſcitarunt, dum vel inuiſibilem faciunt eccleſiam, eamq́ue ex ſolis iuſtis conſtantem; vel, quę Catharorum ac Donatiſtarum

rum

rum fuit olim impudentiſſima ſuperbia, omnes ſuæ ſectæ homines iuſtos & ſanctos affirmant: facturus operæprecium mihi videbar, ſi in hoc etiam argumento partem aliquam orationis inſumerem, præſertim cum ab ea calumnia ſchiſmaticorum, vindicanda ſit eccleſia, quâ ſic eam grauant multitudine ſcandalorum & abundantiâ iniquitatis, vt compelli ſe dicant, ſi ſalui eſſe velint, ad eam deſerendam, quaſi de ea dictum ac præceptum nobis
2. Cor. 6. ſit illud apoſtoli. *Exite de medio eorum & ſeparamini*; Et quod angelus in Apocalypſi clamat:
ca. 18. *Exite de illa populus meus, vt ne participes ſitis delictorum eius, & de plagis eius non accipiatis; quoniam peruenerunt peccata eius vſque ad cælum.* Igitur, vt inſtitutum exequar, vnde potius auſpicabor, quàm à doctrina Chriſti Saluatoris noſtri, qui in euangelio ſponſam ſuam eccleſiam ita nobis deſcribit, vt intra eam malos eſſe bonis permixtos apertiſſimè declaret? *Simile factum eſt, inquit, regnum cælorum homini qui ſemi-*
Matth. 13. *nauit bonum ſemen in agro ſuo: Cum autem dormirent homines, venit inimicus eius, & ſuperſeminauit zizania in medio tritici.* Et paucis interpoſitis: *Domine*, inquiunt ſerui ad patrem familias, *Nonne bonum ſemen ſeminaſti in agro tuo? Vnde ergo habet zizania? Et ait illis: Inimicus homo hoc fecit.* Sermo quidem parabolicus, ſed non dubiæ ſignificationis; vt quem Dominus ipſe diſ-

cipulis interrogantibus exponère dignatus eſt. Tantùm nomine regni cœlorum, quid ſignificetur, videndum. Hoc enim ideo Dominus non expoſuit, quia pars parabolæ non erat, ſed magis nomen rei cui parabolam vellet accommodari. Quod igitur regnum cælorum? an Eccleſiæ triumphantis in cælis? Minimè verò: Nam illa ciuitas eſt de qua ſcriptum eſt in Apocal. *Non intrabit in eam aliquod coinquinatum, aut abominationem faciens & mendacium.* Apoc. 21. Et iterum: *Foris canes, & venefici, & impudici, & homicidæ, & idolis ſeruientes, & omnis qui amat, & facit mendacium.* Apoc. 22. At regnum cælorum de quo Dominus ſub parabola diſſerit, non ſolum triticum habet ſed & zizania; id eſt, non ſolum bonos ſed & malos; non ſolum filios regni, ſed & filios nequam, id eſt diaboli. Sic enim Dominus ipſe ſemen bonum & zizania interprètatur. Quare ſi hæc de regno Eccleſiæ triumphantis intelligi nullo modo poſſunt, certè conſequens eſt in Eccleſiam militantem ea dicta eſſe; quæ propterea regnum cælorum vocatur, quia etſi militet in terris; ſpes tamen eius & conuerſatio in cælis eſt. Ac ne quis zizania non in regno cęlorum, ſed in agro, quem Dominus mundum, non Eccleſiam expoſuit, ſeminari & naſci cauilletur; audiat extrema Domini parabolam exponentis, verba: *Sicut ergo, ait, colliguntur Zizania & igni comburuntur;*

sic erit in consummatione sæculi. Mittet filius hominis angelos suos, & colligent de regno eius omnia scandala, & eos qui faciunt iniquitatem; & mittent eos in caminum ignis. Quid in his verbis apertius, quam quòd in regno Christi, durante hoc sæculo, sunt scandala & homines facientes iniquitatem; vt pote quos angelorum ministerio de regno eius in fine sæculi colligendos & separandos, atque in caminum ignis mittendos, ipse Dominus parabolæ suæ interpres, pronunciat? Audiamus & alteram parabolam.
Mat. 13. *Iterum*, inquit, *simile est regnum cælorum sagenæ missæ in mare & ex omni genere piscium congreganti. Quam, cùm impleta esset, educentes, & secus litus sedentes, elegerunt bonos in vasa, malos autem foras miserunt.* Hoc quamuis sub parabola dictum, post superioris tamen expositionem parabolæ videri potuit ita clarũ vt interpretatione non egeret, præsertim si cogitemus apostolos, ecclesię ministros atque pręfectos, quibus dictũ est, *Faciã vos fieri piscatores hominum.* Verumtamen ne qua fortsitan apud nos, qui hæc eramus lecturi, remaneret ambiguitas; istam quoque parabolam Dominus exponere voluit, ita subiungens; *Sic erit in consummatione sæculi. Exibunt angeli & separabunt malos de medio iustorum, & mittent eos in caminum ignis.* Si mali aliquando de medio iustorum separandi sunt; ergo nunc sunt in medio iustorum, in eandem conclusi

sagenam,

sagenam, id est, ecclesiam hanc militantem. Neque enim aliud per sagenam, cui regnum cœlorum assimilatum est, intelligi posse, ex eo quod suprà de regni cælorum significatione dixi, manifestum est. Sed & tertiam parabolam audiamus. *Simile est regnum cœlorum decèm virginibus, quæ accipientes lampades suas exierunt obuiam sponso & sponsæ. Quinque autem ex eis erant fatuæ, & quinque prudentes &c.* Quid fatuæ virgines, nisi malos ac stultos ecclesiæ filios, & quid prudentes, nisi bonos significant? Et tamen omnes in ecclesia sunt militante, quæ sub nomine regni cęlorum decem virginibus comparatur. Denique vt plura paucis colligam, quoniam ecclesia Christi varijs in scriptura sacra nominibus, per figuram & similitudinem, significatur; penè nihil eorum est, ex quo non demonstretur in eâ bonorum & malorum hominum esse permixtionem. Ac primùm ecclesiæ Christi figuram atque imaginem in arca Noë fuisse nobis repræsentatam, Petrus apostolus in prima sua epistola declarat. Atqui scimus in arcam animalia munda pariter & immunda à Noë congregata fuisse. Scimus in eâ fuisse non solos Sem & Iapheth, sed & Cham improbum filium. Deindè an non ouile est ecclesia Christi? At in ouili cui pastor vnus pręest, sunt & oues & hœdi in fine sæculi ab ipso pastore suo separandi, illæ collocandæ à dextris,

Mat. 25. 1. Pet. 3. Io. 10. Mat. 25.

tris, hi statuendi à sinistris. Sed, etsi nomen ouilis ita vrgeas, vt in illud solas oues admittas; non tamen efficies, quin iuxta prophetam Ezechielem, sanas & ægras, fortes ac debiles oues, intra se contineat. Aream vocat Ecclesiam Christi, præcursor eius Ioannes baptista, *Cuius*, inquit, *ventilabrum in manu sua, & permundabit aream suam; & congregabit triticum suum in horreum, paleas autem comburet igni inextinguibili.* Sicut ergo paleæ cum tritico replent aream, nec nisi ventilatione separantur: sic mali cum bonis implent ecclesiam, non priùs separandi quàm cuius ventilabrum est in manu sua, purget ac permundet aream ecclesiæ suæ. Quod profectò secundum Dominicas parabolas non est futurum ante sæculi consummationem. Iam & domus, & ciuitas, & regnum, ecclesia Christi vocatur; *Vt scias*, inquit apostolus ad Timot. *quomodo oporteat te in domo Dei conuersari, quæ est ecclesia Dei viui.* Et Christus in euangelio, *Non potest abscondi ciuitas supra montem posita.* Regnum verò ecclesiam appellari satis iam ex superioribus liquet; & de ea re sunt innumera scripturæ testimonia. Quæ verò domus vel paululùm numerosa, quæ ciuitas aut quod regnum, in quo non mali bonis permixti? quando & in familiâ Christi Domini tam paruâ, vt duodecim tantum hominibus constaret, non defuit homo tam ma-
lus

Ezec. 34.

Mat. 3.

1. Timot. 3.

Mat 5.

lus vt diabolus dici mereretur; tam auarus, vt Ioan. 6.
Dominum suum triginta argenteis vendiderit Matth.
eis, à quibus ad necem quærebatur. Legimus 26.
& nuptiali conuiuio comparatam ecclesiam,
in quod rex ingressus vt videret discumbentes, Mat 22
vidit ibi hominem non vestitum veste nuptiali, eoque dignum qui ligatis manibus ac pedibus mitteretur in tenebras exteriores. Postremò Christus Dominus semetipsum viti comparat, atque de eâ sic loquitur apud Ioannem, *Ego sum vitis, vos palmites. Qui manet in me &* Ioan.
ego in eo, hic fert fructum multum. Si quis autem in 15.
me non manserit: mittetur foras, sicut palmes, & arescet, & colligent eum & in ignem mittent, & ardet. Sunt igitur in vite Christo non solum palmites fructiferi, verùm & steriles & infructuosi, separandi tandem & in ignem mittendi. Quomodo autem in Christo; nisi quia in ecclesia eius, quatenùs vnum corpus sunt Christus & ecclesia? Nam & ipsa corporis analogia ad eam rem de qua agimus, argumentum nobis suppeditat; vt sicut in corpore non solum integra & sana sunt membra, sed etiam læsa atque infirma, nonnumquam & mortua: Sic in ecclesia, quæ Christi corpus est, intelligamus esse non solum qui moribus integri sunt & probati, verùm etiam qui corrupti & improbi; nonnulli quoque, mortuorum instar, incorrigibiles ac desperati. Quod

ne dubium cuiquã sit, docet hoc Christus, non sub parabola sed planis apertisque verbis apud
Mat. 18. Matheum, inquiẽs, *Si peccauerit in te frater tuus, vade & corripe illum inter te & ipsum solum. Si te non audierit, adhibe tecum adhuc vnum vel duos. Quòd si eos non audierit, dic ecclesiæ. Si autem ecclesiã non audierit, sit tibi sicut ethnicus & publicanus.* Ex quo sanè manifestum est in Ecclesia peccatores inueniri, & tales quidem qui nec fraternâ correptione, nec ipsius Ecclesiæ admonitione emendati, tamdiù tamen in ea manent, & fratres vocantur, donec ab ea, per illos qui ligandi soluendiquè potestatem habent, eijciantur iam non vt fratres, sed velut ethnici & publicani habendi. Certè si vlla est excommunicandi potestas in Ecclesia (quam vtique potestatem illo ipso loco Dominus instituit & commendauit): euidentissimè conuincitur in Ecclesia malos esse. Neque enim per excommunicationis censuram eijci possent, qui intùs non sunt; neque amputari qui non cohærent. Quocircà & fornicarius ille apud Corinthios, ab apostolo Paulo excõmunicandus, sic ab eo describitur vt intra ipsam existens Ecclesiam. Nam Ecclesiã Corinthiorum alloquitur
1. Corint. 5. quãdo dicit, *Omnino auditur inter vos fornicatio.* Et iterum: *Tollatur de medio vestrum qui hoc opus fecit.* Rursus; *Expurgate vetus fermentum.* Denique, *Auferte malum istum ex vobis ipsis.* Sed nec

auderet aut præſumeret apoſtolus de malis ac ſceleratis hominibus, niſi intùs eſſent, iudicium exercere. *Quid enim mihi*, inquit, *de ijs qui foris ſunt, iudicare? Nonne de ijs qui intus ſunt vos iudicatis?* Adde, quòd ipſos Eccleſiæ prælatos non rarò malos eſſe contingit. Et quis dixerit eos à quibus Eccleſia regitur, in Eccleſia non eſſe? Ioan. in Apoc. ſub nomine ſeptem angelorum ad ſeptem Eccleſias Aſiæ, ſeu verius ad earum præpoſitos, ſcribens, fermè nullum prætermittit quem non grauiter reprehendat. Nominatim vero Sardenſis Eccleſiæ epiſcopum ſic alloquitur, *Nomen habes quod viuas, ſed mortuus es.* Atqui fuiſſe hos in Eccleſia, adeo verum eſt, vt eorum crimina in Eccleſiarum reprehenſionem redundarent. Credo ſatis à me eſſe demonſtratum, auditores, Eccleſiam Chriſti in ſcripturis ſanctis talem nobis deſcribi, quæ durante hoc ſæculo bonos & malos inuicem permixtos, tanquam animalia munda & immunda in arca Noë; tanquam aues & hœdos in ouili; tanquã bonum ſemen & zizania in agro; tanquam triticũ & paleas in area; tanquam bonos & malos piſces in ſagena; tanquam palmites fructiferos & infructiferos in vite, tanquam membra ſana & infirma in corpore; denique tanquã homines probos in vnâ domo, ciuitate, regno, contineat intra ſe; nec prius ſeparationẽ malorum à bonis admiſſura,

Apoc. 2. & 3.

quam veniet ille ad iudicium qui reddet vnicuique secundum opera sua. Quapropter indubitanter affirmo, si qua in terris reperiretur hominum congregatio iuxta speciem externam tam sancta, vt in ea nulla apparerent scandala, nullum exemplum malum; credere me non posse congregationem huiusmodi illam esse Christi Ecclesiam quam in terris futuram sacræ literę nobis & prędixerũt, & notis manifestissimis ostenderunt: Sed vel esset hypocritica ac foris tantum dealbata Ecclesia; vel esset duntaxat portio quædam Ecclesiæ veræ Catholicæ. Nam licet Ecclesia nunquam scandalis caritura sit vsque ad finem sæculi; nihil tamen prohibet esse in ea congregationem paucissimorum aliquot hominũ, in qua, saltem ad breue tempus, non sint aut non appareãt scandala. quamuis hoc ipsum rarum sit & difficile. Cæterum illud definire non audeo, sitne maior in Ecclesia malorum numerus an bonorum. Neque enim eâ de re puto extare in scripturis certa & indubitata testimonia. Nam si ex parabolis coniectura petenda est; res prorsus ambigua relinquitur. Etenim plures esse malos, suadere quidem videbatur areæ similitudo, in qua palearum multo maior est numerus quam granorum tritici, Eòque referri poterit quod in arca Noe, quæ fuit typus Ecclesiæ, plura fuerint immunda quam munda animalia. Quibus

ſanè argumentis adducti Gregorius Magnus, & ante eum Auguſtinus, interdum affirmant paucos in Eccleſia bonos eſſe comparatione malorum, vtentes & illâ Domini ſententiâ, quâ interrogatus à quodam, An pauci ſint qui ſaluantur, reſpondit: *Contendite intrare per angu-* Lucæ
ſtam portam, quia multi, dico vobis, quærent intrare 13.
& non poterunt. Et alibi; *Intrate per anguſtam portam; quia lata porta & ſpatioſa via eſt quæ ducit ad perditionem; & multi ſunt qui intrant per*
eam. Quàm anguſta porta & arcta via eſt quæ ducit Mat. 7
ad vitam; & pauci ſunt qui inueniunt eam. Tale & illud eſt toties à Domino repetitum, *Multi vocati; pauci vero electi.* Et quidem malorum numerum adeò præualere in Eccleſia, vt boni vix appareant, apoſtolico teſtimonio comprobari videtur, quo, de raritate bonorum conquerens, ait, *Omnes quæ ſua ſunt quærunt, non quæ Ieſu Chriſti.* Verùm ſi ad alias Eccleſiæ parabolas & ſimilitudines in ſcriptura propoſitas, animum aduertamus; in diuerſam inclinabimur ſententiam. Etenim in agro bene culto, qualis eſt eccleſia, plus eſt tritici quàm zizaniorum; & plures in ſagenam boni piſces colliguntur quàm mali; & plures in vite palmites ſunt fructiferi, quàm infructiferi; & plura ſunt in corpore membra viua & ſana, quàm mortua & infirma; Denique in epulo nuptiali atque in tanto numero conuiuarum, vnus tantum

tum inuentus est dignus qui eijceretur, quod vestem non haberet nuptialem. Quare si ex huiusmodi comparationibus de numero bonorum & malorum statuendum aliquid est: plures esse in Ecclesia bonos quam malos fatendum erit. Nec verò satis propriè videbitur Ecclesiæ competere excellens illa sanctitatis nota, quam ei in symbolo asscribimus, credentes & confitentes sanctam esse Ecclesiam Catholicam; si plures in ea sint mali atque impuri, quam boni & sancti. Nec de moribus Ecclesiæ Catholicæ, sanctis vtique & probatis, librũ aduersus Manichæos edidisset beatus Augustinus, si malorũ hominum ac vitiorum multitudinem præ bonis in ea præualere existimasset. Porrò respicientibus nobis ad alias Ecclesię comparationes, & ex ijs argumentũ quærentibus; aut ęqualis bonorum ac malorũ numerus videbitur, aut planè dubius. Æqualis quidem, juxta parabolam decem virginum, quarum quinque fuerunt fatuæ & quinque prudentes. Dubius verò, dum comparatur Ecclesia Christi cum ouili in quo hœdi cum ouibus stabulantur: aut cum domo, ciuitate, regno; in quibus modò bonorum excedit numerus, modò malorum. Cum autem constet non omnia quæ parabolicis narrationibus continentur, ad mysterium parabolâ significatum accommodanda esse, quemadmodum à Chrysostomo & alijs scri-

ſcripturæ interpretibus non vno loco eſt annotatum; facilè cuique eſt videre quàm parum firmæ ſint coniecturæ, quæ de numero bonorum atque malorum in Eccleſia Chriſti, ex euangelicis parabolis deſumuntur. Nam quæ à Chriſto Domino extra parabolam de paucitate bonorum atque electorum dicuntur; non ab eo dicta ſunt, comparatione malorum qui in Eccleſia ſunt,ſed eorum qui in mundo; quorum certè numerum incomparabiliter maiorem eſſe,nemo dubitat orthodoxus. At de bonis & malis Eccleſiæ ſinu comprehenſis,& Eccleſiæ ſacramenta percipientibus, vtri plures ſint; ſatius fortaſſe fuerit ſententiam ſuſpendere, quàm aliquid definitè, quòd certò probare nequeam,pronunciare. Vnum tamen hoc non poſſum quin adijciam, plerumque contingere, vt qui ex peccati corruptione proni ſumus ad iudicandum & malè ſuſpicandum de proximis, quique pulchritudinem Eccleſiæ quæ ab intus eſt, non videmus; opinione ac ſuſpicione noſtra malorum numerum vltrà quàm par eſt, augeamus. Non eſt negandum multos eſſe bonos in Eccleſia, quamuis occultos: quia pulcritudo Eccleſiæ intùs eſt, in virtutibus ſcilicet,quæ in animo latent,& per humilitatem conſeruantur ne pereant. Ex corruptela noſtra fit vt multi putentur mali qui boni ſunt. Nam etſi forte publicè aliquis peccauit,

cauit, imò etsi famam amisit: tamen per veram pœnitentiam forte iam filius Dei est, melior illo qui saluam habet famam, sed fortassis non saluam conscientiam. Forte hunc bona fama extollit in superbiam: illum infamia per humilitatem & pœnitentiam corrigit ad bonam vitam. Prior ille fortassis virtutum quodam splendore externo speciosus est coram hominibus: hic verâ & solidâ virtutum possessione locuples coram Deo & angelis eius. Itaque non est credendum tàm paucos esse bonos in Ecclesia, quàm multi existimant. Si enim Eliæ seruo Dei, dicenti, *Relictus sum ego*
3. Reg. 19. *solus*; responsum est à Domino; *Reliqui mihi septem millia virorum, qui non curuauerũt genua ante Baal*: Et, si vir ille sanctissimus tantusque propheta tam grauiter opinione falsus fuit, vt se solum esse putaret verum Dei cultorem: quantò magis nos in huiusmodi re iudicanda falli continget? quantò etiam magis (vt ad caput redeat oratio) falluntur hæretici atque schismatici, odio Catholicæ Ecclesiæ excæcati, vt numerum malorum qui in Ecclesia sunt, supra numerum augeant? Nos autem Ecclesiæ Catholicæ filij; suadente charitate semper in partem benigniorem propensi, iudicium nostrum
1. Corinth. 4. suspendamus, *quoadusque veniat Dominus, qui & illuminabit abscondita tenebrarum & manifestabit consilia cordium*; quàm ante tempus certam de

re

re incerta ſententiam proferamus. Et hæc ſatis de eo quod primo loco dicendum erat. Reliquas orationis partes, alio tempore, ſi Deus dederit, expediemus. Quanquam ex his quæ hactenus diximus de primo ex propoſitis capite, non difficile eſt iudicare de ſecũdo & tertio; nimirum non licere cuiquam ab Eccleſia recedere, quantacumque in ea appareat multitudo malorum; & eſſe horribile ac longè maximum ſcelus, ſi quis id faciat. Non enim aliam Eccleſiam nobis deſignant Scripturæ quàm quæ habeat ſemper malos bonis admiſtos. Gemere inter malos debemus; non propter malos nos à bonis ſeparare: ne illiſipſis malis efficiamur peiores; quia grauiſſimum eſſe ſchiſmatis crimen inter omnia peccata quæ contra proximum ſuum homo committere poteſt, S. Thomas oſtendit ex eo quod ſit contra bonum ſpirituale multitudinis. 2. ſec. q. 36. art. 2. ad 3. Et profectò horribiles pœnæ quibus Deus ſchiſmata quondam puniuit, magnitudinem ſceleris loquuntur. Vide Numerorum c. 16. Item 4. Reg. 17. v. 21. in originali ſcriptura. Vide etiam S. Auguſtinum, potiſſimum in libris contra Donatiſtas; ac nominatim lib. 1. c. 8. Contra Parmen. lib. 1. c 4. & 7. Tract 27. in Ioan. & in libro de Patientia. Digna eſt lectu epiſtola Dionyſij Alexandrini ad Nouatianum ſancto Cornelio antipapam, quæ extat apud

Euſebium hiſt. lib. 6. c. 35. dignus lectu Irenæus lib. 4. c. 62. Adde Chriſoſt. homilia 11. in ep. ad Epheſios. Item S. Cyprianum epiſt. 65. aliàs lib. 3. ep. 9. & epiſt. 75. aliàs lib. 1. ep. 6.

Exempla ſanctorum prophetarum, apoſtolorum, & aliorum idem nos docent; quia quamuis viderent vitia grauiſſima ſacerdotum ac reliquorum miniſtrorum Dei & eccleſiæ, eaque ſæpe ac multum reprehenderent, non tamen deſeruerunt Eccleſiæ ſocietatem.

Et neceſſariò quidem: quoniam extra eccleſiam non eſt ſalus. Qui deſerunt, quibuſcunq; tandem peccatis veris aut fictis offenſi, ſimiles ſunt ei, qui offenſus moribus eorum quibuſcum eâdem naui vehitur, ſeipſum conijcit in mare, quò ab illis ſeparetur; & non potius patienter fert alienam improbitatem, quam non poteſt corrigere; Vel membro quod ſeipſum à corpore ſeparaet propter morbum alterius membri; & non potius adlaboraret vt commembrum illud ſanitati reſtituatur, aut inſanabile abſcindatur.

Anno 1599. 25. Octobr.

ORATIO

ORATIO VNDECIMA.

An nostri temporis hæretici peiores sint antiquis?

AVDIVISTIS, viri celeberrimi, disserentem baccalaureum nostrum candidatum, de fugiendis hæreticorum colloquijs & commercijs, deq; cautela adhibenda, siqua necessitas cogat cum eis conuersari. Vtilis oratio & nostris temporibus opportuna. Verùm ne quis sibi blandiatur, & cum periculo suo plus satis hoc in genere sibi indulgeat; operæpretium fuerit paulò propius atque penitius, ingenium & mores hæreticorum nostri temporis inspicere, vt ex ea re etiam

re etiam, periculum quod ab eorum congressibus & consuetudine fidelibus imminet, quantum & quale sit, intelligi possit. Huius rei gratiâ constitui tractare quæstioné, Vtrum nostræ ætatis hæretici, malitiâ superent omnes hæreticos superiorum temporum. Et quidem fortassis alicui videbor in sectarios & nouatores nostros nimium inflammatus, qui de ijs tam odiosam comparationem in medium proferam. Quis enim dubitauerit, inquiet aliquis, quin veterum hærticorum multi, multò fuerint neotericis nostris deteriores, perniciosiores, execrabiliores? Ac primò, Simonem magum nobis adducet, hæreticorum omnium primum & hæresiarcharum principem, eundemque, teste Ignatio martyre, diabolicæ sobolis primogenitum. Cuius tanta fuit impietas, si vetustis scriptoribus Irenæo, Eusebio, Epiphanio creditur, vt seipsum Deum faceret, & pro Deo colendum discipulis suis proponeret; dicens se esse Patrem & filium & Spiritum sanctum. Tanta vero impuritas, vt abominandas eius sectæ libidines & flagitiosa mysteria ab ijsdem authoribus prodita, nec legere nec audire sine horrore, Christianus pudor sustineat. Adducet etiam sequaces & successores eius, Menandrum, Basilidem, Valentinum, Carpocratem, & totá scholam Gnosticorum; quorum tam fœdæ fuerunt & portentosæ turpitu-

pitudines, vt propter eam causam Borboritæ, quasi cœnosi, fuerint appellati. Cum his autem tam impiæ & tam impuræ doctrinæ hominibus, nostræ ætatis sectarios, qui hæc omnia palam damnare & fugere se profitentur, comparare velle; dicet esse hominis impudentis, iniqui, & affectu præoccupati. Vrgebit nos & hoc argumento: Hæreses æstimandæ sunt ex obiectis. Quare quanto excellentius est obiectum circa quod hæresis versatur, tanto & ipsam deteriorem esse necesse est; velut quanto res melior quam quis odit, tanto ipsum odium peius esse constat: Vnde nemini dubium, quin longè peruersius sit odisse Deum quàm hominem. Atqui hæreses antiquæ, vt plurimum versatæ sunt vel in deprauanda natura diuinitatis, vel in oppugnando mysterio Trinitatis, vel in subuertendo Dominicæ incarnationis Sacramento; quæ prima sunt Christianæ fidei capita. Nam primorum quidem seculorum hæretici, Simoniani, Valentiniani, Marcionitæ, Manichæi multa impia & fabulosa de Deo eiusque natura, commenti sunt: Qui verò proximè eos sunt secuti, Sabelliani, Ariani, Macedoniani, sacrosanctæ Trinitati bellum intulerunt: Posteriores autem vt Nestoriani, Eutychiani, Monothelitæ in Christum caput nostrum Deum & hominem, impetum fecerunt. Sed & horum affines Pelagiani, illud

ipsum Dominicæ dispensationis mysterium euacuare conati sunt, gratiam Christi negantes. Cæterùm nouellæ hęreses nihil tale; sed ea tantùm ratione damnabiles sunt, quòd de Ecclesia, de sacramentis, de iustificatione, de purgatorio defunctorum, cultuque sanctorum atque alijs huiusmodi, non rectè sapiant. Quæ omnia, non prima religionis nostræ capita sunt, sed eorum effecta quædam, velut obiecta fidei nostræ secundaria. Quare quantum hæc ab illis distant; tantum hęreses nouæ malitia & impietate superantur ab antiquis. Quòd si malitiam hęreticorum putemus æstimandam ex odio quo flagrant aduersus Ecclesiam Catholicam; dicet mihi hac in re facilè principes omnium fuisse Arianos, vtpote pertinacissimos & infestissimos Catholicorum persecutores; quorum furoris & crudelitatis exemplis plenæ sunt ecclesiasticæ historiæ Socratis, Sozomeni, Theodoreti, Victoris Vticensis, & aliorum. Hęc, inquam, opponet mihi fortasse quispiam, ne in comparationem & certamen malitiæ, nostros sectarios ausim vocare cum hęreticis antiqui temporis. Verùm nihil agit: Veritas quærenda est, & in lucem proferenda. Primùm quidem, non est à nobis in quæstione positum, Vtrùm hęreses nouæ peiores sint antiquis; sed vtrùm hæretici. Esse autem nostræ tempestatis hęreticos antiquis peiores, videor mihi

mihi ſuadere poſſe non paucis nec inualidis argumentis; quorum hoc primum ſit: Poſteaquàm ſemel in omnes gentes Eccleſia Chriſti propagata eſt; tanto magis & fides decreſcit, & iniquitas atque malitia hominum accreſcit, quanto magis appropinquat finis ſeculi. Chriſti voces ſunt in euangelio; *Filius hominis veniens, putas, inueniet fidem in terra?* Et iterum: *Quoniam abundabit iniquitas, refrigeſcet charitas multorum.* Quæ ſi in vniuerſum dicta de hominibus, appropinquante mundi conſummatione, vera ſunt; vtique conſentaneum eſt ea maximè veritatem habere in eorum genere, qui fidem & Eccleſiam Chriſti deſeruerunt, id eſt, in hæreticis: vt nimirum in eis impleatur quod de eis peculiariter dictum eſt ab apoſtolo, *Malì autem homines & ſeductores proficient in peius, errantes & in errorem mittentes.* Non enim hoc tam de ſingulis ſeductoribus dictum eſt, quàm de vniuerſo genere ſeductorum, id eſt hæreticorum; quod ſerie quadam errorum & errantium protenditur vſque ad finem mundi. Accedat aliud argumentum illi ſimile: Quò magis appropinquat aduentus Antichriſti; eò magis ad eum recipiendum homines diſponuntur ac præparantur. At verò præparantur maximè per hæreſes & ſchiſmata, velut aptiſſimas diſpoſitiones ad illam apoſtaſiam Antichriſti tempore futu-

Lucæ, 18.

Mat. 24.

2. Timot. 3.

ram, de qua Paulus apoſtolus in 2. epiſtola ad Theſſ. Igitur quanto magis illud tempus ap-propinquat, tanto magis & numero & malitia creſcent illi qui per hæreſes & ſchiſmata ab-ſtrahent homines ab Eccleſia Chriſti; vt eos Antichriſto præparent. Quamuis enim omnibus hæreticis ſit commune, quòd ſint Antichriſti præcurſores (nam hoc epitheto paſſim à SS. Patribus ornantur); quodque viam ſternant Antichriſto venturo: magis tamen hæc encomia in eos competunt, qui principi ſuo Antichriſto ſunt viciniores, eiuſque aduentum magis è propinquo prænunciant. Qua etiam ratione conuenit eos illi eſſe ſtudijs ac moribus ſimiliores. Eam rem nobis confirmat Ioannes apoſtolus in ſua Apocalypſi: Cap. 20. *Cùm*, inquit, *conſummati fuerint mille anni; ſoluetur Satanas de carcere ſuo, & exibit, & ſeducet gentes, quæ ſunt ſuper quatuor angulos terræ. Et circuierunt caſtra Sanctorum & ciuitatem dilectam.* Hæc quidem Antichriſti perſecutio eſt. Sed quod ait: *Soluetur Satanas de carcere ſuo*, non eſt exiſtimandum vno quopiam die aut anno peragendum ſimul ac ſemel: Paulatim enim id nunc agitur in ijs qui Antichriſtum præcurrunt, vt in ipſius aduentu peragatur. Iam igitur incipit ſolui Satanas, non ob aliud, quàm quia maiorem ſolito poteſtatem ad homines ſeducendos accipit. Atqui Satanicæ po-

teſtatis

atis instrumenta ad seducendos homines,
it hæretici. Quare & ipsos ad eam rem, per
udem & maliciam,magis quàm superiorum
nporum hæreticos, aptatos esse oportet: vt
mirum potentius in ijs, velut instrumentis
is,operetur Satanas iam solutus. Huius au-
m rei etiam illud est argumentum,quod ho-
erni sectarij non vna aut altera hæresi con-
nti sunt; sed quas olim singuli hæretici aut
uenerunt aut sunt secuti, quasque iam olim
illis Ecclesia damnauit; isti colligunt in
nassam, additis etiam alijs quas ipsi nouas pe-
ererunt. Quis enim est, obsecro,Lutherano-
um,aut Caluinianorum,aut etiam Anabapti-
tarum,qui non cum Simone mago fidem prę-
licet sine operibus; cum Manichæo,liberum
tollat arbitrium; cum Iouiniano, nuptias æ-
quet virginitati; cum Vigilantio, martyrum
sepulchris ac reliquijs insultet; cum Aërio,
fidelium pro defunctis orationes exsibilet?
Quis non penè omnes Albigensium, Fratricel-
lorum, Wicleffitarum, Hussitarum errores ac
hæreses, suas facit? vt de nouis Arianis, Sabel-
lianis, Nestorianis, quia minus latè pullula-
runt, nihil dicam. Si ergo illi peiores ac pesti-
lentiores sunt hæretici, qui plus pestilentis er-
roris collegerunt, quàm qui minus; sanè per-
spicuum est, nostros antiquis & peiores esse &
pestilentiores. Sed iam sepositis argumentis

à ſcriptura & ratione petitis, ad experientiam veniamus, & ipſorum noſtri temporis hæreticorum mores, ingenia, ſtudia propiùs intueamur, ne fortè calumniam ſe pati ex ratiunculis noſtris, conquerantur. Multa quidem in hæreticis cuiuſcunque ætatis vitia à Catholicis obſeruata, & à ſcriptoribus annotata ſunt; ſed duo præcipuè in ijs eminent quæ velut proprietates quaſdam & indiuiduas comites hæretica prauitas ſibi vendicat. Ea ſunt ſuperbia & odium. Superbia, qua ſibi ſupra modum placent, ſuamque gloriam impenſiſſimè quærunt; alios verò præ ſe faſtuoſi contemnunt. Odium, quo homines Catholicæ vnitatis proſequuntur. Vtrumque diabolicum vitium. De ſuperbia hæreticorum noſtri ſeculi, hoc ſolum dicam, in duobus eorum anteſignanis & coryphæis, Martino Luthero, & Ioanne Caluino tantam fuiſſe, vt etiam amicis & ſocijs ſuæ hæreſeos, fuerint intolerabiles. Teſtes eius rei, qui geſta eorum ſcripſerunt. Verùm longè certiores ſuperbiæ & arrogantiæ eorum teſtes ſunt libri ab ipſis ſcripti & editi: quos qui legerit, non mirabitur, ſi dixero duobus illis Luthero & Caluino nullum vnquam hæreſiarcham omnibus retro ſæculis arrogantiorem fuiſſe. Tantus paſſim in eorum libris faſtus, tanta philautia, tantus aliorum contemptus etiam excellentium Eccleſiæ doctorum, vt vix

ab apostolis ipsis temperent; certè non inferiores seipsos agnoscant. *Posuerunt enim in cælum os suum, & lingua eorum transiuit in terra.* Psal. 72.
Audite quid de se Lutherus scribat in libro ad ducem Georgium: *A tempore apostolorum*, inquit, *nullus doctor aut scriptor, nullus Theologus aut Iurisconsultus tam insigniter & clarè conscientias secularium statuum confirmauit, instruxit, ac consolatus est, sicut ego feci. Per singularem Dei gratiam hoc certò scio, quoniam neque Augustinus, neque Ambrosius, qui tamen in hac re optimi sunt, mihi in hoc æquales sunt.* Audite & Caluini verbum vnum ex multis; lib. 3. institutionis cap. 5. sic ait: *Ante mille & trecentos annos vsu receptum fuit, vt precationes fierent pro defunctis; Sed veteres omnes, fateor, in errorem abrepti sunt.* Ecce vobis arrogantiam istorum duorum, qua suam sententiam & doctrinam vel præponere audent, vel opponere toti Sanctorum Patrum antiquitati. Et dubitamus adhuc, quin totam suorum Patrum, id est, hæreticorum veterum arrogantiam fastu & superbia superent? Quales autem magistri, tales & discipuli; vt meritò in totam sobolem ab illis propagatam hoc superbiæ crimen conferamus. Restat vt de odio fraterno dicamus; quo vtique laborare se, imò flagrare & æstuare, apertissimè declarant verbis, scriptis, & factis. Nam quod ad verba spectat, vt priuatos eorum sermones passim

aduersus Ecclesiam virulentiæ plenos, taceam; quid aliud sunt eorum conciones, quàm maledicendi quædam exercitamenta, quibus conuicia & probra plenis buccis euomunt in filios Ecclesiæ Catholicæ, potissimum in sacerdotes & monachos, atque in dogmata Catholicæ religionis? vt verissimè quadrent in eos illa scripturæ verba; *Sepulchrum patens est guttur eorum. Venenum aspidum sub labijs eorum. Quorum os maledictione & amaritudine plenum est.* Nec secus de scriptis eorum sentiendum. Nam plerique eorum libri, quid aliud sunt quàm inuectiuæ & insectationes plusquam Satyricæ, quibus vel sanctissima Ecclesiæ instituta lacerant, vel personas exagitant? Quibus si detrahas spiritum blasphemiæ & maledicentiæ; profectò inuenientur admodum tenuia, ieiuna, & languida, ac penè mortua. Iam dicat mihi quispiam, an veterum hęreticorum aliquis aut linguam aut calamum habuerit dicendis aut scribendis in Catholicos contumelijs & maledictis æquè exercitatum? Quòd si fortè vel vnum inueniat; illud tamen hæreticis nostræ tempestatis peculiare ac proprium relinqui necesse est, quòd vsque adeò in cælum ponant os suum, vt Christi Domini nostri vicarium, non vereantur Antichristum appellare. Hoc enim primus fecit Mart. Lutherus; & in hoc, eum vt ducem & principem, omnes

Rom. 3.

hęre-

ęretici deinceps exorti, ſtrenuè imitantur. am Ioannes quidem Wicleffus & Ioannes us, ex quibus maximam peſtiferæ ſuæ do-trinæ partem Lutherus hauſit, cùm in clerum Pontificem Romanũ multa & acerba con-ſſerint maledicta; non tamen eò progredi nt auſi, vt Romanum Pontificem dicerent ſe Antichriſtum, illum ſcilicet hominem ccati, quem Paulus deſcribit. Quod quidem tet ex articulo Ioannis Hus 19. inter eos os concilium Conſtantienſe damnauit: In o dicitur quod per cenſuras excommuni-tionis, ſuſpenſionis & interdicti, clerus viam ęparat Antichriſto. Nam ſi viam Antichriſto nturo adhuc pręparat clerus Rom. vt ille cit; igitur, ex eius ſententia, nondum Anti-riſtus aduenit. At Lutherus hac in parte, vt multis alijs, magiſtros ſuos ſuperans, non um id dixit & ſcripſit; verùm, etiam diſci-lis ſuis, & in vniuerſum omnibus huius ſe-li ſectarijs adeò perſuaſit, vt nihil apud eos gis vulgatum magiſque decantatum ſit, àm Romanum Pontificem eſſe Antichri-m. Quæ contumelia, cùm in Chriſtum Do-num recidat, qui primarium eſt Eccleſiæ put, & cuius ille vicarium munus in terris it; ęſtimet nunc vnuſquiſque apud ſe, quan-Lutherani cętérique ſectarij noſtri peiores patribus ac maioribus ſuis, quibus tanta

blaſ-

blasphemia nunquam legitur excidisse. Et quidem minora sunt hæc quæ dixi, si cum factis eorum sæuis ac sanguinarijs conferantur, quæ illi odio fraterno repleti in Catholicos, sicubi potentiores euaserint, designauerunt. Nam vbi, quæso, non extant sęuitiæ & crudelitatis eorum exempla. Testes sunt Anglia, Gallia, Flandria, Hollandia vim odij Caluiniani toties & tam grauiter expertæ. Testes, noui martyres; eorum manibus crudelissimè interempti, tanta vbique multitudine, vt eorum numerum inire adhuc nemo potuerit. Certè Anglia & Hollandia, non decimam partem fortè nec centesimam passa est persecutionis & cædium, omnibus retro sæculis, ab hęreticis simul & paganis, quas hoc seculo, intra paucos annos, vel à solis hęreticis sustinuit: vt profectò cum hodiernis hæreticis antiqui illi si compararentur; longè se superatos facilè agnoscant. Ex quibus omnibus iam satis opinor constare, quàm neque paradoxon sit, neque temerarium, sed ipsa veritate subnixum, si dixero nostrorum temporum hæreticos, ijs potissimum vicijs, quæ sunt hęreticorum propria, id est superbia & odio, ita cum suis maioribus certare, vt non modò eos adęquent, verùm etiam non paruo interuallo post se relinquant. Possem eandem rem confirmare ex Apoc. cap. 9. vbi quinta tuba canente, sub nomine stellæ de cęlo

lapsæ

lapsæ in terram, item locustarum de fumo putei abyssi in terram exeuntium, Lutherus & tota hæreticorum factio eum subsecuta, talis nobis depingitur, vt quæ singularis & eximiæ ad nocendum maliciæ, facinora & exempla, præ omnibus quos tubæ superiores insonuerant, editura sit. Verùm obscurioribus insistere nolo; vbi manifestiora quæ protulimus argumenta satis abundèque sufficiunt. Restat, vt breuissimè diluamus ea quæ in diuersam quæstionis partem adferebantur. Simonem quidem magum fuisse insigniter malum atque superbum, non nego: Sed ille vnus fuit homo; Hîc verò non de persona vna aut altera quæstio est, sed de vniuerso genere hęreticorum nostri sęculi, collato cum generibus veterum hęreticorum. Adde quòd Simon quando se Deum fecit, & pro Deo coli voluit; non iam hęreticus erat, sed in apostatam profecerat. Nam hęreticus definitur qui sub titulo ac professione nominis Christiani, dogmata serit fidei Christianæ repugnantia. At qui semetipsum Deum facit aut Christum, non vtique se Christianum profitetur, id est, Christi discipulum, sed illi palam aduersatur; naturam & honorem eius ad se rapiens; quemadmodum facturus est Antichristus. Sed nec secunda obiectio mouere nos debet. Sciunt enim Theologi peccata spiritualia, cuiusmodi sunt superbia, inui-

inuidia, odiumque fraternum, suo genere peiora esse carnalibus. Iam autem ostendimus nostros sectarios spiritualibus vitijs excellere, Peiores ergo sunt Gnosticis, in quibus carnalia vitia notabantur. Porrò de tertia obiectione, jam antè dixi, non hîc à nobis quæri, vtrùm hęreses nouæ deteriores sint antiquis; sed vtrùm hęretici. Nam hæreticorum malitia è multis alijs ęstimanda venit, quàm ex solo suæ peruersæ opinionis obiecto. Et tamen, si multitudinem ac numerum prauorum dogmatum consideremus; etiam hac parte procul dubio, sicut demonstrauimus, veteres hęreticos neoterici multis, vt ita dicam, parasangis antecurrunt. Illud denique quod de Arianorum persecutionibus in historia celebratis, vltimo loco adferebatur; probat quidem nostros in Arianis habere præclara quædam exempla crudelitatis quæ imitentur; non tamen subuertit eam comparationem, qua illos à nostris superatos in hoc genere docuimus. Nam Ariani quidem paucis in locis talia fecerunt, ac seculis diuersis: At nostri multa longè deteriora, locis innumeris, atque in diuersis prouincijs, vno ferè eodemque tempore, immanissimè perpetrarunt. Igitur, vt concludam, ea sit, auditores, orationis nostræ vtilitas, vt cum hęreticorum nostri temporis tanta sit peruersitas, & ad nocendum malitia, quanta non fuit aliorum qui

supe-

ſuperioribus ſeculis eos præceſſerunt; intelligamus, quantoperè & conſuetudo eorum & doctrina, ex qua tam tetri naſcuntur fructus, fugienda nobis ſit, quantóque ſtudio cauendum ne eorum aut argumentis perſuaſi, aut blanditijs deliniti: (*nam facies eorum tanquam facies hominum, & capillos habent ſicut capillos mu-* Cap. 9. *lierum*, ait Ioannes in Apocalypſi) Catholicam Eccleſiam deſeramus vnquam; ſed vt in ea, per fidem & charitatem firmiter radicati & fundati, perpetuò maneamus.

Anno 1602. 4. Decemb.

ORATIO DVODECIMA.

An Chriſtus poſtquam in cælum aſcendit, aliquando in proprio corpore cuiquam apparuerit in terris.

TEMPVS nunc agitur, auditores, inter reſurrectioné Dominicam & aſcenſioné medium, quo nimirum B. Luca teſtante Chriſtus Dominus apoſtolis ſuis prębuit ſeipſum viuum poſt paſſionem ſuam, in multis argumentis, per dies quadraginta apparens eis, & loquens de regno Dei. Non enim illi dies otioſo tranſiêre decurſu; ſed, vt ait Leo Pontifex, magna in eis

in eis confirmata sacramenta, magna sunt reuelata mysteria. In ijs metus diræ mortis ablatus est, & non solùm animæ sed etiam carnis immortalitas declarata: In ijs, per insufflationem Domini infusus est apostolis omnibus spiritussanctus: & B. apostolo Petro supra cęteros, post regni claues, ouilis dominici cura mandata. Qua in re, vt singula præteream, illud in vniuersum discimus, per illos dies nullam Christi apparitionem factam esse, quæ non cum magna & publica vtilitate Ecclesiæ esset coniuncta. Tota enim in apostolis instruebatur Ecclesia; tota potestatem, doctrinam, consolationem accipiebat; quatenus scilicet illa omnia toti Ecclesiæ ad salutem erant profutura. Sed quorsum hæc? Vt de Christi Domini apparitionibus nequaquam humiliter sentiamus: ne temerè fidem accommodemus narratiunculis quibus dicitur: Huic apparuit Christus, & illi apparuit. Num tu igitur, inquies, quicquid huiusmodi fertur, explodis ac reijcis, aut in dubium vocas? Vt ad hoc respondeam, pono in q̃stione. *An Christus postquam in cælum ascendit, aliquando cuiquam apparuerit in terris.* De ea loquor apparitione, quæ non est per somnum aut ecstasim, nec per imaginem aut similitudinem sensibus obiectam, sed quæ in proprio corpore conspiciendum sese oculis humanis Christus exhibuerit; quomodo con-

spe-

ſpectus eſt poſt reſurrectionem oculis ſuorum diſcipulorum. Nec illud, in terris, ita accipi volo, vt ad videntem tantùm referatur, ſed etiam ad apparentem Chriſtum. Quare ad diſputationem præſentem non pertinet illa beati Stephani protomartyris viſio, qua ipſe quidem in terra poſitus, ſed Chriſtum in cælo conſtitutum oculis ſuis conſpexit, quum ait: *Ecce*
Act. 7. *video cælos apertos, & filium hominis ſtantem à dextris Dei.* Primùm igitur videamus, quid pro parte negante quæſtionis propoſitæ, poſſit adferri. Id quidem vel vnum, vel præcipuum hoc eſt, Chriſtum Dominum, quadrageſimo poſt reſurrectionem ſuam die, in cælum aſcendiſſe, & conſediſſe ad dexteram Patris; nec prius inde deſcenſurum, quàm veniat iudicaturus viuos & mortuos. Quod demum futurum eſt in conſummatione ſeculi. Non igitur, ante illud tempus, vlla Chriſti in terris apparitio corporalis cuiquam hominũ facta eſt; ac proinde quicquid tale factum narratur aut ſcribitur, reijciendum. Quod ſumitur, non prius inde deſcenſurus, quàm veniat ad iudicium (nam de eo ſolo dubitare quiſpiam poſſet); ex ſcripturis manifeſtum videtur, idque non qualicunque ſed angelico teſtimonio. Cùm enim apoſtoli Chriſtum in cælum aſcendentem intuerentur, Actorum 1. *Ecce duo viri*, haud dubium quin angeli, *aſtiterunt iuxta illos in veſtibus albis,*

albis, qui & dixerunt: Viri Galilæi, quid statis aspicientes in cælum? Hic Iesus qui assumptus est a vobis in cælum, sic veniet, quemadmodum vidistis eum euntem in cælum. Sic veniet; vtique in fine seculi, ad exercendum iudicium. Tanquam diceret; Non est quod aspiciatis in cælum, quasi inde huc ad vos rediturus sit Iesus. Frustra est illa vestra exspectatio. Quò iam ascendit, ibi mansurus est, nec inde reuersurus donéc ad iudicium veniat. Quo sermone angelico persuasi apostoli, mox, vt scriptura testatur, reuersi sunt Ierosolymam. Non minus aperta probatio est ex eiusdem libri capite 3. vbi Petrus apostolus sic ad Iudæos de Christo: *Quem oportet quidem cælum suscipere vsque in tempora restitutionis omnium.* Hoc quid aliud est, quàm oportere, id est, diuinitus esse decretum, & à prophetis prænunciatum, vt Christus in cælum receptus illic maneat vsque ad illud tempus, quo fiet omnium restitutio? Quæ periphrasis est extremi iudicij. Tertius accedat, Paulus apostolus, qui Colossenses suos exhortatur his verbis, paschali hoc tempore in officio diuino sæpè repetitis: *Si consurrexistis cum Christo; quæ sursum sunt quærite, vbi Christus est in dextera Dei sedens: quæ sursum sunt sapite.* Quibus sanè verbis non tantùm præcipit vt diuina ac cælestia quærant & sapiant, & totam spem suam ad illam cælestem patriam ex- Colos. 3.

N tendant;

tendant; verùm etiam sine dubio locum significat in cælestibus corporalem, in quo Christus secundum naturam assumptam atque in proprio corpore resideat gloriosus. Quare fatendum est, eum continuò & absque vlla temporis interruptione, ex quo semel in cælum ascendit, vsque ad eum diem & horam, qua fiet quod ab angelis prædictum audiuistis; quodque idem apostolus ait ad Philippenses 3. *Vnde etiam Saluatorem expectamus Dominum nostrum Iesum Christum*; in cælo esse & permanere. Quod & Augustinus in quodam loco testatur, citante Gratiano. De consecratione dist.2.cap. Prima: *Donec sæculum finiatur*, inquit, *sursum est Dominus*. Certè nisi Christus in cælestibus continuò resideret: aliquando falsò diceretur ab Ecclesia; *Vbi Christus est in dextera Dei sedens*. Falleretur aliquando quum Christum adorat & inuocat existentem in cælis. Hoc enim facit & fecit ex eo tempore, quo nouit eum in cælum ascendisse: sursum corda, sursũ oculos, sursum manus tendens ad Christum. Et quis est fidelium qui si interrogatus fuerit, vbi nunc sit Christus, dubitet respondere; Dominus noster Iesus Christus est in cælo? Rationẽ postulatus, symbolum fidei allegabit, in quo recitat de Christo: *Ascendit ad cælos, sedet ad dexteram Dei Patris omnipotentis. Inde venturus est iudicare viuos & mortuos.* Id enim sic se intelligere, quasi dictum

Phil. 3.

Tract. 30. in Ioan. sed Grat. male verba distinguit

dictum sit, Illuc ascendit, illic sedet donec veniat; Atque ita se in Ecclesia didicisse. Vnde quidam nostræ ætatis celeberrimus scriptor, quum in soluendo quodam Ioannis Caluini argumento versaretur; velut ex ore Catholicorum, respondens: *Nos*, inquit, *fatemur Christum quoad naturam humanam ascendisse in cælum; ibiq́ nunc esse, & futurum vsque ad diem iudicij, neque ante descensurum.* Sic ille. His igitur testimonijs satis roborata videtur assumptio propositi argumenti, qua dicebatur Christum non prius è cælo quò ascendit descensurum quàm veniat cum potestate magna & maiestate viuos & mortuos iudicaturus. Sed video desiderari vt eiusdem argumenti consequentia probetur. Nam si dicam fieri non posse vt idem corpus simul in diuersis sit locis; meritò mihi respondebitur, naturaliter non posse, sed diuina virtute quò minùs id fiat nihil obstare. Id enim confitemur omnes Catholici, atque hoc modo respondemus hæreticis sacramentarijs, dum simili argumentatione realem & corporalem Christi in Eucharistiæ sacramento præsentiam, nobis subtrahere conantur. Proinde firmior adhibenda est probatio. Hanc verò suppeditat angelicus doctor Aquinas, quum docet non posse vnum idemque corpus ne quidem diuina virtute constitui localiter in pluribus locis; sed sacramenta-

Bellar. lib. 1. de sacramẽto Euch. ca 14.

Vide Dom. Soto in dist. 10. q. 1. ar. 5.

liter tantùm. Tradit eam doctrinam in quodlibetis & in 4. sent. & in 3. parte suæ summæ: Atque hac ratione probat, Quoniam contradictio sequetur, si corpus aliquod idem numero ponatur esse localiter, siue, vt ille loquitur, circumscriptiuè in pluribus locis. Id quomodo demonstret, apud ipsum videre est. Huiusmodi namque subtilitatum pertractatio huic nostrę non conuenit orationi. Si igitur S. Doctoris permagna est, vt esse debet apud omnes authoritas, in eo præsertim argumento de quo audiuit à Christo; *Bene scripsisti de me Thoma*: fatendum erit Christum posteaquam in cęlum ascendit, nunquam cuiquam in terris corporaliter apparuisse; ne, quod tantus doctor fieri posse negat, idem corpus simul plures ac diuersos locos occupet; cęlestem videlicet, à quo non recedit, & terrestem siue aëreũ in quo poneretur apparere. Non enim de modo sacramentali nunc agitur, sed de locali; secundum quem fiunt apparitiones rerum corporaliter præsentium. Hæc sunt, auditores, quæ pro parte negante quæstionis initio propositę, produci poterant: non ea tamen tanti ponderis, vt alteri parti præiudicium facere queant. Ad eam igitur suis argumentis astruendam accingamur. Iam suprà dixi, de ea Christi Domini apparitione quæstionem institutam esse, qua seipsum in proprio corpore conspi-

ciendum

ciendum humanis oculis exhibuerit: non de ea qua visus sit per somnium, aut ecstasin, aut per similitudinem aliquam corpoream oculis obiectam. Non igitur huc pertinent apparitiones quas legimus factas aut Petro apostolo, quando vidit aperto cęlo vas quoddam submitti in quo erat omne genus animalium; Actor. 10.
quando & ei dictum est à Domino: *Surge Petre, occide & manduca.* Aut Paulo, quando astitit ei Actor. 23.
Dominus nunc Ierosolymis, nunc Romę, confortans eum & animans ad constantiam. Aut 2.Timot.4. Apoc. 1.
Ioanni apostolo, quando vidit similē filio hominis, vestitū podêre, & reuelantem mysteria quæ scriberet. Multo minùs ad rem præsentem facit illa seu visio, seu reuelatio facta Paulo apostolo, quando, sicut ipse commemorat, *raptus est vsque ad tertium cælum, & in paradisum, vbi audiuit arcana verba, quæ non licet homini loqui.* Primùm quia non ibi Christum vidisse se dicit. Deinde quia non quid in terra viderit vel audiuerit, refert; sed quid in cælo, & in paradiso. Postremò nec ipse audet affirmare, vtrùm id passus sit in corpore existens, an extra corpus. His ergo remotis, illa vel inprimis ad institutum nostrum pertinet apparitio qua eidem Paulo apostolo Christus Dominus apparuit, nondum Paulo, sed adhuc Saulo; nondum apostolo, sed aduersario; quando ille in ipso persecutionis feruore Damascum petens,

vt Christi fideles vinctos & perdendos perduceret in Ierusalem; repente prostratus in terram, audiuit vocem dicentem sibi; *Saule, Saule quid me persequeris?* Quo dicente, *Quis es Domine?* Dominus respondit; *Ego sum Iesus, quem tu persequeris* Et iterũ interroganti, *Domine quid me vis facere?* Respondit, *Surge, & ingredere ciuitatem*, &c. Act. 9. Sed vt hoc exemplo rem propositam doceamus; tria probanda sunt: Paulum vidisse Christum; quod in verbis memoratis non habetur: & vt viderit, eam visionem non imaginariam aut similitudinariam fuisse, quomodo aliàs Christum illi apparuisse iam diximus, sed qua ipsum hominem Christum oculis suis corporeis aspiceret. Ac tertiò, Christum in terris a Paulo conspectum esse. Horum primum nullo negotio probatur. Quod enim eo loco tacuit scriptura, alibi expressit. Nam eodem capite Ananias, ad quem missus erat Paulus catechizandus, sic eum alloquitur: *Saule frater Dominus misit me Iesus, qui apparuit tibi*, Græcè, *visus est tibi, in via qua veniebas.* Et rursus capite 22. *Deus præordinauit te vt videres Iustum, & audires vocem ex ore eius.* Barnabas quoque de eo narrat apostolis, quomodo in via vidisset Dominum, & quia locutus est ei. Act. 9. Sed & Dominus Saulum prostratum, sic allocutus est; *Ad hoc apparui tibi*, Græcè *visus sum tibi, vt constituam te ministrum*

& testem eorum quæ vidisti. Refert hoc ipse Paulus coram Agrippa rege, vocatque cælestem visionem. Act. 26. Nec aliò referendum quod scribit 1. Corinth 9. *Nonne Christum Iesum Dominum nostrũ vidi?* Et c. 15. *Nouissimè omnium tanquam abortiuo, visus est & mihi*. Vt sanè mirum sit Caietanum hanc visionem, cuius ad Corinthios meminit Paulus, aliò detorquere, quasi tunc non viderit, quando audiuit; *Quid me persequeris?* Ita vir doctus cæcutit in re manifesta. De altero quod probandum erat, obloquitur Caluinus. Nam historiam Act. 9. ita tractat quasi Saulus Christum non in propria persona viderit, sed in specie aliqua Christum repræsentante; nec vocem audierit ipso Christi ore prolatam, sed diuinitus factam in aëre; qualis fuit vox Dei Patris super Christum baptizatum, & in monte transfiguratum. Sed ad hoc commentum refellendum, si non sufficiant tam aperta scripturæ verba quibus dicitur Paulus vidisse Dominum, & locutus ei fuisse, & audisse vocem ex ore eius; eo saltem argumento planè reuincitur, quia constat hanc apparitionem Paulo propterea factam esse, vt tanquam oculatus testis resurrectionis Dominicæ, pari iure & authoritate cum cæteris apostolis qui Christum in carne viderant, eius euangelium gentibus annunciaret. *Ad hoc*, inquit, *apparui tibi, vt constituam te ministrum &*

testem eorum quæ vidisti. Atque id omnino volũt ea quæ scribit ad Corinthios; Dicens enim; *Nonne Dominum nostrum vidi* ? cum alijs apostolis se comparat, vt qui non minùs quàm illi Dominum in carne viderit. Cùm autem dicit omnium nouissimè sibi visum esse Christum; vtique testibus oculatis resurrectionis Christi sese annumerat; quales erant Petrus, Iacobus & alij discipuli, quibus post resurrectionem suam Dominus apparuit. Ideò verò se illis annumerat, vt & suo ipsiùs testimonio veritatem resurrectionis cõprobet. Quæ probatio nulla esset, si non eodem modo quo cæteri, Dominum vidisset: vt optimè ratiocinatur S. Thomas parte 3. suæ summæ. Tandem agnouit hoc etiam Caluinus, ipsa luce veritatis conuictus: Itaque confugit ad illud destruendum quod nobis tertio loco probandum erat. Dicit enim in suis institutionibus, Paulum vidisse quidem & audiuisse Christum ipsum, sed in cælo existentem; ita scilicet vt diuino quodam miraculo oculi & aures Pauli cælos penetrarent. Sed quid ais Caluine? Nuper in eodem opere, Sanctorum inuocationem, sanè quàm petulanter exagitabas, huiusmodi verbis: *Quis eousque longas esse illis aures reuelauit, quæ ad voces nostras porrigantur? oculos etiam tam perspicaces, qui necessitatibus nostris aduigilent.* Nunc verò, an non vides te Paulo tam longas aures dare, &

q. 57. ar. 6. ad 3.

oculos tam perſpicaces, vt in cælum vſque penetrent, quibus & videat Chriſtum & audiat. Sed hoc ad hominem. Cæterùm res ipſa doceatur. Lux tanta Paulum circumfulſit, vt eum planè excœcauerit: Deinde non ipſe ſolus ſed & comites eius, quamuis minus perfectè, & lumen viderunt & ſonum vocis audierunt. Tum illę mutuæ interrogationes, & reſponſiones; *Quid me perſequeris? Quis es Domine? Ego ſum Ieſus, quem tu perſequeris. Quid me vis facere? Surge & vade, &c.* ac plura quæ alibi referuntur: an non hæc omnia ſatis arguunt, & lucem corporis Dominici in aëre proximo fuiſſe, & allocutionem mutuam cominus factam, vbi Chriſtus in aëre conſtitutus Paulo vicinus eſſet, & quidem vicinior quàm alijs? Quòd ſi Paulus Chriſtum in cælo tantùm vidiſſet; non adeò certè fuiſſet idoneus reſurrectionis Dominicæ teſtis. Nam facile potuiſſent homines reijcere eius teſtimonium, ac dicere vel deceptum eſſe videndo ob tam immenſam loci diſtantiam, vel ſola vidiſſe imaginatione. At dices: Scriptura teſtatur lucem illam fulſiſſe de cælo: Et Paulus ipſe cæleſtem viſionem vocat, *Non fui*, inquit, *incredulus cæleſti viſioni*. Sic etiam interdum Auguſtinus: *Caput de cælo clamat, Quid me perſequeris?* Breuiter reſpondeo, tritiſſimum eſſe in ſcripturis vt cælum pro aëre qui ſupra nos eſt, accipiatur, etiamſi ſit valde pro-

propinquus. Vnde legimus pluuiam cæli, & volucres cæli, & multa talia. Quamquam quod ex Augustino adfertur etiam sic intelligi potest, caput de cælo clamasse; quia Christus qui clamabat reuera in cælo erat; nec ideo tamen non in aëre vicino, vt paulò pòst declárabo. Atque hæc satis de Christi apparitione post eius ascensionem Paulo facta. Sed nunquid in hac re Petrus coapostolo suo Paulo inferior? Refert Ambrosius in oratione contra Auxentium, B. Petrum quum ab infidelibus qui Romæ erant ad necem quęreretur; a Christianis rogatum, vt ad instituendum & confirmandum populum se reseruaret; quamuis esset cupidus passionis, ex vrbe egredi cœpisse. Tum vidisse sibi in porta Christum occurere, vrbemq́ue ingredi; & dixisse: *Domine quò venis*? Christumq́ue ei respondisse, *Venio iterum crucifigi.* Quo responso accepto, Petrum mox sponte in vrbem remeasse, vt qui intelligeret hoc domini responsum ad se pertinere. Referunt hoc idem & alij graues authores. Ac fortassis illud est quod Petrus in secũda sua epistola scribit, à Christo Domino sibi significatum velocem esse depositionem tabernaculi sui. Nihil enim vetat quo minus hæc epistola scripta sit a Petro statim post illam Christi apparitionem, priusquam iussu Neronis comprehenderetur, affigendus cruci. Arbitror autem

&

& in hac Christi apparitione, magnæ cuiusdã rei mysterium significatum esse. Sicut enim Paulo propterea Christus apparuit, vt eius apostolatui adderet authoritatem,& sic eiusdem testimonio suæ resurrectionis veritatem confirmaret: ita æquum est existimare Christum propterea Petro, quum Roma discedere vellet, apparuisse, ac ne discederet, admonuisse; vt ostenderet vrbem Romam diuinitus electam, in qua, Petri cathedra fundaretur, ac totius Ecclesiæ principatus stabiliretur. Quæ res profectò non perinde fidem obtinuisset, si Petrus extra Romam mortuus fuisset. Cùm autem apparitio quæ Paulo facta est, non per imaginationem aut similitudinem aliquam, sed in propria Christi persona, contigerit; non est quod de apparitione quæ Petro contigit, diuersum sentiamus; ne plus aliquid apostolo Paulo, quàm apostolorum principi Petro concessisse, Christus videatur. Iam hæ duæ tam insignes apparitiones sufficere possent & fortasse sufficiunt: Libet tamen & alias aliquot attexere. Narrat Marcellinus Comes in Chronicis Monaxio & Plinta coss. decem scilicet annis ante mortem B. Augustini, Dominum nostrum Iesum Christum in nube apparuisse supra montem Oliueti: atque inde multas vicinarum gentium nationes, tam visu quàm auditu perterritas, atque in Christum credentes,

sacro

ſacro fonte ablutas fuiſſe, omniumque baptizatorum tunicis crucem Saluatoris impreſſam refulſiſſe. Et, vt multa ſtrictim percurram, legitur idem Chriſtus Dominus apparuiſſe B. Carpo, apud Dionyſium in epiſtola ad Demophilum: B. Antonio, apud Athanaſium in eius vita. Victori cuidam, apud Paulinum in epiſtola ad Macarium. Ioſepho cuidam, apud Epiphanium in hæreſi 30. S. Martyrio, apud Gregorium hom. 39. ſuper Euangelia. Alij cuidam viro ſancto peregrinorum ſuſceptori, in homil. 23. eiuſdem operis. S. Tharſillæ, apud eundem Gregorium lib. 4. dial. Ipſi ſancto Gregorio, apud Ioannem diaconum vitæ eius ſcriptorem. Et quis cætera enumeret, quæ de huiuſmodi apparitionibus feruntur; vt quæ S. Brigittæ, S. Catharinæ Senenſi, alijſque ſanctis factæ ſint? Equidem de his omnibus aut plæriſque facile mihi perſuaſero, partim eas ſola imaginatione completas eſſe, partim exteriorum ſenſuum immutatione factas, partim accidiſſe in corporibus, angelorum miniſterio formatis; denique nonnullas incertæ eſſe narrationis; vt hîc vel maximè locum habere debeat illud apoſtoli; S*piritum nolite exſtinguere. Prophetias nolite ſpernere. Omnia probate; quod bonum eſt tenete.* Porro ſiqua verè corporalis apparitio perſonæ Chriſti, duabus illis præcipuis adiungenda foret; non aliam malim quàm

de

de qua meminerunt authores non contemnendi, scilicet eam qua Christus, dilectissimæ matri suæ virgini Mariæ tunc apparuit, quãdo ad eam ex hoc sęculo migraturã venit, animam illius sanctissimã assumpturus in cælum & supra choros angelorum exaltaturus. Hoc enim sentire & pietati congruum est, & sanæ doctrinæ nulla ex parte dissentaneum. Verùm vtcumque ea res se habeat (neque enim animus est affirmare quod certa authoritate probare non possum): ex illis tamẽ apostolicis, & maximè ex apparitione Paulina, colligo & concludo responsionem indubitatam; Christum, posteaquàm in cælum ascendit, aliquando secundum veram ac visibilem sui corporis substantiam in terris apparuisse. Tantùm superest vt argumento in contrarium allato satisfaciã. Id quidam ita commodè se facere putant, si dicant nihil esse absurdi, Christum interdum ad horam supernum illum gloriæ suæ locum relinquere, & pro salute seu consolatione suorum electorum in terris agentium, ad eos descendere; continuò pòst in habitationem cælestem recipiendũ. Ita sentit S. Thomas parte 3. q.57. ar.6. Dicit enim dignitati mansionis cęlestis quam Christus habet in cælo, non derogare, si ex aliqua dispensatione quandoque corporaliter ad terram descendat, vt se alicui specialiter ostendat; sicut Paulo. Nec sanè aliter

ter ille respondere potuit; vt cuius sententia sit nulla virtute posse idem corpus localiter in diuersis locis constitui. Doctori suo consentit cõmentator eius Bartholomæus Medina. Astipulantur Ioannes Hesselius in explicatione resurrectionis Dominicæ, & Alfonsus Mendoza in controuersijs Theologicis, & alij nonnulli qui S. Doctoris vestigijs pressius insistunt. Verùm, quia satis ex scripturis, atque ipsa ratione, & quodam fidelium consensu, dudum à nobis probatum est, Christum Dominum quem Pater ad dexteram suam collocauit in cælestibus non ante extremum iudicij diem inde descensurum; quando etiam cum eo venturi sunt omnes angeli eius; ea nobis argumenti propositi solutio potius eligenda est qua propositæ obiectionis consequentia negatur. Libenter enim fatemur cum plerisque Theologis quando illæ Christi apparitiones quas retulimus & probauimus, factæ sunt, Christum in diuersis locis simul localiter extitisse: idque eò fatemur propensius, quòd hęc sententia plurimum adiuuet Catholicam nostram fidem qua credimus in sanctissimo Eucharistiæ sacramento, Christum verè, realiter, & corporaliter esse præsentem. Nam si localiter idest, secundum extensionem quantitatis, ostenditur aliquando simul fuisse in pluribus locis; quãto magis id fieri potest sacramentaliter, hoc est,

per

per modum ſubſtantiæ, non quantitatis ? Itaque veniam dabit S. Doctor, ſi, quem in præcipuis veneror, hac in parte ab eo recedam. Non enim id facio temerè, ſed magna ratione coactus: nec ſolus, ſed cum multis alijs; nec his quibuſcunque, ſed doctiſſimis, inter quos numero Dominicum à Soto dogmatum ſancti Thomæ grauem alioqui & ſtrenuum propugnatorem. Vt igitur finem dicendi faciam, auditores, eum fructum habeat hæc diſputatio, vt aduerſarij oculos ſuos aperiant, & Dei potentiam ingenij ſui terminis non circumſcribant, ne pergant à nobis illud audire, quod à Chriſto Sadducæi: *Erratis, neſcientes ſcripturas neque virtutem Dei.* Catholici verò, in eo quod credunt, vt tenacius credant, confirmentur; nec ab eo quod in Eccleſia Chriſti didicerunt, vllis hæreticorum argutijs (quas omnes fidei fundamento innixa vera Theologia facilè diſpellit) abduci ſe patiantur: illo per gratiam ſuam præſtante, qui eſt in ſecula benedictus.

Anno 1605. 10. Maij.

ORATIO

ORATIO DECIMA-TERTIA.

Vtrùm siccarum missarum vsus iusta ratione sublatus sit per synodos episcopales.

QVAM ad vos, auditores ornatissimi, habiturus sum orationem, ordiri libet ab illo psalmi
Psal.25. versiculo; *Domine dilexi decorem domus tuæ, & locum habitationis gloriæ tuæ.* Dixit hoc ille, & dicere potuit, qui singulari zelo pietatis accensus, in suis cogitationibus & consilijs ab initio sui regni nihil

prius

prius habuit, quàm vt ea quæ ad decorem domus Dei pertinent, promoueret. Vix enim inauguratus regno, congregatis omnibus electis ex Israël, arcam Domini summa celebritate adduxit in ciuitatem regiam. Quod quidem 2. Reg. 6.
fecit tãta animi deuotione, vt accinctus ephod lineo totis viribus ante arcam saltaret ac luderet: regiæ suæ dignitatis (si carnali sensu loquendum sit) oblitus ac negligens; adeò vt etiam à sua coniuge Michol, filia Saul, despectus & irrisus fuerit, dicente, *Quàm gloriosus fuit hodie rex Israel, discooperiens se ante ancillas seruorum suorum; & nudatus est quasi nudetur vnus de scurris.* At ille, quod religiosissimum principem ac Dei seruum decebat, respondit, *Ante Dominum qui elegit me potius quàm patrem tuum, ludam, & vilior fiam plusquam factus sum: & ero humilis in oculis meis; & cum ancillis de quibus locuta es, gloriosior apparebo.* Sciebat enim illud quod omnes Christiani nouimus, quia Deo seruire, regnare est. Cui & nouerat dicere, *Tu es gloria mea & exaltans caput meum.* Sed non ibi conquieuit animus pijssimi regis. Iam arcam ad se introduxerat, tenso ei tabernaculo, & Leuitarum ministerijs vtcunque ordinatis, qui coram ea in hymnis & organis & cymbalis & tubis iugiter laudarent Dominum, confitentes ei quoniam bonus, quoniam in sęculum misericordia eius: Iamque videri poterat

voto potitus. Verùm ille multo longiùs deuotionem suam extendit. *Diligebat quippe decorem domus Dei.* Ideo de domo cogitat ædificanda Domino. *Vidésne*, inquit ad Nathan prophetam, *quòd ego habitem in domo cedrina; arca autem Domini sub pellibus est?* Cúmque responsum
2. Reg. 7. accepisset à Domino, *Non tu ædificabis mihi domum ad habitandum : sed filius qui nascetur tibi, ipse ædificabit domum nomini meo* : Minimè tamen cessandum sibi ratus, illud saltem suarum partium esse putauit, vt omnem materiam, omnemque sumptum præpararet ad domum Domino ædificandam. Et quam domum? *Domus,*
1. Par. 22. inquit, *quam ædificare volo Domino, talis esse debet, vt in cunctis regionibus nominetur. Præparabo ergo ei necessaria.* Et ob hanc causam, ait scriptura, ante mortem suam omnes præparauit impensas. Scire vultis impensarum magnitudinem? *Ecce ego*, inquit ad Salomonem filium suum, *in paupertate mea præparaui impensas domus Domini; auri talenta centum millia; & argenti mille millia talentorum; æris verò & ferri non est pondus. Vincitur enim numerus magnitudine. Ligna quoque & lapides præparaui ad vniuersa impendia.* &c. Neque tamen hæc satis illi erant ad maiestatem domus, quam ędificare voluit: quod de suo minus potęst, de publico procurat, indicta principum ac totius populi collecta spontanea. Qui, regis ad exemplum, toto

corde obtulerunt ea quæ commemorantur eiusdem libri cap. 29. Nec hac quidem prouidentia contentus, adiungit mandatum quo pręcipit cunctis principibus Israël, vt adiuuent filium suum. Quin & illud ad curam suam pertinere existimauit, vt locum ædificando templo aptum & commodum inueniret. Qua in re, solicitudinem eius, quanta fuerit, pulchrè describit Salomon, ita de patre suo canens in psalmo; *Memento Domine Dauid & omnis mansuetudinis*, siue, vt in Hebræo est, afflictionis & laboris, *eius: Sicut iurauit Domino; votum vouit Deo Iacob. Si introiuero in tabernaculum domus meæ, si ascendero in lectum strati mei; Si dedero somnum oculis meis, & palpebris meis dormitationem: Et requiem temporibus meis: Donec inueniam locum Domino; tabernaculum Deo Iacob.* Nec voto suo frustratus est rex Deo deuotus. Nàm sęquiente peste, quam inter tres plagas elegerat, quum pro populo supplicaret, oraculo diuino ostensus est ei locus in quo & placare Deum oblato sacrificio deberet, & domum ei ædificandam filio suo mandare. Denique ne quid esset quod ad Dei cultum in ea domo constituendum ac stabiliendum à se desiderari posset; penè limites suæ potestatis atque officij prætergressus, accuratè etiam ministeria disposuit sacerdotum ac Leuitarum, prępositos, cantores, ianitores, thesaurorum va-

ſorumque ſacrorum cuſtodes; Item miniſte-
riorum ordines & vices. Addit & pſalmos à
ſeipſo compoſitos; & muſica varij generis in-
ſtrumenta, diuinis laudibus celebrandis ac-
commodata. Atque hæc omnia ſanè mereban-
tur, vt domus illa ſeu templum, Dauidis po-
tius quàm Salomonis diceretur, quamuis vſus
loquentium (ſed extra ſcripturam ſacram) di-
uerſum obtinuerit. Multo enim plus eſt quod
in eam contulit Dauid, quàm quod Salomon.
Sed myſtica ratio, quæ Dauidem prohibuit ab
ædificanda domo Dei, id etiam poſtulabat, vt
non Dauidis templum, ſed Salomonis nuncu-
paretur. Quum alioqui ſi merita conſideren-
tur, Dauidis ſint in eo opere, quàm Salomo-
nis, haud dubiè excellentiora. Hæc de Dauide,
vt oſtenderem quàm is verè dicere potuerit:
*Domine dilexi decorē domus tuæ, & locum habita-
tionis gloriæ tuæ.* Ac rurſum quàm verè cecinerit
Pſa. 83. in alio pſalmo: *Quàm dilecta tabernacula tua
Domine virtutum! concupiſcit & deficit anima
mea in atria Domini.* Habuit ille in hoc pietatis
zelo, non quidem ęquales, ſed tamen imitato-
res ſtrenuos, Ezechiam & Ioſiam reges, Zoro-
babel ducem populi, & Simonem Oniæ fi-
Cap. 50. lium, ſacerdotem magnum, quem præclarè
commemorat Eccleſiaſticus. Horum exempla
velim ob oculos poſita tam regibus quàm ſa-
cerdotibus Chriſtianis, vt quod ab illis tanto
ſtudio

ſtudio factum viderint circa templum illud vmbraticum, eiuſque cultum carnalem vt ita dixerim, conſeruandum atque inſtaurandum; id à ſe, ſtudio certè non minori, nouerint agendum pro conſeruatione & inſtauratione cultus ſpiritualis, quem in Eccleſia ſua Chriſtus inſtituit. Quamuis enim vterque ſit cultus exterior, conſiſtens in ceremonijs, ſacramentis, ſacrificijs externis & ſenſibilibus, nec non in precibus & canticis audibili voce pronunciatis; quamuis etiam vtrique cultus interior reſpondere debeat: illum tamen carnalem voco, hunc ſpiritualem, quòd ille non niſi ad emundationem carnis & remiſſionem peccatorum legalem valeret (*Nihil enim ad perfectum adduxit lex*; ait apoſtolus. vnde & *mandatum illud carnale* ab eodem vocatur) quodque huic ſuæ qualitati congruentes habuerit ceremonias, quas idem apoſtolus iuſtitias carnis appellat: hic verò, ex inſtitutione ſui authoris, ad emundandam conſcientiam, animaſque ſanctificandas vim ſuam extendat; cui proinde ceremoniæ vt pauciores, ita & puriores & ſpiritualibus ſignificandis aptiores, ſunt aſſignatæ. In quo item, ſacrificium non multiplex ſed vnum; non brutorum animalium occiſorum, ſed corporis & ſanguinis Domini noſtri Ieſu Chriſti: In qua parte miniſterij, quemadmodum Epiphanius & Hieronymus loquuntur,

Heb.7.

 præ-

præcipua salus est Christianorum. Quam ob causam Patres concilij Tridentini inter alia quæ pro reformatione Ecclesiæ prudenter & sanctè constituerunt, singularem curam adhibendam voluerunt vt hoc sacrosanctum Missę
Sess. 22. sacrificium omni religionis cultu & veneratione celebraretur. *Quòd si*, inquiunt, *necessariò fatemur nullum aliud opus adeò sanctum ac diuinum à Christi fidelibus tractari posse, quàm hoc ipsum tremendum mysterium quo viuifica illa hostia. qua Deo Patri reconciliati sumus, in altari per sacerdotes quotidie immolatur; satis etiam apparet, omnem operam & diligentiam in eo ponendam esse, vt quanta maxima fieri potest, interiori cordis munditia & puritate, atque exteriori deuotionis ac pietatis specie peragatur. Cùm igitur multa iam siue temporum vicio, siue hominum incuria & improbitate, irrepsisse videantur, quæ à tanti sacrificij dignitate aliena sunt: vt ei debitus honor & cultus, ad Dei gloriam & fidelis populi ædificationem, restituatur; decernit sancta Synodus, vt ordinarij locorum episcopi ea omnia prohibere atque è medio tollere sedulò curent ac teneantur, quæ vel auaricia idolorum seruitus, vel irreuerentia, quæ ab impietate vix seiuncta esse potest, vel superstitio, veræ pietatis falsa imitatrix, induxit.* Et multis interpositis; *Postremò, ne superstitioni locus aliquis detur, edicto & pœnis propositis caueant, ne sacerdotes alijs, quàm debitis horis celebrent, néue ritus alios aut alias cere-*

monias & preces in missarum celebratione adhibeant, præter eas quæ ab Ecclesia probatæ ac frequenti & laudabili vsu receptæ fuerint. Huc vsque Synodus. Cuius quidem decretum strenuè & pro viribus exsecuti sunt, cùm aliarum regionum episcopi, tum vel hi maximè qui Belgij nostri regunt Ecclesias. Exstant eorum decreta Synodalia de cultu, ceremonijs & officio diuino, deque tollendis ac profligandis vitijs & corruptelis, quas superiorum temporum supina negligentia, etiam in ipsius sacrificij sacram actionem inuexerat; adeò vt multa iam, Deo eorum pios conatus adiuuante, correcta habeamus. An verò inter eiusmodi vitia seu corruptelas reponi debeat illa dudum ac passim vsitata Missarũ, quas vocant, siccarũ celebratio, dubitare quis posset. Certè ita visum est Reuerendissimis Dominis Ecclesiarũ Belgicarum episcopis; qui pari consensu missas istiusmodi censuerunt penitus abrogandas; idque Statutis ea de re editis, partim in synodis ipsorum tam diœcesanis quàm prouincialibus, partim in Directorijs parochorum, quæ Pastoralia seu Manualia vocantur. Quæro igitur an siccarum Missarum vsus iusta ratione sublatus sit per synodos episcopales; ea de re pro tempore pauca dicturus, si primum quænam Missa sicca dicatur, & quas ob causas celebrari soleat, exposuero. Guido de monte Quæstio.

Rocherij in libro cui titulus est *Manipulus curatorum*, quemque typographi hodie inscribunt Enchiridion sacerdotum, tract. 4. cap. 7. ita scribit; *Ratione peregrinorum non debet quis transgredi institutionem de unica missa celebranda in die. Saluo tamen meliori iudicio, magis apprebo circa ista, consuetudinem qua obseruatur in aliquibus Ecclesijs Gallicanis; quando scilicet dictâ missâ superueniunt peregrini ad aliquam Ecclesiam; si non sit ad manum alius sacerdos paratus celebrare, sacerdos induit se, quomodo si deberet dicere missam, & dicit missam de B. Virgine, vel de sancto spiritu vel de illo sancto in cuius honorem suscipitur peregrinatio; non tamen dicit canonem, nec consecrat: sed ostendit eis reliquias aliquas loco eleuationis corporis Christi. & ista missa vocatur missa sicca.* Sic ille. Ioannes Eckius in annotationibus ad librum quendam oblatum Cæsari, art. 21. *Missam siccam appellant*, inquit, *quando die dominico aut festo sacerdos simulat omnia quæ sunt celebrantis, cum introitu, collecta, epistola, euangelio & canticis; tamen quia non habet communicantem, nec ipse vult communicare, ideò non consecrat; sed est missa sicca, sine Eucharistia, sine corpore & sanguine Christi.* Nostri temporis scriptor Emanuel Sa, in aphorismo 39. verbi Missa, describit hoc missę genus his verbis; *Missa sicca celebratur sine planeta, cum vestibus reliquis sacris, vel superpelliceo cum stola in modũ crucis, & cãdelis. Non fit autẽ cõuersio*

ad

ad populum nec cōsecratio, nec ea quæ ad oblationem pertinent. Hæc ille. Parochus quidam diœcesis Cameracensis ante annos 25. sic mihi eam descripsit; *Cùm noua nupta offert se benedicendā, solent pastores (vel quia antè sacrosancta mysteria peregerunt, vel quia cibum sumpserunt) solent, inquā, submissa voce missam celebrare, quā vocant siccam, hoc pacto: Non præmittunt confessionē, sed incipientes ab Introitu, omnia perficiunt vsq; ad canonem; tum canone omisso transeunt ad orationem dominicam, cætera superaddentes; sed non communicant, quia non consecrarunt.* Hactenus ille. Dicuntur & vetera quarundam ecclesiarum Manualia modum ac ritum præscribere missarum huiusmodi celebrandarum, ac nominatim Sacerdotale Romanum: quæ quoniam in promptu non habebā, verba eorum prætermitto. Satis enim ex his quæ in medium attuli, intelligere licet, quænam Missa sicca dicatur, & quas ob causas celebrari solita. Rationem nominis Eckius disertè expressit, quia sine Eucharistia est, id est, sine corpore & sanguine Domini. Causæ variæ indicantur. Prima, quam solam adfert author Manipuli, nè peregrinus qui voto suscepto memoriam alicuius sancti visitat, serò adueniens omninò careat missæ solatio. Hanc causam aliæ postea subsecutæ sunt; vt si noua nupta sit benedicenda, si puerpera purificanda: Item pro nauigantibus, vt quoniam in mari propter agita-

agitationem missas celebrare periculosum est, ideoque illicitum, vt tradunt Summistæ, Syluester & alij; saltem habeant aliquid simile sacrificio missæ. tametsi refert S. Gregorius lib. 3. dialogi cap. 36. quosdam nauigantes oborta tempestate in extremo discrimine positos, pace mutuò data corpus & sanguinem redemptoris accepisse. Eas verò Missas nauticas aliqui vocant: Alias porro, venaticas seu venatorias; quæ fiunt in gratiam venatorum, quibus scilicet ad venationem festinantibus integrum non est, integrum missæ sacrificium audire; aut ab ea serò reuersis, non licet. Sed & pro defunctis hoc genus missarum aliquãdo celebrari consueuit. Legi in epitaphio cuiusdam qui mortuus est ante annos 128. fundationem ab eo factam trium missarum, & trium siccarum; vtique pro refrigerio animæ suæ. Iam verò generalem quandam causam Eckij verba nobis innuunt; *Quoniam*, inquit, *sacerdos non habet communicantem, nec ipse vult communicare (fortè grauatus mala conscientia): propterea non consecrat, sed siccam missam facit.* Si quæras à quo tempore inceperit vsus harum missarum; arbitror non multo ante tempora Guidonis Rocheriani. Nam de ea consuetudine loquitur velut recentiore & particulari. Scripsit autem ille suum librũ ante annos 275; quod ex epistola dedicatoria liquet. Ex eodem

satis

ſatis apparet has miſſas originem habuiſſe in Gallia, quamuis inde paulatim ad alias regiones, Germaniam, Italiam & Belgium noſtrum manauerint. Ac fortaſſe authoritas libri (multorum enim manibus teri ſolet) effecit, vt qui in eo commendatur, ſiccarum miſſarum vſus, paſſim fuerit receptus. Sed nunc argumenta proferamus eorum quibus earum vſus videtur non improbandus. Primùm aiunt miſſas ſiccas ſeu nauticas non carere antiquitatis commendatione. Nam Dionyſius hierarchiæ Eccleſ. cap. 7. inter reliquas Chriſtiani funeris ceremonias Euchen nominat, quam veteres Miſſam verterunt, ac nominatim Burchardus lib. 3. decretorum cap. 65. Nam in hac miſſa ſuſtinentur catechumeni & pœnitentes. Cuius rei cauſam hanc habent, quòd in exſequijs non fieret conſecratio, ſed tantùm precatio, nullaque ſequeretur communio. Meminiſſe quoque earum putant concilium Carthag. 3. can. 29. qui ſic habet, *Placuit vt ſacramenta altaris non niſi à ieiunis hominibus celebrentur, excepto vno die anniuerſario, quo cœna Domini celebratur. Nam ſi aliquorum pomeridiano tempore defunctorum commendatio facienda eſt, ſolis orationibus fiat, ſi illi qui faciunt iam pranſi inueniantur.* Tertiò huc adducunt miſſas illas imperfectas, in Græcorum Eccleſijs vſitatas, quæ vocabantur præſanctificatorum, id eſt, hoſtiarum ante

eum

eum diem consecratarum. Quæ missæ præter communionem nihil habebant. Fiebant autē per omnes ferias quadragesimæ, die Dominico & sabbatho exceptis; tametsi huius generis vnicam in die parasceues seruat Ecclesia Latina. Hæc tria argumenta mouerunt authorem catecheseon ex prælectionibus Domini Galeni, huius quondam cathedræ primarij professoris & academiæ Cancellarij confectarum, catech. 139. mouerunt, inquam, vt a missis siccis approbandis non abhorreret, Quartò; Quid prohibet, inquiunt, missas eiusmodi retineri in vsum fidelium, vt laudes Dei, & pias quasdam orationes Deo offerendas pro salute viuorum ac defunctorum; vt hac ratione etiam sacrificia possint appellari, iuxta

Psa. 49. scripturas, *Sacrificium laudis honorificabit me.* &,

Ps. 140. *Dirigatur oratio mea sicut incensum in conspectu tuo.* & apud apostolum, *Offeramus hostiam lau-*

Heb. 13. *dis semper Deo*, id est fructum labiorum confitentium nomini eius. Sanè constat in ijs precibus & canticis, quoniam ex probatis missalibus recitantur, nihil improbandum contineri. Postremò, Quid attinebat nouis decretis abrogatorijs conuellere morem tam antiquum, tot Ecclesiarum; eumque doctorum testimonio & episcoporum authoritate firmatum? Nam Guido vir doctus, vt audiuimus palam approbat. Galenus quoque noster, siue eius interpres,

pres,conciliat eis primę antiquitatis honorem. Quodq; his amplius, Sacerdotale Romanum, & aliarum ecclesiarum Manualia, dum ritum celebrandi præscribunt, vtique tanquam res bonas, & ad Dei cultum pertinentes, cõmendant. Hæc igitur sunt quæ pro missis siccis adferri possunt. Verùm absit à nobis, vt his argumentis moti iudicium doctissimorum & sanctissimorum antistitum, quorum synodalibus decretis illæ missæ sunt abrogatæ, inter quos fuêre Martinus Rythouius Iprensis Episcopus, Petrus Curtius Brugensis, & Cornelius Iansenius Gandauensis; omnes scholæ Louaniensis in sacra Theologia magistri & professores; absit, inquam, vt horum iudicium sinamus in dubium vocari aut quoquo pacto de inscitia, temeritate, imprudentia suspectum reddi. Potius rationes expendamus, quibus inducti id necessariò sibi faciendum iudicauerint. Sunt autem grauissimæ. Primùm, videbant eas missas, à nullo Pontifice Romano, à nulla synodo, à nullo canone Ecclesiastico authoritatem habere; sed initium accepisse à priuata quorundam ac indiscreta deuotione, tam fidelium seu peregrinorum seu quorumcunque aliorum quibus molestum erat, consueto missarum beneficio distitui; quàm sacerdotum, qui illorum deuotioni nimium indulgentes sese præbuerunt. Sciebant item in sacramentis Dei nihil simu-

ſimulatum admitti debere. Quo argumento docent Theologi non eſſe licitum peccatori impœnitenti Euchariſtiam petenti, porrigere panem non conſecratum. Atqui magna hîc hypocriſis eſt, ſi non in intentione ſacerdotis, attamen in re ipſa quæ agitur. Dum enim ſacerdos veſtibus ſacrificalibus indutus accedit ad altare Domini, luminaribus impoſitis, legit Introitum, orationes, epiſtolam, euangelium, ac cætera facit quæ ſacrificaturi ſolent, tantùm canone, & conſecratione Euchariſtiæ, eiuſque ſumptione abſtinet: quis obſecro fideliũ ſimplicium & indoctorum huiuſmodi ſacerdotis actione non fallatur, vt putet verè agi id quod ſimili actione verè quotidie in Eccleſijs agitur, id eſt, veram miſſam à Chriſto Dño inſtitutam, celebrari? maximè cùm errorem confirmet ipſum nomen miſſę. Vocantur enim ab omnibus tam doctis quàm indoctis, Miſſæ ſiccæ. Neque verò ita doctum eſt vulgus vt nouerit determinationem ibi eſſe non reſtringentem, ſed alienantem, quomodo dialectici loquuntur. Rectiſſimè igitur cenſuerunt epiſcopi, vel ideo retinendas non eſſe, quia ſimilitudinem habent cum veris miſſis, & ſpeciem earum ingerunt oculis ſimplicium, & hac ſpecie eos fallunt vt errore exiſtiment veras ſe miſſas audire. Hic autem error quàm ſit fidelibus periculoſus, quis non videat? Præterea, credo

ſanctos

ſanctos illos epiſcopos etiam amplius ac penitius conſideraſſe actionis iſtius abſurditatem. Si enim quiſpiam inuitaret amicos ad epulum, & menſam ijs ſterneret, poſitis mappis & mantilibus, & quadris, & patinis ; verùm nec cibi quicquam, nec potus, quo conuiuę reficerentur apponeret, ſed vacuos omnino dimitteret ; & tamen ne parum pius conuiuator appareat, in principio menſæ benedictionem recitaret, atque in fine, gratiarum actionem : quis non rideat, imò non inſectetur hominis illius ſtultàm improbitaté, qui amicos ad epulandum inuitatos, ad hunc modum illudendos ſibi ſumſiſſet ? Atqui ſimile valde eſt quod hîc agitur. Paratur altare, ſternitur menſa Domini, veſtit ſe ſacerdos ornamentis ſolitis, tanquàm oblaturus & appoſiturus cibos ; præmittit orationes quæ ſignificant futurum ſacrificium ; recitatur oratio Dominica, ſolita recitari propter illud, *Panem noſtrum quodianum* : Denique, in exitu leguntur orationes pro gratiarum actione percepti ſacrificij, *Quod ore ſumpſimus, &c. Refecti cibo potuq; cæleſti, &c. Hæc nos communio protegat*, &c. Nec tamen oblatum aut appoſitum quicquam fuit, quò omnis illa actio & oratio referri poſſit. Hoc quid aliud eſt quàm hominibus ludibrium facere ? Quid ſi etiam Deo & Chriſto eius ? Quod ne durius dictum cuiquam videatur, audiat quid Ioannes

nes Eckius vir doctiſſimus,ac Martini Lutheri fortiſſimus antagoniſta, de hac re ſentiat. Sic enim ſcribit in libro ſuperius à me citato: *Impium & blaſphemum eſt nouum aliquorum commentum, & à Chriſto paſſo in Eccleſia inauditum, de ſicca miſſa, iuxta vulgare Germanicum.* Deinde poſt eius deſcriptionem quam ſuprà audiſtis, ita ſubiungit: *Hoccine eſt irridere Deum & illudere Chriſto cum Iudæis faciem eius velantibus, ſpectaculi more ſimulare id quod in veritate non agitur?* En de miſſis ſiccis iudicium tanti viri. Sed cur vocat eas irriſionem Dei & illuſionem Chriſti? Ideo, ni fallor, quia ſimulatur & obtenditur illa actio & non exhibetur, in qua Chriſtus Deo patri offertur: quod vtique in Dei & Chriſti eius iniuriã cedere perſpicuum eſt. Poſtremò, ſciebant Reuerendiſſimi Domini epiſcopi, de quibus loquor, poteſtatem ſibi datam, imò neceſſitatem impoſitam à concilio Tridentino, tollendi & abrogandi ea omnia, quæ vel auaritia, vel irreuerentia, vel ſuperſtitio in Dei cultum induxiſſet; denique corrigendi quicquid à tanti ſacrificij dignitate alienum aut à ritibus ac ceremonijs Eccleſiæ diuersũ irrepſiſſet. Quale eſſe id de quo nunc agimus, ſatis iam liquet ex dictis. Itaque concludo, memoratos antiſtites decretis ſuis Synodalibus, iuſtiſſima ratione miſſas ſiccas ſubmouiſſe, earumque vſum penitus interdixiſſe.

Tan-

Tantùm reliquum eſt, vt breuiter ad ea reſpondeamus quæ patrocinari miſſis huiuſmodi videbantur. Primum quod ex Dionyſio adfertur ad rem præſentem nihil facit. Nam Dionyſius nudas preces in funere deſcribit, non miſſam, nec aliquid ſimile cum miſſa; niſi quis etiam Vigilias mortuorum Miſſam velit vocare. Cæterùm Dionyſij interpres qui Græcam vocem euchē vertit miſſam, imperitiam ſuam prodidit. Nam euche non aliud Græcis ſignificat quàm votum aut precationem, aut coniunctè vota preceſque. Eadem planè reſponſio valet ad canonem concilij Carthaginenſis. Quanquam de eo canone gloſſa iam olim pro nobis ſatisfecit, ad capitulum, Sacramenta altaris. de conſec. diſt. 1. *Si oportet*, inquit, *preſbyterum pranſum commendationem mortuorum facere, ſine commendatione miſſæ debet hoc facere.* Sentit ergo gloſſator, officium miſſæ in caſu canonis omnino prætermittendum eſſe; & alias preces, vt mortuorum vigilias, eſſe legendas. Has enim orationes intelligi vult concilium. Porrò quod obijcitur de miſſis præſanctificatorum, quæ ſunt in Græcorum conſuetudine; & de actione liturgica, quam obſeruat Eccleſia Latina in ſacra die paraſceues, non minori facilitate diluitur. Nam illæ miſſæ ſunt pars quędam & conſummatio ſacrificij corporis & ſanguinis Domini antea oblati. Fit

enim in ijs ſumptio & conſumptio myſteriorum. Itaque rectè fiunt eiuſmodi miſſæ ad altare, tanquam ad menſam Domini, ex qua ſumitur panis & potus myſticus, corpus ſcilicet & ſanguis Chriſti. At in miſſis ſiccis nihil tale, ſed talium larua quædam ac falſa promiſſio. Hinc etiam patet, cur retineri non debeant aut tolerari tanquam orationes quædam ac Dei laudes. Non enim poſſunt orationes & laudes vllæ eſſe Deo gratæ, ſi cum hypocriſi, & iniuria Dei, & ſcandalo proximorum coniunctæ fuerint. An verò deſunt aliæ preces ab Eccleſia probatæ & vſitatæ, quibus tam viuorum quàm mortuorum ſalus Deo commendetur; vt ad ciſternas iſtas ſiccas quæ continere non valent aquas confugere oporteat? Quod attinet ad authores & ſtatuta quibus illæ miſſæ fulciri videbantur; breuiter de ſingulis ita reſponſum ſit. Guido modeſtè loquitur dum ait; *Saluo meliori iudicio magis approbo* &c. Quis verò non huius ſimplicis preſbyteri iudicio, ſententiam anteponat tot ac talium epiſcoporum? Dominus Galenus, etſi vir doctiſſimus, opinione falli potuit, ſi tamen ita ſenſit; nec adhuc epiſcoporum decreta viderat, haud dubiè aſſenſurus & approbaturus, ſi vidiſſet. Quod idem dico de eius interprete. Denique Sacerdotale Romanum, quod nobis obijcitur, priuati eſt hominis, nec à Romana Eccleſia

appro-

approbatum. Manualia quoque Ecclesiarum, siqua missas huiusmodi præscribunt, non ab Episcopis edita fuerunt aut probata, sed illis fortasse dormientibus, ab eorum vicarijs per imperitiam parochis diœcesanis obtrusa. *Cum enim dormirent homines, venit inimicus, & superseminauit Zizania in medio tritici.* Matth. 13 Sed hęc satis de quęstione proposita. Det nobis omnibus Deus per gratiam suam ita conuersari in domo sua & Ecclesia sua, vt cum psalmista verè & in Domino dicere possimus; *Domine dilexi decorem domus tuæ & locum habitationis gloriæ tuæ*; vtque consortes effici mereremur eorum de quibus idem psalmista canit: *Beati qui habitant in domo tua Domine, in sæcula sæculorum laudabunt te.*

Anno 1608. 21. Nouemb.

ORATIO DECIMA-QVARTA.

De Magdalena Euangelica.

QVÆSTIO celebris eſt apud Theologos, auditores, vtrùm ea quæ in euangelijs commemorantur vel de muliere peccatrice, cui remiſſa ſunt à Domino peccata multa, quia dilexit multum; vel de Maria Magdalena, de qua eiecit ſeptem dæmonia, quæq́ue circa ſepulcrum Domini ſolicita fuit; vel de ea quæ apud tres euangeliſtas Dominũ vnxiſſe legitur in Bethania: in vnam candemq́ue mulierem omnia competant, an

verò

verò ad diuersas, duas scilicet, aut tres, aut etiam quatuor mulieres sint referenda. Variant enim opiniones, plærisque sentientibus, quod vna sit eademque: alijs verò in duas, alijs in tres quatuórue ea quæ narrantur, distribuentibus. Quæ quæstio quoniam ad intelligentiam euangelicæ narrationis,& dicta euangelistarum inter se concilianda,pertinet atque conducit: gratam fore huic celeberrimo auditorio eius tractationem,minimè diffido: maximè quòd & temporis occasio nos huc inuitet. Nam siue vna sit illa mulier,siue duę, siue plures; crastina dies qua per totam Ecclesiam solemnitas agitur Beatæ Mariæ Magdalenæ, ita nobis eorum quæ siue de vnâ, siue de pluribus euangelica prodit historia, sub vno nomine commemorationem indicit; vt etiamsi plures sint,nullius tamen earum memoria prętermissa videatur. Est autem hæc quæstio non nuper excitata, vel hoc, vel superiori sæculo: sed de qua etiam veteres ac præcipui doctores Ecclesiæ, tanquā de dubia & controuersa quæstione locuti sunt. Quam proinde Cæsar Baronius in suis ad martyrologium Romanum annotationibus, famosissimam & antiquitus disputatam quæstionem appellat. Marianus quoque Victorius in Indice operum S. Hieronymi, difficillimam vocat, & vbique in Ecclesia controuersam. Dixi præcipuos Ecclesiæ doctores, de

ea velut dubia locutos fuiſſe: Ii ſunt Ambroſius, Hieronymus & Auguſtinus. Ambroſij ſcribentis in 7. caput euangelij ſecundum Lucam, vbi peccatricis mulieris hiſtoria narratur, hæc verba ſunt: *Hanc ergo mulierem inducit S. Matthæus ſupra caput Chriſti effundentem vnguentum: & ideo fortè noluit dicere peccatricem. Nam peccatrix ſecundum Lucam ſupra Chriſti pedes effudit vnguentum. Poteſt ergo non eadem eſſe; ne ſibi contrarium euangeliſtæ dixiſſe videantur. Poteſt etiam quæſtio meriti & temporis diuerſitate diſſolui: vt adhuc illa peccatrix ſit, iam iſta perfectior. Etſi enim perſonam non mutat* Eccleſia *vel anima, tamen mutat profectum.* Et infrà: *Altera igitur eſt illa, vel perſona, vel profectu.* Hæc Ambroſius. Sed & Hieronymus lib. 2 contra Iouinianum ita ſcribit: *Hic iam quæritur in corpore, qui pedibus Domini dignus ſit, qui capite: qui oculus eius ſit, qui manus. Quod & duæ mulieres in euangelio, pœnitens & ſancta, ſignificant; quarum altera pedes, altera caput tenet: tametſi nonnulli exiſtimãt vnam eſſe, & quæ primùm coepit a pedibus, eam gradatim ad verticem perueniſſe.* Sic ille; non tamen ſuam declarans dubitationem, ſed quid alij nonnulli exiſtimarent, aperiens. Auguſtinus verò tract. 45. ſuper Ioannem, exponens hiſtoriam Lazari a morte ſuſcitati, cuius erat ſoror Maria; ſic ait: *Ecce ipſa ſoror Lazari (ſi tamen ipſa eſt quæ pedes Domini*

vnxit vnguento, & tersit capillis suis, quos lauerat lacrymis) melius suscitata est, quàm frater eius : quæ de magna malæ consuetudinis mole est liberata: Erat enim famosa peccatrix. Et de illa dictum est: Dimittũtur ei peccata multa, quoniã dilexit multũ. Liquet igitur hanc quæstionem de qua agimus, non solùm illo tempore, quo Patres memorati vixerunt, dubiam & controuersam in Ecclesia fuisse ; verùm etiam ipsos de ea dubitasse, Ambrosium (dico) & Augustinum. Nam Hieronymum non tam suam dubitationem declarasse, quàm quid nonnulli sentirent indicare voluisse, iam dictum est. Quanquam tota hæc istorum Patrum dubitatio, tantùm versatur in peccatrice de qua Lucę 7, & in Maria Lazari sorore, quæ Dominum vnxisse perhibetur apud tres reliquos euangelistas. Nam de Maria Magdalena nominatim ijs locis non meminerunt. Porro fuisse & ante istorum tempora, de numero dictarum mulierum varietatem opinionum, Origenes disertè testatur tract. 35. super Matthæum, agens de vnctionibus quas Christo Domino impensas à muliere seu mulieribus quatuor euangelistæ commemorant. *Multi quidem*, inquit, *existimant de vna eademque muliere quatuor euangelistas exposuisse ; quia conscripserunt tale aliquid de muliere : & omnes similiter alabastrum vnguenti nominarunt* ; et quæ sequuntur ; vbi suam de-

nique ſubijcit opinionem, qua non vnam, ſed plures eas fuiſſe mulieres confirmat: vt infrâ videbimus. Poſt eum quoque Euſebius Pamphili ſcribens ad Marinum varietatis meminit, dum quoſdam dicit duas ponere; licet ipſe fateatur nihil obſtare, quo minùs vna dicatur. Verùm vt ordine procedamus in tractanda quęſtione, primo loco videndum quibus rationibus ſeu teſtimonijs fulciatur ea ſententia, quæ tenet vnam eandemque fuiſſe mulierem, cui ſint ea omnia aſſcribenda, quæ ſuprâ commemoraui. Deinde exponendæ rationes earum opinionum, quæ diuerſa facta in diuerſas perſonas, ſiue duas, ſiue tres, ſiue quatuor diuidunt: vt collatis argumentis, ſi fieri poteſt, emergat de propoſita quæſtione veritas; ſi non certa, ſaltem ita probabilis, vt animo quærentis ac dubitantis vtcunque ſatisfactum videri poſſit: ſin minùs; ſaltem occaſio data ſit bonis ingenijs amplius aliquid atque exactius de hac quęſtione cõmentandi.

Baronius citat.

Primùm non puto laborandum in explicandis argumentis eorum, qui narrationem Matthæi & Marci de muliere in Bethania vngente Dominum, & narrationem Ioannis de Maria ſorore Lazari itidem in Bethania Dominum vngente, ad diuerſas referunt vnctiones: ac multo minùs, qui etiam ad diuerſas referunt perſonas; quod faciunt Origenes loco ſuperius citato,

tato, & eum secuti Theophylactus in Marcum, & Euthymius in Matthæum. Placet enim omnino hac in parte, quod scribit Augustinus lib. 2. de consensu euangelistarum cap. 79. non esse dubium, quin eandem rem memorati tres euangelistæ narrent gestam in Bethania: vbi etiam discipuli (quod omnes tres commemorant) murmurauerunt aduersus mulierem, tanquam de perditione preciosissimi vnguenti. Nam quod obstare videtur; dum vnus euangelista narrat pedibus infusum vnguentum, alij duo capiti; doctè eam apparentem dissonantiam tollit eodem loco Augustinus. Hoc igitur constituto, ac proinde quaternitate mulierum de quibus nunc agimus, submota; dispiciendũ de reliquis, num & illæ omnes in vnam concludi possint. Ea namque sententia est B. Gregorij Papæ, quemadmodum constat ex tribus locis simul sumptis, quæ sunt apud eum homilia 25. & 33. super euangelia, & cap. 186. libri 6. epistolarum. Cui sententiæ subscribunt posteriores non pauci, V. Beda, Rupertus, & alij atque inter hos author homiliæ cuiusdam de S. Maria Magdalena, falsò attributæ Origeni, inter cuius opera habetur; quum sit authoris Latini ac multo recentioris, ipso etiam Baronio teste in notis ad martyrologiũ; quem miror ita sui oblitum, vt in annalibus ex ea homilia docere contendat, Originem aliquando

à pri-

à priori ſua ſententia receſſiſſe. Hęc opinio, an apud quenquam ſcriptorem Eccleſiaſticum Gregorio antiquiorem reperiatur, affirmare non poſſum. Nam quod Origines dicit multos exiſtimare, de vna eademque muliere quatuor euangeliſtas locutos eſſe; tantùm de ijs agit euangeliſtarum narrationibus, in quibus fit mentio mulieris vngentis Chriſtum: quod de Maria Magdalena expreſſo nomine nuſquã legitur. Tantùm enim nominatur inter mulieres, quæ Chriſtum ſunt ſecutæ miniſterij cauſa, & proſecutæ vſque ad crucem & ſepulcrũ: quæ quidem vngere mortuum Chriſti corpus voluerunt, non tamen vnxerunt, reſurrectione eius præuentæ. Veruntamen vnam eandemque eſſe, peccatricem, & Mariam Magdalenam, & Lazari ſororem, ita videtur ex euangelijs oſtendi: De ſorore Lazari ſic loquitur Ioannes capite 11. *Maria autem erat quæ vnxit Dominum vnguento, & exterſit pedes eius capillis ſuis.* Atqui nulla alia mulier ante id tempus, niſi peccatrix illa, legitur vnxiſſe Dominum vnguento, & pedes eius capillis ſuis exterſiſſe. Eſt igitur hæc eadem cum illa. Argumentum eſt beati Auguſtini, quo perſuaſus, in hanc ſententiam deſcendit vt arbitretur peccatricem cum ſorore Lazari eandem eſſe. Iam quod peccatrix eadem ſit cum Maria Magdalena; ſuadet ea ſcriptura, qua dicitur,

ex hac Maria Dominus eiecisse septem dęmonia. Lucę 8. & Marci vltimo. Quod quidem in illam peccatricem apprimè quadrat, vt per septem dæmonia, viciorum vniuersitas intelligatur significata: idque iuxta B. Grogorij & aliorum interpretationem. Suadet idem euangelista Marcus, affirmans Christum postquam a morte resurrexit, omnium primò apparuisse Mariæ Magdalenæ. Valde enim conueniens erat, vt qui pro peccatoribus mortem subierat, à morte suscitatus primò se peccatrici videndum exhiberet. Rursus, eandem esse Mariam sororem Lazari cum Maria Magdalena, probant ex verbis quę Christus protulit, Iuda murmurante quòd Maria Lazari soror vnguentum preciosum effudisset in pedes ipsius: *Sine illam*, inquit, *vt in diem sepulturæ meæ seruet* Ioan. *illud*. Cæterùm eandem illam quæ ad vngen- 12. dum corpus Iesu paratum vnguentum ad eius sepulcrum attulit, Marcus euangelista Mariā Magdalenam fuisse testatur, quæ cum Salome & Maria Iacobi, id officij præstiterit. Vnde intelligi volūt hanc cum illa vnam & eandem esse. Denique confirmatur authoritate Ecclesiæ, quæ in officio diuino solemnitatis crastinę à vesperis hodiernis inchoandæ, ad vnam mulierem, quam Mariam Magdalenam nominat, omnia refert supradicta; & quòd à peccatis sanata, & quòd à septem dæmonijs liberata, & quòd

quòd ad sepulturam Dominicam sedula præ ceteris fuerit. In quo argumento plurimum esse ponderis, nemo est qui dubitet: adeo vt in quæstionem à nonnullis vocetur, an hæc sententia sit fide tenenda. Nam huc spectare volunt quod S. Gregorius dicit homil. 33. super euangelia: *Hanc verò quam Lucas peccatricem mulierem, Ioannes Mariam nominat, illam esse Mariam credimus de qua Marcus septem dæmonia eiecta fuisse testatur.* Sed nunc ad eas rationes exponendas accedamus, quibus alij non vnam sed plures fuisse mulieres, id est, aut duas, aut tres (nam plures tribus quęrere superuacaneum est) in quas competant acta memorata. Vt autem ternarius earum habeatur numerus, hæc tria probanda sunt: Peccatricem & Mariam Magdalenam non esse eandem: rursus, Peccatricem cum Maria sorore Marthæ & Lazari non eandem esse: Item Mariam Magdalenam non esse eandem cum Maria sorore Lazari. Quibus autem binarius sufficit numerus; suffecerit quoque vnum quodlibet ex his tribus astruere posse. Quod igitur
De 1. horum trium erat primum, id inprimis ostendi videtur ex ipsa serie narrationis euangelicæ apud Lucam. Cùm enim septimo capite de peccatrice & poenitente muliere pertexit historiam, nomen illius reticet, non ideo, (quod quidam adferunt pro ratione) quia famæ eius
&

& honori consultum vellet. Quid enim ad consulendum eius honori profuit, euangelistam tacuisse nomen, si passim omnes per Ecclesiam fideles scituri erant, quænam esset? Aut, cur non eadem ratione Dauidis & Petri nomina suppressit scriptura, quando eorum crimina nobis prodidit? Sed tacuit, quomodo aliorum atque etiam aliarum quæ laudabiles fuere, nomina tacuerunt euangelistæ: velut illius Hæmorrhoissæ, & Chananeæ mulieris, & illius quam hic idem euangelista Lucas narrat extulisse vocem de turba, atque dixisse Domino: *Beatus venter qui te portauit, & vbera quæ suxisti.* Quum verò idem Lucas statim pòst, ac nulla alia narratione interposita, scribit de mulieribus quę curatæ à spiritibus malignis & infirmitatibus, sequebantur Christum, & ministrabant ei de facultatibus suis; primam inter eas suo nomine designat Mariam Magdalenam, nec verbo significans eandem esse, de qua proximè locutus fuerat. Quin potius non eandem esse narratio declarat. Nam peccatrici extremis verbis dicitur a Domino; *Vade in pace*: quod & Hæmorrhoissæ dixerat a se sanatæ, & adulteræ mulieri Ioan. 8. *Vade*, inquit, *noli amplius peccare.* Quæ verba vtique sunt dimittentis à se mulierem. Alioqui dixisset ei quod alijs, *Veni, sequere me.* Sed dices, Sponte sua mulier, collectâ prius ex facultatibus

Lucæ 11 Initio c. 8.

bus

bus suis pecuniâ, Dominum secuta est, vt gratam se pro tanto beneficio accepto exhiberet. Id haud dubiè verum arbitror de Maria Magdalena à tot dęmonijs liberata: sed de peccatrice non sit probabile; imò videri potest admodum improbabile, vel hoc vno argumento: Nam qua ratione Christus Dominus qui toties & tam grauiter monet à scandalis cauendum esse, quique per apostolum suum præcipit dicens; *Prouidentes bona non tantùm coram Deo, sed etiam coram omnibus hominibus*: qua, inquam, ratione fineret peccatricem infamem mulierem, &, vt apertius dicam, publicam meretricem (sic enim à Patribus appellatur) recenter conuersam ac neophytam accedere ad suum comitatum, & in eo remanere; vbi paratæ tot calumniæ aduersariorum, tot in promptu infirmorum offensiones, etiam ipsorum Christi discipulorum? Aut quis hodie tale quid facientem aut patientem probaret? Quàm verò indecorum, mulierem nuper meretricem atq; infamem, familiariter assidueque conuersari cum Maria matre Domini, ac cęteris honestis & integræ famæ mulieribus; quæ Christum sequebantur, & tam viuenti quàm mortuo officiosa impendebant obsequia? Iam ex ipsa historia accedit aliud argumentum, quòd vna dici non possit, peccatrix & Magdalena. Hæc enim à septẽ dæmonijs curata narratur. Quod

Rom. 12.

etsi

etsi nonnulli de spirituali curatione, id est, viciorum expulsione, quibus obsessa fuerat illa peccatrix, exponant, vt suprà meminimus: plærique tamen interpretes de corporali dæmonum eiectione, vt verba sonant, intelligunt. Nam historicorum est planis verbis vti in suis narrationibus, & non allegoricè loqui. Testantur autem disertè Lucas & Marcus, ex hac muliere quam Mariam Magdalenam vocant, eiecta fuisse septem dæmonia. Nec sanè aliter id accipiendum, quàm quod idem Lucas eodem loco de alijs narrat mulieribus, quibus Magdalenam annumerat, dicens: *Et mulieres aliquæ quæ erant curatæ à spiritibus malignis, & infirmitatibus; Maria quæ vocatur Magdalene, de qua septẽ dæmonia exierant*, &c. Quęritur ergo quando fuerit ab hac obsessione dęmonum curata: num antequam vnxit pedes Domini, & ab eo audiuit; *Remittuntur tibi peccata*: an post id tempus. Nam in ipso tempore quo illud fecit & audiuit, eam curationem contigisse, ratio non sinit. Nequaquam enim euangelista hoc corporale miraculum spirituali coniunctum tacuisset: pręsertim in tanta dicendi occasione. Quòd si prius curata fuit; quomodo non tunc etiam desijt esse meretrix, tanto beneficio affecta? Nam certè quod alijs, id & ei dictum fuisset à Domino; *Vade & amplius noli peccare.* Si postea curata dicitur; cur post remissa ei Lucæ. 8.

pec-

peccata,& poſtquam audiuit, *Vade in pace*; adhuc a dæmonijs fuit obſeſſa? Conatur hoc dilemma ſoluere Baronius in Annalibus: Verùm rectène & ſolidè, an ſecus id faciat, lector

De.2. eius iudicet. Sed hæc ſatis de primo membro. Sequitur ſecundum, ſcilicet peccatricem non eſſe eandem cum Maria ſorore Lazari. Quod ita probant; Peccatrix illa Galilæa fuit. Nam quòd de ea narrat Lucas, in Galilæa contigiſſe, contextus hiſtoriæ declarat. Conſentiunt etiã interpretes, quibus placet rem accidiſſe, vel in Naim, vel in Capharnaum, Galileæ ciuitatibus. Maria verò Lazari ſoror, Ieroſolymitana erat, ex Bethania caſtello ſeu municipio Ieroſolymis vicino, ſicut & ſoror eius & frater; quemadmodum liquet ex ijs, quæ de his tribus commemorat Ioannes. Nec vſquam legitur in Galilæa, vel alibi conuerſata. Deinde, illa, infamis fuit mulier; hæc apud Iudæos honeſta & clara habebatur; ita vt honoris causâ multi

Ioan. 11. ex Iudæis, vt refert Ioannes inuiſerent eam & Martham ſororem eius, vt conſolarentur eas ſuper morte fratris. Quod facturos non eſt veriſimile, ſi impudica & meretricia conuerſatione familiam ſuam dehoneſtaſſet. His iam adde, quòd Christus Dominus non tam familiariter cum ſuis diſcipulis huius Mariæ domum frequentaſſet, multóque minus apud eam hoſpitium etiam nocturnum (quod ex

euangelijs

euangelijs fecisse constat) elegisset ; si fuisset aliquando meretrix, eáque publicè infamis. Talium quippe familiaris & domestica consuetudo, etiam post actam pœnitentiam viris etiam sanctis fugienda est ; saltem vt ne quis infirmus scandalizetur. Nec verò Iudæi prætermisissent Christo & discipulis eius hanc calumniam impingere, qui tam multa alia leguntur in eo criminati fuisse. Qui enim dicebant ; *Hic cum peccatoribus manducat, & bibit* : an non multo magis dicturi erant, Hic hospitiũ eligit apud infamem mulierem ? Et, vbi regula, quam euangelij sui prædicatoribus præscripsit, dicens ; *In quamcunque ciuitatem aut castellum intraueritis, interrogate quis in ea dignus sit, & ibi manete* ? *Dignus*, id est, honorabilis, ac bonæ famæ; ne scilicet euangeliũ malè audiat propter hospitis vitam improbam aut suspectam. Restat vt & de tertio membro aliquid dicamus. Diuersam fuisse mariam Magdalenam à Maria sorore Lazari, primùm hoc communi argumento cum præcedente, videtur ostendi ; quòd & illa Galilęa fuerit ex Magdalo Galilęæ castello orta. Numeratur enim ab euangelistis inter eas mulieres, quæ Christum è Galilæa fuerant secutę. Mariam verò Lazari sororem Ierosolymitanam fuisse, iam probatum est. Nam quòd illuc ex Galilęa non commigrauerit, vt alij volunt, ex eo satis apparet,

De 3.

Lucæ 8. 23, 24.

Q quia

quia Ierosolymis habebat multos notos; qui vt iam dictum est, honoris causâ ad eam ibant consolaturi super fratre defuncto. Præterea, nec legitur Maria Lazari soror occupata fuisse circa sepulturam Domini, quemadmodum nec Martha soror eius, quamuis multum sedula & solicita: sed hóc singulariter ac nominatim asscribitur Mariæ Magdalenæ, quę id pręstitit, adiuta à socijs mulieribus, quæ simul cum ipsa è Galilæa Ierosolymam ascenderant. Nam Maria & Martha, non erant ex earum numero, quæ Christum assiduè comitabantur ministerij causâ: Sed tantùm de illis legitur apud Lucam, & apud Ioannem, quòd Christo solitæ erant hospitium suæ domus præbere. qui vbi tale quid referunt, nusquam Magdalenam cognominant. Vbi verò de sepultura Domini agitur; Mariæ Magdalenæ nomen auditur. Verùm hæc satis. Omitto recensere authores & veteres & recentiores, quorum testimonijs hęc singula membra, vel simul omnia comprobentur. Non enim permittit breuitas temporis nobis ad dicendum concessi. Illud addo, videri posse quòd in hac re de qua agimus, acciderit, quod alibi interdum; vt diuersæ historiæ in vnam conferantur, maximè vbi consensus est in nomine. Quomodo Græci Nazianzenus & Metaphrastes; & ex Latinis Prudentius, ex duobus Cyprianis vnum fecerunt; quod & in marty-

martyrologia quædam irrepſit. Ita Simonem apoſtolũ & Simeonem diſcipulum, Cleophæ filium, quidam vnum faciunt. Ita nonnulli de Philippo apoſtolo & Diacono tanquam vno, hiſtorias paſſionis coniungunt. Quod an etiã in Dionyſio Athenienſi & Pariſienſi acciderit, examinent antiquitatum periti: Certè conſtat in quibuſdam martyrologijs, eos die & loco & genere paſſionis ſeparari. Sic & e diuerſo, nominum pluralitas vnam perſonam interdum in duas diuiſit; Quod in Bartholomæo & Nathanaele accidiſſe, mihi vehementer probabile eſt. Intellexiſtis, auditores, quibus argumentis ac rationibus ſingula membra partitionis ſuprà poſitæ nitantur; ex quibus illud effici videatur, vt ternarius ſit agnoſcendus numerus earum mulierum, de quibus eſt inſtituta hæc oratio. Id cui non placet, illi neceſſe erit ad ea reſpondere. Si cui verò probatur hæc ſententia: quid ad argumenta communiter receptæ opinionis reſponderi poſſit, ita breuiter accipiat. Quod adfertur ex capite 11. Ioannis, vbi dicitur, *quæ vnxit Dominum vnguento, & extersit pedes eius capillis suis*, facilè ſoluitur ex capite 12. eiuſdem, vbi id ipſum totidem verbis, quomodo factum ſit, narratur. Scriptum eſt igitur 11. capite verbis præteriti temporis, hiſtorico more, vt præteritum referatur non ad tẽpus rei quæ narratur, ſed ipſius

ſcriptionis. Quod genus prolepſin ſeu Anticipationē vocāt : quomodo multa dicta repeńiuntur in ſacris literis. Et vt aliquid huic ſimillimū ex ipſis euangelijs adducamus, Mathęus, Marcus & Lucas enumerantes 12. apoſtolos, quos Chriſtus ſibi elegit, non modò Simonem in eo catalogo vocant Petrum, quamuis illud nomen poſtea acceperit; verùm etiam de Iuda dicunt quòd tradidit Chriſtum, quodque proditor fuerit. Quod vtique conſtat multò poſt illam electionem apoſtolorum, factum fuiſſe. Rectè tamen eo loco ſuæ hiſtoriæ, vbi de vocatione 12. apoſtolorum agitur, Iudam deſignant hoc epitheto, *qui tradidit eum*; quia quamuis id poſtea fecerit, factum tamen eſt priuſquam ſcriberetur. Ita planè de eo quod Ioannes ſcribit, arbitrandum. Argumentum porro quod petebatur ex prærogatiua primæ apparitionis poſt reſurrectionem, duobus modis ſolui poteſt. Primùm, ſi dicamus Chriſtum non omnium primò Mariæ Magdalenæ, ſed dilectiſſimæ matri ſuæ (quæ multorum opinio eſt) apparuiſſe. Sed quia tam aperta ſcripturæ verba, quibus dicitur, Chriſtum apparuiſſe primò Mariæ Magdalenę, non mihi videntur cum aliqua exceptione, quam ipſa ſcriptura non ſuggerit, interpretanda; aliter, & melius reſponderi poteſt, illius prærogatiuæ eam potius fuiſſe rationem,

quòd

quòd Dominus illis se primò omnium à resurrectione viuum exhibere voluit, qui vel quæ studiosius vel solicitius eum mortuũ requirebant; vt & ibi locum haberet eius promissio qua dixerat; *Quærite & inuenietis.* Inter illas autem facilè primam ac præcipuam fuisse Mariam Magdalenam, ex ijs quæ Ioannes de ea scribit, intelligere promptissimum est. Cur autem ipsa inter has prima ac præcipua; nisi quia animo semper gerebat memoriam beneficij, quo fuerat à Domino affecta? Quod cùm à duobus euangelistis expressum legamus; Marci
non est cur aliam excogitemus rationem, 16.
quam probare non possimus. Iam illud quod Lucæ 8.
adferebatur ex euangelista, *vt in diem sepulturæ* Ioan.
meæ seruet illud; nihil conuincit, imo diuersam 12.
adiuuat sententiam. Nam sensus est, effuso in caput & pedes Christi adhuc viuentis vnguento, iam factum esse, quod illa facere cogitauerat aut potuerat, erga mortuum. ac si dicat: Ista exhibuit officium vnctionis viuo, quod aliæ exhibere volent mortuo, nec poterunt; vt pote per resurrectionem meam præoccupatæ. Quod apud Marcum expressius significauit Dominus, dicens. *Quod habuit hæc,* Marci
fecit. Præuenit enim vngere corpus meum in sepul- 14.
turam. Ad vsum publicum Ecclesiæ quod attinet, quæ tanquam de vna muliere quam Mariam Magdalenam nominat, solemnitatem

annuam instituit & celebrat: iam initio responsionem indicaui. Non enim affirmat Ecclesia vnam fuisse; sed sub vno nomine tres historias euangelicas complectitur, & mulierem quam eædem historiæ commendant, siue vna fuerit, siue plures, sub vno nomine veneratur. Nam Ecclesiæ non eam esse mentem, vt velit ad vnam ac eandem mulierem omnia referri; dupliciter ostendo. Primùm, quia cùm in Ecclesiastico officio huius festi, prius caneretur hymnus, cuius initium, *Lauda mater Ecclesia*, in quo leguntur hi versus: *Maria soror Lazari, quæ tot commisit crimina*, & quæ sequuntur; visum fuit summo Pontifici Clementi octauo eum hymnum submouere, & pro eo alium substituere. Non enim placuit vt tam expressis verbis de Maria sorore Lazari & hospita Christi, diceretur, *Quæ tot commisit crimina*. Deinde id confirmo ex Litanijs ecclesię; In quibus inter sanctarum virginum nomina, primo loco ponitur Maria Magdalena, & demum subiungitur: *Omnes virgines & viduæ, orate pro nobis.* At verò nullus dixerit, Mariam Magdalenam viduam fuisse: Fuit igitur virgo; & proinde ab illa peccatrice diuersa. Sed nec illud difficultatem habet, quod Gregorius dicit; *Hanc peccatricem mulierem, quam Ioannes Mariam nominat, credimus illam esse, de quia Marcus septem dæmonia eiecta fuisse testatur*. Nam

credere,

credere, in his verbis non aliud eſt, quàm exiſtimare, ſiue id certa fide teneatur, ſiue tantũ opinione probabili. Quomodo & Auguſtinus loquitur tract. 50. in Ioannem. Quod ait *piſtici*, locum aliquem credere debemus, vndè hoc erat vnguentum. *Credere debemus*, id eſt, exiſtimandum eſt, opinari conuenit: qua tamen in re hiſtoricę cognitionis, falli B. Auguſtinum valde veriſimile eſt. Et ad hunc modum ſæpè etiam alij loquuntur. Vt finem faciam, profiteor hęc a me ita dicta eſſe & diſputata, vt nihil prorſus definitè de quæſtione propoſita affirmare velim: cuius determinationem equidem doctioribus, atque inprimis Eccleſiæ Catholicę & ſacroſanctæ ſedis apoſtolicę iudicio, cui nos in omnibus acquieſcere par eſt, libenter relinquo.

Anno 1609. die 21. Iulij.

Additio ex ſchedis ipſius Authoris.

TRIA poſueramus probanda; Primum, Mulierem peccatricem de qua Lucæ 7. & Mariã quæ in euangelijs nominatur Magdalena, eſſe diuerſas. Secundum, Illam peccatricem & Mariam ſororem

Lazari esse diuersas. Tertium, Magdalenam & Mariam Lazari sororē diuersas esse.

Quod ad primum attinet, hæc addi possunt. S. Ambrosium in cap. 24. loquentem de Magdalena, loqui tanquam de diuersa ab illa peccatrice. Nam quod eodem loco paulò pòst, ait; *Veterisque lapsus ærumnam compensat resurrectionis indicio*: hoc de muliere in genere dicit, non de vna aliqua singulari; & lapsum Euæ primæ parentis intelligit; vt manifestū est inspicienti locum. Idem tamen in Præfatione quam habet in festo B. Mariæ Magdalenæ, sic loquitur quasi esset vna eademque illa quondam peccatrix & Magdalena; vt anceps fuisse videatur, quemadmodum & suprà dictum est.

Sedulius libro tertio Carminis Paschalis, sentit esse diuersas Peccatricē & Magdalenam; dum locis magno interuallo seiunctis refert Peccatricis conuersionem atque reconciliationem, & septem dæmoniorum ex Magdalena expulsionem.

Quod attinet ad secundum; S. Hieronymus in 26. Matth. paulo post initium, constanter facit diuersas Peccatricem & sororē Lazari; dum ait, *Nemo putet eandem esse* &c. Chrysost. quoque homil. 81. in Matth. & 61. in Ioannē, eas facit diuersas S. etiam Petrus Chrysol. serm. 93. loquitur de ijs tanquàm de diuersis. B. Ambrosius autem in 7. Lucæ scribens, dubitat an sit eadē mulier de qua illic agitur, & de qua apud Matth. c. 26. in princ. vbi narratur quod vnxerit caput Domini. *Potest*, ait, *non eadem esse* Et paulo pòst, *Altera est illa, vel personâ vel profectu*. S. quoque Augustinus, sermo. 27. de verbis Domini; *Vita iniqua non erat nec cum Martha, nec cum Maria: & si aliquando fuit, Domino intrante fugit*. Atqui vita iniqua illius peccatricis non fugit Domino intrante; sed potius ipsa ad Dominum intrante. Nec de illa peccatrice dubitanter lòquutus fuisset Aug. *Si aliquando fuit*. Significat igitur Mariam sororem Lazari & Marthę fuisse diuersam ab illa peccatrice; aut

saltem,

ſaltem, ſibi eſſe ambiguum an ſit eadem cum illa. Sicut etiam tractatu 49. in Ioannem, paulo poſt init. dubitanter loquitur, dum inquit; *Ecce ipſa ſoror Lazari (ſi tamen ipſa eſt qua pedes Domini vnxit vnguento, & terſit capillis ſuis quos lauerat lacrimis) melius ſuſcitata eſt quàm frater eius: cùm de magna malæ conſuetudinis mole eſt liberata. Erat enim famoſa peccatrix: & de illa dictum eſt, Dimittuntur ei peccata multa, quoniam dilexit multum.* Bernardus ſerm 2 de Aſſumpt. B. Mariæ Deiparæ, dicit in euangelio illius diei nullam fieri mentionem Lazari, eo quòd per illum pœnitentia ſignificetur. quo indicat, Mariam ſororem eius non fuiſſe illam peccatricē. alioqui enim per illam in primis fuiſſet ſignificata pœnitentia. His adde, quòd cùm vita actiua ſignificata ſit per virginem ſanctam, nimirum per Martham: multo magis per virginem ſignificata eſt vita contemplatiua. Ea autem ſignificabatur per Mariam ſororem Marthę: quæ Maria ſedens ſecus pedes Domini, audiebat verbum illius; Martha diſtenta & ſatagente circa miniſterium hoſpitale. Luc. 10.

Quibus de cauſis non eſt mirum quod Origenes in Canticum cantic. homil. 2. earum quas vertit B. Hieron. ſub finem, ita loquitur de Maria quæ Ioan 12 narratur vnxiſſe pedes Domini, vt nullam omnino faciat mentionem peccatricis quæ prius Dominum vnxerat.

Ad tertium quod attinet, S. Lucas Euàngelij ſui cap. 10. vbi ait, *Et huic erat ſoror nomine Maria,* &c. ſic de ea loquitur quaſi prius nullam eius mentionem fecilſet: & tamen nominauerat Mariam Magdalenā cap. 8.

Item Euangeliſtæ ſororem Lazari non aliter nominant quàm Mariam, nullo addito epitheto; quum autem loquuntur de Magdalena, ſemper hoc cognomentum addunt, nominantes expreſſè Mariam Magdalenam. Matth. cap. 27. & 28. Marcus, cap. 14. & 15. Lucas, dicto c. 8. & 24. Ioannes c. 19. & 20.

Rurſum, Matthæus & Marcus ſcribentes de muliere

quæ

quæ Dominum, instante iam passione ipsius, vnxit, eam non nominant; vt nec alibi vllam nominatim faciunt mentionem Mariæ sororis Lazari & Marthæ: at Mariam Magdalenam assiduè nominant, vbi de passione & resurrectione Domini texunt historiam. Cur autem priore loco, vbi memorabile illud eius factum referunt à Domino defensum & laudatum, nomen ipsius tacuissent, quod postea in factis non magis celebribus erant expressuri; si & illud vnctionis nobile factum esset Mariæ Magdalenæ?

Clemens Constitut. apostolic. lib. 3 c. 6. manifestè, vt duas diuersas, commemorat Mariam sororem Lazari, & Mariam Magdalenam. In quem locum scribens eruditissimus vir Franciscus Turrianus, multis ostendit esse tres diuersas, Peccatricem, Mariam Magdalenam, & Mariam sororem Lazari; addens sese ea libertate vti eo quòd nihil ab Ecclesia hîc sit definitum. quod nonnulli recentiores nimis audacter asseuerant.

Item, Mariam sororem Lazari fuisse virginem non est cur dubitetur: Magdalenam autem fuisse viduam, habet author Commentarij in Marcum (ad cap. 15.) qui extat inter opera Hieronymi. Quod sanè non est improbabile. Aliæ enim mulieres quæ Christo ministrarunt, maritos vel habebant vel habuerant; vt Maria Iacobi, Ioanna, Salôme. Et decet viduas honestas, si facultates suppetant, ex ijs ministrare seruis Dei.

Atque hæc istorsum sint allata, vt non miremur quod veteres Ecclesiæ Doctores, plures faciant hasce sanctas mulieres, duas nimirum, aut etiam tres: Origenes, Basilius Seleuciæ episcopus, Titus episcopus Bostrorum, Theophylactus, & Euthymius, locis indicatis: & Macarius Ægyptius homilia 12. apud Turrianum. Ex recentioribus autem, præter Iacobum Fabrum (cuius opus de tribus Magdalenis Ecclesia censuit corrigendum quibusdam locis) & eos quos indicauimus, inter quos eminet Turrianus, est etiam Nicolaus

laus Zegerus Scholijs in cap, 11. Ioannis. Illud addere debeo, quod opinio quæ has mulieres facit plures, bonis rationibus multiplicat numerum sanctarum mulierum; ideóque occasionem præbet ecclesię filijs Deum in pluribus laudandi. Et iuxta hanc opinionem, neque aliena peccata tribuuntur alijs, neque alienę laudes.

Additio Censoris.

HOc tamen non est probandum, quod & veterum & recentiorum nonnulli, existimarunt tres, aut saltem duas, esse mulieres, quæ in euãgelio habeant cognomentum Magdalenæ. Eusebius Cæsariensis in epistola ad Marinum, apud Turrianum loco citato, narrat, nec tamen approbat, fuisse suo tempore qui opinarentur duas fuisse Marias Magdalenas; quarum altera a Domino iam resuscitato audiuerit, *Noli me tangere*; altera verò occurrentis Domini pedes tenuerit cum Maria Iacobi. Ioan. 20. Matth. 28.

Idem retulit S. Hieron. q. 4. ad Hedibiam, nec probat. S. Ambrosius in 24. Lucæ hanc putat facillimam viam conciliandi Matthæi & Ioannis narrationes, si dicantur fuisse duæ diuersæ, quæ vt nomen Mariæ, sic cognomen habuerint Magdalenæ. Photius verò apud Turr. opinatur fuisse tres Marias Magdalenas: duas, peccatrices; tertiam, sororem Lazari & Marthæ, non peccatricem sed pietate claram. Quæ opiniones in euangelio non habent fundamentum; vt facile est volenti aduertere, ratiocinari; & aliorum veterũ sententijs repugnant. Potuit tamen fieri, vt etiam Maria soror Lazari, & illa peccatrix sit cognominata Magdalena, non quidem in historia euangelica, sed à populo Christiano. Nam vsus fidelium quædam ex sacris literis pe-

ris petita nomina propria vel appropriata, facit communia; & contrà, quædam communia facit propria. Tres fuisse Marias quæ cum aromatibus ad sepulcrum Domini venerint, communis est vox fidelium: in euangelio tamen illa tertia non Maria nominatur, sed Salôme dumtaxat. Verùm consuetudo fidelium ei nomen dedit Mariæ; quod retinetur etiam in Martyrologio Romano, Die 22. Octobris Nomen Marthæ in vulgari Teutonum Christianorū lingua factum est commune, vt significet ancillam. Contrà autem, nomen Angeli, nomen Christiani, quàm multis est proprium? Potuit etiam fieri, vt Maria soror Lazari à Christianis dicta sit Magdalena, ab alio quopiam loco quàm illa Magdalena euangelica, iuxta ea quę sunt apud Baronium Anno Christi 32. sect. 23. videlicet à Magdal. gad oppido in tribu Iuda, cuius meminit scriptura I. sue 15, vel à Magdalo apud Ægyptum, de quo Exodi 14. in princip.

Postremò, potest fieri vt sub vno festo tres illas sanctas veneretur Ecclesia, intendens singulis adaptare sua; licet id plebs per se non assequatur: vt scilicet hîc tres sanctæ accipiantur velut vna, sola commemoratione; reipsa autem tres diuersæ fuerint, & diuersæ fuisse ab Ecclesia seu ecclesiasticis viris, intelligantur. Cui rei illud non est dissimile, quòd Ecclesia sub vno nomine Epiphaniæ Domini, tria diuersa commemorat miracula & beneficia Domini: Adorationem Christi à Magis factam in Bethlehem, Christi Domini baptismum, & miraculum aquæ in vinum conuersæ in Cana Galilææ: quæ tria neque constat neque est verisimile, diuersis licet annis, eodem die contigisse; Imo, eodem anno quo Dominus fuit baptizatus, hoc miraculum fuisse factum, ac proinde alio die, probat Baronius anno Christi 31. sect. 34. & sequentibus. Ecclesia tamen canit, *Tribus miraculis ornatum diem sanctum colimus, hodie stella &c. hodie vinum ex aqua &c. hodie in*

Iordane &c. Imò, in alia antiphona ita canit quasi & eodem anno & eodem die omnia hæc contigissent: hoc modo; *Hodie cælesti sponso iuncta est Ecclesia: quoniam in Iordane lauit Christus eius crimina: currunt cum muneribus Magi ad regales nuptias: & ex aqua facto vino lætantur conuiua.* Quum tamen certissimum sit non esse mentem Ecclesiæ aliam, quàm quòd istorum trium vno die fiat commemoratio: sicut & Baronius interpretatur, vbi proximè citatus est, sectione 34. in fine.

Atque hæc ideo dicta sint, ne vel recentiorum opinioni quis faueat tres euangelicas Magdalenas ponentium: vel officium ecclesiasticum die 22. Iulij, audeat reprehendere; vel damnare velit viros pios & doctos seu veteres seu neotericos, qui tres sanctas mulieres in narrationibus euangelicis agnoscunt; Illam quondam peccatricem, Mariam sororem Lazari, & Mariam Magdalenam in euangelio sic cognominatam.

ORATIO DECIMA QVINTA.

Vtrùm in conſecratione calicis aqua vino mixta conuertatur immediatè in ſanguinem Dominicum.

ANte menſem vnum aut alterum, auditores ornatiſſimi, inter quoſdam ſcholæ noſtræ baccalaureos mota eſt quæſtio: Vtrùm in conſecratione calicis aqua vino mixta conuertatur immediatè in ſanguinem Dominicum. Quæſtioni dedit occaſionem Illuſtriſſimus

mus Ecclesiæ Romanæ Cardinalis bonę memoriæ Cæsar Baronius, qui in tomo suorum annalium Ecclesiasticorum duodecimo, ad annum Domini 1188, refert Gaufredum quendam S.Bernardi in Claravalle monachum, per literas consuluisse Cardinalem Albanensem episcopum & Domini Papæ vicarium, de huiusmodi quæstione tunc recenter in Gallijs ventilata: alijs affirmantibus hanc aquæ conuersionem in Christi sanguinem, alijs verò negantibus. Quamuis enim immediatæ conuersionis in ea epistola non fiat mentio; constat tamen ex serie narrationis, atque ex rationibus vtriusque partis quas adfert; denique ex eo quia casum ponit, etiamsi quantitas aquæ prę-ualeat; constat, inquam, ex his, de immediata conuersione aquæ in sanguinem eum loqui. Quoniam verò memorati Cardinalis Albanensis ad eam Gaufredi epistolam nullum exstat rescriptum, sed nec apud vllum Theologorum legisse memini tractatam ex professo eam quæstionem; putaui rem me facturum nec inutilem S. Theologiæ studiosis, nec vobis auditoribus qui ad has Vesperias conuenistis, ingratam; si breui oratione conet explicare, prius allatis in medium vtriusque partis argumentis ac rationibus, quid de hac quęstione tanquam probabilius & verius tenendum videatur. Vbi primùm distinctione opus est. Aut enim

enim aqua vino infusa conuertitur in vinum ante consecrationem, aut non conuertitur: Si conuertitur; nulla dubitatio est, quin per consecrationem simul cum reliquo vino transsubstantietur in sanguinem. Quòd si non conuertitur aqua in vinum ante consecrationem, sed ex vtroque commixto tertium quid ac diuersum gignitur (hoc enim fieri per naturam posse iuxta rationem mixtionis, supponunt doctores) Sic e diuerso nulla dubitatio est, per consecrationem nihil effici, imò consecrationem nullam esse. Non enim adest materia quę consecretur. Si verò non conuertitur, sed aqua remanet vsque ad consecrationem; iam locum habet quęstio quę post Gaufredum à nobis mouetur: vtrùm ea aqua simul cum vino cui admixta est, per consecrationem transeat in sanguinem. Ac ne casum hunc rarum quis existimet, propterea quòd diligens à sacerdotibus adhiberi soleat cura, ne plus admisceatur aquæ, quàm quod citò ac facilè à vini natura absorberi queat: sciendum est huius rei, quantum apparet, apud veteres curam non fuisse. Quod intelligi potest primùm ex epistola B. Cypriani ad Cæciliũ scripta contra Aquarios, in qua id solum agit, vt non sola aqua adhibeatur in mysterijs, sed vtrumque simul, vinum & aqua; de quantitate aquæ adhibendæ nihil solicitus. Deinde ex alijs veteris Ecclesiæ decretis

S. Thomas concedit; negat Victoriacus

Epist. 63. alias lib. 2. ep. 3.

cretis & canonibus, qui de quantitate aquæ vino apponendę nihil pręscribunt: nisi quòd in concilio Triburiensi, quod habitum fuit anno Domini 895, decretum est can. 19, sic aquam vino permiscendam esse, vt duæ partes sint vini, tertia verò aquæ: addita hac ratione, quia maior est maiestas sanguinis Domini, quàm fragilitas populi qui per aquam designatur. Multò autem pòst, id est, circa annum Domini 1200, Innocentius 3. lib 4. mysteriorum missæ cap. 30, cùm quęreret, Quid autem si plus apponatur aquæ quàm vini, erit irritum sacramentum? respondet: Oportet quidem quòd tantum vini ibi ponatur, quòd aqua commixtum saporem vini retineat. Nec plura addit de aquæ quantitate vino apponenda. Sed & Cardinalis eiusdem temporis Vitriacus, hoc tantùm dicit, semper plus vini, minus aquæ debere apponi Quod & Honorius 3. qui Innocentio tertio proximè successit, de eadem re ad quendam archiepiscopum scribens, suo decreto confirmauit; vt habetur extrà, De celebratione missarum. *Perniciosus*, inquit, *in tuis partibus inoleuit abusus, videlicet quòd in maiori quãtitate de aqua ponitur in sacricio, quàm de vino: cùm secundum generalem consuetudinem Ecclesiæ generalis plus in ipso sit de vino, quàm de aqua ponendum: Ideóque fraternitati tuæ mandamus, quatenus id non facias, nec in tua pro-*

 uincia

uncia fieri patiaris. Quibus in verbis tantùm dicitur, plus esse ponendum de vino: non autem, longè plus, sicut hæc verba, nescio cuius errore, citata inuenio in catechismo Romano. Rationem verò pontifex aliam non adiecit, nisi ex consuetudine Ecclesię generalis. Vbi glossa: *Credamus*, inquit, *quod hac consuetudo à sanctis Ecclesiæ patribus fuit instituta*. Moxque subdit: *Et ita solo vsu antiquorum Patrum ponitur plus de vino, quàm de aqua.* Deinde prosequitur: *Et alia ratio posset assignari, quia vinum delectabilius est ad bibendum quàm aqua: & ideo ponitur plus de vino quàm de aqua; Nam si plus poneretur de aqua, non transiret ita suauiter: &, ne horrorem generaret, vnde posset periculum imminere, quia aqua malum stomachum facit.* Ita suauis ille & facetus glossator: ne dicam nugator. Atqui meliorem & veriorem rationem nos postea proferemus. Illud addo, non solùm curam non fuisse prioribus illis sæculis de perpusilla quantitate aquæ apponenda: verùm neque hoc curatum, vt tempestiuè, sicut loquuntur, id est, ante missam inchoatam, hæc admixtio fiat: licet hodie multorum vsu id receptum sit, velut fratrum Dominicanorum & aliarum quarundam Ecclesiarum, vt testatur Dominicus Sotus in 4. dist. 9. sub finem quæstionis primæ. Sed vsus ille recentior est: quemadmodum & ille, de quo Gabriel in ex-

positione

positione canonis missæ, vt ante euangelium aqua apponatur; ac meritò præferendus hac in parte mos Ecclesiæ Romanæ, qui habet, vt ea mixtio demum fiat imminente oblatione, id est, quando sacra mysteria inchoantur. Et ita oportere fieri docet S. Thomas, & ex eo Syluester. His accedit quòd, quemadmodum testatur Iacobus à Vitriaco Romanæ Ecclesiæ Cardinalis, si vinum aqua mixtum fuerit, vinum per artificium separari potest ab aqua. Quod & Innocentius 3. in capitulo, *Cùm Marthæ*, commemorat à physicis affirmari. Quanquam non necesse est ad physicos recurrere: quandoquidem id etiam hodierna œnopolarum praxis comprobat. Ex quibus satis intelligitur, non adeò rarum aut esse aut fuisse, vt aqua calici infusa & vino mixta, maneat aqua vsque ad consecrationem: dum videlicet aut plusculum aquæ infunditur, aut inter infusionem & consecrationem non satis temporis intercedit, vt tota in vinum conuerti possit; præsertim cùm vinum tenuius est ac debilius; maximè si iam acescat; qui casus nequaquam infrequens est. Alioquin, extra hos casus æquum est, vt valeat quod dicit Innocentius lib. 4. mysteriorum missæ, capite 30. *Quis enim ambigat aquam in vinum transire, cùm multo vino modicum infunditur aquæ?* His ad quæstionis intelligentiam & explicationem præmissis;

De celebra. Miss.

nunc vtriusque partis argumenta proferenda sunt, partim ea quæ in epistola Gaufredi continentur, partim quæ apud alios reperimus: ac primùm quidem partis affirmantis argumenta, deinde negantis. Igitur pro affirmante primus adducitur testis S. Cyprianus, cuius in epistola ad Cæcilium hæc sunt verba: *Sic calix Domini non est aqua sola, aut vinum solum, nisi vtrumque sibi misceatur; quomodo nec corpus Domini potest esse farina sola, aut aqua sola, nisi vtrumque adunatum fuerit & copulatum*. Ex quibus verbis consequi videtur vinum sine aqua sibi admixta, siue ea prius in vinum conuersa fuerit, siue non, in sanguinem Domini nunquam transmutari. Sequitur Ambrosius, cuius non paulo clariora sunt verba lib. 4. de Sacramentis cap. 4. & 5. *Didicisti*, inquit, *quòd ex pane fiat corpus Christi: & quòd vinum & aqua in calicem mittitur, sed fit sanguis consecratione verbi cælestis*. Item; *Ante verba Christi, calix est vini & aquæ plenus: Vbi verba Christi operata fuerint, ibi sanguis efficitur, qui plebem redemit*. Hæc Ambrosius, perinde de vino & aqua loquens, quod ad consecrationem attinet. Citat prætere a Gaufredus Hieronymum super caput 14. Marci, ita scribentem: *Formans Dominus sanguinem suum in calicem vino & aqua mixtum; vt alio purgemur à culpis, alio redimamur à pœnis*. Citat & Augustinum in tractatu de baptismo,

dicen-

dicentem: *Unde & aqua mittitur in calicem, & fit sanguis consecratione verbi cælestis*. Verùm de commentario in Marcum, qui fertur inter opera S. Hieronymi, satis inter doctos conuenit, illius non esse, sed authoris incogniti. Quæ autem verba citat Augustini titulo, apud eum non inueniuntur, suntque eadem penè cum verbis Ambrosij, quæ iam audiuimus. Proferuntur deinde eorum testimonia, qui post exortã Berengarij hæresim, & cõtra eam scripserunt, Hildeberti & Algeri. Paschasius autem his antiquior in libro de corpore & sanguine Domini capite 11. de aqua quæ cum vino miscetur in sacrificio, differens, hæc scribit: *Licet prius mysticè vinum & aqua commisceatur; post consecrationem tamen non nisi sanguis bibitur*. Et paulo pòst: *Non inconuenienter aqua consecratur; non quòd aqua permaneat, sed vertatur in sanguinem*. Et rursum nonnullis interpositis: *Constat igitur, quia etsi tria ponuntur, (scilicet panis, vinum & aqua) nõ nisi caro & sanguis postea rectè creditur*. Hæc Paschasius. in quibus illud præcipuè notandum, quod dicit aquam consecrari & verti in sanguinem. Si enim consecratur aqua; manet igitur vsque ad consecrationem aqua: vt per consecrationem vertatur in sanguinem. Vnde Gaufredus hoc Paschasij testimonium euidens appellat. Vbi tamen Gaufredus in hoc sine dubio fallitur, quod dicit B. Papam Gre-

gorium in libro Dialogi, magnum huic Paſchaſio ſanctitatis perhibuiſſe teſtimonium. Locus eſt lib. 4. Dialogi cap. 40. Fallitur, inquam, manifeſtè. Non enim de hoc Paſchaſio, qui nondum erat, locutus eſt, aut loqui potuit Gregorius: ſed de Paſchaſio Romanæ Eccleſiæ diacono, cuius exſtant libri de Spiritu-ſancto; Hic verò Paſchaſius, cognomento Ratbertus, abbas fuit monaſterij Corbeienſis, penè quadringentis annis illo Romano poſterior. Porrò Hildeberti Cenomanenſis Epiſcopi (qui Trithemio teſte, Berengarij Turonenſis aliquando diſcipulus fuerat, ſed poſtea factus perſecutor erroris) ex libro de Sacramento altaris, qui hodie non exſtat, hæc verba refert Gaufredus: *Aqua in ſanguinem vertitur, vt populus qui per aquam figuratur, in melius ſe mutatum intelligat*. Algerus, eadem cum Paſchaſio ſcribens, lib. 1. de Sacramento altaris cap. 19. *Sciendum eſt*, inquit, *quia licet prius myſticè vinum & aqua miſceatur, poſt conſecrationem tamen non niſi ſanguis bibitur*. Huc vſque teſtes à Gaufredo producti: quibus haud dubiè ex Græcis Patribus Ioannem Damaſcenum adiunxiſſet, ſi illi notus, aut ſaltem lectus fuiſſet. Nos igitur eius verba ponamus, quæ ſunt in lib. 4. de orthodoxa fide cap. 14. vbi loquens de Domino ſuis diſcipulis tradente myſteria, ſic ait: *Accipiens calicem ex aqua & vino, tradidit illis dicens*;

dicens: Bibite ex hoc omnes: Hic meus est sanguis &c. Moxque affirmat Dominum panem sui ipsius corpus facere, & vinum & aquam, sanguinem. *Et quomodo*, inquit, *panis fit corpus Christi, & vinum & aqua sanguis Christi?* Ac deinde: *Quia mos est hominibus panem manducare, & vinum & aquam bibere; coniunxit his ipsam suam diuinitatem, & fecit hæc suum corpus & sanguinem.* Hæc & alia in eandem sententiam eo loco Damascenus. Denique his testimonijs adiungatur, si placet, Innocentius ipso Gaufredo posterior, vt ne mireris ab eo non esse allegatum. Qui pontifex consultus ab Archiepiscopo Lugdunensi super hac quæstione, Vtrùm aqua cum vino in sanguinem conuertatur: cùm plures scholasticorum attulisset responsiones, vt patet ex capitulo *Cùm Marthæ*, extrà, De celebratione missarum; ita tandem resoluit: *Verùm inter opiniones prædictas illa probabilior iudicatur, quæ asserit aquam cum vino in sanguinem transmutari; vt expressius eluceat proprietas Sacramenti. Nam cùm aquæ multæ, sint populi multi; ideo vino aqua vnitur, vt Christo populus adunetur. Per hoc enim quod suscepit ipse de nostro, & accepimus ipsi de suo; tam insolubili nexu coniungimur, vt qui est vnum cum Patre per ineffabilem vnitatem, fiat vnum nobiscum per admirabilem vnionem: ac per hoc, ipso communiter mediante cum Patre, vnum efficimur.* Hæc

 ille.

ille. Sed quia testium & testimoniorum satis; audiantur & rationes, quibus hæc opinio partis affirmantis fulciri videtur. Sunt autem hæ quatuor: quarum prima colligitur ex Cypriano, estque apud Gaufredum, qui eam his verbis exponit; *Aiunt*, inquit, *quòd dum substantia aquæ, quæ ad conficiendum panem miscetur similæ, post consecrationem aqua non maneat; incongruum fore videtur, vt mixta vino similiter in consecratione non mutetur.* Secunda ratio sumitur ex significatione mystica, & insinuatur ab Innocētio Papa, verbis paulò antè recitatis. Nam aqua vino mixta in sacrificio, populi fidelis cum capite Christo vnionem repræsentat. Quod & à Cypriano traditum est, & ab alijs Patribus: ac repetitum in Cōcilio Tridentino sess. 22. cap. 7. Atqui fidelis populi naturalis est vnio cum Christo capite, sic vt vnum corpus constituant; igitur ad hanc vnionem significandam oportet aquam simul cum vino in Christi sanguinem transmutari. Nam alioqui, populus, qui per aquam significatur, remanebit à Christo diuisus ac seiunctus. Tertia ratio huiusmodi est: si aqua relinquitur in calice post consecrationem: igitur sacerdos hausto calice, non erit ieiunus; & proinde eodem die, in casibus alioqui concessis, iterum sacrificare & communicare non poterit: nihilo magis quàm is, qui post communionem sumpserit ablutio-

nem.

nem. Adfert hanc rationem Innocentius tertius lib. 4. mysteriorum missę cap. 29. & S. Thomas in 4. dist. 11. q. 2. & Gabriel super canonem missæ. Quarta ratio, & ea potissima, desumitur ex adoratione. *Nam*, vt ait Dominicus Sotus in 4. dist. 9. quæstione 1. sub finem, *si solum vinum consecraretur, & aqua maneret illic in substantia aquæ; hoc esset plebem seducere, quæ adorat quicquid substantiæ sub illis accidentibus reconditur: tametsi*, inquit, *per ignorantiam excusaretur. Verùm sacerdos immane sacrilegium committeret; præsertim si prudens & sciens id faceret.* Ita Dominicus, non quidem sentiens aquam vino mixtam immediatè conuerti in sanguinem: sed aliud agens, vt videlicet tantillum aquæ vino misceatur, quod facilè possit transire in vinum. Qua de re postea nobis aliquid dicendum erit. Nunc verò hac ratione id agitur, vt credatur aquam, etiam prius non conuersam in vinum, tamen ipsa consecratione conuerti in sanguinem. Nam alioqui fatendum esset maiores illos nostros & antiquiores, quibus non tantá fuit cura permodicum aquæ miscendi cum vino, quando nec canones Ecclesiæ id exigebant; istius immanis sacrilegij, (quemadmodum loquitur Dominicus) reos esse constituendos. Quod absit vt dicamus. Hæc igitur sunt, auditores, quæ quæstionis initio propositæ partem affirmantem, aut veram,

ram, aut vero admodum propinquam ostendere videantur. Atque id quo magis appareat, audite quid post finem epistolæ supradictæ, suis verbis subiiciat Illustrissimus Cardinalis Baronius. Gaufredus quidem epistolam suam ita concludit: *Ac proinde placeat vestræ dignationi cum Dominis nostris fratribus vestris super hoc verbo, cùm opportunum tempus adfuerit, diligenti collatione tractare: vt authoritas S. Romanæ Ecclesiæ definiat, quid super hoc credi debeat, vel doceri.* Tum prosequitur Baronius; *Quid autem rescripserit ad petitam consultationem Cardinalis Episcopus Albanensis, non inuenimus: Sed aliud rescribere non potuisse certum est, quàm quod credidit & custodiuit semper S. Romana Ecclesia: nimirum aquam simul & vinum transsubstantiari in sanguinem Christi.* Sic ille. Quod si verum est; quid amplius quærimus? Sed quia iudiciorum lex est, audire & alteram partem: integrum vestrum, auditores, iudicium seruate in diem crastinum (fatigati enim nunc estis, & hora præterijt) quò diuersæ partis argumentis auditis & intellectis, sereniorem & instructiorem ad iudicandum animum adhibere possitis.

Anno 1610. 5. Nouemb.

ORATIO DECIMA-SEXTA.

Oratio secunda de eodem argumento.

SATIS hesterna die, quantum arbitror, auditores ornatissimi, in vnam partem quæstionis quam tractandam suscepimus, disputatum est; huius, inquam, quæstionis, *Vtrum in consecratione calicis aqua vino mixta conuertatur immediatè in sanguinem Dominicum*. Proximum nunc est, vt diuersæ partis, id est, negatiuæ, rationes & argumenta proferamus. Id enim in hunc diem dilatum erat.

Igitur illud hoc loco præcipuè diſpiciendum eſt, quænam ſit materia conſecrationis calicis; vtrùm vinum ſolum, an etiam aqua. Diſpiciendum, inquam, quid ſcriptura ſacra, quid Patres, quid Patrum concilia, quid ſcholaſtici doctores ſuper hac re nobis traditum aut ſcriptum reliquerint. Quòd-ſi non aliam agnoſcant conſecrandi calicis materiam quàm vinum; certiſſima conſequentia eſt, aquam vino mixtam immediatè in ſanguinem Domini conuerti non poſſe. Nam illud dicitur materia in hoc Euchariſtiæ Sacramento, quod in ipſum Sacramentum immediatè tranſmutatur. Atqui vinum, non aquam, eſſe calicis conſecrandi materiam; primum, ex Euangelica narratione docetur; vbi poſt datum diſcipulis calicem, dicit Dominus: *Non bibam amodò de hoc genimine vitis*. Mat. 26. Super quibus verbis Chryſoſtomus homilia 83. *De genimine vitis*, inquit, *quæ certè vinum, non aquam producit*. In quo hæreſim eorum euellere voluit, qui aquâ in his myſterijs vtuntur. Ita Chryſ. vbi cùm dicit, aqua, intellige pro materia; præſertim ſi ſola aqua vterentur. Quod faciebant Aquarij, contra quos ſcribit Cyprianus. Si dicas vinum illud quo Chriſtus vſus fuit, in conſecrando ſanguine ſuo, fuiſſe mixtum aqua; negare non poſſumus. Id enim conciliorum Florentini & Tridentini verbis & Sanctorum

Pa-

Patrum teſtimonijs conſentaneum eſt. Verùm non ideo conſequens, aquam eſſe huius Sacramenti materiam. Nam mixtionis aliæ ſunt cauſæ, quas ex Patribus adferunt memorata concilia: velut repræſentatio Dominicæ paſſionis, in qua ſanguis & aqua ex latere Chriſti profluxiſſe leguntur; nec non repræſentatio vnionis populi fidelis cum capite Chriſto, de qua aliàs. Quòd ſi aqua, perinde vt vinum, tanquam materia huius Sacramenti inſtituta fuiſſet à Chriſto: ſtudiosè nobis agendum eſſet, vt vino tanta apponeretur aquæ copia, cui vinum præualere non poſſet; nimirum vt locus ſeruaretur conſecrationi, qua, iuxta Domini inſtitutionem, aqua in ſanguinem verteretur; more videlicet aquarum Ægyptiarum, quas virgâ percuſſas Moyſes in ſanguinem conuertit. Exodi 7. Deinde, quid vetaret aquam ſeorſum poſſe conſecrari, (ſicut Aquarij faciebant) etiam his verbis: *Hic eſt calix ſanguinis mei*? Maximè ſiqua neceſſitas vrgeret, velut in regionibus admodum ſeptemtrionalibus; quibus vinum neque naſcitur, neque aduehitur. Non enim mutilum eſſet ſacrificium, aut imperfectum Sacramentum, vbi eſſet & gemina ſpecies, panis ſcilicet & aquæ: & ſub vtraque ſpecie res contentæ prorſus eædem quæ ſub ſpeciebus panis & vini. Sed cùm hæc adeo ſint abſurda, vt nec in mentem facilè

facilè cuiquam venerint; explodi profectò necesse est opinionem, quæ aquam consecrandi calicis facit materiam. Sanè si panis solus materia est consecrandi corporis Dominici: quomodo non etiam vinum solum materia consecrandi sanguinis, siue mixtum fuerit aquâ, siue non? Nam Patres, vt mixtionem requirunt, ita nusquam dicunt aquam quæ admiscetur, huius Sacramenti materiam esse: sed plærisque in locis magis contrarium significant. Iulius Papa eius nominis primus, vt citatur apud Gratianum, De consecrat. dist. 2. *Manifestum est*, inquit, & euidens exemplum veritatis euangelicæ illuxit, quòd præter panem & vinum aliud offerri non licet. Augustinus in libro sententiarum Prosperi, vt cita-
cap. 41. tur eodem loco: *Fateamur, ante consecrationem panem esse & vinum quod natura formauit; post consecrationem verò, carnem Christi & sanguinem, quæ benedictio consecrauit*. Per idem tempus Patres concilij Carthaginensis 3. can. 24 ita statuunt: *Vt in Sacramentis corporis & sanguinis Domini, nihil amplius offeratur, quàm ipse Dominus tradidit, hoc est panis & vinum aquâ mixtum*. Ac ne putes etiam aquàm esse materiam, quia dixerunt vinum aqua mixtum; ita subiungunt; *Nec amplius in sacrificijs offeratur, quàm de vuis & frumentis*. Non addunt, de aqua. Patres concilij Triburiensis can. 19. statuentes aquam

sic

ſic eſſe cum vino miſcendam, vt duæ partes ſint vini, vna verò aquæ, ſicut in heſterna oratione diximus; hanc addunt rationem, quia maior eſt maieſtas ſanguinis Domini, quàm fragilitas populi, qui per aquam deſignatur. Sentiunt ergo, ſolum vinũ, non etiam aquam, in ſanguinem conuerti. Patres Synodi Trullanæ, can. 32. morem Armeniorum corrigentes, qui propter verba Chryſoſtomi, quæ ſuprà citauimus, malè intellecta, ſolo vino vtebantur in myſterijs; dicunt inter alia, incruentum ſacrificium peragi ex precioſo redemptoris ſanguine & aqua. Qui ſic loquuntur, non exiſtimant aquam conuerti in ſanguinem. Et quoniam ad Græcos deflexímus, quamuis ſchiſmaticos: ex facto & opinione eorum aliud accipite argumentum. Quamuis ex Ioanne Damaſceno, heri citato, conſtet Græcos ſolitos admiſcere aquam vino ante vini conſecrationem; poſteriores tamen Græci, quorum ritus ſequuntur Moſcouitæ, veteri mutata, quantum apparet, conſuetudine, vino iam conſecrato affundunt aquam calidam, dicentes illud euangelicum: *Et continuò exiuit ſanguis & aqua.* Non ergo intendunt quod aqua tranſeat in ſanguinem. Neque enim tranſire poſſet cõſecratione iam peracta. Sed deſideratis, auditores, apertiora & expreſſiora documenta huius ſententiæ; neque vultis ad ſchiſma-

Vide Can. 32. Syn. Trull.

maticos remitti. Ergo reuertamur ad Catholicos & apertiora testimonia proferamus. Petrus quidem Lombardus, vt habet epistola Gaufredi, aquæ mutationem in vinum neque asseruit expressè, neque negauit: quia non ei quæstio hæc in mentem venit: Verùm contemporaneus eius Hugo à S Victore mouet eam, quæstione 93. in 1. epistolā ad Corinthios. Quærit enim, an aqua cum vino mutetur in sanguinem: & responsio eius est; *Dicunt quidam quod mutatur: Nobis autem videtur quod non mutatur; quod à magistro Acardo accepimus.* Loquitur autem de aqua non in vinum conuersa. Post huius tempora, Iacobus à Vitriaco Romanæ Ecclesiæ Cardinalis in historia rerum occidentalium cap. vlt. mota quæstione de aqua vino apposita, quæ tamen à vino non absorbetur, Vtrùm ea remaneat; aut quidnam de ea fiat: reiectis quorundam opinionibus quas commemorat, ita respondet; *Nobis autem videtur, quòd partium natura remaneat, (intellige vsque ad consecrationem): Nam vinum per artificium separari potest ab aqua. Vnde vinum transsubstantiatur (per consecrationem) aqua in sua natura manente.* Et declarat à simili: *Sicut,* inquit, *si granum hordei cum frumento misceatur; quod ibi de frumento est tantùm transsubstantiatur.* Hæc ille. Vixit autem ante annos 400. Pontifice Romano Innocentio 3. sub quo etiam lega-

legationes obiuit. Ac ne Cardinalem à Pontifice diuersum aliquid hac de re sensisse suspiceris; quid ipse Innocentius de eadem quæstione scripserit, & consultus rescripserit, videamus. Huius enim Pontificis super hac re sententiam nosse (quoniam ex eo in partem affirmantem quædam heri allegata sunt verba) valdè operæprecium est. Is igitur lib. 4 mysteriorum missæ, postquam cap. 29. quæstionem hanc sibi proposuisset, Vtrùm aqua cum vino conuertatur in sanguinem; & nonnulla ad vtramque partem argumenta, dubitantium ac disputantium more fecisset; proximo cap. respondet, in hunc modum: *Quibusdam verò non absurdum videtur quòd aqua cum vino transit in sanguinem; ea videlicet ratione, quòd aqua per admixtionem transit in vinum, & vinum per consecrationem transit in sanguinem. Quis enim ambigat aquam in vinum transire, cùm multo vino modicum infunditur aquæ?* Sic ille. Vbi ad marginem annotatum est in meo codice; *Recta opinio de aqua in calice* Sacramenti. Et ne putes ex aliena tantùm sententia loqui Innocentium, quoniam dicit, *quibusdam videtur*; attende ad illa verba: *Quis enim ambigat &c.* Igitur Innocentij sententia est, aquam cum vino transire in sanguinem, ea demum ratione, si priùs in vinum conuersa fuerit: manifestè significans non aquam sed solum vinum esse materiam

S proxi-

proximam ſanguinis Dominici conſecrandi. Dico, proximam, de qua nunc quæſtio eſt. Nam materiam eius remotam ac mediatam, aquam dicere, nihil prohibet. Pergit Innocentius, & iterum quærendo rem magis declarat: *Quid*, inquit, *ſi plus apponatur aquæ, quàm vini; erit irritum Sacramentum? Oportet quidem quod tantum vini ibi ponatur, vt aqua commixtum ſaporem vini retineat. Licet autem diligenti ſtudio vinum optimum ſit quærendum, vt ſacrificium offeratur; vicium tamen vini non maculat mundiciam Sacramenti.* Ac ſi dicat: Etiamſi plus aquæ fuerit appoſitum, aut vinum tenue ſit aut acidum, vt aquam in ſe tranſmutare non poſſit: dummodo ſapor vini remaneat, ex quo cognoſcitur quod verum ſit vinum; conficitur ex eo Sacramentum, aqua in ſua natura manente. Cæterùm pleniùs idem Innocentius in ſuo reſcripto, quo reſpondet Archiepiſcopo Lugdunenſi, quod incipit *Cùm Marthæ*, extra, De celebratione miſſarum, de hac re diſſerit: *Quæſiuiſti*, inquit, *vtrùm aqua cum vino in ſanguinem conuertatur. Super hoc autem opiniones apud ſcholaſticos variantur. Aliquibus enim videtur, quòd, cùm de latere Chriſti duo præcipua fluxerint Sacramenta, redemptionis in ſanguine, ac regenerationis in aqua: in illa duo, vinum & aqua quæ commiſcentur in calice, diuina virtute mutantur; vt in hoc Sacramento plenè ſit veritas & figura: Alij verò*

tenent

tenent quòd aqua cum vino transſubſtantiatur in ſanguinem, cùm in vinum tranſeat mixta vino. Et paulo pòſt: *Præterea, poteſt dici quòd aqua non tranſit in ſanguinem: ſed remanet, prioris vini accidentibus circumfuſa*. Et infrà tandem reſoluens. *Verùm*, inquit, *inter opiniones prædictas illa probabilior iudicatur, quæ aſſerit aquam cum vino in ſanguinem tranſmutari; vt expreſſiùs eluceat proprietas Sacramenti &c.* Quam reſolutionem malè quidam intelligentes, exiſtimarunt Pontificem ſentire, quòd aqua vino mixta, ſiue priùs in vinum conuerſa fuerit, ſiue non; ſemper vnà cum vino in ſanguinem tranſmutetur. Sed hic intellectus contra mentem Pontificis eſt. Tres enim adduxerat opiniones; primam, quæ dicit vinum conuerti in ſanguiné Chriſti, aquam verò in aquam quę fluxit ex latere eius: quæ opinio meritò reprobatur. Secundam, quæ tenet aquam cum vino transſubſtantiari in ſanguinem, cùm priùs in vinum tranſierit mixta vino. Tertiam, quòd aqua non tranſit in ſanguinem, ſed remanet, prioris vini accidentibus circumfuſa. Eligit autem ex his Innocentius ſecundam, vt manifeſtum eſt. Quare quod dicit illam iudicari probabiliorem, quæ aſſerit aquam cum vino in ſanguinem tranſmutari; intellige iuxta quod dixerat, opinionem illam proponens, *Cùm in vinum tranſeat mixta vino*. Atque ita gloſſographus interpre-

ratur, *Cum vino*, Id eſt, vinum aquaticum. Non enim tranſeunt duo in ſanguinem (vinũ & aqua) ſed vinum quòd aquam ſibi incorporauit. Porro ſic eligit Innocentius ſecundam opinionem, vt tertiàm non improbet. Nam de ea dicit, *Poteſt dici*. Ac meritò ita loquitur: ſiquidem non pugnant hæ duæ opiniones; niſi quis vtramque vel alteram cum alterius excluſione intelligat; vt veriſimile eſt quoſdam intellexiſſe, negantes aquam in vinum conuerti poſſe, propterea quòd ſecundum phyſicos, vt idem refert Innocentius, aqua vino mixta per artificium, rurſùs à vino ſeparari poſſit. Sed hoc non eſſe verum vniuerſaliter, ſatis conſtat, & heſterna oratione monſtrauimus. Igitur ſi aqua prius conuertatur in vinum, quod non negandum eſt fieri; mediatè conuertetur in ſanguinem: quod vtique vult ſecunda opinio. Si verò priùs in vinum non fuerit conuerſa (quod contingere poteſt); nec ſanè in ſanguinem conuertetur, ſed aqua manebit aqua: quod vult tertia opinio. Sed dicet aliquis, Innocentij verba quibus ſecundam exponit opinionem, quam & approbat, ita ſonare, quaſi ſemper in vinum tranſeat aqua vino mixta, priuſquam fiat conſecratio. Non enim dicit: Si in vinum tranſeat mixta vino; ſed, *cùm in vinum tranſeat*, ac ſi ſemper id fiat. Reſpondeo planè abſurdum eſſe huiuſmodi intellectum.

Quid

Quid enim si duplo aut triplo plus apponatur aquæ quàm vini; nunquid sentit Innocentius etiam sic aquam transire in vinum? An non ipsius verba sunt, quæ iam antè citauimus: *Quis enim ambigat aquam in vinum transire, cùm multo vino modicum infunditur aquæ?* Igitur ex eius sententia, cùm multum infunditur; & ambigi potest, & negari. An non ibidem dicit, quod etiam audistis, si plus apponatur aquæ quàm vini, dum tamen aquâ commixtum saporem vini retineat, non fore irritum Sacramentum? Non enim dicit, modò aqua sic copiosè affusa conuertatur in vinum: sed tantum vult, vt vinum aquâ commixtum saporem vini retineat, id est, vim & naturam vini (quod ex sapore iudicatur) non amittat. Nam hoc si contingeret; omnino consecratio fieri non posset. Rectè Gabriel: *Conuersio aquæ in vinum*, ait, *non fit per miraculum sicut conuersio vini in sanguinem: sed per actionem naturalem vini in aquam; quæ requirit alterationem præuiam.* Nec id Innocentius Pontifex doctissimus ignorauit. Cur igitur sic locutus est, *Cùm transeat*? Vtique propter eos, qui, sicut iam dictum est, aquam in vinum conuerti posse negabant, eo quòd post mixtionem possit adhuc arte humana separari. Transitum igitur aquæ in vinum, eo sermone confirmare voluit, vt possibilem & contingentem; non

autem vt neceſſarium, aut vniuerſalem. Rurſum dicet aliquis, Innocentium tantùm pronunciare, ſecundam opinionem eſſe probabiliorem; imò nec eſſe, ſed iudicari talem: igitur licebit ab ea recedere, ſequendo diuerſam opinionem, etſi minus probabilem. Reſpondet gloſſa, ſiue definiat vt papa, ſiue proponat vt doctor; opinionem eius eſſe amplectendam. Sed plenior reſponſio erit: Quamuis ad ſuam opinionem, de qua modeſtè loquitur Pontifex, hoc ſuo reſcripto neminem cogat, (Res enim adhuc apud multos, propter apparentiam rationum, quæ ferebantur in vtramque partem, verſabatur in quæſtione, alijs hoc, alijs aliud dicentibus; quod & Innocentius in principio ſui reſcripti fatetur, & declarat epiſtola Gaufredi heſterna:) adeo bonis tamen & firmis eam opinionem niti rationibus, & ſanctorum teſtimonijs; vt ab ea recedere prorſus non liceat; præſertim hoc nunc tempore, poſteaquam & ſcholaſticorum omnium conſenſu, qui Innocentio fuere poſteriores, & conciliorum decretis, ea ſententia ſatis eſt confirmata. Nam quòd ad ſcholaſticos attinet doctores, affirmat Gabriel lectione 35. ſuper canonem miſſæ, quòd eam opinionem quam Innocentius dicit probabiliorem, communiter ſequuntur doctores Theologiæ, S. Thomas, Scotus & cæteri, tanquam indubitatam:

Si

Si tamen, inquit, ſic intelligitur, quòd aqua poſt admixtionem cum vino, per actiuitatem vini tranſit in vinum, & facta vinum conuertitur in ſanguinem Chriſti. Sic autem intelligendum eſſe, iam ex ipſo Innocentio oſtendimus. Legantur quæ ſcribit S. Thomas in 4. diſt. 11. q. 2. ar. 4. & in ſumma parte 3. q. 74. ar. 8. quibus locis, Innocentij ſecutus authoritatem, docet oportere, quòd aqua conſumatur à vino, ad hoc, vt ex parte ſanguinis ſit tantùm vna ſpecies; ſicut ex parte corporis: ideoque non debere aquam in magna quantitate apponi, additque expreſsè, ſi aqua non prius conuertatur in vinum; non eam conuerti in ſanguinem. Nec aliter S. Bonauentura in 4. diſt. 11. q. 2. ar. 3. vbi docet aquam non eſſe huius Sacramenti materiá, ſed aliquid annexum materiæ, ſcilicet vino; quia adiungitur vino, & in ipſum conuertitur, & poſtmodum in ſanguinem. Scotus in 4. diſtinct. 11. in fine. Vino apponere aquam non eſt ſimpliciter neceſſarium de neceſſitate Sacramenti: quia etiam quando appoſita eſt, non conuertitur in ſanguinem, niſi prius conuerſa in vinum. Idem ſignificat Paludanus in eandem diſt. 11. libri 4. q. 1. art. 6. concluſ. 2. & expreſsè tradit ibid. concluſ. 5. his verbis; Aqua debet apponi in modica quantitate; & ita diu ante conſecrationem quòd fuerit conuerſa in vinum: quia

aliter ipſa manens aqua non eſt materia Sacramenti, ſed effecta vinum. Richardus à Mediavilla in eandem diſt. libri 4. De tertio principali, q. 3. Aqua ſi ante conſecrationem ſanguinis non eſt conuerſa in vinum; non conuertitur in ſanguinem. Non enim conuerti poteſt in ſanguinem, niſi prius conuertatur in vinum. Et quæſtiuncula 5. eſt ibi hæc; Vtrùm commixtum æqualiter ex aqua & vino conuertatur in ſanguinem Chriſti. Reſpondet, Æqualis commixtio ex aqua & vino poteſt fieri ſecundum æqualem quantitatem molis ipſorum miſtorum; aut ſecundum æqualem proportionem virtutis. Priore modo, aqua non ſolueret ſpeciem vini, eo quòd vinum ſit magis actiuũ quàm aqua; nec generaretur natura tertia ex duobus: nec vinum poſſet aquam citò conuertere in naturam ſuam, quamuis ſatis cito alteraret in excellentijs ſuarum qualitatum accidentalium. Et ſic, dico quod per formam conſecrationis vini, ſola ſubſtantia vini transſubſtantiaretur in ſanguinem.

Idem ſenſiſſe Guilielmum Altiſſiodorenſem his antiquiorem, patet ex Summæ eius libro 4. De Sacram. Euchariſtiæ capitulo 2. vbi ait, Vinum & aqua ſimul ſumpta tranſſubſtantiantur in ſanguinem Chriſti. Et infrà, Sciendum autem quòd aqua apponenda eſt in tam parua quantitate quòd poſſit abſor-

absorberi à vino. Eadem est sententia reliquorum Theologorum, etiam eorum qui de casibus conscientiæ scripserunt, quos Summularios vocant. Hinc illa praxis sacrificantium, ab ijsdem præscripta & concilij Florentini decreto probata, quæ per totam obtinet Ecclesiam, vt aqua modicissima (sic enim loquitur illud decretum) vino admisceatur. Nam ante tempora Innocentij constitutum quidem fuit vt plus vini quàm aquæ poneretur in calice; hac nimirum ratione, ab ipso Innocentio, & Vitriaco, alijsque multis reddita, atque etiam annotata in Rubricis Missalis Romani; ne aquę copia virtutem vini exstingueret: Cæterùm post ea tempora, postquam res in disputationem adducta est; vt ne quid aquæ prorsus in calice remaneret non conuersum in sanguinem, necessariò recepta est & inualuit per Ecclesias consuetudo, ne plus aquæ apponatur, quàm facilè possit ante consecrationem in vinum conuerti. Atque vtinam etiam illud obtinuisset, quod Innocentius dicit diligenti studio curandum esse, quodque post eum Thomas, Gabriel & alij volunt, vt optimum vinum exhibeatur. Quod si fieret; non tot scrupulis ob vini viciositatem inquietarentur animi bonorum ac Deum timentium sacerdotum: deinde & dignitati huius tremendi sacrificij multo magis consuleretur. Iam, vt & illud quod dixi

dixi de conciliorum decretis, confirmem; en vobis duo concilia generalia, Florentinum & Tridentinum; quorum in priore ſic legitur: *Tertium eſt Euchariſtiæ Sacramentum, cuius materia eſt panis triticeus, & vinum de vite*. Hoc tantùm de materia. Tum ſequitur quod ſuprà memini: *cui ante conſecrationem aqua modiciſſima adhiberi debet*. Non dicit aquam eſſe materiam; ſed docet aquam vino, quod eſt materia, adhibendam eſſe. Tridentinum verò ſeſſ. 13. continente decretum de ſanctiſſimo Euchariſtiæ Sacramento, nuſquam aquæ meminit, ſed aſſiduè nominat panis & vini benedictionem, conſecrationem, conuerſionem, transſubſtantiationem: multò minus quicquam dicit de ſpecie aquæ remanente poſt conſecrationem, ſicut loquitur de ſpeciebus panis & vini remanentibus. Tantùm ſeſſ. 22. monet de aqua vino miſcenda in calice, eiusque ceremoniæ adfert rationes. Et quia in eum locum iam venimus: haudquaquam negligenter prætereundum eſt, quod ibidem dicitur, ab Eccleſia præceptum hoc eſſe ſacerdotibus, vt aquam miſceant vino. Inde enim ſequitur, hanc mixtionem eſſe præcepti Eccleſiaſtici & humani. Cùm igitur apud omnes conſtet, Eccleſiã non poſſe inſtituere materiam alicuius Sacramenti; planè conſequens eſt aquam huius Sacramenti Euchariſtiæ non eſſe materiam; ideóque ex ea ſiue

In Cõpendio fidei dato Armenijs

Cap. doct. 7

ſiue ſeparata ſiue vino coniuncta, ſanguinem conſecrari non poſſe, niſi prius in materiam, id eſt, in vinum conuerſa fuerit. Omitto dicere quàm ſit inſolitum, & quàm malè ſonet in auribus fidelium, Aquam transſubſtãtiari in ſanguinem Chriſti; Sub ſpecie aquæ in calice eſſe & offerri ſanguinem Dominicum: denique inaudita eſt in Eccleſijs aquæ conſecratio in ſanguinem. Etenim, *dogma datur Chriſtianis, quod in carnem tranſit panis, & vinum in ſanguinem.* Audiſtis alteram partem. Nunc igitur iudicate ſi lubet. Aliud certè iudicare non poteſtis, quàm quod credidit & cuſtodiuit ſemper S. Romana Eccleſia; non aliter aquam in ſanguinem Chriſti transſubſtantiari poſſe, quàm ſi prius fuerit in vinum conuerſa. Supereſt tamen vt ad argumenta diuerſæ opiniones reſpondeamus; ſed quia tempus lapſum eſt, ne tædio ſit vobis ſermo prolixior, huius partis exſequendæ in diem tertium me tenebitis debitorem.

Anno 1610. 6. Nouembris.

Additio

Additio Authoris.

AVthor addit has rationes ſuo loco inſerendas. Sequetur ex illa priore opinione, ſub ſpecie ſolius aquæ eſſe poſſe ſanguinẽ Domini, vbi nulla adſit ſpecies vini: vt ſi poſt conſecrationem, artificio phyſico ſpecies aquæ à ſpecie vini ſeparetur.

Item ſequetur, ſi multum ſit aquæ, & modicum vini affuſum, fieri conuerſionem totius liquoris in ſanguinem; & proinde ſanguinem ibi remanere, etiam vini ſpecie corrupta. Nam ſi poteſt aqua vino mixta, ſed non in vinum conuerſa, conuerti in ſanguinem: poteſt etiam ſanguis remanere, dum manet ſpecies aquæ, ſiue ſpecies vini perduret, ſiue non.

ORATIO

ORATIO DECIMA-SEPTIMA.

Oratio tertia de eodem argumento.

DIXIMVS, auditores, de quæſtione quam repeto, *Vtrùm in conſecratione calicis aqua vino mixta conuertatur immediatè in ſanguinem Dominicum.* Diximus inquam, de ea quæſtione, quid nonnulli ſenſerint ante annos 400. & quibus vel teſtimonijs, vel rationibus ſuam ſententiam, quæ affirmatiua eſt, confirmare fuerint conati. Diximus deinde, quid è diuerſo ſentiunt alij, & quibus illi ſuam ſenten-

ſententiam argumentis oſtendant, doceant, ac demonſtrent, non ſolùm vt probabilem, verùm vt omnino veram, indubitatam & ab omnibus tenendam. Hæc diximus: nec alio apud animos ſatis præparatos, vtemur exordio. Quid enim nunc agendum nobis ſit, etiam nouiſtis. Nam polliciti ſumus reſponſionem ad argumenta partis affirmantis, & huius promiſſi debitum nos hodiè ſoluturos. Quod nunc dum facimus, aures & animos aduertite. Primo loco proferebantur teſtimonia quædam ſcriptorum Eccleſiaſticorum, partim veterum ac ſanctorum Patrum, Cypriani & Ambroſij, (taceo Hieronymi & Auguſtini, quorum non veras eſſe citationes, dixi ſatis conſtare) partim authorum quorundam recentiorum, Paſchaſij, Hildeberti, & Algeri. Recentiores voco, reſpectu temporis quo ſcripſit qui hæc commemorat Gaufredus. His autem in fauorem aduerſariorum adiecimus etiam ex Ioanne Damaſceno teſtimonium. Adiecimus item ex Innocentio tertio. Verùm de eius ſententia ſatis ſupérque diximus: atque oſtendimus eam non aliam eſſe quàm noſtrã. Quod igitur ad iſtorum teſtimonia attinet; non faciemus quod illi parum idonei noſtræ ſententiæ patroni, quos idem Gaufredus refert, de Patribus antiquis diſſimulare; Paſchaſium contemnere; Hildebertum dicere verſificatorem

rem fuisse, non Ecclesiasticorum dogmatum assertorem; de Algero iactare illud, Non nouimus hominem. Inepta sunt hæc, & graui disputatore indigna. At neque dicemus authores illos ita quidem sensisse, vt eorum verba sonant, verùm, vt in re adhuc non satis discussa neque determinata, falsos opinione fuisse (quamuis id de quibusdam dicere non esset absurdum): Quid enim necesse nobis est eò confugere, cùm aliud in promptu sit quod respondeatur? Neque enim vllus eorum dicit aquam calicis immediatè in sanguinem conuerti. Supponunt enim vinum agere quod solet, id est, aquam affusam alterare, & alterando in suam, hoc est vini, conuertere naturam. Quod si non semper fiat, vel propter maiorem aquæ quantitatem, vel ob vini debilitatem; id præter intentionem est & curam scriptoris. Cùm igitur dicunt vinum & aquam consecratione conuerti in sanguinem; sic expone, Vinum aquâ mixtum, quod videlicet aquam sibi iam incorporauit. Nam & illud, vinum aquâ mixtum solemus appellare. Cùm autem solam nominant aquam, vti Paschasius, dicens aquam consecrari & verti in sanguinem: id intellige, mediatè. Non enim aqua sola adhibebatur consecranda, nisi ab Aquarijs olim damnatis: sed vino infusa, à quo naturaliter eam alterari & in ipsum verti, nemo peritus negauerit,

uerit. Igitur aquam mediante vino, in quod fuerit conuerſa, conſecrari, & in ſanguinem verti, nos quoque fatemur: qua ratione iam antè diximus, aquam dici poſſe materiam huius Sacramenti, nempè mediatam. Ad eam verò rem ſignificandam, Patres interdum quidem vinum & aquam nominant; ſæpius autem vinum aquâ mixtum; at ſæpiſſimè vinum ſolum: vinum & aquam interpretantes per vinum aquâ mixtum; hoc autem, per vinum: vtique ſcientes vinum aquâ mixtum totum in ſanguinem tranſire non poſſe, niſi prius totum ſit vinum; quod animaduertere eſt in verbis Damaſceni; ſi cui libet ea integra apud authorem ipſum inſpicere. Addo, nec adeo incommodum debere videri ſermonem, quo dicitur aqua calicis conuerti in ſanguinem, loquendo de mediatâ conuerſione: ſic enim loquimur; Panis quem comedimus & vinum quod bibimus, ac cætera quæ ſumimus alimenta, conuertuntur in ſubſtantiam corporum noſtrorum. & tamen conſtat non conuerti immediatè: ac multæ tales ſunt in natura tranſmutationes. Quanquam ad id de quo nunc agimus non facilè eſt extendendus hic ſermo; ne malè intelligatur, & malè intellectus offendat. Cùm enim quæritur, Vtrùm in hoc Sacramento aqua conuertatur in ſanguinem; immediata conuerſio vulgò ſolet intelligi: Licet non ita

Patres

Patres intellexerint, apud quos huiusmodi ſermo reperitur. Quod vel ex ipſius Cypriani verbis, quæ nobis obijciebantur, conijcere licebit: *Sic*, inquit, *calix Domini non eſt aqua ſola, aut vinum ſolum, niſi vtrumque ſibi miſceatur: quomodo nec corpus Domini poteſt eſſe farina ſola, aut aqua ſola, niſi vtrumque adunatum fuerit & copulatum.* Quibus in verbis videtis non magis intelligi oportere immediatam aquæ conuerſionem in ſanguinem Domini; quàm immediatam farinæ & aquæ conuerſionem in corpus Domini. Alterum enim cum altero comparat. Atqui farinæ & aquæ conuerſionem immediatè fieri in corpus Domini, quis niſi ſtolidus affirmauerit? Hæc ad verba Patrum, quæ pro diuerſa ſententia fuerant allegata, reſpondiſſe ſufficiat. Sequitur vt & rationes in eiuſdem ſententiæ patrocinium adductas diſſoluamus: quarum primam ex iam dictis Cypriani verbis acceptam, ſæpè memoratus Gaufredus monachus ita proponit: *Aiunt quòd dum ſubſtantia aquæ, quæ ad conficiendum panem miſcetur ſimilæ, poſt conſecrationem aqua non maneat: incongruum fore videtur, vt mixta vino ſimiliter in conſecratione non mutetur.* Verùm facilis eſt reſponſio; nec aquam quidem vino mixtam manere, ſi ad eam ſibi incorporandam ſatis ſit virtutis in vino: ſicut ſatis eſt in igne ad mutandam aquæ ſubſtantiã, vt ex ea & ſimila

fiat panis. At verò, ſicut aqua ſimilæ commixta, non niſi mediatè conuertitur in corpus Domini (nam priùs in panem coquitur) ita aqua mixta vino non immediatè tranſit in ſanguinem Domini, ſed priùs in vinum conuerti debet. Itaque argumentum hoc non aduerſum nos, ſed pro nobis facit. Quod & ſecundò argumento contingit, deſumpto ex ſignificatione myſtica; nimirum ex eo quòd per aquam vino mixtam deſignatur vnio populi fidelis cum capite Chriſto. Nam ſi per aquam ſignificatur populus fidelis, ſecundum illud Apocalypſis 17. *Aquæ multæ populi multi*; & per vinum Chriſtus ipſe, qui caput eſt noſtrum, gaudium & ſanitas noſtra, omnia lætificans & mutans in melius: debet autem populus fidelis conuerti in Chriſtum, non contrà; quemadmodum dicit Chriſtus apud Auguſtinum in confeſſionibus; *Non ego mutabor in te, ſed tu mutaberis in me*: Igitur ad hanc conuerſionem ſignificandam, aqua ſic vino miſcenda eſt, vt ipſa tranſeat in vinum, non contrà. Quòd ſi in vinum conuerti debeat aqua: non igitur immediatè in ſanguinem. Neque verò commixtio aquæ cum vino in ſanguinem conuerſo, inſtituta eſt ad ſignificandam memoratam vnionem fidelis populi cum Chriſto; quod obiectio prætendebat: ſed commixtio aquæ cum vino ante conſecrationem. Atque hoc

argu-

argumentum bene probat non tantum aquæ vino admiſcendũ eſſe, vt ipſius in vinum conuerſio,&, vt ita dicam, incorporatio impediatur. Sic enim hac mixtione non repræſentaretur illa vnio, qua nos incorporamur Chriſto; quam tamen ex ſententia ſanctorum Patrum & concilij Tridentini, repræſentare debet. Iam verò ſi & ad alteram ſignificationem huius mixtionis reſpiciamus, amplius adhuc confirmabitur noſtrum inſtitutum. Ea ſignificatio eſt ſecundum Patres tam Florentini concilij, quàm Tridentini, repræſentare paſſionem Dominicam,in qua de latere eius aqua ſimul cum ſanguine exiuit: *Quod Sacramentum*, inquit ſynodus Tridentina, *hac mixtione recolitur*. Hoc autem qui dicunt, diſtinguunt vtique ſanguinem in quem vinum conuertitur, ab aqua, quæ, quia aquam ſignificat, in ſanguinem non conuertitur,niſi prius conuerſione ſui in vinum aqua eſſe deſierit. Nam in vino ſanguinis ſignificatio eſt; in aqua, non ſanguinis, ſed illius aquæ quæ fluxit è latere Domini. Ex qua ſignificatione, non recenter excogitata ſed tradita à beato Alexandro Papa, qui quintus fuit à beato Petro, illud præterea colligi poteſt, non eſſe præter rationem, nec alienum à myſterio, ſi in calice remaneat aliquid aquæ ſimul cum ſanguine. Quod credo olim frequentiſſimè contigiſſe. Imo verò fa-

cere videtur hoc ad myſterium. Nam ſicut ex latere Chriſti fluxit ſanguis & aqua; ſic in calice conuenit eſſe ſanguiné & aquam, vt ſigna rebus reſpődeant. Neque id repugnabit priori ſignificationi de vnione & incorporatione; ſi cogites vtrumque fieri poſſe, & vtrumque frequenter, ac fortaſſis ordinariè quondam fieri ſolere, vt pars aquæ vino infuſæ in vini naturam tranſeat, eíque incorporetur, ad ſignificandam, vt dictum eſt, vnionem populi fidelis cum Chriſto capite: pars autem vſque ad conſecrationem remaneat in ſua natura, quæ poſt conſecrationem ſimul in calice exiſtat cum ſanguine; videlicet ad repræſentandum nobis myſterium ſanguinis & aquæ ſimul effluentium è latere Domini. Verùm ego hanc contemplationem (quæ durior fortaſſe quibuſdam videbitur) alijs doctioribus, atque inprimis Eccleſiæ Romanæ diiudicandam relinquo. Mihi ſatis eſt oſtendiſſe argumentum quod erat ex ſignificatione ſumptum, adeo nihil adiuuare aduerſarios, vt pro nobis faciat, ac telum noſtrum ſit quod in ipſos iam retorſimus. Tertium argumentum ſumptum erat ab incommodo ſacerdotis. Nam ſiquid aquæ remaneat in calice poſt conſecrationé non conuerſum in ſanguinem; ſacerdos hauſto calice non erit ieiunus: atque ita non poterit eodem die, in caſibus alioqui conceſſis, iterum cele-

brare

brare missam & communicare; quemadmodum non potest sumpta ablutione. Respondet Gabriel, eo casu sacerdotem soluere quidem ieiunium, non tamen impediri ab iterata celebratione: *Quoniam*, inquit, *ignorantia inuincibilis excusat. Non enim potest sciri, vel euidenter apprehendi instans huiusmodi conuersionis (scilicet aquæ in vinum) à sacerdote. Nisi fortè tanta fuisset aqua apposita, quòd notabiliter deprehenderetur sapor aquæ. Tunc enim esset ab iterata celebratione abstinendum*. Sic ille. Cui potest obijci: Quid si sciat probabiliter; vt si non habeat, nec habere possit vinum nisi admodum debile, de quo rationabiliter suspicetur quòd iniectam aquæ guttulam non potuerit in se transmutare? An ille propter hanc probabilem suam scientiam, alioqui inculpatus, impedietur ab iterata celebratione? Melius proinde videtur hanc obiectionem, multo ante Gabrielem, diluisse Cardinalis Vitriacus, ita scribens: *Licet autem aqua sumatur cum sanguine, quia est Sacramentum populi, & valde coniuncta Sacramento sanguinis; propter huiusmodi tamen sumptionem non iudicatur solui ieiunium: & idcirco eodem die, si necesse esset, posset iterum communicari. Post primam autem ablutionem, non posset; eo quòd aqua vel vinum quo abluitur calix, non est Sacramentum, vel Sacramento coniunctum.* Hæc ille: quæ pro solutione tertij argumenti

ſufficiant. Venio ad 4. ſumptum ab incommodo longè grauiſſimo, nec vnius ſacerdotis, ſed totius populi, ſi credimus & cedimus exaggerationi Dominici à Soto. *Nam*, inquit, *ſi aqua maneret illic in ſubſtantia aquæ poſt vini conſecrationem; hoc eſſet plebem ſeducere: & ſciens hoc ſacerdos committeret immane ſacrilegium.* Et quomodo probas? Quia plebs adorat quicquid ſubſtantiæ ſub illlis accidentibus reconditur. Quid igitur cenſes faciendum? *Ex paucitate aquæ*, inquit, *nullum poteſt creari periculum: imò quanto minus miſcetur, tanto tutius eſt; etiamſi ſit ſola gutta, dummodo ſit aqua.* Amplector conſilium. Eſt enim conſentaneum decreto Florentino de aqua modiciſſima adhibenda. Sequitur; *Quare dum apparet aquæ plus iuſto infuſum, debet calix effundi, & iterum vinum cum pauciori aqua infundi.* Rectè. Sed quod vni plus iuſto videbitur, alteri non videbitur: Nec decet eſſe nimis ſcrupuloſum. Sequitur: *Atqui in ordine noſtro*, ſcilicet Dominicanorum, *& alijs Eccleſijs mos ſeruatur, ſtatim ante introitum miſſæ, calicem miſcere, vt tempus ſuppetat aquæ in vinum conuertendæ.* Verùm ab initio non fuit ſic. Et quare non placet mos Eccleſiæ Romanę de quo iam in prima noſtra oratione diſſerui; & quem S. Thomas ille, veſter commendat, ac meritò commendat, & poſt eum Syluester, ipſe quoque veſter? Et quorſum illa noui-

nouitas vestra? Ne plebs ſeducatur; Ne ſacerdos committat immane ſacrilegium. Quid ita? Quia plebs adorat quicquid ſubſtantiæ ſub illis accidentibus reconditur. Vtinam Dominicus hunc ſuum ſermonem obſcurum & reconditum expoſuiſſet: Mihi enim videtur eſſe affectata quædam obſcuritas. Igitur nebulam diſcutiamus, & rem explicemus, vt appareat huiuſmodi facto neque plebem ſeduci, neque immane ſacrilegium committi. Plebs Chriſtiana ſic inſtituta eſt ab Eccleſiæ paſtoribus, vt credat in ſanctiſſimo Euchariſtiæ Sacramento virtute verborum Chriſti, quæ à ſacerdote proferuntur, panem conuerti in corpus Chriſti & vinum in ſanguinem: remanentibus tamen ſpeciebus ſiue accidentibus panis & vini, ſub quibus credit corpus & ſanguinem Chriſti contineri: & hæc ſunt quæ plebs adorat & adoranda didicit: corpus Chriſti ſub ſpecie panis, & ſanguinem Chriſti ſub ſpecie vini. Quòd ſi fortè pani diuerſum quid admixtum erat, vt aliquid farinæ hordeaceæ, vt paleæ particula, vt puluiſculus; etſi id maneat poſt conſecrationem, & ſub ſpecie panis lateat, aut reconditum ſit, ſicut loquitur Dominicus; non tamen plebs bene inſtituta intendit illud adorare: ſed id ſolum in quod panem credit eſſe transmutatum. Ad eundem igitur modum: quamuis contingat aquã quæ vino

mixta erat, non totam conuerti in vinum, sed remanere aliquid eius in calice post consecrationem: non tamen intentio est plebis Christianæ, illud residuum adorare, sed id solum & totum adorare, in quod credit vinum esse transmutatum. Adorat quidem totum illud quod sub illis accidentibus ita continetur, vt sit illis ineffabili modo coniunctum; quomodo credimus sub illis accidentibus solum corpus & sanguinem Domini contineri. At non totum quòd continetur aut reconditur sub illis quocunque modo; Nam si quis hoc plebem doceret, is plebem seduceret, & immane sacrilegium committeret. Quòd si Dominico venisset in mentem, non vbique haberi posse vina Hispanica, ac multis locis vina nasci admodum tenuia, alijs locis nulla, sæpe etiam haberi non posse nisi iam fugientia & vapida; deinde si attendisset ad antiquum morem Romanæ Ecclesiæ, quæ mixtionem facit demum instante oblatione; si ad antiquos canones qui non aliud exigunt, quàm vt maior pars sit vini, saltem vt tertia demum pars sit aquæ: non adeo durus & iniquus fuisset censor in eos, qui non tantam, quantam ipse præscribit, cautelam adhibent in mixtione. Quid verò si Dominicus incidisset in ea sæcula, quibus vigebant priores canones; an solus sapere voluisset & aduersus morem qui tunc per Ecclesias seruaba-

nabatur, occlamasset immane sacrilegium? Sed longius progressus sum, studio declarandæ veritatis. Non enim Dominicus aduersarius noster est in huius disputationis certamine. Nam is sentit nobiscum, aquam vino mixtam non conuerti immediatè in sanguinem: & propterea scrupulosior est, ne quid aquæ remaneat in calice consecrato. Sed aduersus eos agimus, qui immediatam illam conuersionem asserunt: quorum argumento ex adoratione sumpto iam abundè per ea quæ diximus, satisfactum est. Adoratio quippe respondet fidei. Hoc igitur adoro, in quod credo vinum mutari; non illud in quod aquam immediatè; vtpote quam non didici immediatè conuerti in aliquid adorandum. Hactenus ad rationes quæ pro opinione partis aduersæ fuerant allatæ. Sed de sententia Cardinalis Baronij scriptoris celeberrimi, quid dicemus? *Aliud*, inquit, *ad quæstionem Gaufredi rescribi non potuisse certum est, quàm quod credidit, & custodiuit semper S. Romana Ecclesia*. Et quid illud est? *Aquam simul & vinum transsubstantiari in sanguinem Christi*. Definita sententia, si ab illo esset profecta, cuius iudicio toties ipse Baronius sua scripta subiecit. Possemus sine iniuria dicere optimum Baronium historiæ totum intentum, intimam dogmatum theologicorum notitiam non habuisse. Veruntamen illud

illud magis placet, virum doctiſſimmu, multa lectione ac ſcriptione occupatum, & ſemper ad alia properantem, non ſatis conſideraſſe ſenſum quæſtionis: nec eam ſic intellexiſſe, quomodo Gaufredus ſenſit qui eam propoſuit. Cùm enim indiſtinctè quæreret, An ſubſtantia aquæ, quæ vino mixta in calice offertur, cum eodem vino in ſanguinem conuertatur; ſatis quidem apparet de immediata conuerſione percontatorem loqui, ſicut initio probauimus. Cæterùm Baronius quæſtionem vt abſolutè propoſitam intellexiſſe videtur; id eſt, Vtrùm aqua vino mixta, quocunque modo ac ſaltem mediatè conuertatur in ſanguinem. Ad eam verò ſic intellectam, haud dubiè quadrat affirmatiua reſponſio. Cum qua benigna verborum Illuſtriſſimi Cardinalis ac doctiſſimi ſcriptoris interpretatione, diſputationem noſtram, ſimul & veſperias haſce magiſtrales concludimus: Ac Deum precamur, vt vnionem populi fidelis cum capite Chriſto, per aquam vino mixtam (de qua tam multa diximus) ſignificatam, in populo ſuo & in nobis omnibus, per gratiam ſuam conſeruet.

Anno 1610. 8. Nouembris.

ORATIO

ORATIO DECIMA-OCTAVA.

Vtrùm apud hæreticos ſit ſcriptura ſacra.

MVLTA nobis Catholicis, auditores Catholici, cum ſectarijs, ideſt hæreticis ſuperiori ſæculo exortis, & adhuc regnantibus, controuerſia eſt de ſcripturis ſacris, quæ ſint, & quo numero librorũ comprehenſæ: tum de earum recta interpretatione, & vero intellectu: denique an ſolæ ſufficiant, vt extra eas, nihil pro verbo Dei ſit recipiendum. Quibus aduerſarijs noſtris Catholici

lici quidam ſcriptores ita diſputando reſiſtunt, vt ipſas ſcripturas, propter quas, & de quibus eſt altercatio; negent reuera apud hæreticos eſſe. Quod vtrùm ab ijs rectè dicatur, examinandum cenſeo. Et de ea re Deo fauente nunc dicere ſtatui, eo ordine, vt primo loco referam argumenta & teſtimonia, quibus in illam ſententiam inducti ſunt. Deinde & ea proferam, quæ deſtruere eiuſmodi ſententiam videantur. Tertiò, quid rei veritas habeat, exponam. Ac poſtremò diſſoluam & diluam ea quæ reſponſioni noſtræ viſa fuerint aduerſari. Agemus autem de ſingulis breuiter: ne dicendi prolixitate tædium vobis, auditores, ac nobis ipſis moleſtiam gignamus. Primùm igitur qui ita ſentiunt vt dixi, non tam ratione moti videntur vt ita ſentirent, quàm authoritate Tertulliani & Hieronymi: quorum ille libro de præſcriptionibus aduerſus hæreticos cap. 37. ita ſcribit: *Conſtat ratio propoſiti noſtri, definientis non eſſe admittendos hæreticos ad ineundam de ſcripturis prouocationem: quos ſine ſcripturis, probamus ad ſcripturas non pertinere.* Sine ſcripturis, ait Rhenanus Tertulliani ſcholiaſtes, quia carent ſcripturis. Hieronymus verò non vno loco, & quidem verbis apertioribus idipſum affirmat. Exponens illud epiſtolæ B. Pauli ad Galatas. 1. *Notum enim vobis facio fratres euangelium, quod euangelizatum eſt à me, quia non eſt*

ſecun-

ſecundum hominem &c. poſt alia dicit: *Marcion & Baſilides, & cæteræ hæreticorum peſtes, non habent Dei euangelium: quia non habent Spiritumſanctum; ſine quo humanum fit euangelium quod docetur. Nec putemus in verbis ſcripturarum eſſe euangelium, ſed in ſenſu: non in ſuperficie, ſed in medulla: non in ſermonum folijs, ſed in radice rationis.* Hæc ille. Quæ verba Gratianus quoque in ſuum decretum retulit, 1.q.1. cap. Marcion. Idem Hieronymus in dialogo aduerſus Luciferianos, ſub finem, vniuersè de hæreticis loquens; *Nec ſibi blandiantur*, inquit, *ſi de ſcripturarum capitulis videantur affirmare quod dicunt: cùm & diabolus aliquid de ſcripturis ſit locutus: & ſcripturæ non in legendo conſiſtant, ſed in intelligendo.* Rurſus in commentario ſuper Matthæum, ad illud cap. 21. *Auferetur à vobis regnum Dei, & dabitur genti facienti fructus eius. Aliquoties dixi*, inquit, *regnum Dei ſcripturas ſacras intelligi; quas Dominus abſtulit à Iudæis, & nobis tradidit, vt faciamus fructus earum.* Sic ille. Quòd ſi Iudæi poſtquam in Chriſtum credere noluerunt, ſcripturas ſanctas non habẽt; certè nec hæretici. Eſt enim par ratio. Nam illi Chriſtum occiderunt; iſti Chriſtum ſoluunt, eiusq́ue corpus, id eſt, Eccleſiam quotidie lacerant. His allatis ex Hieronymo & Tertulliano teſtimonijs, adiungamus & rationes, vnam & alteram, quibus moti videntur, qui

ab

ab hæreticis ſcripturas auferunt. Prior ratio: Vbi ſcriptura ſacra, ibi verbum Dei; vbi verbum Dei, ibi veritas: atqui veritas apud hæreticos non eſt: igitur nec verbum Dei, nec ſcriptura ſacra. Altera ratio: Verbum Dei corruptum non eſt verbum Dei; nihilo magis quàm virgo corrupta, virgo eſt; aut fides corrupta, fides eſt; aut iuſticia corrupta, iuſticia eſt. At apud hæreticos verbum Dei corruptum eſt; igitur apud eos non eſt: proinde nec ſcriptura ſacra, quam verbum Dei eſſe nec ipſi diffitentur hæretici. Qui etſi negent apud ſe verbum Dei corruptum eſſe: nobis certè Catholicis id conſtat. Ac interim tamen ea de re Tertullianum audiamus, antiquum teſtem, qui in eodem de præſcriptionibus libro cap. 17. ſic loquitur; *Hæreſis non recipit quaſdam ſcripturas: & ſi quas recipit, non recipit integras: & ſi aliquatenus integras præſtat, nihilominus diuerſas expoſitiones commentata, conuertit. Tantum veritati obſtrepit adulter ſenſus, quantum & corruptor ſtylus.* Et capite 38. *Illic & ſcripturarum & expoſitionum adulteratio deputanda eſt, vbi diuerſitas inuenitur doctrinæ. Nec enim illis potuiſſet ſuccedere corruptela doctrinæ, ſine corruptela inſtrumentorum eius.* Poſſem & alios proferre teſtes huius rei, Cyprianum, Hieronymum iterum, Auguſtinum, Vincentium Lirinenſem. Sed in re manifeſta pluribus non eſt opus. Nunc diuerſæ partis argumen-

gumenta recitemus; ea nempe quæ doceant apud hæreticos esse scripturam sacram. Et hîc quoque primùm testimonia Patrum adferamus in medium, non omnia quidem, sed aliqua præcipua. Primus Augustinus in huius rei assertione frequens & clarus est; vt libro de pastoribus cap. 8. *Habent enim & ipsi scripturas, habent Sacramenta*. De hæreticis loquitur. Et lib. 7. de gen. ad lit. cap. 9. *Neque enim non omnes hæretici scripturas Catholicas legunt: Nec ob aliud sunt hæretici, nisi quòd non rectè intelligentes, suas falsas opiniones contra earum veritatem pertinaciter offerunt*. Idem lib. 3. de baptismo contra Donatistas cap. vltimo, hoc vtitur argumento, quo doceat baptismi Sacramentum, vt & alia Sacramenta esse apud hæreticos; quia apud eos est scriptura sacra. Probat autem vtrumque verbis Osee Prophetæ cap. 2. ita loquentis de meretrice, personam hæreticorum mysticè referente: *Et ipsa non cognouit quod ego ei dederim frumentum, & vinum, & oleum; & pecuniam multiplicaui illi*. Nam frumentum, & vinum, & oleum, Sacramentorum Ecclesiæ significationem habent: pecunia verò scripturæ sacræ, quam seruus euangelicus expendere iubetur ad vsuram; & ex qua scriba doctus in regno cælorum, velut è thesauro, profert noua & vetera. Sic idem Augustinus libro 4. eiusdem operis cap. 17. *Potest*, inquit, *nobis & hæreti-*

reticis baptiſma eſſe commune; cum quibus euangelium poteſt eſſe commune. Hæc & plura, alibi in eandem ſententiam B. Auguſtinus. Nota eſt & illa B. Hilarij ſententia lib. 2. de Trinitate ſtatim poſt initium: *De intelligentia hæreſis, non de ſcriptura eſt: & ſenſus non ſermo fit crimen*. De Vincentio Lirinenſi quid dicam? qui in illo breui ſuo, ſed aureo libello, quem aduerſus profanas hæreſeon nouitates edidit, diligenter inculcat hæreticos vti ſcriptura ſacra, & quidem copioſiſſimè: quando & diabolus illorum magiſter & Chriſti tentator, id fecerit. At, vti non poſſunt, ſi non habeant. Iam ſuprà dictum eſt, de hæreticis, hac in parte, ſimile cum Iudæis infidelibus eſſe iudicium. Videamus ergo num apud Iudæos ſit ſcriptura ſacra. De ijs ſanctus Hieronymus in procemio ſui commentarij ſuper Ionam Prophetam, ſic loquitur: *Illi habent libros; nos librorum Dominum: illi tenent prophetas; nos intelligentiam prophetarum: illos occidit litera, nos viuificat ſpiritus*. Ecce non tantùm libros, ſed & ipſos prophetas haberi dicit à Iudæis. Similiter Auguſtinus in enarratione Pſalmi 40. *Apud illos ſunt prophetæ & lex: in qua lege & in quibus prophetis Chriſtus prophetatus eſt*: Et in enarratione Pſalmi 56. *Omnes ipſæ literæ quibus Chriſtus prophetatus eſt, apud Iudæos ſunt: Omnes ipſas literas habent Iudæi*. Item in enarratione Pſalmi 58. conc. 1. *Per omnes gentes,*

gentes, inquit, *dispersi sunt Iudæi, testes iniquitatis suæ & veritatis nostræ. Ipsi habent codices de quibus prophetatus est Christus, & nos tenemus Christum.* Idem Augustinus sermone 2. de Epiphania Domini, tractans illud: vbi Iudęorum sacerdotes & scribę Magis interrogantibus rĕspõdent de scriptura, & Christũ cõmonstrant, Matth. 2. ipsi tamen in Christum non credentes; *Quid aliud*, inquit, *hic significauit diuina prouidentia, nisi apud Iudæos, solas diuinas literas remansuras, quibus gentes instruerentur, illi excæcarentur? quas portarent non ad adiutorium salutis suæ, sed ad testimonium salutis nostræ.* Hinc idem doctor perquàm appositè Iudæos librarios & capsarios nostros vocat, & seruis comparat, qui post dominos euntes ad Ecclesiam, codicem ferunt. Sic enim ait in dicta expositione Psalmi 56. *Propterea, adhuc Iudæi sunt, vt libros nostros portent ad confusionem suam. Codicem portat Iudæus, vnde credat Christianus, & conuincatur paganus. Librarij nostri facti sunt: quomodo solent serui post dominos, codices ferre, vt illi portando deficiant, illi legendo proficiant.* Ac rursus in expositione Psalmi 40. citans oraculum quo dictum est; *Maior seruiet minori*: & impletum esse docens in Iudæis & Christianis: *Modò fratres*, inquit, *nobis seruiunt Iudæi, tanquam capsarij nostri sunt: studentibus nobis codices portant.* Nec ineptè Mahometes in suo

V Alco-

Alcorano, azoata 72, confert Iudæos asino gestanti libros sacros: quia quod gestant non intelligunt. Quantumuis mẽdax sit Mahometes, certè tamen testimoniũ hoc verum est. Quanquã de Iudęis certissimũ testẽ habemus Abra-
Luc. 16. ham Patriarchã: qui interpellatus à diuite epulone apud inferos in tormentis posito; & rogatus vt mitteret Lazarum ad fratres ipsius, qui testaretur illis, de suo statu, ne & ipsi veniẽt in eundẽ locum tormentorum: respondit, *Habent Moysen & prophetas; audiant illos.* Erant autem ij fratres, quemadmodũ fuerat & ille diues, hæretici, de secta Sadducæorum, qui nec resurrectionem mortuorũ credebant, nec angelũ, nec spiritum: & proinde nec præmia post hanc vitam bonorum, nec supplicia malorum. Præterea, nónne Christus hortatur scribas Iudæorum & Pharisæos, vtique incredulos, ad lectionem scripturæ sacræ; dicens, *Scrutamini scri-*
Ioan. 5. *pturas*? Et quomodo legent eas, aut scrutabuntur, si non habeant? Idem ad Sadducæos:
Matth. 22. *Erratis*, inquit, *nescientes scripturas*: non ait, Non habentes. Vt autem & ratione res ista confirmetur: an non ex scripturis sacris Catholici cum hæreticis, ac vicissim hæretici cum Catholicis disputant? Quod fieri non posset, si non vtrisque communes essent scripturæ, tanquam in medio positæ. Etenim scriptura sacra nomen signi est, quo res sacræ significantur.

tur. Poteſt autem quis habere ſignum, licet ignoret quid ſignificet, aut etiam circa ſignificationem eius multipliciter erret. Sic multi libros habent Ariſtotelis & Platonis, etſi non intelligant, aut malè intelligant. Sic & tabellarij accipiunt, & ſeruant, & perferunt epiſtolas; rerum quę in ijs ſcribuntur prorſus neſcij: Scripturas autem ſacras, epiſtolas Dei Patris noſtri ad nos miſſas, appellat Auguſtinus in enarratione Pſalmi 64. Verùm hæc ſatis. Ad id progrediamur quod tertio loco propoſitum erat: vt tandem intelligatur vtra ſententia veritati ſit propior. Hic autem video diſtinctione vtendum eſſe, qua res explicetur. Nam & vocabulum *ſcripturæ ſacræ* ſumi poteſt non vno modo: & *habere ſcripturam ſacram* diuerſimodè poteſt intelligi. Primùm quod attinet ad ſcripturas originales, id eſt, ipſa autographa prophetarum & apoſtolorum; conſtat à multis iam ſæculis ea non exſtare; proinde nec à nobis haberi, nec ab aduerſarijs. At de ea re quæſtio non verſatur. Nec dubium quin nomen ſcripturę ſacræ comprehendat etiam primarum & originalium ſcripturarum exemplaria: deinde & tranſlationes earum in varias linguas. Poſſumus etiam diſtinguere ſcripturam, in integram ſiue incorruptam, & viciatam, atque corruptam. Sed & ipſum *habere ſcripturam* variè diſtinguitur. Aut enim eſt ha-

bere ſimpliciter, aut iure habere, aut intelligere ac ſenſum tenere, aut vtiliter & ad ſalutem habere. Ex quibus iam apparet multiplex inter Catholicos & hæreticos diſcrimen, in eo quod eſt, *habere ſcripturam ſacram*. Nam Catholici integram habent; hæretici plærique non ſolùm veteres, de quibus audiuimus Tertullianum, verùm etiam recentiores, non integram, ſed partibus non paucis acciſam, truncatam, interpolatam. Neque enim iudicium Eccleſiæ Chriſti ſequuntur in recipiendo canone ſcripturarum, ſed ſenſus & affectus ſuos priuatos. Rurſus, Catholici iure ſcripturam ſacram tenent & poſſident: non item hæretici. Nam Chriſtus Eccleſię ſponſę ſuę & filijs eius, non autem filijs deſertoribus ſcripturam ſacram pro teſtamento reliquit. Apoſtoli quoque libros à ſe conſcriptos ſuis ſucceſſoribus, non alienis, habendos & ſeruandos tradiderunt. Qua de re grauiter idem Tertullianus in libro memorato de pręſcriptionibus aduerſus hæreticos: *Non Chriſtiani*, inquit, *nullum ius capiunt Chriſtianarum literarum; ad quos meritò dicendum eſt, Qui eſtis? quando, & vnde veniſtis? Quid in meo agitis non mei? Quo denique Marcion iure ſyluam meam cædis? Qua licentia Valentine, fontes meos tranſuertis? Qua poteſtate, Apelles, limites meos commoues? Mea eſt poſſeſſio. Quid hîc cæteri ad voluntatem veſtram ſeminatis, & paſcitis?*

tis? Mea est possessio: olim possideo; prior possideo. Habeo origines firmas ab ipsis authoribus quorum fuit res. Ego sum hæres apostolorum. Sicut cauerunt testamento suo; sicut fidei commiserunt; sicut adiurauerunt: ita teneo. Vos certè exhæredauerunt semper, & abdicauerunt, vt extraneos, vt inimicos. Hæc ille. Tertiò, scripturã sacram sicut oportet intelligunt Catholici; non hæretici. Norunt enim & tenent Catholici sensum Ecclesiæ, qui idem est sensus Christi; vt dicere possint cum apostolo: *Nos autem sensum Christi habemus*. Et, si qui minus intelligunt; audiunt eam cui promissus est spiritus veritatis & intelligentię, id est Ecclesiã: in cuius corde principaliter est scriptura sacra. Quod si facerent hæretici; hęretici non essent. Postremò, Catholici scripturas sacras habent vtiliter, & ad salutem; quia vitam æternam in illis quærunt & inueniunt: Hæretici verò non vtiliter eas habent, quia non humiliter. Et quia non vtiliter habent; ideo nec habent, secundum illud: *Ei qui non habet, & quod habet, auferetur ab eo*. Et quid dico non vtiliter? Etiam perniciosè habent. Cùm enim scripturarum qualicunque intelligentia abutantur ad fastum & contentionem, & vincendi studium; & vt abducant discipulos post se, quos gehennæ filios faciant plus quàm se: completur in eis illa prophetica exsecratio: *Fiat mensa eorum coram ipsis*

1. Cor. 2.

Matth. 13.

Psa. 68.

in

in laqueum, & in retributionem, & in scandalum: Et illud apostoli: *Quorum finis & consummatio in combustionem.* Hæc cum ita sint, auditores, & vero aliquo sensu, iuxta prędicta, accipi possit, quod à quibusdam asseritur, apud hæreticos non esse scripturam sacram: arbitror tamen ita loquendum, quomodo sancti Patres Augustinus & alij disertè loquuntur; & quomodo loquendum esse sermonis ipsa proprietas exigit, & rationis euidentia demonstrat. Quippe simplici & absoluto sermone verũ est hæreticos legere, & tractare scripturã sacram, eiusq́ue libros euoluere; quod non possunt nisi eam habeant. Atque id intelligo potissimum de ijs hæreticis, quibus non est studium viciandi, aut mutilandi, aut aliter corrumpendi textum scripturæ sacræ: quales olim Valentiniani, teste Tertulliano; & Priscillianistæ, teste beato Augustino: quales & multi alij. In hanc sententiam clarè loquitur idem Augustinus lib. 3. de baptismo contra Donatistas c. 15. *Sacramenta si eadem sunt, vbique integra sunt; etiamsi prauè intelliguntur & discordiosè tractantur: sicut scriptura ipsius euangelij, si eadem ipsa est, vbique integra est, etiamsi innumerabili falsarum opinionum varietate asseratur.* Hęc ille. Qui verò scripturę sacrę textum, addẽdo, demendo, conuertẽdo, peruertendo, viciant & corrumpunt; vt olim Marcionitę & Manichęi, & hodie non

Hebr. 6.

pauci:

pauci: ij quidem ſcripturam ſacram habere non omnino negandi ſunt; ſed habent eam, & verè habent, ea parte, qua adhuc integram retinent & incorruptam. Ex his, ad argumenta prioris ſententiæ facile eſt reſpondere. Nam ſiqui Patres negant hæreticos habere ſcripturam ſacram: id volunt, vel quia non integram habent, vel quia iure non habent, vel quia ſenſum eius non tenent: vel denique quia non habent vtiliter ad ſalutem. Nam de ſenſu, & vſu legitimo, & fructu ſalutis è ſcripturis percipiendo, Hieronymus ipſe ſua verba, quæ ex commentario eius in epiſtolam ad Galatas adferebantur, exponit. *Tunc*, inquit, *ſcriptura vtilis eſt audientibus, cùm abſque Chriſto non dicitur; cùm abſque Patre non profertur; cùm ſine Spiritu non inſinuat eam ille qui prædicat: Alioqui, & diabolus loquitur de ſcripturis* &c. Porro Tertullianus non dicit hæreticos eſſe ſine ſcripturis; ſicut eum malè interpretatur Rhenanus: ſed quod ait, *quos ſine ſcripturis probamus ad ſcripturas non pertinere*; hunc ſenſum habet, quem tradit alter ac melior, Tertulliani ſcholiaſtes Iacobus Pamelius: quos ad ſcripturas non pertinere, id eſt, ius nullum in ijs habere, probamus ſine ſcripturis; hoc eſt, nullis ad hoc ſcripturis vtentes, ſed ſolummodo ea præſcriptione, quæ apud authorem illic ſequitur: cuius verba iam ſuperius à me recitata ſunt. Iam nec

quicquam efficiunt ratiunculæ in diuersum allatæ. Nam de corruptela iam satis dictum est. Nec ideo veritas apud aduersarios est, quia scripturas habent veracissimas: nisi & apud diabolum tunc fuisse veritatē fateamur, quando de scripturis, vtique verissimis, nec infideliter allegatis, filium Dei tentauit, dicens: *Scriptum est enim*. Nam veritas vt dicebamus, in scripturis est tanquam in signis; sed non inde transit ad intellectum portantis signa, nisi hæc eadem ille qui portat, etiam cognoscat & capiat, & mentis assensu complectatur. Quod nequaquam faciunt hæretici. Vehementer autem optamus, & in Domino confidimus, vos ô candidati nostri (vt sermonem ad vos conuertam) sicut fecistis & facitis: ita deinceps, & multo amplius, facturos; & vt faciatis, verbis ex Apostolo Paulo ad suum Timotheum scribente mutuatis, vos alloquor: *Scripturas* 1. Tim. 4. *sacras meditamini; in illis estote: vt profectus vester manifestus sit omnibus. Attendite vobis & doctrinæ. Instate in illis. Hoc enim facientes, & vos ipsos saluos facietis, & eos qui vos audiunt.*

Anno 1611. 27. Septembris.

ORATIO

ORATIO DECIMA-NONA.

An eiuſdem ſcripturæ plures ſenſus literales?

SCRIPTVRÆ Sacræ & canonicæ præ omnibus alijs ſcriptis quorumcunque authorum, auditores ornatiſſimi, eam eſſe prærogatiuam, vt ſub vna litera plures ſenſus cõplectatur, hiſtoricum videlicet, ſiue literalem, ac quoſdam myſticos; indubitatum eſt & eſſe debet, apud omnes Theologos. Cæterùm in quæſtione apud eos verſatur, An eiuſdem alicuius ſcripturæ duo aut

aut plures sint sensus literales: alijs, & quidem multis, affirmantibus; alijs verò negantibus. Et quoniam huius quæstionis tractatio, non parum conducit ad promouenda eorum studia, qui veros atque germanos scripturarum sensus inuestigant, facientes illud quod præci-
Ioan. 5. pit Dominus, *Scrutamini scripturas*: idcirco rem omnibus sacrarum literarum studiosis & amatoribus gratam facturus mihi videor, si productis in medium atque expensis vtriusque partis argumentis, ostendero (quantum Deus author scripturæ sacræ inspirauerit) vtra potius sententia præualere debeat. Nam & eò magis id faciendum mihi putaui, quòd hanc quæstionē à nemine veterum Theologorum ex proposito tractatā, ne recentiores quidem accuratius examinasse videntur. Certè qui partem tenent affirmantem, ferè contenti sunt authoritate sanctorum Augustini & Thomæ Aquinatis, persuasum habentes hanc illorum esse sententiam, vnum eundemque scripturæ locum plures interdum habere sensus literales; &, si quidem ita senserint illi doctores, cum ijs omnino sentiendum esse. Ex Augustino potissimùm adferunt ea, quæ scribit lib. 12. confess. vbi de Moyse libri Geneseos scriptore, differens, deque verbis illis, *In principio fecit Deus cælum & terram*: post multa sic ait: *Ita cùm alius dixerit, Hoc sensit quod ego; & alius, Imò illud quod ego: religiosius me arbitror dicere,*

Cur

Cur non vtrumque potius, si vtrumque verum est? Et si quid tertium, & si quid quartum, & si quid omnino aliud verum quispiam in his verbis videt: cur non illa omnia vidisse credatur, per quem vnus Deus sacras literas, vera ac diuersa visuris multorum sensibus, temperauit? Et paulo pòst: *Sensit ille omnino in his verbis, atque cogitauit cùm ea scriberet, quicquid hîc veri potuimus inuenire, & quicquid nos non potuimus, aut nondum possumus, & tamen in eis inueniri potest.* Hæc ibi. Ad quem locum sine dubio respexit sanctus Thomas, quando parte. 1. suæ summæ Theologicæ q. 1. ar. 10. scripsit in hunc modum: *Quia verò sensus literalis est, quem author intendit; author autem sacræ scripturæ Deus est, qui omnia simul suo intellectu comprehendit: non est inconueniens, vt dicit Augustinus lib. 12. confess. si etiam secundum literalem sensum, in vna litera scripturæ plures sint sensus.* Adferunt & illud ex eiusdem Augustini lib. 3 de doctrina Christiana cap. 27. *Nam quid in diuinis eloquijs largius & vberius potuit diuinitus prouideri, quàm vt eadem verba pluribus intelligantur modis?* Vbi significat Augustinus ad vbertatem ac fœcunditatem, adeoque ad dignitatem scripturę sacræ pertinere, quòd in ijsdem verbis plures sensus cogitentur ac lateant: tanquam ea sit ratio, cur negari non debeat eiusdẽ scripturæ plures inueniri sensus literales, quòd eminens scripturæ sacræ dignitas id postulet

vt

vt ſub ijſdem verbis plurium ſenſuum, etiam literalium, ſit fœcunda. Quam eandem rationem vrget etiam S. Thomas q. 4. de potentia ar. 1. licet illic expreſsè non nominet ſenſum literalem. Alteram verò eiuſdem doctoris rationem, ex eius Summa iam audiuimus: *Quoniam*, inquit, *author ſacræ ſcripturæ Deus eſt, qui omnia ſimul ſuo intellectu comprehendit: ideóque poteſt in ijſdem ſcripturæ verbis plures ſenſus, etiam literales, intendere.* Vt autem ea res amplius declaretur, loca non pauca proferuntur è ſcripturis, in quibus multiplex ſenſus literalis neceſſariò videatur agnoſcendus. Primus locus eſt, initium illud Geneſeos: *In principio creauit Deus cælum & terram.* Cuius ſcripturæ quinque ſenſus, non ſolùm vt à Deo primario authore, verùm etiam à Moyſe ſcriptore viſos & intentos, adfert Auguſtinus cap. 20. lib. 12. confeſſ. ac ſequenti capite totidem ſenſus aſſignat verbis illis proximè ſequentibus: *Terra autem erat inanis & vacua, & tenebræ erant ſuper faciem abyſſi.* Alius locus eſt Pſa. 2. *Dominus dixit ad me, filius meus es tu, ego hodie genui te.* Quod tripliciter ad literam exponi ſolet, de generatione Chriſti æterna, & de temporali, & de eius reſurrectione: quæ regeneratio vocatur. Rurſum alius locus Pſal. 8. *Ex ore infantium & lactentium perfeciſti laudem propter inimicos tuos.* Quod ęquè tripliciter exponitur, de filijs Iſrael

poſt

post transitum maris rubri laudem Deo canentibus: de pueris Hebræorum Christo acclamantibus; & de apostolis euangeliũ Christi prædicantibus. Quartus locus apud Danielem cap. 9. *Erit in templo abominatio desolationis*. Nam & illud exponunt tribus modis, de desolatione templi facta sub Antiocho: de altera facta à Romanis; & de tertia quam facturus est Antichristus. Quintus locus Exodi 12. *Os non confringetis ex eo.* Quod de Agno Paschali typico dictum sensu literali, Ioannes nihilominus ad literam de Christo interpretatur, euangelij cap. 19. Adferunt & illum locum eiusdem euangelistę, cap. 11. *Expedit nobis vt vnus moriatur homo pro populo, & non tota gens pereat.* In quibus verbis alium sensum cogitauit Caiphas, qui erat Pontifex anni illius, alium intendit Spiritus-sanctus loquens in Caipha. Sed locus ille non premit. Nam facilè respondetur illos duos sensus non vnius fuisse authoris: sed alterum Caiphę, alterum Spiritus-sancti; nec vtrumque sacrum, sed Caiphę profanum; & quatenus ab eo profecta sunt illa verba, non vera & sacra, sed falsa & sacrilega fuisse, spectantia ad inferendam necem Christo Domino. Hęc igitur sunt, nec multo plura; quæ pro sensuum literalium in eadem scriptura pluralitate solent adferri. Quæ quidem tanti sunt ponderis apud virum doctissimum Domini-

minicum Bannesium, vt in commentario super S. Thomam, temeritatis insimulet eos, qui negant in sacris literis esse locum aliquem, qui in sensu literali dupliciter possit intelligi. Quanquam idem author paulo pòst sententiam mitigat adijciens hæc verba: *Si cui videbitur acerbior hæc nostra censura quàm oporteat; ego sanè, salua fide ac doctrinæ sanitate, censendi rigorem de sententia Theologorũ facilè remittam*. Sic ille. Nam quod ibidem refert de Abulensi, qui dicat certum esse secundum fidem, quædam loca scripturæ in duplici sensu literali esse intelligenda: meritò reijcit tanquam inscienter ab illo dictum; vt qui putauerit omnem sensum à Spiritu-sancto intentum, esse literalem. Constat enim ac certò tenendum est, præter sensum literalem, multos esse in scripturis sacris sensus mysticos. Sed iam ea proferamus argumenta, quæ negantem quæstionis nostræ partem astruere videntur. Sunt autem rationes non contemnendæ. Quarum hęc sit prima: Dicere quòd plures sint eiusdem scripturę sensus literales, tale est ac si quis diceret vocem æquiuocam simul stare pro pluribus suis significatis. Nam literalis sensus est, qui per voces immediatè significatur. Illud autem pro absurdo habent Dialectici. Ad hanc rationem non aliter respondere potuit Bannesius, quàm concedendo æquiuocationẽ in sacris literis, & negan-

gan-

gando absurditatem. *Neque enim, inquit, negandum est, æquiuocationem esse, si vna oratio plura nobis significet per modum plurium: Non tamen huiusmodi æquiuocatio confusionem parit in sacris literis: quia secundum vtrumque sensum poterit fieri argumentum theologicum.* Hæc quidem ille, sed præter sententiam multorum, vt ipse fatetur, qui verentur concedere æquiuocationem in scriptura sacra; imò (quod ille non admittit) contra sententiam S. Thomæ, qui ęquiuocationem à sacris literis vbique solicitè ac simpliciter excludit. Tametsi non negamus, id quod Bannesius dicit, positis duobus sensibus eiusdem scripturę, posse ex ea secundũ vtrumque sensum bona duci argumenta. Accedat & altera ratio: Sensus literalis est vt fundamentum, igitur vnum in vnaquaque scriptura esse oportet & non plures; mysticis tamen sensibus, qui plures esse possunt, substratum: quomodo in ædificio fundamentũ, cùm sit vnum, cæteris eiusdem ædificij partibus substernitur. Hinc illud ab omnibus receptum, Sensus mysticos in aliquo sensu literali fundatos esse debere. Addamus & tertiam rationem: Omnes sensus eiusdem scripturæ coordinati esse debent: Atqui non erunt omnes coordinati, si plures sint eiusdem scripturæ sensus literales. Nam huiusmodi sensus, neque ordinem inter se habebunt, neque ad sensum aliquem diuersum.

sum.

sum. Non quidem inter se; quia nullus eorum alio prior est: Sunt enim omnes æquè primò intenti. Sed nec ad alium sensum, quia non fundantur in alio, cùm ipsi sint primi. Secus de sensibus eiusdem scripturę mysticis: qui licet inter se fortassis ordinem non habeant, habent tamen ad literalem, in quo fundãtur. Postrema ratio sit ea, quę sumitur à cõmuni sensu seu conceptione, quam vocant, Interpretum scripturę sacrę. Videntur enim omnes eo animo accessere ad interpretandas & exponendas secundum literam scripturas, vt vnum aliquem sensum, verum, germanum, ab authore intentum, in vnoquoque loco scripturæ quærant, inueniant, tradant, ad vnum colliment: & vbi diuersi à diuersis authoribus sensus traduntur, inquirit lector studiosus, quis eorum germanum sensum authoris attigerit: nempe persuasus eum sensum vnum esse, non plures. Equidem nullum interpretem legi, qui exponens locum aliquem scripturæ sacrę, & plures ac diuersos, vt fit, sensus adferens, diceret, Vterque sensus literalis est, ac primò intentus à Spiritu sancto: dumtaxat excepto recenti quodam authore, alioqui docto; apud quem id semel tantùm reperi; vt cùm in dijudicando literali sensu cuiusdam scripturæ laboraret, tandem diceret vtrumque literalem esse. Huic postremæ rationi valde consonant, quę apud Augustinum

ſtinum varijs in locis leguntur: vbi docet eum qui ſcripturas ſacras explanat, hoc conari debere, vt ad authoris ſententiam perueniat, videatque quid ſenſerit Dei miniſter in ſcribendo: tanquam illud quod ſenſit, vnum ſit. Loca ſunt lib.3. de doctrina Chriſtiana cap.27. lib.11. de ciuitate Dei cap.19. & lib.12. confeſſ. cap.18. 24. 25. & 30. Eiuſdem Auguſtini hæc verba ſunt lib. 1. de geneſi ad literam, cap. vltimo. *Cùm*, inquit, *diuinos libros legimus; in tanta multitudine verorum intellectuum, qui de paucis verbis eruuntur, & ſanitate Catholicæ fidei muniuntur, id potiſſimum eligamus, quod certum appareat eum ſenſiſſe quem legimus. Si autem hoc latet; id certè quod circumſtantia ſcripturæ non impedit, & cum ſana fide concordat. Si autem & ſcripturæ circumſtantia pertractari ac diſcuti non poteſt; ſaltem id ſolum quod fides ſana præſcribit. Aliud eſt enim, quid potiſſimum ſcriptor ſenſerit non dignoſcere, aliud autem à regula pietatis errare. Si vtrumque vitetur; perfectè ſe habet fructus legentis: ſi verò vtrumque vitari non poteſt, etiamſi voluntas ſcriptoris incerta ſit, ſanæ fidei congruam non inutile eſt eruiſſe ſententiam.* Hæc Auguſtinus. Qui rurſus in enarratione Pſalmi 93. & 94, cum perueniſſet ad hemiſtichium, *Quia non repellet Dominus plebem ſuam; Hîc nobis*, inquit, *interpretari aliquid non licet. Præſcriptum habemus ab apoſtolo. Expoſuit hoc apoſtolus vnde ſit dictum* &c.

Atqui liceret etiam aliter interpretari, si plures essent eiusdem scripturæ sensus literales. Nam de literali sensu loquitur Augustinus, non de mystico: iuxta quem non dubitauit scripturas etiam aliter, quàm apostolus intellexerit, exponi posse. Habet autem etiam hoc piorum interpretum sensus communis, vt si eis persuasum sit, vel Christum, vel apostolum allegasse scripturam aliquam iuxta sensum literalem; vel Ecclesiam in concilio definitè sensum aliquem scripturæ decreuisse; vti factum in concilio Mileuitano, Tridentino, & alijs: piaculum arbitrentur, eiusdem scripturæ sensum alium literalem adferre, aut quærere velle. Sanè vir doctissimus & in scripturarum expositione nobilis Adamus Sasboldus, hanc sententiam de vnitate sensus literalis, asserere non dubitat. Nam in præfatione suorum commentariorum super Isaiam, de sensibus scripturarum differens; quum sensum literalem definiuisset, quem author scripturæ Spiritussanctus primò per voces, seu propriè, seu figuratè acceptas, significare voluit; mysticum verò, quem ex rebus corporaliter gestis aut gerendis per voces significatis, vlterius intendit: mox, ex illis duabus descriptionibus tria colligit documenta seu canones interpretandi scripturas; quorum primus, sensum literalem esse fundamentum ac basim sensus mystici.

Secun-

Secundus verò, Quando de rebus diuinis seu cælestibus sermo est, vnum tantùm esse scripturæ sensum literalem, etsi plerumque per tropos, metaphoras, ænigmata significatum. Nec dissentit Franciscus Ribera, duodecim prophetarum diligentissimus interpres. Qui exponens illud Hosee cap. 11. *Ex Ægypto vocaui filium meum*: latè ostendit illius scripturæ & aliarum quas ibidem adducit, non sensum literalem esse de Christo, sed mysticum; idque contra eos, qui contendunt vtrumque sensum esse literalem. Atque eò spectat eius disputatio, vt doceat eiusdẽ scripturæ non nisi vnum esse sensum literalem. Quibus similia repetit idem author in commentario epistolæ ad Hebræos cap. 1. Quòd si igitur hæc sententia placeat; ad quam propter argumenta quæ iam audiuimus, etiam me propensiorem fateor; videndum quid ad ea quæ in contrarium allata sunt, responderi possit. Vt ergo primùm de B. Augustino respondeamus, à quo velut authore manasse videtur ad multos opinio de pluralitate sensuum literalium; nusquam ille doctor affirmat vnam aliquam scripturã duos, aut plures habere sensus literales: quamuis ex eius scriptis id plerique colligant, ac elici dicant. Quòd si quis eius verba ex lib. 12. confess. initio à nobis recitata, pressius aduersum nos vrgeat, atque contendat eum loqui de sen-

ſu literali; quum ratio non ſit cur inter multos ſenſus, de quibus illic agit, alius prę alijs literalis ac aliorum reſpectu fundamentalis dici debeat: videat ille quæſo, quæ abſurditas inde ſequatur. Nam conſequens erit omnes veros ſenſus, qui ſtudioſi pijque lectoris animo occurrere poſſunt, non ſolùm à Moyſe vel alio ſacro ſcriptore viſos & intentos fuiſſe (quod Auguſtinus dicere videtur, etſi non admodum probabiliter) verùm etiam omnes eſſe ſenſus literales: quod puto nemo conceſſerit. Neque enim Deus voluit omnem veritatem eſſe ſenſum, ne quidem myſticum omnium verborum in quibus illa veritas intelligi poſſit. Nam & hoc quid aliud eſſet, quàm ſcripturas ſacras multitudine ſenſuum literalium onerare potius, quàm titulo fœcunditatis honorare? Abſit igitur vt hoc Auguſtinum ſenſiſſe dicamus, imò non eum hoc ſenſiſſe clarè liquet ex illis eiuſdem verbis, quæ in diuerſum attulimus: quibus addo quæ ſcribit cap. 30. memorati libri 12. confeſſ. de principio geneſcos diſſerens: *Moyſen*, inquit, *cùm hæc ſcriberet, hoc attendiſſe credamus, quod in eis maximè & luce veritatis & fruge vtilitatis excellit*. Non igitur ſenſit Auguſtinus, omnia quæ vera in verbis Moyſi quiſque contemplatus fuerit, à Moyſe pro ſenſu literali intenta fuiſſe. Sed & alia loca eiuſdem libri, velut cap. 18. 24. 25. & 31, ſi quis attentè legat;

legat; intelliget Augustinum de sensibus scripturæ loqui generali modo, vt non mysticus modò, verùm & accommodatitius sensus, quem vocant, comprehẽdatur. Iam ad S. Thomam quod attinet, multum quidem ille verbis ac sententiæ Beati Augustini inhæret in illa quæstione de potentia, etsi nec ibi clarè affirmet de sensu literali se loqui: Sed postquam ad summam Theologicam peruênit, in quo opere exactior est, cunctanter & remissè loquitur, nihil affirmans, sed tantùm dicens quòd non sit inconueniens, si etiam secundum literalem sensum in vna litera scripturę plures sint sensus; nec id simpliciter, sed cum addito, *vt dicit Augustinus lib.* 12. *confess.* nimirum persuasus hoc Augustinum dicere; & significans ob eius authoritatẽ se nolle reluctari. Id enim est quod dicit non esse inconueniens; hoc est, non ita reijciendum, quin Deus posset, si vellet, in vna litera scripturæ plures sensus literales constituere. Quod si faceret; quoniam à Deo fieret, haudquaquam esset inconueniens. His adde, quòd S. Thomas nusquam in commentarijs scripturæ, quos multos edidit, vni scripturæ loco plures assignat sensus literales: quod vtique fecisset alicubi, si fixa fuisset ei sententia sub vna litera plures subinde sensus occultari. Quin & in summa, loco prædicto, cùm sibi obiecisset, ex multiplici sensu scri-

pturæ nasci confusionem; ideoque in scripturis non esse admittendum sensum multiplicem: respõdet, *sensus illos* de quibus loquitur, id est literalem & mysticum, *non multiplicari propter hoc quòd vna vox multa significet; sed quia res ipsæ significatæ per voces, possunt aliarum rerum esse signa. Et sic etiam*, inquit, *nulla confusio sequitur in sacra scriptura; Cùm omnes sensus fundentur super vnum, scilicet literalem.* In quibus verbis duo notanda sunt; vnum, quod apertè dicit omnes sensus eiusdem scripturæ à literali diuersos (de his enim loquitur) fundari super vno sensu qui est literalis; etiam rationem insinuans cur vnus esse debeat, quia super eo reliqui sensus fundantur: fundamentum autem vnum esse oportet: Alterum; quod excludit multiplicitatem sensuum in eo consistentem, quòd vna vox, siue oratio multa significet. Hoc autem manifestè contingit, vbi eiusdem scripturæ ponuntur plures sensus literales. Illa verò eius ratio in contrarium superius allata: Deus est author scripturæ sacræ, qui omnia simul suo intellectu comprehendit; ergo plures eiusdem scripturæ sensus sunt literales: si valere debet, ex ea consequens erit, omnes sensus scripturarum esse literales: quia nimirum Deus omnes illos, quotquot sunt, simul suo intellectu comprehendit. Itaque dicendum est, Deum quidem simul omnia suo intelle-

tellectu comprehendere; velle tamen, vt ſicut inter res alias à ſe comprehenſas ordinem ſtatuit; ita & inter varios & veros ſcripturæ ſenſus à ſe comprehenſos, hic ſit ordo, vt vnus ſit primus & quaſi fundamentalis; quem proinde primò, id eſt, proximè & immediatè intendiſſe dicitur: alij verò ſuper eo ſuperſtruantur; ideóque poſteriores ſint, eaque ratione poſterius ac mediatè intenti. Ad loca ſcripturarũ quę pro exemplis allegata ſunt, tanquam multiplicem ſenſum literalem habentia; non aliud reſpondeo, quàm quod à nobis breuiter ac facilè & verè reſponderi poteſt: ex ſenſibus qui plures ad eas ſcripturas adferuntur, vnum ſolum literalem eſſe, reliquos in myſticorum ſenſuum numero habendos. Id verò per ſingula declarare, non eſt huius loci. Certè ipſe Dominicus Banneſius, cuius alioqui cenſura durior erat aduerſus aſſertores noſtræ ſententiæ, ac nominatim aduerſus venerabilẽ Adamum; cùm perpauca aliquot loca ſcripturæ pro ſe adduxiſſet, ingenuè fatetur ſibi nullum alium locum occurrere, in ſenſu literali proprio multipliciter explicandum: imò & ea omnia quæ adduxit, vti loquitur, ſolutionem habere. Sed hæc de ea quæſtione ſatis. Quod ſenſimus diximus, ſuum cuique iudicium liberum & ſaluum permittentes: & magis adhuc diſcere parati, quàm docere.

Anno 1612. 27. Septembris.

Additio reperta in ſchedis Authoris.

LITERALIS ſenſus eſt, qui primò, id eſt, proximè ex verbis reſultat ſecundum intentionem loquentis aut ſcribentis; ſiue ſit præcipuus ac principaliter intentus, ſiue non. Nam myſticus ſæpè principalior eſt; vt ad quem tanquam digniorem literalis ordinetur.

In genere notandum pro ſolutione eorum quæ ex ſcripturis ſolent obijci, quicquid ad literam de populo carnali Iſrael, vel de Dauide, vel de Salomone, vel de quocunque alio ex antiquis dicitur; id ad Chriſtum, vel eius Eccleſiam, non niſi myſticè pertinere.

Thomas 3.q.60.ar.3.ad 1. Tunc eſt ſignum ambiguum præbens occaſionem fallendi, quando ſignificat multa quorum vnum non ordinatur ad aliud &c. ergo ſentit ſcripturas, ne ſint ſigna ambigua præbentia occaſionem fallendi, non ſignificare multa, niſi eorum vnum ordinetur ad aliud.

Vide Riberam in proœmio 12. prophetarum & in proœmio Ionæ.

Hieronymus ſuper Hoſee 13. Quod apoſtolus in reſurrectionem interpretatus eſt Domini, nos aliter interpretari nec poſſumus, nec audemus.

FINIS.